

RMK. I. 701.
1. példa (Teljes.)

Dupl. F. ord. 12

RMK I. 701.

SZ. ATYAK ŐRŐME

az az:

AZ MESSIAS JESUS CHRISTUSnak *Maria* előt ſzemély ſzerént létének, ſ-őrők Iſtenſegének az O Tőrvénybéli Jelenéſekből, Sz. Irás, jó okok, és a' jozanb régi *Doctor*oknak értelmek ſzerént-való vilagos meg-mutatáſa; ſok egyéb tudáſra idveſſéges és győnyőrűſéges dolgokkal egyetemben:

Daniel Vaſarhellyi Jeſuita Profeſſus Paternek,

AMAZ NAGYSAGOS ANGYAL *Gen.* 32. ℣. 24. &c. és *Exod.* 3. ℣. 2. &c. &c. S- AZ JEHOVAH NEV, ÉS AZ KŐZŐLHETETLEN ISTENI TULAYDONSAGOK S-MUNKAK FELŐL SAMOSATENIZALO, ÉS ABBAN FŰLIG MERŰLT TSEKELY TZIKKELYINEK MEG TZIKKELYEZESERE,

Colleg. R. Claud.

Irattatott

Es Harom Könyvekre oſzlattatott, negy ſzűkſéges táblakkal edgyűt.

Erdely Orſzágának, ez Sz. Atyák őrőmével ſ-annak terjéſztéſevel gerjedező moſtani Kegyelmes Fejedelmének alázatos Udvari Prædicatora MEDGYESI PAL *által.*

ALBÆ-JULIÆ, Typis Celſ. Principis, Añ. 1640.

Ex oblatione Groti Dni Samuelis Kecseli Patris adoptivi accepit Sam. Sz. Nemeski Claudiopoli Ao 679. die 23. Septembr.

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBÓL

Basil. M. adv. Eunomium lib. 2. p. 272. D. E. 2. edit. Paris. Ann. 1603.

Qui (*Christus*) cùm ad Mosen oracula ederet, convenientem sibi & suæ decoram æternitati appellationem invenit, eum QVI EST seipsum nominans: *Ego* enim, inquit, *sum qui sum.* Quibus verbis nullus objiciet, quòd à personâ Domini dicta non sunt, qui cum Mose legis Judaicum velamen in corde involutum non habeat. Scriptum enim est, quòd visus est Mosi Angelus Domini in rubo in flammâ ignis ----- Quis igitur idem ipse & Angelus & Deus? nónne ille, de quo didicimus, quod vocatur nomen ejus Magni Consilii Angelus. Ego quidem puto non pluribus nos indigere ad demonstrationem, sed ipsam admonitionem iis qui Christum diligunt, sufficere.

Euseb. Hist. Eccles. lib. 1. c. 2. p. 4. Edit. Col. A. 1612.

Quin etiam ne suspicari quidem fas est, visiones illas Deum repræsentantes, quæ sunt sacris literis proditæ Angelis, voluntati ejus inservientibus, ejusque sedulò obeuntibus ministeria, attribuendas esse.

Fejedelmi méltósággal, és a'hoz illendő sok szép joszagókkal tündöklő

LORANTFI SUSANNA-

nak;

Moſtani Kegyelmes Urunknak,

az Fenyeſséges

RAKOCI GYORGYNEK,

Iſten Kegyelméből Erdély-Orſzágának Fejedelmének, Magyar-Orſzág Réſzeinek Urának, és Székhelyek Iſpannyának, ſzive ſzerént-való édes Házas-társának; ez el-ſzállot két ſzegény Hazákban levő, Chriſtus kis Seregének faradhatatlan kegyes Daykájának, és Gyámolának: nékem Kegyelmes Aſzſzonyomnak,

Kegyelmet és békeſséget kivánok Iſtentől a'mi Atyanktol és az Ur Jeſus Chriſtustul.

KEGYELMES ASZSZONYOM. Nagy nyegedſég az Kalauzban, ha mikor az járáſt ſzintén kellete képpen nem tudván, az ő nem utára talál térni; és azonbã ottan meg-intetettvén uta veſztesége felől, ſzegyenli tévelygéſének ſzennyét meg-eſmérni, ſ-nem tsak nem tér az igaz utra

viſzſza, hanem marka-kőpeſből, meg-atalkodtann, azt kővéti a'mit az előt vagy vigyázatlanſágból vagy tudatlanſágból eſzében nem vőtt. Ez ugy tettzik *K. A.* nem tsak el-ſzenyvedhetetlen rut nyegedſég hanem temérdeki botor eſztelenſég nevet-is (minthogy gyakrabban a' fel-fuvalkodtſág ugyã bolondſággal jár) igazán megerdemel. Mert az illyetén maga-hitt, az más haſznoſb dologra ſzolgálandó jó orákat tsak veſzti: és a' mi ſokſzor meg-eſhetik, el-tevelyedik ſ-az ſzévedezeſből, vagy ſok időre, bayal és fáradtſággal jőhet az igaz utra viſzſza; avagy olly veſzedelemben jut mind maga ſ-mind követői, melyből hanemha az onnan felől-való erő, de egjéb ſoha ki nem menti. Alig ha nem igy járánk *K. A.* mi, az *Monoſtori* fő *Jeſuita* val *P. Daniel Vaſarhellyi* Urammal, ki mind tulaydon önön magától, ſ-mind kivaltképpen azoktul a'kiknek eleikben utat rendel, igen meſter Kalauznak tartattatik. Midőn nagy hirre, az elmult *1638*-dik eſztendőnek végezetiben, ez nagy *Salamon* nak *böltseſege halgatni*, *az Schebai Királyné Aſzſzony*ként *elmentünk volna*, nem valami fortélyos *foglyos meſékkel*, hanem tsak edgynehány edgy-ügyű de igen idveſſéges kérdeſetskékkel: nékünk *K. A.* a' mint ſok betsülletes Tanuink felőlle edgyűt bizonyéthatnak, tsak harmadat 'ſem mondá-meg igyenes és világos tudakozáſinknak; ugyannyíra hogy reménſegünk kivől ha nem mondtuk-is de gondolnunk-kellet, hogy tsak felényére 'ſem vólt ugy a' dolog, a' mint távoly létünkben az ſok hirek és állatáſok velünk el hitették vólt. Ez hires Kalauznak, midőn vezetéſét néznők, nem lathatánk (edgynehány kevés dolgokan kivül) egyebet ha-

1. Reg 10. v. 2. 3. &c.

bo-

bozaſnál. És végtére hogy Elejitűl nyomdokott utárol eltévelyedéſét veñők az Vezérnek eſzűnkben, ſ-latnők hogy az igazſagnak őſzvenyét az Ur *Chriſtus*nak az O Tőrvénybéli meg-jeleneſi felől, (mellyeket idveſſégűnkért lőtt Meg-teſteſűléſének, Sz. *Patriarcha*knak lelkek meg-őrvendeztető ſengéjivűl tselekedet) edgy kis Angyal imádás kedveért, ugyan derékaſſon el-kezdené hagyni: Nãgod elſőben és mi-is a' kik jelen-voltunk, ſzeretetből meg-intettűk, ſ-uta-veſztett indulattyát tudtára adtuk ő kegyelmének. De mint hogy a' nagy bőltseſſeggel meg-reſzegedet emberek, ſzegyenleniſzokták azoktul, a' kiket edgy űgjűveknek tartanak, igazgattatni, (ugyan-is régi hires neves *Academia* minemű az *Betsi, publicus Profeſſor*anak, a' mint ő kegyelme magát jelengeti *num. 61.* gyenge Aſzſzonyi-állatoktul, és kőz ertelmű emberektűl oktattatni hogy ne vólt volna ſzemérem! *ſcilicet*) meſterſegének meg-mutatáſaért nem akara meg-térni. Kűnn már ő kegyelme az tévelygeſnek mezjén; az régi és űy *Paulinianus*ok *Ebionita*k tekervenyes uttyokban benn mind két lába immár: ſzoléngattyuk mindenfelől, intyűk, kérjűk, hogy azon az bátortalan uton 'ſe magát, 'ſe kővetőit ne ſzerentſeltetne, ne hagyná régi járt utát: nem haſználunk ſem̃it. Mint hogy edgy kis beſzed meg-hivás nelkűl nem lehet vala az dolog, inkabb akara derék nagy botrankozás tétellel-is, killyebb lepeſében meg-maradni, hogy nem mint ſzó mondottá lenni. Im menyire ment a' dolog: az *Chriſtus Maria* előt valoſágos létének, ſ-kivaltképpen Szent Attyával azon edgy őrők Iſtenſégenek nem ſzintén átal beſzeddel-való tagadáſaban még, hanem

arra a' karhozatos tagadaſra valo ok ſzolgaltataſbã, olly foytóſan belé vergeledót, olly ſzővevényekben verte magát, hogy hanem ha az onnan felyűl-való erő által (mellyet áhétatoſſan kivánok iſtentől ő kegyelmének) de ſok idő tőlteſſel és irógataſſal-is im̃ár ki nem hatolhat. *Láſd lib. 1. p. 2. ſect. 1 circa fin.* Ez alkalmatoſſaggal *Kegyelmes Aſzſzonyom*, én ſokat gondolkodtam magambã, ſ-fel talaltam bizonnyal, hogy az Szakadáſok nagyubb réſzént igy tamadtanak. Edgyik elme-futtató emberis, máſik-is talált hirtelennyében (*az Urat az ő ſz. Igejeból nem kerdvén-meg*) valamit allatni, mellyet oſztán maga-hányaſból nem akarván, ſ-ſzégyenlvén-is meg hiyni; vak-merőven oltalmazot: és inkabb akart az *Eccleſia* draga arany alma békeſégenek, fel-haborétáſával-is ſzakadáſt teñi SVITA vá leñi, el-mulandó és porban keveredzendő kis betsűlletinek oltalmában: hogy-nemmint, őrők jó emlekezetivel, a' mi nagyubb idveſſégevel, *ertelmét meg-zabolázni és magát a' hitnek engedelmeſſége alá ereſzteni.* Tsak hogy *Jeſuit*anak minden ſzabad ma; de edgy két intés után, kéſzen meg-érdemlené az *Pater* Vram tévelygéſe, hogy *Syna*tot gyűytetne az *Papa* ő kegyelmere; és hanemha kőzőnſéges iráſſal *revoc*álna uta-veſztett állatáſát, de ſzabadon Szakadaſt-ſzérzőnek *pronuntia*lhatná érette. A'ki ez Kőnyvet által olvaſſa, a' fogja valóban meg-érteni az dolgot.

Ioſ. 9. 14.

2. Cor. 10. 5.

Mint hogy penig itt nem tsak az *Vaſarhellyi* Uram vallása jutot vala veſzekedeſben, hanem az tévelygeſnek ſzintén a' féſzkében tévén ő kegyelme az nagy botránkozáſt; az vakſagban-való meg-erőſſődéſre nagy okot-is ſzolgaltatot vala az *Chriſtus* őrők Iſtenſegenek nemhi-

hivéſeben vakoſkodo ſzegény Atyafiaknak. és a'mi kőzelebb indétotta *Nágodat*, mindenik Iráſit, mellyekben botrankoztato vélekedeſét ügyetlen ugyéttya, igyeneſt *Nágodra* igazgatta; mellyel ugyan ingerelni látatik *Nágodat*, hogy engemet az feleletre *Nágod* ha nem akarnám-is reá kénſerétsen: nem akarván *Nágod* ő kegyelmét várakozáſában meg-fogyatkoztatni, és kivaltképpen az őrők Iſtē Ur *Chriſtus*nak ditsőſſégehez-való ſzerelmétől viſeltetvén *Nágod*, az ő kegyelme Kőnyvét feleletnek okaért én kezemben botsátá. Én magam tiſztinek lenni itélém, mind az *Nágod* kegyelmes kivanſágára nézve, ſ-mind kivaltképpen az Iſten nevének tiſztelſſégéhez-való kőteleſſégemért, añal inkabb hogy az Irás-is egeſzſzen én ellenem intéztetett vala; én tiſztemnek lenni itélém mondom, hogy ennem magamat jól meg-roſtalván, ſ-fel-talalván melly igen ſzükölkődném mennyei el-kéſzéttetés nelkül; leg-előſzőr-is az *világoſſagoknak Attyahoz* eſném, *ki kegyeſſen rijogatás nelkül, bőltseſſéget ád azoknak a' kik ő tőlle kérnek*: hogy Sz. Lelke által meg-ſegelvén, ez lelki ütközetben *igazgatná* önön maga *az én kezeimet az viadalra és uyaimat az hadakozáſra*. Illyen keſzülettel hozzá-fogván az ellenem való Iráſnak meg-rázogatáſahoz, ſzem-latómaſt velem lőn ő Szent Felſége: ugyannyira hogy nem ſok kéſedelemel Feleletemet az igaſſág mellet, véghez vihetném. Mert noha *Vaſarhellyi* Uram az ő kegyelme iráſát, *Nágtoknak* né talám még *Januarius*ban küldötte: én kezemhez mindazáltal elébb nem jőtt hanem *28 Februarii*, az mellette irt level penig, *12 Martii Fogaráſban*. Es akkoris mindgyárt, ſok alá ſ-fel járaſim miat hozzá nem foghat-

Iac. 1. 17.

ſ. 5.

Pſal. 144. 2.

hattam; hanem minekutánna *Gorgény* felől az el-mult Pünkösdre, ez szokatlan nagy ár-vizekből *Fejér-várra* hazaverekedvén, az Idnepet Isten engedelméből meg-üdlettük volna, *Junius*nák az közepi táyban foghattam osztán derekasson dolgomhoz: és ő Sz. Felsége igazgatásából, következendő *November*nek melly imár el-mult, közepeig éppen el-végeztem. Ha tsak imiñen amoñan kellet volna rend és szép folyás nelkül hól mit ez dologrol ki-irógatnom, edgy holnapni idő 'sem kivantatot volna hozzá. De mivel ez a' vetélkedes itt *Erdely*ben igen elókelhető; és valamint tettzik, de edgyatalanfogvan, 'sem nem kitsiny dolog ez viszizálkodásban kőlt isteni jelenéseknek tudománya, 'sem penig nem ollyan a' mellyet az ember ugy hihetne az mint akarna. Igen meg-tsalatkozik a' ki illy tsekéllyen gondolkodik e' felől, mert noha az *Pater* tsak könnyededen érdegelte, és az ő kegyelme s az edgynehany *Jesuiták* (kik ő kegyelmével értenek) reszekről, nem tartanánk igen nagy busulastul, és ha tsak e'lőtt volna, Felelet nelkül -- is hellyben maradhatot volna az mi igaz ügyünk, a' mint ez Könyvemnek vegiben bővön megmutattam; de azért az *Christus* örök Istenséget tagadokra s-kivaltképpē az *Socinianus*okra nézve, ha ez ostromat semminek tartyuk; a' vegén eszmellyük-meg magunkat hogy az kezdetre szorgalmatosban kellet volna vigyáznunk. Az ki a' *Controversiá*ban nem tsak futolan hanem figyelmetessen forgot, az érti derekasson az valóságot. En batorságosā merē állatni hogy ha ez *Pater* képebelis vélekedése igaz; az *Christus* Atyaval egyenlő örök Istennek leñi, *evidenter* vagy meg nem bizonyéthatni,

ni, vagy nehezen bizonyethatni. Illy nagy tekentetből azert a' mint mondam, az menyire a' jó Isten nékem az *talentum*at adta, ugyan derék képpen akarám ez Vetelkedést meg-ůzui fűzni.

SZ. ATYAK ŐRŐME nevet azért adtam néki, mivel az minden Nemzetek amaz KIVANSAGAnak az *Jesus Christus*nak, Sz. Atyák meg-őrvendeztető s-ő benne vetett hitek meg-erősséto O Tőrvénybéli maga ki-mutatáfit, terjeszti szem eleiben: azt az Őrőmet, mellyel maga ez az ŐRŐM mondgya hogy *Abraham* olly igen *őrvendezet:* és a' kit az régi Anya-szent-edgyhaz olly ahétatossan várt, hogy eñek le szallására való tagas ut adasért, *buzgoságossan kivanta az egeket meg-szakadozni;* mivél minden bizonnyal ugy *hisz-szűk hogy az Jesus Christus kegyelme által tartattunk-meg nem tsak mi hanem ők-is.* Három Kőnyvekre osztottam az egész Irást: az Elsőnek Első Részében, ez irasomnak kőzlebb és tavulb-való alkalmatosságát és okait tőttembé, azért hogy az kegyes Olvasó, *fundamentum*bol meg-érthesse, ezt az kőztűnk való villongást, s-annyivai inkabb édesettessék ez szűkséges *Controversiá*nak szorgalmatos meg-olvasásahoz. Az Második Részben kettőt kell az *Pater*re ő kegyelmere (mint hogy ugyan nogatassal kivannya tőllem) meg-bizonyétanom: előszőr, hogy ez vélekedesében az Sz. Háromság-tagadó Atyafiakkal *collud*al kőtőzget ő kegyelme; masodszor, hogy az mint leg-elsőben állattam, *Bellarminus*val és kivaltképpen *Pennalosa Jesuita*kkal űstőkőt vonszon ez dologban. Az Masodik Kőnyvben két Leveleire felelek, mellyekben *Nāgō*dat késérti, és a' maga képebelis értelmét akarja *Nāgod*dal

Hag 2.8.

Ioh 8.58.

Hier in Dan. c.8 col.1063 A.

Isai 64.1.

Act, 15.11.

el-hitetni, a' melyben igen meg-tsalatkozot. Az Harmadik Kõnyvben tsak szintén mágát az derék dolgot ugymint az Fiu Istennek az O Tõ rvénybéli Jelenesit forgatom. Melynek leg-világosb és fontossabb meg irására, nẽ talalhattam jobb utat, mint ha elsõben κατασκευαστικῶς az mint szolni szoktunk; az az *állatásképpen* irnám meg errõl az igasságot; annakutánna ἀνασκευαστικῶς az az el-bontas tzáfolás képpen, tudnia-illik az *Pater* õ kegyelme ellen-vetésinek el-oszlattatások által-is oltalmaznã ezen igasságot. Elsõ Reszébẽ azért ez Harmadik Kõnyvnek, elõszõr-is tiszta azon Sz. Irásbéli igaz okokbõl allatõ az igaz értelmet; annakutáña az régi Sz. Irás magyarazo *Doctor*oknak-is (a' kiket *Pater*eknek hiynak) e' felõl-való szép vallásokat tõbbire mind bé-hozom. Az Utolso Részben a' *Pater* Irására felelek, és a' menyire az jó Isten segéllet, minden ellenben-való bizonyetasit õ kegyelmének, el-bontogatom. Hogy penig felõllem õ kegyelme semmit ne panaszolkodhassék, mint ha szavait értelẽ nélkül tsak fel kapnám, avagy nem igazán hoznám-be azokat (mint mi velünk tselekeznek sok Papisták:) az õ kegyelme Kõnyvét-is a' mint õnön maga Nãgtoknak küldte (melly ma-is nallam vagyon) kissebb betükkel azõ renddel és szokkal a' mint õ kegyelme irta, tõbbire mind ki nyomtattattã; egyéb valtozás semmi benne nem eset, hanem mivel igen Tót *Amanuenſis*e vólt õ kegyelmének; az *Orthographia*t kellet vala menyire igazgatnom. Mihelyt azért edgyik Tzikkelyet õ kegyelmének le-irom, addig a' masikra nem megyek, hanem renddel fel-veddegelem szavait, és mentül igyenesben lehet, minden ellenkezesire elégedendõ választ

té-

tészek. Személlye ellen való szóktul, szantszándek szerént a' menyire lehetet, magamat vatig oltalmaztam; ha hól mi eset, ne az fel-tőtt igyekezetnek, hanem az buzgoságnak és részszerént az közönséges erőtelenségnek-is (melyről botsánattal tartozunk edgymásnak) tulaydonétsa ő kegyelme. Azon kérem az jó Uramat, hogyha ez én Irásomra ismét felelni akar (noha harmadik *Congressus*sa leven már velem ez viszszalkodás felől ő kegyelmenek, el-kellet volna eddig valni az dolognak;) a' mint kezdtük, ugy-is vegezzük, az az betsülletessen. Mi haszna az szitkoknak, tragarságoknak, fayra-fayra beszédeknek? az mellyekkel az Kegyes Olvasóknak gyomorokat, csak fel-émelyétik az morgasban telhetetlenek. Osztán ugyan derekasson nyullyon Irásomhoz; ne töltsön imez amaz nem ide tartozó dolgoknak le-irásával ne mondgyam ki irásával papyrossát; hanem azon rénddel és *formán* a' mint én irtam, vegye fel szavaimat, tzelomat a' melyre nézek vegye jól eszében, és igen fontoson minden nagy és kitsiny nehezségekre felellyen ha lehet: ha Isten éltet s-rá segéll ő Sz. Felsége, én megint azt tselekszem ő kegyelmével. Nem tagadhatom, mint szüntelen széllyel lako ember dolga, sietve kellet illy nagy dolognak végben menni; mikor az Két Első Könyveket az *Typographus* kezéhez adtam, az Harmadik felől (mely az derék Rész) még csak nem-is elmélkedhettem; hanem amaz Kettőnek nyomtartattasa alat kellet osztán ebben fáradoznom: semmit nem kétlem, ha több időm lehetet volna az elmélkedésre, és mindenkor *Bibliothecám* mellet ülhettem volna itthonn; némely dolgokat fontosban irhat-

tam volna meg. Az nyomtatáſa-is, mivel nyelvünket nem értő *Typographus* által lőtt; az igazgatáſa-is honnem létem miat, edgynehány rendbéli emberekē fordult-meg; añékűl-is penig ebbē ſoha ollyſzemes az ember nem lehet hogy mindent eſzében vehеſſen; eńekfelette itt-is nagy ſietſéget kellet tartani (ugy mint illy alkalmas temérdek Kőnyvnek nyomtatáſa őtt holnapoknál keveſſebbidő alat ment végben:) nē eſet mindenűt kellete képpē, vadnak fogyatkozaſok; melyről botsanatot varók. Reménlē mindazáltal, hogy az Ur Iſten,

2. Cor. 12. 9. ki az *ő erejét gyakrabban erőtelenſég-által viſzi-végben*, és tsekély *talentum*otskával-való kereſkedéſt-is alkalmas nyerekedéſſel meg-ſzokot *coronázni*: ez én *ketske ſzőrő-*

Ez. 35. 23. *met*-is (mivel az ő nevében kezdődőt és vegezodőt) Sz. *Satorá*ban nem engedi minden haſzon nélkűl maradni; mellyet hogy egyedűl tsak önön magaért tselekedgyék, buzgovan tiſztelem ő Sz. Iſtenſéget érete.

Egyebek mikor Kőnyveket irnak, nagyon ſzoktak teprenkedni rayta, kinek ayánlyák Iráſokat: én ázonſemmit *Kegyelmes Aſſzſzonyom* nem akadozok, hanem nagy bátran, *Uy eſztendő ayandekjában Nāgodnak* ayanlom ez Kőnyvemet. Az ayánllaſra-is, az Szemellyekben az kiknek Kőnyveket *inſcrib*álnak, elme fáraſztaſſal kereſnek ſok *Author*ok *fundamentum*okat: én mindē fő-tőrés nelkűl annyit és ollyakat talalok, mellyek meg-meg annyi *dedicatoriá*kra, kűlön kűlön-is ſzintén elég *matériá*k lehetnének; nem azért mintha én afféle nagy okoknak ki-találáſában egyebeknel boldogabb vólnek, mert mitsoda az én kiſded tehetſégem? hanem hogy azok *Nāgodbā* jobb reſzént nylvánſágoſſak, ſzem-látomaſént

való-

valók, tapaſztalhatók. Ha az *Nãgod* ſzerentsés eredéſét kellene itt viſgalnom; ne mennénk igen meſzſze, és az embereknek emléteſeket igẽ meg ne haladnók bár. Az idvõzült *Lorantfi Mihály Uram*, az *Nãgod* édes Attya, Haza-ſzeretetinek és az iſteni igaz tiſztelethez való jó voltának boldog emlekezetiben ma-is él az iſtenfélok kõzõt. Bizony a' *Sáros Pataki* kereſztyén Urak, edgjũl edgyig kivaltképpen-való Gyamol és Oſzlop nevet erdemlenak az Anyaſzentedgyhazban; mert ha egyéb emlekezetes dolgokat nem tselekedtenek volna-is, mindazáltal annak az ott levõ Edgyházi ſzép és ſzũkſéges Veteményes kertnek az *Scholá*nak (mellyből eleitũl fogva kũlſõ és leg-fõképpen belſõ ſzolgálatra való derék emberek ſzokták ki-ſzármazni) mindnyajan Szallas és Nyugodalom-adói, jobb reſzent Oltalmi, Tapláloi-is voltanak. Mennyben õrvendezõ édes Annyárul-való *Eleivel* penig *Nãgod*, ha ditsekedni illendõ volna, kivel nem vetekedhetnek? Amaz két boldog Lelkekben, DOBO ISTVANban és DOBO FERENTzben (mely DOBO Nemzet az *Sáros Pataki* Joſzágnak a' mint *Iſtvanfi* meg-jegyzette, eleitul fogva-való igaz õrõkõs Urai voltak) mitsoda ditseretre-való dolgot nem találnank-fel? Ha ki igaz nemzeteſſéget, iſtenes jó nevekedéſt, ſzolgálatra-való termeteſſéget, Oroſzlani vitéz bátor ſzivet, Hazához-való igaz ſzeretetet, a' mellet való teméntelen fok faratſágot, vér-ki-ontáſt &c. kiván; olvaſſa meg tsak az felſõ *1552* &c. eſztendõkbeli *Hiſtoria*kat az *Bonfinius Continuatio*iban mind *Iſtvanfi*nal ſ. mind *Sambucus*nal; gyõnyõruſeggel fogja hallani a' miket ott olvas. Mikoron az *Iſten fel-gerjedtjégének* amaz ném tsak *veſz-*

Iſtvanfi Hiſt. lib. 19. p. 376.

Iſthvanfi Hiſtor. 18. Sambuc. Rer. Vngar. Append. Narr rerũ ad Agriam Anno 1552. geſtarum.

† Isai. 10. 5. *szeje*, hanem ugyan vas *bottya* † SULIMAN Tzaszár, ez mi bűnben halalra zaballott szegény Nemzetűnk nyakát tellyességgel az Tőrők iga alá akarvan az felső *seculum*-ban vetni, és *Szolnak*ot s. *Egret* régi édes két Bástyainkat, nagy akadalyoknak tartván, *Alybassat* és *Amhatbassat*, tementelen nagy sokasággal el-küldené ez két Varaink ellen; *Szolnak*ban mely *Eger*nél akkor jóval-is erősebb vala, tsak meg 'sem merék várni az számtalan sűrű sok Pogányságot: ez a' boldog emlekezetű DOBO ISTVAN akkori *Egri* fő *Kapitany*, nem tsak meg-vára *Eger*bē (maga mi vólt emberiképpen szolván az a' kis Szarka-fészek annyi sokaságnak, kik mind őszveséggel voltanak
1. Reg. 20. 10. más fél száz ezeren: még pora-is *Eger*nek a' mint *Benhadad Király izeni vala Schomronra*, alig lőtt volna éleg tsak edgy edgy marokra-is annyi sok Népnek) nem tsak meg vára mondom ez nagy *Hector* ennyi nagy erőt, ha nem őrők emlekezetre méltó képpen meg-is oltalmazá az Várat. Annyira jutot vólt ott az mint *Istvanfi* irja, az számtalan sűrű lővődözes és sok ostrom miat a' dolog, hogy a' Várbol imár nem tsak a' házak, hanem még az emberek-is sok hellyē ki-láttzanának, sőt sebes nyargalváſt a' lovas edgynehány törésseken bé-mehetet volna. Menyiszer hágot-fel, az edgymást tolyó ellenség az bastyákra, de hatalmasson le-verettettettenek. Nem győzted volna ott tsudalni ez nagy Hadnagynak vitez modon-való hatalmas fordúlasit, uyabb uyabb bőlts találmanyit az Ellenség hátra verettetésében: nem maradot edgy helyben sokkaig, edgy üve-is masüva-is serényen ottan ottan el-látot: hól szép meg ditsérésssel gerjesztette az vitezeknek sziveket a' faradhatatlan hartz-

ra,

ra, hól biztatta az baynakokat; nemellyeket ijeſztesſel ſ-kemeny fenyegeteſſel haytot nyakában ez ellenſégnek, maga-is mindenűt az veſzedelemben ott forgolodván: ugy hogy mellőlle ſokan el-eſnének, és maga is meg-ſebeſednék. Olly vitéz modon viſelte ez ritka aldott Haza-fia ez ſzállaſban önön magát, ſ annyit veſztet az Ellenſégben, hogy (a'mint bizonyoſſan mondották) *Amhatbaſſa* keſerveſſen ſiratta az Tsaſzarnak olly ſzörnyű kárát, és *Alybaſſa* val tsak nem kardra-kőlt, hogy az Vitezeket olly nagy veſzedelemben és gyalázatban jutatta volna. Es mikor az Ellenſég az Vár alól el indult, edgy a' Törökök közzűla a' Várbelieknek hallattokra kialtotta ez ſzókat: *Emberek vadtok Egriek, és mindenkor azoknak tartalak. Nem kell már félnetek: öltőzzetek-ki az fegyverből, és nyugodgyatok: mi az tabort el-hadgyuk, elég már nékűnk ennyi veſzedelmünkel az oſtrom*; *de ugy hidgyétek hogy eſztendőre meg-térűnk* &c. *Iſtvanfi* igy concludál: *Ez lőn Eger igen nehéz ez rettenetes ſzállaſának kiménetele, mellyel tsak az előt az kűlſő Nemzetek előt el-veſztett Magyar nevűnket lattatunk viſzſza nyerni. Nem-is vólt ſenki a' ki emlékezhetet volna Magyar Orſzagban 'ſem a' mi időnkben 'ſem az előt, hogy valamely Vár avagy Város akar az Törökőktul akar egyebektul, Vár-vetelre-való lővő és minden ſzerſzámokkal nagyubb erővel és atalkodtſaggal, oſtromoltatott és oltalmaztatott volna, ugy annyira hogy tizenkét ezer dérék nagy ágyu gyolyobiſoknál többet gyűtőttenek az Egriek őſzve (edgy taratzk és ſzakálos gyolyobiſt-is oda nem ſzámlálván) és a' Vár piattzara rakták tsudára rakáſban.* Ezeket *Iſtvanfi*. Talám innen kőlt oſztán az *Egri név*, hogy a' ki valamely dolgot ditsereteſſen végben-vitt, vagy

Sambuc. ubi ſupra.

vagy valami vitézséget tselekedet, azt szoktak felőlle mondani hogy *fel ütötte az Egri nevet.* Ez erős maga-viseléséert, *Ferdinandus* Tsaszár az boldog emlekezetű DOBO ISTVANT *Erdelyi Vayda*sággal ayandekozta-meg. Melly tisztiben minemű hiven viselte magát mind az *Isabella* bé-hozzattatásaig, és menyít szenyvédet Tsászar hűsége mellet, bővön meg-irja ugyan *Istvanfi.* Az boldogul ki-mult DOBO FERENTZnek-is ditsiretes *acta*it, ki győzne számlalni? Hogy egyéb külső hasznokra-való szolgálatit el-hadgyam: tsak edgyet emlétek az isteni tiszteletről és az igaz Vallasnak gyarapodásarul való buzgoságos nagy gondviselése felől. Szava hihető betsűlletes őreg embertűl hallottam, hogy edgykor, ez az Urban nyugvó DOBO FERENTZ, amaz hires neves Lélki Pásztort DERETSKEI AMBRUST *Varad*rul *S. Patak*ra által vitette vólt, a' végre hogy Tanétójának meg-fogadná, és akarattya ellen-is ha egyebként nem lehetne (mint hogy tsuda erőszakos az Isten igaz Fiainák Leányinak ez dologban-való buzóságok) meg-maraztaná. Annyira rayta-is vala, hogy az a' Szent Lélek hasznos Edénye külőmben magát meg-nem menthetné, hanē magának az Urnak bőlts itéletire kellet támasztani; itelné-meg ha *Patak*on (holot Istennek halá az *Ecclesia* jó karban volna) lenne-é hasznosb az ő maradasa; avagy penig *Várad*on, melly helyben még az Isten Serege jobb reszént tsak tsetsemői állapotban volna, és az ő *ki-kóltőzese után igen felő lenne, hogy az* Isten gyűlekezetiben, *gonosz farkasok ne olalkodnának kik az nyaynak*
Act. 20. 29. *nem fognának kedvezni?* Mellyet halván az istenfélő Ur; nem tsak nem tartoztatta az Isten Szolgájat, hanem indétot-

detotta-is hogy tiſzti mellé igen-is viſzſza menne, mert ugymond, nem hogy az Iſten Anyaſzentegyházát ollyan ſzükſéges allapottyában Lelki Paſztorátul kivánnam meg-foſztatni; de inkább magától-is oda az tőreſze botsátanám az Or-állot. Nagy kegyeſſég, az Iſten ditsőſſégét az maga ſzükſéges haſznánál, ſ-még penig igyeneſſen tsak az Lélekre nezendő dolgokbá, fellyebb betsülni. Ezt tudom bizonyal nem minden tselekedne meg. Emlekezetes boldog Ur emberek, aldott-jó Tőrſőkök! bizonyára nem hagytatok utánnatok-is, más indulatu el-fajult jövéſeket, ſőt ez joban való ritka buzgóſágot kézről kézre lattattattok hagyni maradékitoknak. Tsak egyedul *Nágodban Kegyelmes Aſzſzonyom* ez dolognak (melly minden külső *prærogativá*inal ſok ezerképpen többet téſzen) menyi példait lathattya akarki! Ha tsak magam tudnám, talam illy bátran mondani 'ſem mérnem, minémű drága ſzeléd ſéggel, ritka példaju ſzép ſzemérmeteſſéggel, tiſzta élettel, iſtenes edgyugyűſéggel, és mind illy nagy Fejedelmi méltoſágában-is eűyire-való maga meg-alázaſával &c: áldotta-meg az Ur Iſten *Nágodat*. Tudom *Nágodnak* Iſtenhez-való nagy ſzerelmét, és engedelmeſſégét; az idveſſéges Igéhez-való buzgo gerjedezéſit, ugy hogy mindē dolgai felet-való győnyőrűſégét annak olvaſáſabā, halgatáſában, a' felől való aſztali ſzép beſzelgetéſekben, (mellyet még az *Patér*-is almélkodva hall) hellyheztette *Nágod*. Kedvelli *Nágod* az Urban, annak tudos Hirdetőit és világi ſorſok felet betsülli. Tudgyuk mindnyajan ſegeſz *Eccleſia*vul haládatoſſan emléttyük *Nágtoknak* az Edgyházi ſzolgálatnak fenn állaſára-való ſzorgalmatos

faradhatatlan vigyazáſit és bő költségit; el-annyira hogy mind Magyar Orſzágban ſok helyeken ſ. mind-kivaltképpen itt Erdelyben ſzegény Hazánk *Nagtoknak* kőſzőnhet ſ kőſzőn-is ſok *Templum*okat azokhoz való áros keſzſégekkel edgyűt, *Prædicator* tartáſokat, *Schóla*kat, még penig a' kivaltképpen valókat, *Hoſpital*okat ſ. tőbb illyen Iſten tiſzteſſégere való dólgokat. Mayd ugyan nintsen is már Nemzetűnkben az *Orthodoxa Religion* olly fő *Schola* mellyben *Nagtoknak* nem tsak Fejedelmi és fő *Patronatus* tiſztire, hanem ugyan az bőköltſeggel-való tartaſra nézve-is kőz nem volna. Az *Pataki* egeſzſzen *Nagtoké* nem tsak hogy Jóſzagaban vagyon az *Nagtoknak*, hanē minden egyéb gondviſeleſből-is, melyben menyit farad és kőlt *Nagtok*, tudgya tsak azIſten. Az *Debreceni* edgyik *Schola* Meſtert-is immár edgynéhany eſztendőktűl fogva (mely fizetéſē én magam-is eſztendeig ſzolgáltam) *Nagtok* tartya: *Varadon* penig gyakrabban kettőt-is tartot. Az *Kolosvari*aknak, az Tanétokkal egyetemben edgyűl edgyig *Nagtok*tul vagyon bőſégeſſen-való fizetéſek. Az *Fejervari Collegium*nak is mellyet az halhatatlan emlekezetű idvezült BETHLEN Fejedelem *fundált* bű kőltſéggel és minden ſzűkſeges *proventus*okkal, *Nagodtok* tanéttat ſok kőltſéggel eſztendőnként *Schola* Meſtereket. Győznék mindeneket elő ſzamlalni: bizony az Egekben mindenek ſzámſzerént, fel-jegyeztettenek, és *amaz napon*, vilag hallatára rēddel ſzamlaltatnak-elő *Nagtok*nak őrők tiſzteſſégével. Edgyet nem hagyhatok-el: hogy-is feleythetném *Nagod*nak ama' drága ſzép Virág ſzálait, mellyeket figyelmetes Olvaſáſa-kőzben ſzedegetet *Nagod* az Sz. Léleknek

Matth 25. ỳ 31, 34, 35. &c.

id-

idveſseg illatú gyönyörűſéges Virág kertében: és ímár az Hitnek-agazati ſzerént el-rendeltetett *Nägod*. E'-hez való az a' valaſztott ſzép hitbéli Valláſa-is, mellyet ezt-is önön maga, az edgy benne lakó Sz. Leleknek i-gázgatáſabol méh mondon hordot edgyben *Nägod*, a' mint ez Könyvemnek *71*-dik &c. *paginá*ján, bizónyos és ſzükſéges alkalmatoſſagból ki vagyon nyomtattatván. Ezt *Nägod* meg-vehetetlen erős baſtyávul immár fel-is tötte (a'mint bizonyára akarki olvaſſa-meg bár, az ſzegény bűnös Léleknek edgyetlen edgy ki-fogó-hellyének melyben a' bűnnek minden kárhoztataſa ellen álharatoſſan meg-maradhat, talallya lenni) illy fő erőſſégül fel tötte mondom *Nägod*, és derék Ellenkőzenek-is ellene merte nem tsak támaſztani, henē annak oſtromláſára, ha mit tud, ugyan ingerli-is *Nägod*. Ne-is féltse *Nägod* ezt az erős lelki Várát, mert olly *erős kőſziklan epétette ezt, hogy bizony az Pokolnak minden kápui' ſem vehetnek erőt rayta*. Ezeket, tudgya az ſziveknek veſéknek viſgálo Iſtene, hizelkedeſből nem irom, ſenki azt ne gondollya; mert áldaſſék az Urnák nagy neve, a' felől el-nyughatom; hanē fel-tött tzélom kiváná hogy ezekre-is edgy-két ſzóvalki-lépnék. Maga-is penig *Nägod*, magam tapaſztaltam-meg nem ſokat kap jeleſben az világi ditsé-reten: innen vólt hogy midön az *Nägod* emlétett *Confeſſioját* magam ſzükſéges dolgom véget a' mint mondám, Könyvben kellene irnom; nem engedtte *Nägod* meg ebből az okbol, hogy az *Nägod* nevét a' mint kellet vólna, alája nyomtattatnám: máſuñan várt *Nägod* meg-ditsertetéſt, a'mely után tudnia-illik amaz kivánatos *Quietantia* adatik: *Jól vagyon jó ſzólgám* (hű ſzolgálom) *hű vol-*

2. Cor. 2. 15.

Matth. 16. 18.

Matth. 25. v. 21. 23.

tal az kitsinyen, ſokan hiſzlek már ez utan meg: menny-bé az te Uradnak örömében.

Efféle nagy és iſtenes indető okaim ennékem ſzamtalan ſokak talaltatnak; de kivaltképpen-válók-is elegẽ vannak; akar az Könyvnek *materia*jara, akar penig egyéb környûl-alláſokra nézzek. Az mi az *materiat* illeti; az Ur *Chriſtus* Szûz Maria elõt való ſzemély ſzerént létének, ez O Törvénybéli jelenéſekbõl meg-bizonyetáſa, ez az idveſſéges tudomany; kinék *dedica*ltattathatot volna méltábban mint *Nãgod*nak, ez Hit-agazatnak buzgó oltalmazójának és terjeſztõjének? Mely igen el-gyûkerezet vala ez Orſzagban az atkozott Sidozás; ugyannyira hogy áz Ur *Chriſtus* minden õ ditsõſſégevel, ſok hellyeken már ſzintén el-temettetik vala: nem-is vala ſok emberek elõt õ Felſégének nagyubb betsülleti mint akar mely bûnös dög embernek: az alazatos teſtnek *formá*jában 'ſem hallot Idvezetõnk többb és ſzörnyebb károkodáſokat mint az mellyekkel és menyivel az édgynehany el-mult eſztendõk alat, az haládatlan emberek az Egét és Földet kezdették vala dögleltetni. De ugj tselekedék az Ur Iſtẽ az õ Anytſzentedgyházával mint regẽ az Sidó Nemzetnek fogſágra vitettetéſe elõt tselekedet vala: *Nãgtokat* örökké áldandó jó-voltából mint edgy *Jo-*
2. Reg. 22. 23. *ſiast* fel-tamaſztá, ez rut tévelygéſenek temérdeki ſürü balványinak ki-irtáſára: és immár ménnyei ſzent ſegedelmét adván *Nãgtok*nak; meg-tiſztogattatta ez ſzegény Hazát attul a' veſzélyes métélytûl. a' mi még hátra vagyon annak végben-vitelére-is rá ſegélli, ſegéllye az Ur Iſten *Nãgtokat*. Az környûl-alláſokbol még-is kiváltabb képpen-való okaim vannak. Mert hiſzem *Nãgod*

lõn,

lőn, ez Kőnyvnek első indétoja, holot én az alkalmatosság után-is erre magamat magamtul alig tudom ha vőttem volna-é vagy nem, ha az *Nãgod* edgynéhany rendben-való kegyelmes parantsolati oldalamban ősztőn gyanánt nem lőttek volna. Mint hogy azért ezt leg-elsőben-is *Nãgod* kezdette, *Nãgod* mozgatta, *Nãgod Typographiájában* és kőltségével-is nyomtattatott: hova kellene ez kis folyamatnak egyebbűve bé-folyni, hanem abban az Tengerben melyből eredetet-vőtt vólt. Ennek-felette az ellenben irt Kőnyv-is igyenessen *Nãgodnak dedicáltátott*, és a' *Nãgod* kezei alol-is vártak feleletet reá: hogy lehetne az hogy én *Nãgtok*nak meltatlã lelki Szolgája, ez aránt az kűl-valónal félénkebb leñék? Igen kőzel-való terhes okom, az *Nãgod* én hozzám méltatlan hivéhez kiváltképpen-való kegyelmessége-is: mellyhez képest kiváltképpen leñék haládatlan; ha valamely kiváltképpen való háládatasságot nem mutatnék. No-ha meg kell vallanom, igen nagy itt ez aránt az edgyben-vethetetlenség; mert ugyan-is mitsoda a' kis Patak az nagy Tengerhez képest? Jól-is vészemeszembẽ hogy magában ugyã sokkal kissebb-is ez ayándék, hogy-nem-mint illy nagy Fejedelmi méltóság eleiben kellene vélle mennem: de minthogy még eddig egyébbel-is alazatos haládatosságomat *Nãgod*hoz nem mutathattam; legyen szabad *Kegyelmes Asszszonyom Nãgtok* hozzam-való sok rendbeli kegyelmessegeért igen szűkséges kőszőnetemet (mellyel tellyes életemben adós lészek) ezen avagy tsak el-kezdenem. Ez kisdedet most vegye kegyelmessen *Nãgod*: tekentse melly igaz haladatos és *Nãgtokért* Isten előt igen szorgalmatos szivből származa-

mazik; ennekfelette neminéműképpen a' magáét fogja kedvelleni *Nãgod*. De mindenek felet tekéntsén *Nãgod* az *szôvetségnek* amaz *Angyalára* az *Jesus Christus*ra, ki felől egeszszen ez az Könyv vagyon, és a' kit *Nãgod* olly igen kedvell, szeret, tisztel és minden bizodalmát beñe hely heztette. *Kinek kedvéért és érdéméért*, az irgalmassággal gazdag, sók szeretetű Isten, *Nãgodat-is kedvellye, szeressé, egeségtelenségebôl épétse-fel: és Kegyelmes Urunkkal s-az Urakkal, Nãgtok édes magzatival egyetemben; az ô Anyaszentedgyháza kôrnyûl-való hûséges daykálkodás, és édes Hazánknak békéségben virragzása kedveért az Nãgod életét sok számú ôrvendetes uy esztendôkkel és minden kivánatos idôkkel hoszszabbetsa szaporétsa.* Irtam Fejer-varat 5 Januarii Anno Christi 1640.

Mal. 3. 1.

Ephes. 2. 4. 1. Sam. 2. 30.

Nãgodnak alazatos hive, és méltatlan Udvari Praedicatora

A.M.N.MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

MEDGYESI PAL.

LAI

LAISTROMA

Az Kőnyveknek, Részeknek, *Sectio*knak és *Paragraphus*oknak.

PAGINA.

ELSŐ KŐNYV és annák ELSŐ RESZE. 1.

Edgynehány előben-való meg-tudásra szűkséges dolgokrol *ibid.*

Rővid Summa. Mitsodak ez előben meg-tudandó dolgok és miért szűkségessek. *ibid.*

Első Sectio. Ez Irasnak indulattya, tavulb és közlebb való alkalmatossága és okai felől. *ibid*

§ 1. *Az indulattyarul és alkalmatosságarul ez Irásnak.* 2

§ 2. *Az okokrul* 13

Masodik Sectio. Az P. Vasarhellyi elsőbb kis Jegyzése, az én rejá irt *Notai*mval edgyűt 15.

§ 1. *Az P. Vasarhellyi Jegyzéskéje* *ibid.*

§ 2. *Az én reja irt Replicatiom* 17.

§ 3. *Toldalekok* 18.

MASODIK RESZE. 26.

Az P. Vasarhellyi szemére vetett emlekezetes két hir-névnek meg-bizonyétásaról *ibid.*

Rővid Summa. Maga ád P. Vasarhellyi okot ez két névnek reá való bizonyétasárá *ibid.*

Első Sectio. P. Vasarhellyi Samosatenizalásarol 27.

§ 1. *Miben áll az valohava el partolás* *ibid.*

§ 2. *P. Vasarhellyi Samosatenizálásanak három szemlátomásos okai* 28.

§ 3. *Be-fejezés* 45.

Masodik Sectio. P. Vasarhellyinek *Bellarminus*sal és kivaltkeppen Pennalosaval való űstők vonásaról 48.

§. 1.

§ 1. *P. Vasarhellyi ez Jesnitakkal nem tsak teitzés keppen vonszon üstökit.* *ibid.*
§ 2. *Ez üstök-vonasnak igyenessen mutató tükri* 60.

MASODIK KÖNYV. P. Vasarhellyinek az Tzikkelyek mellet irott Leveleiről 68.
ELSŐ RESZ. Az külön küldött levelről *ibid.*
Az külön kuldott Levél *ibid.*
Az Aszszonyunkó Nagysaga vallasa mellyet P. Vasarhellyinek küldöt 71.
Ez Levelnek meg-visgalasa 74.
§ 1. *Maga hittségeről* 76.
§ 2. *Kopasz mentségeről* 79.
§ 3. *Hizelkedéseről és maga feledségeről* 82.
§ 4. *Az Subscriptiorul* 98.
MASODIK RESZE. Az Tzikkelyek eleiben függesztett Levélről 97.
Az Levél *ibid.*
Az rejá-való felelet 98.

HARMADIK KÖNYV Az Tzikkelyekrol 102.
Summaja ez egész Könyvnek *ibid.*
ELSŐ RESZ. Az Jacobbal küzdő Férfirol és a' Tsipke-bokorban meg-jelent Vezér Angyalról *ibid.*
Két szükséges observatiok 103.
1. *Miben allyon az Viszszálkodás* *ibid.*
2. *Az Viszszalkodasnak el igazétasnak egy olly modgyarul mellyet az Pater-us hellyén hágy* 104.
Első Sectio. Mellyben az Jacobbal küzdő Angyal felől az igaz értelem Sz. Irasból és jó Okokból állattatik 106.
§ 1. *Az Sz. Lélek bizonyság tételeről* *ibid.*
§ 2. *Az Küzdő Férfinak ez szavairul:* Nem Jacob lészen ezután az te neved hanem Israel &c. 107.
§ 3.

§ 3. *Két kis nehézségnek el-igazétása* 109.
§ 4. *Jacobnak ez bizonyság tévő mondásáról:* Lattam az Istent szemtől szemben &c. 111.
§ 5. *Ellen-vetésnek meg fejtése* 112.
§ 6. *Más sokkal nagyobb nehézségről* 114.
§ 7. *Az Oseas bizonyétásáról* 116.
§ 8. *Arról az mondásáról az Prophetának melyben az küzdő Férfiat Istennek mondgya* 117.
§ 9. *A' felől a' mit továbbá mond Oseas v. 4.* Bethelben találta őtet és ott szollot mi velünk 119
§ 10 Az 5-dik versről Oseasnál: *Az Jehovah penig az Seregek Istene volt az, Jehovah az ő emlekezeti* 124.
§ 11. *Az aldás keréséről az küzdő Férfitól* ibid.
§ 12. *Az Angyalról kitől Jacob unokáira aldást kíván* 127.
§ 13. *Melyik volt az Jacobbal küzdő Férfi, az Isteni Személlyek közzől* 128.
§ 14. *Az Fiuhoz illet mindenik Személynél inkább, hogy láthatóformában az O Törvényben ő jelentené-ki magat az Atyaknak* 135.
§ 15. *Nagy külömbség vagyon az Isten Fianak az OTestamentumbéli, s-meg ez utolszori, testben meg-jelenése közőt* 135.
Masodok Sectio. Az Vezér Angyalról az ki az Israel népét *Ægyptus*bol ki-szabadétotta 137.
Rövid Fundamentum. Az dolog felől melyről tulaydonula' viszszalkodás vagyon ibid.
§ 1. *Az tsipke-bokorban meg-jelent Angyal nem egyike az teremptett Angyaloknak, hanem Urok azoknak, tudnia-illik az Fin* 140.
§ 2. *Arról hogy az tsipke-bokorbã meg-jelent Angyal* Ehejehnek, Jehovahnak, Abraham Isaak Jacob Istenének *mondgya ênên magat, es hogy előtte Moses ortzáját el-fedezte, sarjait le-vonta* 142.
§ 3. *Ezekről az szavairól az* Jehovah-Angyalnak: Le-szallottam hogy meg-szabadétsam őket &c. az Israel Fiainak kiál-

PAGINA.

tások én hozzám fel-hatot, moſtan azért jerſze-elő hadd
külgyelek-el tégedet es hozd-ki az én népemet 151.
§ 4. *Arrol á' mint Moſes magát bé-hozza hogy ſzollot az meg-jelent Személyne'k.* 158.
§ 5. *Teſtamentum tételében is meg-hagyta Moſes hogy az tsipke-bokorban meg jelent Angyal maga volt az Iſten* 159.
§ 6. *Idvezétőnk is azont bizonyéttya Matth. 22. 31. 32. Marc. 12. 26.* 163.
§ 7. *Az tűz es kő d oſzlopról es abban való fő Vezérről* 165.
§ 8. *A' felől az Angyal felől á' kit Iſten Exod. 23. ỹ. 20. 21. mond hogy Kalauzul ad az Nép eleiben* 172.
§ 9. *Ez nagy mondaſárul Iſtennek az Vezér Angyal felől: az én nevem ő benne.* 173.
§ 10. *Az Sidó Doctoroknak bizonyſág-tételekről* 175.
§ 11. *Edgyetlen edgy kis nehézſégnek el igázétaſa* 177.
§ 12. *Bé-ſummálaſa mind az két Sectionak* 198.

Harmadik Sectio. Az régi bé-vőtt jobb és több Paterek-nek bizonyétáſokról 180.

Rővid obſervatiok. Mind magok felől az Paterek felől ſ-mind penig bizonyétáſok felől *ibid.*

§ 1. *Clemens Romanusból.* 182.
§ 2. *Juſtinus Martyrból.* 184.
§ 3. *Irenaeusból* 187.
§ 4. *Clemens Alexandrinusból* 189.
§. 5. *Tertullianusból* 192.
§. 6. *Novatianusból* 194.
§. 7. *Cyprianusból* 202.
§. 8. *Euſebiusból* 205
§. 9. *Hilariusból* 207.
§. 10. *Athanaſiusból* 213.
§. 11. *Ambroſiusból* 215.
§. 12. *Baſilius Magnusból* 222.
§. 13. *Gregorius Nazianzenusból* 225.
§. 14. *Epiphaniusból* 228.
§. 15. *Chryſoſtomusból* 229.
§. 16. *Hieronymusból* 231.
§. 17. *Auguſtinusról* 224.
§. 18. *Cyrillusból* 238.
§. 19. *Theodoretusból* 244.
§. 20. *Leo Magnusból* 247.
§. 21. *Iſidorus Peluſiotából* 248.
§. 22. *Nicephorusból* 249.
§. 23. *Bé-ſummalás* 250.
§. 24. *Az Purgatorius Indexek-is helyén hadgyák az Paterek-nek.*

PAGINA.

rcknek ez bizonyétásokat ibid.

§. 25. Az Papista Doctorok és még az Jesuitak-is bizonyságot tésznek rolla, hogy az bé-hozott Paterek mindnyajan abban az értelemben voltak, hogy az Isten az O Törvényben edgynehanyszor önön maga jelent-meg és nem tsak Angyala által 254.

MASODIK RESZ. Melyben P. Vasarhellyinek az küzdő Férfi és Vezér Angyalról-való igaz értelemmel ellenkező vélekedése tzafoltatik-meg 260.

Rövid Summa. Ez Reszнek rendiről ibid.

Első Sectio. Az küzdő Férfi felől-való igaz értelem ellen P. Vasarhellyitül bé-hozott ellen-vetéseknek megtzáfoltatásokról ibid.

Rendi az P. Vasarhellyi Irásanak 161.

Felelet ibid.

Első Rész Az Jacob Patriarchaval küzdő Férfiról. Első Tzikkelly. *Mint igyekezte bizonyétani hogy az Jacobbal küzdő Férfi, Angyal volt* ibid.

Felelet ibid.

Masodik Tzikkely. *Az én Rá-irasomra-való Replicatioja* ibid.

Felelet 263.

Harmadik Tzikkely. *Az Elohim szónak fordétásáról* 270.

Felelet 271.

Negyedik Tzikkely. *Mellyben Sz. Janos Evangelistából es Agostonból igyekezi vélekedését állatni* 277.

Felelet ibid.

Előtődik Tzikkely. *Bellarminus benne hagyásából menti magat* 288.

Felelet 290.

Hatodik Tzikkely. *Mesterségtelen hasonlétását igyekezi igazétani* 299

Felelet 300.

Hetedik Tzikkely. *Ira bol vitt példakkal akarja mutatni hogy az Irás a' tulaydonsaggal való Angyalokat Jehovahnak es Istennek mondgya* 304.

Felelet

PAGINA.

Felelet 307.

Nyoltzadik Tzikkely. *Melyben ez Jacob mondásat* Lattam az Istent szemtől szemben, *akarná el-tekerni* 323.

Feletet 125.

Kilentzedik Tzikkely. *Az én rá felelesem ellen való Replicatioja* 335.

Felelet 336.

Tizedik Tzikkely. *Edg y Tsomotskájarul* 340.

Felelet ibid.

Tizenedgyedik Tzikkely. *Az Törvény ki-adó Angyalról való Feleletemre tött Replicatioja* 344.

Felelet 346.

Masodik Sectio. P. Vasarhellyinek az Vezér Angyal felől való egyenetlen vélekedésenek meg-igyengetéseről 148.

Masodik resze. Az Vezér Angyalrőlki az Sidók tabora előt járt. Első Tzikkely. *Az kérdes sarkaról* ibid.

Felelet 350.

Masodik Tzikkely. *Az én, ez Vezér Angyal felől-való elsőbb bizonyétásomra-való valaszsza* 356.

Felelet 358.

Harmadik és Negyedik Tzikkely. *Mellyekben az Pennalosaval es Bellarminussal-való üstök vonasból mentegeti magát* 371.

Nota ibid.

Eőtődik Tzikkely. *Az én elébbi Irásomnak bé-fejezésere-való Replicatioja.*

Felelet 373.

A M.N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

(*)

ELSŐ

ELSŐ KÖNYV.

és annak

ELSŐ RESZE.

Edgynehany elóben-való tudaſra ſzükſeges dolgokrul.

RÖVID SUMMA.

Mitsodák ez elóben meg tudando dolgok és miert ſzükségeſsek?

KEttő nélkül, ez én közöttem, ſ. *Pater Vaſarhellyi* között-való Vetekedéſt, *fundamentum* bol meg nem erthetni. Mert nem történetből, ſem nem könyv-iraſra izgató viſzketegből eſet ez edgy-maſra-való irogatáſunk; (én az én réſzemtől illyen bizonyságot teſzek) hanem bizonyos ok és alkalmatoſság indetot bennünket: ugymint 1 edgykori Aſztal felet-való beſzédünk, nemely dolgokrul, mellyeket az akkori alkalmatoſság bé-hozott; 2 és azok az approlékos papyroſsak, mellyekben ez közöſ-leg-való beſzedünknek neminemű reſzeit edgymás ellen, elsőben ő kegyelme, az után én, fel-jegyezgettük vólt. Ehez képéſt, két *Sectio*ra oſzlatom ez első réſzt. Az Elsőben a' Vetekedeſnek leg-első indulattyát, alkalmatoſságat és ez Iráſomnak okait jelentem-meg. Az Máſodikban, azokat az ſzemben lött *Diſputation*k után-való appro Jegyezgeteſinket teſzembé (mellyek oſztán ő Kegyelmenek elsőben, annakutánna ennékem) edgymás ellen a' nágyobb ſ-derekasb Iráſokra alkalmatoſságot és okot adtanak.

ELSŐ SECTIO.

Ez Iraſnak indulattya tavulb és közlebb-való alkalmatoſsága és okai felől.

§. I. *Az Indulattyarul és alkalmatoſságirol ez Iraſnak.*

I. Az el mult 1639 eſztendőnek ſzintén a' vegin *December*ben *Terminus*nak idéjen, *Colos-várat, Kegyelmes Aſz-ſzonyunk Monoſtori* házához ugyan feleſed magával ki menvén; tettzék ő Nāgk hogy én-is ő Nagāval edgyűt ki-meńék. A'holott ebédleni akarván ő Nāga, parantsola Kegyelmeſen hogy az ott lako régi *Patert Daniel Vaſarhellyi* Uramat-is az Ebédre fel-hiynák. Aztalhoz űlvén ő Nāga ſok fő renden lévő hiveivel, mi-is *Vaſarhellyi*, Uraṁal le-ültetteténk, ſzintén edgymás mellé. És mikor immár alkalmaſént őttűnk vólna; Aſzſzonyunk ő Nāga ſzoléta a' *Patert* betsűleteſſen, és igen ſzép ſ-ſzűkséges mennyéi dolognak (ez lévén ő Nāgoknak aſztál felett leg-győnyőrűségeſb ſzokáſos mulatſágok) akarván végére-menni, kiváná ő Nāga a' *Patert*ől hogy, a' mint edgy-kis tenyérni kőnyvetskében *Pazmany* a' tzegerét ki tötte, (azt velvén ő Nāga hogy *Vaſarhellyi* Uram iráſa vólna az) mutatná meg, Hogy azokban a' miket mi hiſzűnk ſemmi a' Szent-Iráſban nintsen. A' *Pater* fel-álván meg kőveté ő Nāgat, ſ-azt felelé, hogy nem ő Kegyelme iráſa volna az. Nem hagyá Aſzſzonyunk ő Nāga arra a' dolgot, és mind ő Nāgatol ſ-mind kiváltképpen Haller Iſtván Uramtol ſugáſbol-való izengetéſek által erőltettetvén ő Kegyelme a' *Pater*; rá kezdé a' feleletre magát venni: de egyeneſen, (a' mint a' *Jeſuitá*knak ez ugyan ſzokáſok) ſoha a' dologhoz nem ſzolla. *En még eddig ſemmi igyemet a' dologhoz nem átottam.*

II: Hogy

II. Hogy azért sokkaig időt ne töltene á *Pater*, maga Ő Nága, Aszszonyunk hoza-elő edgy Hit-ágazatot, tudnia-illik *az Ur-Vatsorájának mind két nemmel, az az Kenyérrel és borral osztogatását.* Kéré Ő Nága, mutassa-meg hogy nintsen az a' Szent-Irásban, holott szent-Pál 1. Cor. 11. ỳ. 23, nyilván emleti és ki-adgya mind kettőt. Monda a' *Pater: Tagadom*, Kegyelmes Aszszonyom, *hogy szent Pál ott mind a' két szint adta volna.* Hozatá előt *Aszszonyunk* az Urunk Ő Nága régi *Bibliá*jat, melly 176 esztendős, s-adák én kezemben. Én meg keresvén á *Locust*, illyen két erősséget tamaszték a' *textus*bol Ő Kegyelme eleiben. *Első* a' 23-dik *vers*ből: *A' mit az Urtol vőtt* (azt mondgya az Apostol) *azt adta az Corinthusiaknak. De mind ket nemet vőtte*, a' mint a' *vers*ekben rendel elő számlallya. *Azért mind két nemet* (a' kenyéret és bort) *adta.* *Masodik* az 26-dik, 28-dik *vers*ekből, holott az Apostol tanuságot ád a' *Corinthus*iaknak a' pohár vétel felől; honnan e' lőn az *argumentum: A' mire az Apostol a' Corinthusiakat nem tanétotta, a' mit nekik nem javallot, nem adot; annak vétele felől őket nem-is tudosétotta, tanuságot rolla nekik nem adot. De a' hornak vétele felől őket tudosétotta, tanuságot adot nekik rolla* (ezt mondván: Valamenyiszer isztok e' pohárbol &c. ismet, meg *probá*llya ki ki magát s-ugy igyék e' pohárbol). *Azért a' pohár, bor vétele e' Corinthusiakat tanetotta, javallotta nekik azt az Apostol s-adta.*

III. Az első ellenvetésre Ő Kegyelme igyenessen semmi nem felele, hanem azt mondá tsak s-ezen szokkal mondá, hogy, *tsak merő speculatio a' mit itt az Apostol beszell.*

Én felvőm ſzavait ſ-igy *conclud*alék ellene: *A' mi tsak merő ſpeculatio, puſzta tudáſra és értéſre való dolog, a' praxiſra tselekedetre nem vonattatik. De a' miket az Apoſtol az Ur-Vatsorája felól itt beſzéll, mind praxiſra tselekedetre vonatnak*, még a' Papiſtáktol-is, a' kik veſzik, meg-aldgyak, el-oſztyák &c. a' kenyéret, a' bort-is azonképpen; és noha a' kőz-népnek azt ki nem oſztyák, de magok ugyan fel kőppentik azért. *Annakokaért a' miket itt az Apoſtol beſzéll, nem merő ſpeculatio, tsak az edgy puſzta tudáſra és értéſre-való dolog.* Ebben az *argumentum*ban a' *Pater* mellet ülő ſzegény *Kamuthi Miklós Papiſta* Ur ember, igen győnyőrkődőt, és a' *Patert importunè*-is ſarkanytyuſzta hogy felellyen reá; mellyért ſ-masért meg illyenért, haragjából a' *Pater* am *Teſſéni puskával tzémerezi-is érte Kamuthit* a' Tzikkelyekben.* de térek á *Diſputatio*ra.

* Part. 2. Tzikk. 2. num. 40.

IV. Akara itt *Vaſarhellyi* Uram ſzokáſa ſzerint ki-ſzegni, ſ-emléte peldavul a' Tanétvanyoknak lábok moſáſát, mellyet tsak puſzta értesre hoz elő az *Evangeliſta*; de meg hallá ő Kegyelme, *hogy nints itt ſemmi ſzo a' lábmoſáſrol, nem ide való az; az dologhoz ſzollyon ő Kegyelme, ne tőltsön időtt, felellyen igyeneſen az argumentumra, ad majorem vagy ad minorem.* Mondá, ugyan hiyában, mert *Szent Pál itt nem Ur-Vatſoráját oſzt, hanem tsak azt beſzélli-elő a' Corinthnſiaknak mint ſzerzette legyen Chriſtus Urunk a' Vég-Vatsorát, és ő-is miképpen vőtte legyen azt.* Felelék: *Nem tsak beſzélli, hanem edgyſzer ſ-mind rá-is tanéttya őket, hogy ők-is ugy tselekedgyenek ugyadgyák és vegyék az Ur-Vatſorájat.* Erre nézve mindgyárt meg-is kérdem ő Kegyelmét, ha azokban az *26*-dik, *28*-dik *vers*ekben, maga ſzavával ſzol-é az Apoſtol, vagy még-is a' Chriſtus tseleke-

kedetit beſzélli? meg kelle ő Kegyelmének vallani, hogy az Apoſtol intő ſzavai volnának azok. Honnan mindgyárt önkéjén ki-jöve hogy nem tsak beſzélli itt az Apoſtol mit tselekedet legyen a' *Chriſtus*, hanem edgyſzer ſ-mind tanéttya és inti-is a' *Corinthus*iakat, mind tanetokat tanulokat, hogy ők-is a' ſzerént nem tsak tudgyanak értsenek hanem tselekedgyenek-is, mind két némnek a'kenyérnek tudnia-illik és bornak ſzolgáltatáſában és vételében. E' ſzintén elég ennékem ő Kegyelme ellen akar oſztot akar ne oſztot legyen az Apoſtol Ur-Vatsoráját.

V. Midőn itt beſzédünket végeznők, minthogy nem kerülhettük hogy deák ſzokat-is ſzavaink közze ne edgyvelétettünk vólna; kérdé Aſzſzonyunk ő Nagá, *mire végeſztük volna*: én mondám, *nints, Kegyelmes Aſzſzonyom, ő Kegyelmének mivel magát menteni, az argumentumnak eleget nem tehet*; menénk azért a' máſodik *argumentum*-ra, mellyben *a' Pohár vétel felől-való-tanuság-adaſát* emlétettem vala az Apoſtolnak. Erre tsák azt felelé ő Kegyelme. *A' ki arra való* (ő Kegyelme ſzavai) *vegye: ſ-a' ki nem, ne vegye.* Kérdém, *Kitsoda az az arra való ſ-arra nem való? A' Pap és a' község* ugymond. Én mondék: *ha ſzent Pál itt nem tsak a' Papoknak beſzél, hanem egéſzſzen a' Corinthuſi Kereſztyeneknek*, kiváltképpen a' gazdagjáinak a' kik a'ſzegenyéket az Ur-Vatſorája vétel előtt akkor időben ſzokott vendegségben, *pompáſſágokkal* meg-ſzégyenitik vala. Láſd 1. Cor. 11. ỳ. 17. 20. 21. 22. Nem lön ő Kegyelmenek hova tekeredni, hanem meg kelle vallani, *hogy az Apoſtolok idét ki-ſzolgáltatott mind két nemm; hanem az után oſztán az Eccleſia, ſok alkalmatlan-*

Et ſi Chriſtus Dominus, in ultimâ Cœnâ, venerabile hoc ſacramentum, in Panis & Vini

speciebus instituit, & apostolis tradidit: non tamen illa institutio & traditio eò tendunt; ut omnes Christi fideles ad utramq; speciem adstringantur. Concil. Trident. Sess. 5. c. 1.

ſágokat látván a' két ſzin oſztásban, ugy rendelte, hogy tsák edgy ſzin alatt oſztogotaſsék az Euchariſtia. Kerdők; *Honnan vólt az Eccleſiának arra ſzabadſága?* *Azt mondá ő Kegyelme; Hogy a' Chriſtus ſzabadgyában hadta, akar két ſzin alatt, akar penig edgy ſzin alatt oſztogattaſsék.* Kerdém *Hol hadta?* Azt felelé ő Kegyelme, *Hogy ő önnön-maga a' Chriſtus fel támadáſa után, tsak edgy ſzin alatt, tsak kenyérrel adta a' ſzent Vatſorát.* Mindgyárt tudám, hogy az *Emaus*-ban való Vatsorárol peldalódzik ő Kegyelme. Azért elő hozám azt *ex Luc. 24, ſ-tagadám hogy Chriſtus Urunk ott Sacramentumat ſzolgáltatott vólna.* ő Kegyelme azzal *probalá*, mivel a' *Chriſtus* ott-is (mint a' vég vatſorán) *vőtte a' kenyéret, meg-áldotta, meg ſzegte ſ-adta a' Tanétványoknak ℣. 30.* Felelék, *nem kővetkézik, mert amaz ôt ezer embereknek* (Marc. 6. 41.) *meg-vendegléſében-is a' Chriſtus a' kenyéret vőtte, meg-áldotta ſ-meg-ſzegte, és adta az ő Tanétványinak.* Tagadá ő Kegyelme hogy meg-ſzegte vólna, *Nem igaz ugymond, mert nem-ſzegte, nam-darablotta Urunk ott meg a' kenyéret.* Nem hivé-el, maga ám nyilván-vagyon Szent Marknál a' meg-nevezett helyen.

VI. [Itt *in parentheſi* edgy emlekezetes dolgot, nem tűrhetek hogy meg ne jegyezzek. Minthogy tagada a' *Pater*, hogy az ſ ooo embereknek meg vendegléſében meg-ſzegte legyen Idvezitőnk a' kenyéret; Edgy Papiſta nem utolſo ember Aſztalnál ülő, ugy el hitte azt, hogy midőn az után-is, jőyne-bé a' *Pater* tagadáſa, ő-is ott levén, bátorſágoſſan tagadta a' *Pater* után; ſ-mind addig tagadta, miglen Urunk ő Nága Sz. Marcbol betőről betőre, ugyan Aſztal felett létünkben meg nem mutatta. Nem tudá hirtelen annyi ember előtt mivel fogni, azzal kezde tetovázni, hogy né talám ott-is *Sacramentum*ot oſztot a' Chriſtus. Mondék én; Hihető ſ-talám a' hal vólt a' bor helyett, mert azt is oſztott ott a' Chriſtus. Ezt tsak azért emlétem, hogy meg-mutaſſam, melly igen el fogta a' Papás Atyafiak közzül ſokáknak az akarat ſzerént-való nagy tudatlanſágbeli

Szekelyhid An. 1639. 1. Ianuar.

ságbéli vak hitelnek hályogá szemek világát. Tsak érjen *Patres* kakar mit nekik mondáni, elég az ő előttők az el-hitelre ha egyébként mind Szent-Irás ellen vagyon-is. Bizony ugy el-is tsabult nemellyiké, hogy ha a' Papás *Ecclesia* azt végezne-is má hogy nem Sz. Irás a' Sz. Irás; el hinné mindgyárt, ſ- az *Æſopus fabuláit* tartaná (az *Eccleſia* hagyván) Szent-Iráſnak. Igazsággal-irom, hogy ha ſzéna rágáſt javallana-is idveſségre az *Eccleſia*, találkoznának az Atyafiak közzül a' kik édeſdeden azt-is meg portzogatnák. Azt hánnyák vetik, hogy *a' ki nem halgattya az Eccleſiát légyen ollyan mint Pogány és fukar.* Nem gondollyák e' mellé a' mit maſut mond a' Szent-Lélek. *Ha még én magam avagy Angyal hirdetne-is az Egbol azon kívül a' mit már néktek meg prædikáltunk; átok légyen.* Matth. 18. Gal. 1. 8. *Meg probállyátok a' lelkeket. Viſgallyátok az iráſokot. Az Berrœabeliek nemeſben viſeltek magokat, mint kik minden* Act. 17. 11. *ſerenység gel vötték az Iſten Igéjét, mindennap viſgálván az Iráſokot, ha ugy volnának-é ezek* (a' miket Szent Pál prædikál-vala). *Hiyaban* Matth. 15. 9. *tiſztelnek engemet, tanétván olly tudományokot mellyek emberi parantsolatok.* De mélto tsapáſa ez, Istennek rajtok, kik *mineku tánna az igaz-* 2. Timoth. 2, *ſágnak ſzeretetét meg veteték, tévelygeſnek hathatóſága botsáttatott* v. 10. 11. *Iſtentől rájok, hogy hidgyenek a' hazugiságnak. &c.* Láſsák, ha *ki bo-* Luc. 11. 52. *ſátattoták kezekbol az értelemnek kóltsát*, vallyák tevelygéſeknek buvát. Vakvezereknek vakságos vezettyi! térek a' dologra.]

VII. Itt nem nyervén *Vaſarhellyi* Uram a' dolgot, kezdé *Melchiſedek*et emlegetni. *az-is*, ugymond *Kenyérel áldozot. Tagadom én* mondék, *hogy áldozot volna akkor Melchiſedek, mikor kenyéret és bort vitt elő Abrahamnak, ſőt nintsis ott obtulit, hanem protulit.* Nem akarja vala hinni ő Kegyelme, meg-kereſék a' 176 eſztendős *Bibliá*ban, ſ-hát abban-is *proferens* vagyon. Monda, *bátor, de Sz. Pál ezt áldozatnak magyarázza.* Kapék raita, *és kérem ő Kegyelmét, hogy mutatná-meg mindgyárt hol mondgya azt Sz. Pál, a' Bibliát* kezében adván ő Kegyelmenek. Ő Kegyelme (a' mint ſzokta) tablát kezde a' könyv végén kereſni, de nem találá; hanem ſokat el-olvaſván a' Sidokhoz-irt-

le-

levelben, találkozék el késõre a' hetedik részre. Én azonban igen erõltetem õ Kegyelmét, hogy tellyesítené meg igeretét, s-más fõ-emberek-is nagy *a vidè* várják a' ki menetelt. Nem találá mind eñyi Kereséssével-is õ Kegyelme semmit (a' mint jól tudtam hogy nem-is talál) hanẽ ezzel kezdé õ Kegyelme útni vétni: Ladadé édes *Medgyesi* Uram *hogy Sz. Pál-is Melchisédek rendin való Papnak mondgya a' Christust lenni.* Felelék: *Hiszem* édes Vasárhelyi Uram, *de nem az a' dolog; azt mutassa-meg Kegyelmed (a' mint meg igéré) hogy Sz. Pál a' Melchisédek kenyér elõ-vitelét áldozatnak magyarázza.* Olvasá ismét õ Kegyelme a' mit hirtelen lehete, és latván hogy fel nem találná, a' mit reménlet, ábban hagyá. Én, mondgya bár õ Kegyelme meg, itt-is semmit õ Kegyelmenek nem *insultáltam*, mert igen *modestè* akartam annyi betsülletes halgatok elõtt, Apám-kori õreg emberrel *ágalni*: Én sem panaszolkodom õ Kegyelmére a' betstelen szók felõl.

VIII. E' végben; ménvén a' *Purgatorium*ot hozá-be *Aszszonyunk* õ Nãga; Monda a' *Pater: Vagyon Kegyelmes Aszszonyom bizonyoságunk a' Purgatorium felõl-is* 2. Mac. 12. ℣. ult. *az Judah tselekedetiben. Nem Sz, Irás a'*, mondék, *és Bellarm. maga meg vallya, hogy Hiéronymus idet-is ketelkedés vólt a' felõl.* Itt Aszszonyunk õ Nãga félben szakaszta a' beszédet, kivanván, hogy tsak tiszta szent Irásbol *disputa*lnánk. nem hoza *Vasárhellyi* Uram Sz. Irásbol *locus*t elõ.

IX. Azért meg ujjab Kérdést támaszta Aszszonyunk õ Nãga a' Válaszlás és Meg-vetés felõl. Kapván ezen a' *Pater*, kezde *Calvinus*ra gyomrokodni, mintha igen

képte-

képtelenûl irt vólna az a' ſz. Iambor ez *Articulus*ok felôl ſ- nevezet ſzerént, hogy azt állatná, hogy a' *Meg-vetéſnek Iſtenen kivôl nem vólna ſemmi oka*. Monda Aſzſzonyunk ô Nãga: *Lam maga mondgya Sz. Pál, Jacob és Eſau felôl, hogy minek elôtte ſem jót' ſem gonoſzt nem tselekedtenek volna, az Iſten azt mondotta legyen ez két teſt ſ-vér Atyafiaknak.* Jacobot ſzerettem, Eſaut gyûlôltem. Fele a' Pater: *Külsô állapattyokrol ſzól ott Kegyelmes Aſzſzonyom Szent Pál a' két Atyafiaknak.* Én fordétam a' *Bibliát* ſ-meg-mutattám ô kegyelmének, hogy mivel a' Válaſztás és Meg-vetés tudományának byzonyétáſá ra hozza-bé Szent Pál azt a' Peldát, azért nem külſô állapattyokrol, hanem a' belſôrôl, nevezet ſzerént a' Válaſztáſrol és Meg-vetéſrôl emleti ázokot az Atyafiakat.

X. Fordula leg-ottan elô az tôrvény-bé-tôltésben-való nagy tehetſégek-is a' Pápiſtáknak, a'mint kérkeſznek, mintha ôk a' Tôrvényt bé tólthetnék. Melly dolognak bizonyitáſára, emlété *Vaſarhellyi* Uram Sz. Lukátſbol cap. 1. *Zachariást* és az ô Feleſégét Erſebetet, kik felôl illy bizonyſágot téſzen az Evangeliſta *v.* 6. *Valának mind ketten igazak Iſten elott, járván az Urnak minden parantsolatiban és rendeléſiben fedgyhetetlenûl.* Felelék én; *Fedgyhetetlenûl járni az Iſtennek minden parantsolatiban,* itt nem annyit téſzen, mint *hiba és fogyatkozás nélkûl élni (mert ſenki nints a' ki nem vétkeznék 1. Reg. 8. v. 46.)* Hanẽ annyit téſzen mint, *valóban, tiſzta tetteteſség nélkûl való ſzivel igyekezni, erôlkôdni azon hogy az Iſtennek minden parantsolati ſzerént járhaſſon ember.* Monda ô kegyelme, nem nem, hanem azt téſzi itt a' fedgyhetetlenûl já-

rás, hogy az Isten törvényét azok a' szent emberek fogyatkozás nélkül bé töltötték. Felelék, *lám mindgyárt ez bizonyság-tétel után fogyatkozást jelent az Evangelista a' Zacharias felol, Isten izenetihez való hihetetlenséget tudnia illik a' mint az Angyal szémére veti.* ℣. 20. *a' mellyért ám némasággal mindgyárt meg-is büntetteték sanyargattaték: a' hol büntetés vagyon, ott bün vétek-is vagyon.* Ezen az utolson nagy ki áltozva kapa a' *Pater*, s-monda: *Nem igaz mert ugy a' Christusban-is bün lett vólna holott ő rajta-is büntetés esett.* Itt azt tudá edgy némellyik a' mi fő Emberink közzül, hogy én képtelenül találtam vólna szolni, s-a' *Pater* maid belé hozna engem: azért igen kezde menteni, más az ugymond, más a' *Christus* dolga: maga én senki mentsége-nélkül nem szükölködtem. Mondék azert: *A' Christuson-is nem esett semmi büntetes, még tsak leg-kissebbik-is bün nelkül, ő Sz. Felsége-is bünert büntettetet, a' mellyet ugy vagyon hogy nem maga tselekedet, mind az által magájévá tött tulajdonitás által:* mellyet ugyan azon lélegzetben, Sz. Pálnak 2. Cor. 5. ℣. 21. meg-bizonyétek: *Mert azt* (a' Christust) *a' ki bünt nem tud vala, mi éretünk bünne tötte,* (a' mi bününket neki tulajdonitván, és ötet azokért minthogy magára vállalta vala azokat, mint bünöst ugy büntetvén) *hogy mi Isten igazságává tétetnénk ő bene.* Mellyet halván a' *Pater* nem kezd hát olly örvendezve kiáltozni.

XI. Én tsudálom hogy némellyek nem átallották s-átallyák ma-is azzal menteni a' *Patert*, hogy igen szemérmes vólt, nem mért *Aszszonyunk* előtt bátran beszélleni, s-azért fogyatkozot vólna meg; holott bizonnyal tudom s-jó lelki esmeret szerént mind Pápista s-egyeb

gyeb ott lévő bétsülletes halgatok vallyák meg, hogy sokkal kiáltobb boszszusb és haragosb vólt a' *Disputatió*-ban ő kegyelme én nálamnál, mellyet maga vallásán levő fő Emberek igen igen vétkül-is tulajdonetottanak szemében (a' mint az után magoktol értettem) ő kegyelmének.

XII. El végtere osztan, nem tudom mitsoda alkalmatossággal (mert tehetségem szerént *bonâ fide* akarnám az egész alkalmatosságot meg-irni) az Angyalok felől-is beszédben elegyedénk: hihető hogy vagy Aszszonyunk ő Nága emletette a' meg holt Szenteknek segetségre hivattatásokat; avagy maga *Vasarhellyi* Uram mert gyakorta ki-szegett ő kegyelme a' járombol, hol követtem s-hol nem. Bizonyitásnak okaért hozá-be a' *Pater*, (erre már emlekezem) a' Jacobbal küzdő fer- Gen. 32.
fiat &c. Mondék én: nem teremptett Angyal vólt az hanem maga az *Christus*. Ő kegyelme mind ezt s-mind a' ki a' Tsipke bokorban Mosesnek meg-jelent és a' Népet ki-hozta &c. erőssen kezdé állatni hogy teremptett Angyalok vóltak vólna. Mellyről mint *disputa*ltonk légyen; az ő kegyelme kis jegyzéskéjére irott *Marginalis Nota*imban alább pag. 18 meg-lathatni. Kezdének itt a' *Samosatenianus* Atyafiak (kik magakot *Unitarius*oknak nevezik) ő kegyelme mellet ki támadni, és értelmét ő kegyelmenek igen javalni, hogy ugy vólna igen-is, igazán s bezzeg igazan mondaná a' *Pater*, mert edgygyik jelenésben-is nem a' *Christus* vólt az meg jelent személy &c. Melyre nézve mind a' Mieink s-mind a' *Papisták*, s kivált-képpen Aszszonyunk ő Nága igen meg ütközének a' *Pater*ben ő kegyelmében: és őkot adott

vala-is ő kegyelme edgy mélette ülő *Papista* Urnak, hogy *Paterét ad nauseam usq; vexálna* az alkolmatossággal. Ekkor itélem hogy mondgya vala az a' fő ember trefában-é vagy valoban; nem igen tudta ember szava járásához képest meg-választani: *Pater* ha igy beszélleſz, Karátsonig (nagyra fogadá) az *Medgyesi* Uram *religio*-jára allok. Lőn több tseté paté-is köztök: s-azonban (mert már estvefelé vala) asztaltol fel kelénk; Én a' háladást el mondván, és *Vasárhellyi* Urammal egymást a' beszélgetésről követvén, s-Istennek ajánlván; szekerekre ülénk s-bémenénk Kolos-várra; ki ki szállására oszolván.

XIII. Immár, mint Vdvar dolga, a' *Disputatiot* imitt amott beszéllik: ki edgy s-ki más itélettel itell: mindaz által az Angyalok felől való illetlen *discursus*nak kárhoztatásában, avagy tsak nem javallásábā mind mieink s-mind a' *Papista* Vraim edgy itéletben lévén. Mint hogy penig Asztalnál-is ottan ottan elő fordult ez dolog: az hire mind-jobban terjeddegelt. Az *Patert*ől az sok külömb külömb féle itélet tétel nem vólt el-reitve, az oda *addictus*ok, főképpen az apprai jó s-mentek ő Kégyelmétől. Eő Kegyelme ez felőlle való közönséges bal itélettől, avagy lelki esméretitől: avagy neталám *Asszonyunk* parantsolattyától (nem tudom bizonyal) indettatván; mint edgy harmadnap mulva az Angyalok felől-való akkori értelmét, hol mi aprolékot támazokkal meg-erősgetvén, edgy-kis jegyzésben Asszonyunknak ő Nāganak hát bé-küldötte. Részem lőn nekem-is beñe; azért hirtelennyeben a' mint dolgaim között, az idnép szintén ajtonkban lévén, lehetet-

hól

hól mi rövid *Marginales Not*ákkal, az ő kegyelme jegyzéseit jegyzegetém, annak támaszit ha el nem bontogatvan-is, mind az által igen erőtleneknek leli megmutogatván. Vgyan ide a' *Prædestinatio* felől-is a' szerént a' mint a' *Disputatatio*ban béjött vala; ennek-felette a' *Calvinus* ellen-való más gyakor vadgyokrol-is ő kegyelmeknek (mintha ő az Istent bűn okának állatnalenni,) igen rövidéden edgyne-hány *punct*okat *adjicia*lék, a' mint az *authenticum*bol hűségesen le-irt *pár*bol meglathatni, az következendő *Sectio*ban. Mi azonban *Urunkal ő Nágaval* Magyar-Országban ki indulván; hát Aszszonyunk ő Nága az én *Not*áimot *Vasarhellyi* Vramnak kiküldötte. Mellyre ő Kegyelme, mig én szellyel jártam irt egy alkalmas nagy *Tractatus*t, két Részekben: az Elsőben a' Küzdő Angyarol; a' Masodikban a' Ki-hozórol *differa*l: A' *Prædestinatio*rol s-a' bűn okárol más időre (melyre még ma-is el nem jött) halasztván. Küldi az Irást Aszszonyunknak ő Nágának, mellyet ő Nága, mint hogy én ő Nágokkal akkor nem voltam, énekem mindgyárt meg nem mutathatot, adatott *Tsulai* Vramnak; és a' mi kesőre én osztán *Fogarás*ban mentem, ugy kerölt az én kezemben; ugy mint 28 Febr. A. 1639. Az mely levelet mellette küldött az *Pater*, azt 12 Martii Anno eodem látram. *Meg jött már az én ez Irásomnak alkolmatossága.*

§. 2. *Az Okokrul.*

I. Vgyvagyon penig hogy én tsak halgatással-is béértem volna ez *Pater* Irására-való feleletet; s-voltak volna-is sok igaz okaim, az ő kegyelme Irasának meg-vetésére, mind azért hogy én semmi derekas dol-

got, feleletre igen szükségest, Vetekedesünkhöz nem tartozó sok szo szaporitáson kivül az ő kegyelme könyvébe nem látok, hogy más mulhatatlan szükséges dolgaimra-is nem szintén elég jó oraimot arra kellene költenem. Más az hogy ugyan nem-is tartoznám semmi felelettel, mert ő kegyelme az én Viszsza-irasomban, tsak edgy-kis darabot rantot elő; az nehezb bökkenőket mind el kerülte, maga én az ő kegyelmekis tegyzesképét eleitől fogva mind végig fel-bontzoltam vala: én-is azt érdemlettem vólna költsönben. Melyhez képest, igazan mondom ugyan el-is-végesztem-vólt hogy mind addig-is semmit ne felellyek, valamig ő kegyelmének a' más darabra való feleletet is nem veszem.

II. De minthogy. 1. Nem jóve el az idő, nem győzém várni. 2. Más az hogy, azt az Angyalok felől való Irását, a' mint nem régen értém, igen szellel repétette, sőképpen a' Papisták közzé, hogy valami igazulást koldulhasson a' bal itéletből. 3. Az-is ide járul hogy ugyan kevanták-is némellyek tőlem, hogy ne halasztanám az Választétélt, hanem minekelőtte a' *Prædestinatio*rul és a' Bűn oka felől válaszom jőne, értetném ujjobb hirekkel ő kegyelmét a' *Patert*. Ez okokért bizván Istenben és az igaz ügyhez; im ismeg szemben szállok ő kegyelmével. Azonban lássuk az Elsőbb aprolékos Irásokat, mellyek leg közelebről adtanak okot ez nagyobb Irásokra.

MA-

MASODIK SECTIO.

Az Vasarhellyi Uram elsőbb kis Jegyzése mellyet oda fellyebb emlétek, az Medgyesi Pál réa irt *Nota*ival edgyűtt az *autographum*bol hiven irattatott.

§ I. *Az Vasarhellyi Uram Jegyzeskéje igy Következik.*

Gen. 32. 23.

Mikor mindeneket által kőlteztetet vólna (Jacob) a' mik ő rea nézendők valának, edgyedűl marada, és ime edgy ferjfi kűzkődik vala ő vélle egész reggelig, ki mikor látta vólna &c.

És ismét monda (az a' ferfi) Jacobnak, botsás el engemet mert immar az hajnal tsillag fel támadott, kinek felelé (Jacob) nem botsatlak hanem ha meg áldasz engemet.

Végezetre kérdi Jacobot a' ferfi ki vólna neve v. 27. kinek ő felele: Jacob. És az monda. Semmiképpen Jacobnak nem hivattatik az te neved, hanem Israëlnek, mert ha Isten ellen, erős vóltal, menyivel inkább győzödelmet vészesz az embereken.

És ismét. Meg álda (az az kűzkődő férfiu) ötet, Jacobot azon helyen, és hivá annak a' hélynek nevét Phanuelnek mondván: látám az Istent szinről szinre, és meg tartaték az én lelkem.

¶ Ez hogy teremtett Angyal lőtt légyen bizonyittya Oseas *Propheta*, az mikor igy szol; *Az ő erejé-ben szerentsésen kűzkődot az Angyallal.* Ose. 12. 3.

Az

Az Sido betűben *Elohim* vagyon mellyet a' Chaldæus fordit Angyalnak.

* Hasonlatosképpen az LXX Tolmátsok Angyalnak fordittyák a' Görögben-is Angyalnak.

Lib. Cœl. Hierar. c. 4. † És szent Dionessel Sz. Pál tánitványával egyűtt közönségesen tanittyák a' mi *Doctor*ink, hogy az Isten az ô Törvénybe soha senkinek maga sajátt szemelyébem meg nem jelent, hanem tsak Angyal által.

Ha kérded miért mondotta tehát ez az Angyal hogy Jacob az Istent meg győzte és miért mondotta Jacob-is, hogy láttam az Istent szinről szinre? Azért hogy az Isten személyét viselte, *y* mint szinte azért hogy az Itélő-mesterek mikor parantsolatokot adnak, azok neve alatt adgyák, a' kiknek Itelő-mesteri, azok nevével petsétivel élnek afféle levelekben, azonképpen az Angyal-is Istennek mondotta magát. Jacob-is azt Istennek mondotta mivel az Isten szemelyét viselte. De ez világosban ki tetszik a' következendő irásbol.

℣. Az ki az Sinai hegyen ki adta a' parantsolatokat Moysesnek, és szollot Moysessel, az-is teremptett Angyal vólt, jollehet igy szollott Moysesnek: Én vagyok a' te Urad Istened &c. Tanittya ezt világosson Sz. Pál

Gal. 3. 19. Apostol mikor a' Galatabelieknek igy ir: *Miért adatott tehát a' tôrvény? az emberek-vetkei bûntetésére, miglen el jöne az a' mag, a' ki által áldást igért vala az Isten, a' mely tôrvény rendeltetett, (az az, rend szerént adatott) az Angyalok által a' közben járonak kezében.*

Act. 7. 38. Szent István *Protomartyr*-is azt beszélli: E' (Moyses) az, a' ki vólt a' hivek gyülekezetiben az Angyallal, a' ki szóllot ő véle a' Sinai hegyen, és a' mi Atyáinkal &c. Ez-

is azért Angyal vólt a' miképpen Sz. Pál és Sz. István bizonyíttyák, és azért mondotta magát Istennek hogy Isten személyét viselte.

Hogy ha ez Angyal vólt a'ki oly gyakorta magat Urnak Istenek mondgya, a' kit az Irás egyéb sok helyeken-is Vrnak és Angyalnak mond, inkább el hihettyük hogy egyéb jelenésekbe-is angyalok voltak, nem maga az Isten Fia. Annak felette soha nem olvassuk hogy az O Törvényben az Isten Fia maga személyében jelent volna meg valakinek.

Az Medgyesi Pál rejá irt *Replicatio*ja avagy Jegyzéskei ezek.

€ Hilarius és Chrysostomus Pater Vrammal nem tartyak; azt mondgyák ezek ez felől az kűzdő Ferfi felől, hogy: *Hic homo verus Deus est, non ex nuncupatione, sed ex naturâ.* az az, Nem tsak nevel hanē természet szerént Isten ez az ember. Ismét, *Magna certâ Dei miserierdia; in figurâ hominis luctari voluit cum justo, ut se illius humilitati attemperaret.* az az: Bizony nagy Isten irgalmassága hogy ő (Felsége) emberi *formá*ban akart tusakodni az igazzal. Hilar. de Tri. nit. lib 5. Chrysost. in Gen. 32. homil. 58.

* Nem igaz mert az LXX Tolmátsok Θεόsnak fordettyák, a' Gőrögben-is (mely mind edgy), ugy vagyon: ἰσχύσεν πρὸς Θεόν.

† Mind Dieneséstől benne hágy itt *Pater* Vram *Bellarminus* t. 1. de Christo l. 1. c. 4. Mert az az Vr a' kit Esaias az magosságos székben látott, nem Angyal képében vólt, hanm maga személlyében, a' ki ez-is a' *Christus* vólt Joh. 12. Bellarm.

γ Illetlen hasonlétás, és a' dologra nem tartozik. Mert

az a' ki az Itelő-Mestereket lattya, nem mondgya hogy a' Fejedelmet Kîrályt látta szinről szinre a' mînt itt Jacob mondgya az Angyal felől.

A Angyali szolgáltot innen ki nem rekesztünk, de a' ki ezt mondgya, én vagyok a' te Urad &c. szemely szerént a' Christus volt, ő szollott ott, és a' hegyet-is az ő szava rendetette meg, azt mondgya Sz. Pál. Hebr. 12. ℣. 26.

TOLDALÉKOK.

I. Mikor a' Pauliniſtakhoz *deficia*la beszéd közben *Vasarhellyi* Uram az minapi *Colloquium*ban keveſſebb emlekezet lőn ez meg-jegyzett jelenésekről; az legemlekezeteſb és a' mellyről több villongás esék ez vala: Ha az az Angyal a' ki a' Sidokot Ægyptusbol ki hozta teremptett Angyal volté, avagy teremptő? *Vasarhellyi* Uram tagadá teremptő Angyalnak, az az magának az Istennek avagy a' Christusnak lenni. A' *Colloquutor* igy *probá*la ellene: *Az az Angyal a' kit a' Sidok a' puſztában meg-keſertének; a' vólt a' ki őket Ægyptusbol ki*
1 Cor. 10. 9. *hozta* &c. *De az az Christus vólt*, azt mondgya Sz. Pál. *Azért az a' ki hozo Angyal a' Christus vólt.* Erre azt felelé a' Pater: *Negatur*, és midőn kérdeték, mellyik? az *major*, azt mondá. Igy *probá*lak meg néki a' *Majort*.

Az melly Angyal felől az Isten mondotta hogy midőn az Israëliták mellé vezérről, és Canahanban bé-vivőül adgya; meg laſsák hogy meg ne keseretjék azt: az az Angyal vólt a' kit meg kéſertettenek a' Sidok (mert meg keſereteni ſ-meg-kéſerteni ez igyben mind edgy vala.) *De az az Angyal a' ki felől az Isten azt mondotta* &c. *az az Ægyptusbol ki-hozo vezér*

An-

Angyal vólt, azt mondgya Moſes: Azért az Ægyptuſ-bol kihozo Vezér Angyal a' vólt a' kit meg kéſertettenek &c. Exod. 23. v. 20. 21.

Erre-is azt felelé, hogy, *negatur*. Mellyet edgy vallásán lévő Nagy-Embér halván ezt mondá néki: *Pater, non ſufficit negare ſolùm; quæ ratio negationis?* Az után azt mondá *Pater* Uram, hogy nints az ott, Exod. 23. ỳ. 20. 21. meg ne keſerétſed őtet. De hogy rea kereſek az *Textus*ban, meg-látá hogy ott vagyon.

Mondaték ez-is *Pater* Uramnak, hogy a' Papiſták ellen ért oly viſzszáſon a' felől az Angyal felől és nevezet ſzerént *Pennaloſa Jeſuita* ellen. Monda, nem allattya *Pennaloſa*-is azt hogy az az ki hozó ſzemély Chriſtus Urunk lőtt vólna. De ihol vegye ki ketét belőle, ſzorul ſzora iratik eleiben *Pater* Uramnak a' *Pennaloſa argumentuma*: *Judas Apoſtol* a' *Chriſtuſt Ur Iſtennek lenni abbol bizonyittya, hogy régen az Iſrael népet Ægyptuſbol ki ſzabadetotta, az hihetetleneket meg büntette.* alább az 628 *paginan ad num. 6. Az ki az Angyalokat meg büntette ugymond, és az népet Ægyptuſbol ki hozta, az hihetetléneket az nép közzől meg-ſanyargatta: az örökké való Iſten mint ki-tetſzik Exod. 20. En vagyok ugymond a' te Urad Iſtened, ki hoztalak* &c. *De az Chriſtus mind ezeket tselekedte, a' mint Judás Apoſtolbol ki tetſzik.* Ergo &c. Ambroſ. de Pennaloſâ Jeſuita, Mariæ Hungar. Reginæ Concionator, & olim in Academ. Vienn. Ordinarius Profeſſor in opere contra Photinianos &c. edito p. 627. 628. ex Judæ ỳ. 4.

Da ha tsak ez ujjabb *Jeſuita* mondana *Vaſarhellyi Jeſuita* Uram ellen, talám valamint el-enyegettethetnék; de amaz fő *Papiſta Doctor* az *Bellarminus*-is rea támad őkegyelmére ezért ſ-benne hadgya; holot ő-is a' Chriſtus Iſtenſégét abbol bizonyéttya hogy a' *Chriſtus* az Iſraél népét *Ægyptus*bol ki-hozta, őſzve vetvén Exod. 20. és Judæ ỳ. 4. 5. Bellarm. t. 1. de Chriſto cap. 4.

Láſſa immár *Vaſárhellyi* Uram mint alkhatik vélek. Ha azt mondgya, hogy mind ezeket Angyal által tselekedte a' *Chriſtus*, ebben-is benne hadgya *Bellarmínus* ő kegyelmét, mert azt mondgya hogy az Chriſtus maga vólt mind végig jélen a' Néppel, ő kéſérte őket, ő ſzerzett mindeneket meg nekik. Annak felette azt is eſzében-vegye *Pater* Vram a' mit a' *Propheta* által mond az Iſten: *az én ditsőſségemet ſenkinek nem adom.* Mellyet bizony (maga ſzava ellen) máſnak adott vólna az Iſten, hogyha az a' ki-hozo Angyal teremptett Angyal lőtt vólna, holott az magát hol Jehovának, hol Abrahám, Iſaak és Jacob Iſtenének nevezi; mellynél az Iſtennek nagyobb ditsőſsége nem lehet, a' minthogy ugyan ez-is az ő neve és emlekezeti nemzetſségről nemzetſségre, a' mint az a' Moyſeſſel beſzellő *Jehovah* Angyal mondgya vala maga felől ỳ. 15.

Ibid. Reſp. ad 1. arg.

Ex. 3. ỳ. 6. 7.

[NB. *Eddig felel a' Pater a' Tzikkelyekben; a' mik következnek azokra való felelettel ma-is ados ő kegyelme.*]

II. Hozta vala elő *Vaſárhellyi* Vram *Calvinust* a' *Prædeſtinatio* felől, mintha igen keptélenül tanétana *Calvinus* erről. Meg vagyon irva az ő említett ſzava *Inſt. l. 3 c. 22. in fin. §. 11.* holott azt mondgya *Calvinus*, hogy *a' miképpen hogy nem adhatni egyéb okát miért meltoztattya Iſten az övéit irgalmaſsággal, hanem hogy ő Felſségének ugy tetſzett: ezenképpen hogy nemellyeket meg-vetett ennek-is nints egyéb oka hanem mivel ő ugy akarta.*

De nints ebben ſemmi képtelenſség; ha penig vagyon ne tulajdonitsa inkabb *Calvinus*nak mint *Bellarmínus*nak, ő-is ſzinten ugy ſzoll: *Reſtat igitur ut hujus diſcretionis cauſa &c. Ez külömbſségnek oka* (hogy tudnia-illik

Bellat. c. 4. de Graa. & Lib. arbit. c. 16. t. 2.

edgy-

edgyiket az Isten el válaſztotta máſikot meg-vetette) *az Iſten akarattya, mellyel edgyiket megſzabadéttya; mert neki ugy tetſzik; máſikot nem ſzabadettya mert nem tetzik. Es ezt bizonyittya az Apoſtol mikor igy ſzoll: Könyorûllök a' kin könyörûllök* &c. Iſmét: *Nintsé a' fazakaſnak a' ſáron hatalma* &c. Viſzont: *A' kin akar meg könyörul, a' kit penig akar meg-kemenyit.*

Veté Kegyelmes Aſzſzonyunk ô Nága ez alkolmatoſſággal *Pater* Vram éleiben Sz. Pálnak ez bizonyetáſát; *Jacobot ſzerettem, Eſauot penig gyúl ltem* &c. Azt fele-le a' *Pater* hogy tsak kûlſô allapattyok felôl vagyon itt a' két Atyafiaknak, a' ſzó. De a' *contextus*bol bôven meg mutogattaték *Vaſarhellyi* Vramnak, hogy az el-válaſztáſnak egyedûl tsak Istenben-való okat állattya azzal Sz. Pál.

Itt ſem olvaſta meg *Pater* Vram *Bellarminust*, mert ſzintén mint *Calvinus* I- *Aſzſonyunk* ô Nága *Bellarminus* is innen bizonyettya hogy annak az oka mivel az Isten némellyeket meg-vétett, egyedûl tsak az mert Isten úgy akarta: *Hogy* ugymond *az emberek réſzerôl nints a' meg-vettetéſnek oka meg bizonyettatik az Apoſtolbol Rom. 9. mikor még ſem jót' ſem gonoſzt nem tselekedtenek vólna hogy az Iſtennek az ô válaſztáſa ſzerént való végezéſe (melly nem tselekedetekbôl hanem az hivo Istentôl vólt) az ô erôſségeben meg marádna; Azt monda Isten néki: Az nagyobbik ſzolgállyon a' kiſſebiknek. Miképpen meg-vagyon irva: Jacobot ſzerettem, Eſauot gyûlöltem.* Mond tovabbá *Bellarminus*: *Mert ezt, minkelôtte ſem jót ſem gonoſzt nem tselekedtenek nem tsak az emberek elôtt-való jóra és gonoſzra kell vinni; hanem az iſten eleve-való-tudáſában el-látáſában levô jóra és go-*

Beilarm. t. 4. de grat & liber. arb. lib. 2 cap. 16.

noszra-is, mert egyébkent lenne az emberek reszérol a' megvettetésnek oka, mellyet az elébb nem javallank. *De mondod* (meg-is *Bellarminus* szoll.) *Az Isten nem gyûlölte Esaut az el-látott gonoszért, hanem az eredetbeli bûnért.* Felelet. *Mivel* (ugymond) *az eredetbeli bûn mindenikkel kôz vólt, azért ha az éredesbeli bûnért gyûlölte vólna Isten Esauot, Jacobot-is ugyan azonért gyûlölni kellett vólna.* Ezeket *Bellarminus*: a' ki ebben szinten mint *Calvinus* ugy értett.

III. Azt fogiák a' Papisták *Calvinus*ra, hogy ô az Istent bûn okáñak lenni tanêtotta. Bellarm. t. 4. de amiss grat. & stat. pecc. lib. 2. cap. 3. 4. &c.

Instit. lib. 1. c. 17. paragr. 11. circ. med.

A' melly szavait *Calvinus*nak ez *scopus*ra tekerik fatsarják, ezek fôképpen. *Ha (a' Szenteknek) idvôsségek, meg tartatások vagy az ôrdôgtûl, vagy a' lator emberektûl ostromoltatik, oda leszen a' mindgyárt: ha az Isten gondviselésének emlekezetivel és arrol-való elmélkedéssel meg nem erôsittetnek.* Verum in memoriam &c. *De holott eszekben veszik hogy az ôrdôg, és a' latroknak minden serege minden reszent az Isten kezevel mint egy zabolával ugy meg-tartoztatnak, hogy semmi gonosz-tétemenyit ellenünk, 'sem nem gondolhatnak, 'sem a' meg-gondoltal ellenünk nem igyekezhetnek, és ha igen igyekeznenek-is, mind az által vegben-vitelére még-tsak ujjokot 'sem mozdethattyak, hanem tsak a' menyiben ô meg-engedi, sôt a' menyiben parantsollya: és hogy nem tsak kôtôzve ttrtatnak az ô békojában, hanem az engedelmességnek tselekedetire zabolával kénszerettetnek:* (ezt meggondolván a' hivek) *bôségesszen vigasztallyák magókot.*

Ezek a' *Calvinus* szavai; mellyek melly Istenesek, mely vigasztalhatok vak a' ki nem láttya. Hiszem ha tsak hajunk szala 'sem eshetik-el a' mi mennyei Atyanknak,

nak akarattya nélkül, a' mint Idvezitönk az *Evangelium*-ban szoll; mentül inkább az istenteleneknek sőt az ördögnek-is gonosz tétemenyek reánk az ő szent akarattya nélkül nem következhetnek. *Egy ez: Másik az* hogy itt az *maleficium*ot, gonosz tétemenyt *non sub ratione peccati, verùm pœnæ, vel potiùs castigationis paternæ*, nem a' menyiben bün hanem a' menyibe büntetés, avagy inkabb atyai látogatás, *consideral*lya hozza-bé *Calvinus*, a' mint szép fel-tört tzéllyameg-bizonyittya. Maga *Bellarminus*-is állattya ezt hogy a' menyiben az utolso vétek az elsőnek büntetése (minémü az Absolon fertelmessége a' David paraznaságaért vala) annyiban a' bün Isten-munkája *l. 4. de amiss. grat. & stat. peccat. lib. 2. cap. 15. paulò post init.* ezek a' *Bellarminus* szavai: *Quod enim primo loco dicitur de incestu Absolon, dicitur Deus malum illud fecisse, non quâ culpa Absolonis, sed quâ pœna Davidis erat. Quamvis enim malum esset Absolonem peccare, quod non volebat, sed prohibebat Deus, bonum tamen ac justum erat puniri Davidem, quod voluit, & fecit Deus.*

Hogy ez szón akadoz *Bellarminus*, nisi quantum mandârit, a' menyiben parantsollya &c. tsak merő patvar, mert ő-is oda alább *cap. 13.* hellyén hadgya az ollyatén szolláſnak *formá*ját, s-hogy ne hagyná penig holott Sz. Irás szava. Midőn *Semei Davido*t szidalmazná; azzal vigasztallya vala magát *David* hogy az *Isten parantsolta* azt *Semei*nek: *Hadd szidgyon* ugymond *mert a' Jehova mondotta neki.* 2. Sam. 16. v. 11.

Mit kapdos hát ha jo leiki ismereti vólt, *Bellarminus* a' *Calvinus* vigasztalásos jó szavain mellyeknek minden *fundamentum*a itt a' *David* magaviselésében vagyon: avagy

vagy nem vészi-é eszében hogy *Calvinus*t korpazván a' Szent Lelket, a' kinek szavát *Calvinus* itt *usurpa*llya, kárhoztattya.

De ha ugyan tsak a' szón kell akadozni, sokkal daraboſban szóll még ennel Bellarminus memorato lib. cap. 13. vessük bár ősszve mind kettőt.

Calvinus Instit. lib. 1. c. 17. §. 11.

Diabolus, totaq; improborum cohors, sic omnibus partibus manu Dei, tanquam fræno cohibentur, ut nec concipere ullũ adversus nos maleficium, nec conceptum moliri, nec ad perpetrandum, si maximè moliantur, digitum movere queant, nisi quantum ille permiserit, imò nisi quantum mandârit; nec compedibus tantùm ejus teneri ligatos, sed etiam ad obsequia præstanda fræno cogi; habent unde se prolixè consolentur.

az az:

Az ördög és a' latroknak minden seregi mindenreszent az Isten kezevel mint egy za-

Bellarm. t. 4. de amiss grat. lib. 2. c. 13.

Deus igitur non solùm permittit impios agere multa mala, nec solùm deserit pios, ut cogantur pati quæ ab impiis inferuntur; sed etiam præsidet ipsis voluntatibus malis, easq; regit & gubernat, torquet ac flectit in iis invisibiliter operando, ut licet vitio proprio malæ sint, tamen à divinâ providentiâ, ad unum potiùs quàm ad aliud malum, non positivè, sed permissivè (*contrapositio manifesta, torquere, & non positivè, verùm permissivè solùm ordinare*) ordinentur.

az az:

Az Isten azert, nem tsak meg-engedi hogy az istenteleneknek sok gonoszt tselekedgyenek

zabolával ugy meg tartoztattatnak hogy semmi gonoszt-téteményt ellenünk' sem nẽ gondolhatnak' sem a' meg-gondoltal ellenünk nem igyekezhetnek, és ha igen igyekeznének-is, mindazáltal végbenvitelére még tsak uyokat' sem mozdethattyák hanem tsak a' menyiben ô meg-engedi sőt a' menyibẽ parantsollya: és hogy nem tsak kötözve tartatnak az ô békojában, hanem az engedelmeßégnek tselekedetire zabolával kénszerettetnek (ezt meg-gondolván a' hivek) *bőségeßen vigaßztalhattyák magokat.*

nek, ß-nem tsak el-hadgya az iſten-felőket kogy kénszeretteſſenek szenyvedni azokat a' miket az iſtentelenek rajtok művelnek; hanem uralkodik-is az gonoßz akaratokon, és azokat birja ß-igazgattya, tekeri fatsarja és haytogattya, azokban lathatatlanképpen munkalkodván, hogy noha tulajdon magok vétkek miat gonoßzok, mindazáltal az iſteni gondviſeléſtűl inkább rendeltetnek edgyik gonoßzra bűnre hogy nem mint máſra, noha nemtselekedes hanem meg-engedésképpen. melyben nyilván-való ellen-mondás vagyon, *tekerni fatsarni* ß-még-is nem *telekedesképpen rendelni:* hiszẽ a' tekerés fatsaras nem tsak tselekedet hanem ugjan erőßzakos tselekedet.

Hypocrita veßd ki elsőben a' gerendát melly a' te szemedben vagyon, ß-az-után vegyed eßzedben hogy ki kellyen vetni a' szálkat melly vagyon a' te atyadfiának szemében. Luc. 6. v. 42.

VEGE AZ ELSOBB IRASUNKNAK.

MASODIK RESZ.

Annak az két emlekezetes hir-nevnek, mellyeket P. Vasarhellyinek az Angyalok felől-való bal iteletiért az Disputatioban szemére vetetetem, világos meg bizonyetásárol.

RÖVID SUMMA.

Maga ád P. Vasarhellyi Medgyesi Pálnak okot reá hogy mind Samósatenizalásárol s-mind Jesuita társaival-való üstök vonásárol irjon.

I. Semmit a' *Pater* a' *Disputatio*ban olly igen saynálni nem láttatik, minthogy a' *Paulinianus*okhoz, az az a' *Christus*, k *Maria* előtt létét (örök Istenségét edgy szoval) tagadokhoz hordasát; és *Bellarminus*val s-kiváltképpen *Pennalosá*val-való üstök vonását vetettem vala a' *kűzdő s-ki-hozo Angyal felől*-való bal itéletiért ő kegyelmének szemére. Azért ir illy haragosan *Part. 2. Tzikk. 1. Num. 43. Mellyekből eszében-veheti Medgyesi Uram, hogy méltatlanul mondá ő kegyelme az asztal felett hogy én a' mosztáni Sz. Háromság tagado Atyafiakhoz pártoltam; és mostán-is méltatlanul irta hogy azokhoz deficiáltam*. Ezt akarja jól látom, ő kegyelme mondáni: avagy *docea*lod jó *Medgyesi* Uram hogy én *Samosatenizalo* vagyok azokbol a' miket az Asztal felett mondottam és az után-is irtam: avagy nem igaz a' mit felőlem állatz hogy én *Samosatenizálnek*.

II. Az üstök vonásrol penig ugyan izgat ő kegyelme engem, hogy ha ember vagyok *probállyam*-meg ő kegyelmének *Bellármin*. és kiváltképpen *Pennalosá*val-való üstök vonását. *Part. 2. Tzikk. 4.* Bátor *Vasarhellyi* Uram a' mint reá érkezem. Es elöször-is *Samosatenizalásárol* szollok kegyelmednek; elődben rakogatván hogy igazán *Paulinianus*okhoz horda hunyorétta kegyelmed a' *Disputatio*ban, és az után-való Irasában, ugyan fojtosan belé-is vergődött abban.

EL-

Első Sectio.
P. Vasarhellyi Samosatenizaláſárol.

§ I. *Nem eleg valakinek valahova pártolaſának meg-bizonyetáſára akarmi hit ágazatot emlegetni: hanem a' miben a' derék kűlömbőzés az Igaz Vallaſűak és a' Partoſok közőtt vagyon; az abban-való bé-kapást, ahoz pártolást kel-forgatni.*

I. Panaſzolkodik P. *Vaſarhellyi* reám *Part. 2. Tzik. 1. in fin.* mintha én ő kegyelmet tsak olly meg edgyezéſről mondtam volna *Samoſatenizans*nak, a' melly derek hit ágazat ellen nintsen; a' mellybe a' *Samoſatenianus*ok ſ-*Catholicus*ok közőtt derék haſonlás nem találtatik. Mellyről igy ir ő kegyelme: *Nem mindgyárt deficiálunk a' Paulinianuſokhoz, mihelyt valamelly irás magyarázattyában azokkal edgyet-értünk, Medgyeſi Uramékkal nem értünk. Sok dologban ő kegyelmek edgyet ertnek a' Paulinianuſſokkal ugymint a' Sacramentumok ſzámában &c. de ugyan nem vennék ő kegyelmek jó neven, ha ki ő kegyelmeket azzal kárhoztatná, hogy a' Paulinianuſokhoz pártoltak. A' mit igaz okbol kivantűk hogy más nékűnk ne tselekedgyek mi' ſ-tselekedgyűk másal.*

II. Értem; nem-is jól tselekedne kegyelmed' ſem más ha ézekért *Samoſatenizáloknak* hiyna; mert ezeknek edgyike-is nem *Samoſatenianiſmus*. Hanem mind nékem kegyelmed felől, ſ-mind kegyelmednek énfelőlem, (ha *Samoſatenizálo* nevet akarunk edgymáſra *decreál*ni) azokkal olly hit-ágazatban-való meg-edgyeſedéſt kell meg bizonyétani, a' melyben kiváltképpen

az *Samosatenianismus* áll. Peldának okaért, hiyában-való faradtság üdő veſztés vólna én tőlem hogy ha én abbol bizonyétanám kegyelmedet *Samosatenizá*lonak lenni, mert valamint ők, kegyelmed-is az Kereſztséget, és Ur Vatsoráját igaz és tulajdon *Sacramentum*oknak hiſzi; azt tartya kegyelmed mint ők-is, hogy Chriſtus Urunk, igazán és tulajdonul Szűz *Mariá*tol ſzületett &c. Gyermekség vólna ez. De azért ha azt kezdem kegyelmeden, el-érni, hogy az *Chriſtus* örök Iſtenségének tagadáſában-is (mellyben főképpen a' *Paulinianiſmus* áll) hozzájok hunyorét kegyelmed, az kereſztyeneknek azok ellen való ſzükséges Sz. Iráſbéli erősségeket oſtromlod erőtelenéted &c. maga itéleti ſzerént-is kegyelmed (tsak kegyelmed magát mintha én volnék ugy gondollya itellye) az *Samosatenizá*láſnak erős gyanúját el nem kerülheti. Nem lehet tehát mélto panaſzſza kegyelmednek én reám ha ez aránt találom az tárgyot ütni.

III. Ugy vagyon penig hogy én itt kegyelmed ellen ſok *argumentum*okot gyüjtögethetnék; de tudom én hogy ha tsak három erős bizonyſágokkal rá bizonyétom-is kegyelmedre a' *Samosatenizá*láſt (tudván hogy az Iſten törvénye 'ſem kéván többet *ex ore duorum aut trium teſtium ſtata res eſto*) meg elégſzik, ſ-meg-is elégedhetik kegyelmed vélle.

Deut. 19. 16. 2. Cor. 13. 1.

§ II. *Három erős okok mellyek P. Vaſarhellyi Samoſatenizálaſanak mint meg meg annyi ſzemlátomáſos tanubizonyſagi.*

I. Nem tsak az viaſkodik az Igaz ellen, a' ki nyilván tagadgya azt, az az, Nem tsak a' mondatik igaſſágtol ſza-

szakadtnak, a' ki az Igaz felől azt állattya, hogy nem igaz; hanem az-is igasság ronto az ki az igasságot alattomban szóllya rágalmazza, a' támaszokat mellyek az igaz értelmet a' mi szivünkben tartyák &c. mellőlök el-szedi rontya &c. A' minémű ember sokkal több kárt tészen az Igasság ellen, hogy nem mint a' ki tsak magán nyilván tagadgya azt; mert az puszta állatással semmi 'sem igaz nem lészen, sem hamis: de midőn alattomban a' jó támaszokat ingattya valaki; az dolgot-is magát nagy kétségben hozza, és neha ugyan el-is nyomja. Ebben a' veremben esett a' *Pater* a' *Christus* örök Istenssége felől-való Hit-agazat ellen.

II. Első Oka. Mert a' Christus igaz és örökké-való Istenségének ama' nagy és fő erősséget az *Jehovai* nevezetből, mellyel leg-hatalmasban meg-győzzük az Érettnekeket, erőtleniti, bontogattya, és ugyan el-is igyekezi rontani a' *Pater*. Majd be hozom az ő kegyelme szavait.

III. A' Christus igaz és örök Istenségét-valló tudós emberek mindnyájan meg-edgyeznek ebben hogy ez név Jehovah, egyedül tsak az edgy élő örök Istenre-illik, és senkire egyebre nem: Azért holott az *Christus* az O *Testamentum*ban ezzel az nevel tulajdonul neveztetik; nyilvanságos bizonyétas felőlle hogy ő Felsége edgy igaz örök Isten. Ugyan nem-is lehet hogy ez titkokkal tellyes szent név, örök Istenen kivől válakinek tulajdonéttathassék, hanem ha maga-is az örök Isteni állat tulajdonettatik magán kivől valakinek, melly lehetetlen Deut. 32. 39 mert ez név magát az örök Isteni állatot tészi a' mint mindgyárt meg értyük. Kettőből

bizonyétom ezt meg: Első lészen az *ige* maga; Második a' *Sz. Iráſnak bizonyétaſi.*

Az Jehovah nevről.

IV. Az elsőről, azon kivől a'mit *Thomas Aquinas* ímæ quæſt. 13. a. 11. *in Reſp.* értelmeſſen erről meg-jegyzegetet, meg láthatni az Isten neveit magyarázo *Doctor*okat. Nagy ez igen a' többi között, hogy ez Név Jehovah, az Isteni állatot jegyzi, és annyit téſzen mint Senkitől nem hanem tsak magatol való, és edgyſzer-ſmind máſokat Valoztato más minden-Létel adó; az az, a' kitől minden áliatoknak Létek és valoſágok vagyon a' ſzerént a' mint Sz. Pál mondgya: [a] *ô ád mindeneknek életet és lélekzetet és mindeneket. ô benne élünk, mozgunk és vagyunk.* *Bellarminus* [b] ekképpen fejtegeti ez névet: *Nomen Jehovah ſignificat propriè eum qui fons eſt eſſendi; & cùm non habeat eſſe ab alio, dat omnibus ut ſint.* az az: A' Jehovah név jegyzi tulajdonképpen azt a' ki kutfeje a' Lételnek, és a' kinek léte holot nem máſtól való, adgya mindeneknek hogy legyének. Immár valaminthogy az illyen valoſág ſenkinek nem tulajdonettathatik; ſzinten ugy ez illyen valoſágot jegyző név ſem. Az Sidok bizonyára (noha nem vólt *ſuperſtitio* nélkül dolgok) nem hogy teremptett állatot mertek vólna e'vel a' nével nevezni, de még az Istenről ſem merték ezt akar mikor mondani: *Philo* [c] azt irja hogy egéſz eſztendőt-által-is edgiſzernél többé e' Sz. név nem emlérteteti, ſ-akkor-is a' *Templum*nak leg ſzentebb réſzében, még penig tsak az edgy fő Pap által. Az után penig, miólta a' *Templum* el-romla, nem merik ſoha ſohult a' Sidok az *Jehovah* nevet mondani, hanē e'hellyet mind olvaſás ſ-mind beſzéd közben gyakrabban *Adonait*, ritkabban *Elohim*ot mondanak.

a Act. 17. ỳ. 25. 28.

b Bellarm. de Chriſto l. 1. c. 7. (mihi) col. 118. D.

c Philo lib 3. de vit. Moſis.

V. Ha

V. Ha az Sz. Irás bizonyétáſit kivánnya valaki, itt ſem fogyatkozik meg az igaz ügy. Mert nyilván és minden homaly nélkül állattya az Sz. Lélek hogy egyedül tsak az edgy örök Istennek neve, Jehovah, az ki-re keſztő igetske-is ott vagyon Sz. Davidnál: [d] *kinek egyedül Jehovah neve.* Ennekfelette ugyan maga-is megmondotta az Isten nagy *proteſtatio*val, hogy ezt az ő nevét ſenkinek nem adgya: [e] *En vagyok az Jehovah, ez az én nevem, és az én ditsőſségemet másnak nem adom.* Ha *cavillum*ra fogya itt *Vaſarhellyi* Vram az dolgot, ſ-azt mondgya hogy nem nevét hanem ditsőſſégét állattya itt az Ur Isten hogy ſenkinek nem adgya; viſgállya-meg az Isten tsellyát; ſ-eſzében-veheti hogy mind kettőtől érti ezt ő Sz. Fellége. Mert ez az Ur mondáſának értelme: *Holott én vagyok* (mintha mondaná Isten) JEHOVAH-*való, az az, a' ki máſtul az én valoſágomat nem vöttem, és mindeneknek valóſágot én adok* (mellyet érteni kell nem tsak az állatſzeri valóſágról, hanem az igereteknek valóvá tétettetéſekről, az az, bé-tellyeſétéſekről-is, maga jelenti ő Felſége [f]) *ezt az igéreteknek meg-tellyeſeteſében, valóvá tetettetéſekben-lévő igaſſágot, az mint ez név Jehovah jegyzi; ſ-a' béli ditsőſſégemet másnak nem adom.* Avagy ám én ottan halgatok; *Jeſuita à Lapide* (g) kit a' *Pater citál*ni annyira ſzeret, adgya-eleiben ő kegyelmenek a' dolgot: ez *locus*t magyarazván, ezek az *à Lapide* ſzavai: *Igitur Deus hic cùm enarraſſet, quæ olim Abrahæ & poſteris ejus beneficia & miracula promiſiſſet & præſtitiſſet -- -- -- -- lætus ſibi divinitatis gloriam Deiq; nomen* JEHOVAH *aſſcribit.* NON PERMISSURUS UT ALTERI HÆC GLORIA ET NOMEN TRIBUATUR. mellyet igy fordethatni: annakokaért az

d Pſal. 83. 19.

e Iſai. 42. 8.

f Exod. 6. 2.

g Corn. à Lapide in Eſai. 42. 8.

Isten

Isten, midőn már elő szamlálta vólna, mitsoda jó-tétemenyeket igért és tellyesétet vólna meg régen Abrahamnak és az ő maradékinak ------ az Istenek ditsősségét és az JEHOVAH nevet vigan magának tulajdonéttya, NEM ENGEDENDŐ LEVEN MEG HOGY EZ A' DITSŐSSEG ES NEV, MASNAK TULAYDONETASSEK. Kinek másnak? meg mondgya azt-is mindgyárt utáña: *non dicit alicui, ne excluderet Filium, --- sed alteri, qui scilicet* ALTERIUS EST ESSENTIÆ ET NATURÆ, nem-mondgya *Valakinek*, hogy sz. Fiát ki ne rekesszse --- hanem *másnak*, A' KI tudnia-illik MAS ALLATÚ ES TERMESZETŰ.

VI. Igy olly neve ez JEHOVAH az Istennek, hogy semmiképpen teremptett-állatnak nem tulajdonetatthatik, semmi dolog a' mi nem igaz örökké-való Isten, ezzel semmiképpen nem neveztethetik. annakokaért erős s-meg-vehetetlen bastyávul vagyon ez szentséges név az kereszтyéneknek, az *Samosatenianus*ok ellen, az Christusnak örök és Atyával s-Sz. Lélekkel ugyan azon edgy Istenségének meg bizonyétasára. Ez az *argumentum: Az Ur Christus* JEHOVAH*nak nevezтetik az Sz. Irásban: azért az Christus örök és Atyával s-Sz. Lélekkel ugyan azon edgy Isten*.

VII. AZ *Romano-Catholicus*ok-is meg-edgyeznek vélünk ében, s-ez edgyik leg-jobb erősségek nékik-is, az Christus örök Istenségének meg bizonyétásaban. *Bellarminus* [h] az CHRISTUSROL irt Könyvében, olly igen állattya hogy ez nev, senkinek nem tulajdonithatando Istenen kivül, hogy meg az mi Erdelyiinkel-is (a' mint ő hiya az *Unitarius*okat) maga mellé bizonyetat erről.

h Bellarm. de Chr. l. 1. c. 7. Alterum nomen &c.

Transyl-

Transylvani quoq; ita persuasi sunt, hoc nomen soli vero Deo convenire ut lib. 2. c. 7. dicant, hoc nomen esse proprium Dei Patris, az az: Az Erdélyiek-is ugy el-hitették magokkal, ez névnek egyedűl tsak az Istenre illéset, hogy azt mondgyák l. 2. c. 7. hogy ez név az Atya Istennek tulaydona; *alia verò nomina, ut Elohim Schaddai Adonai,* &c. *communicari etiam interdum Christo, Angelis, aliisq; rebus creatis.* az az, Az tőbb névek mint Elohim, Schaddai, Adonai, &c. közőltetnek néha az Christussal, az Angyalokkal és a' tőbb terēptésekkel-is. Igy szoll már maga szavával *Bellarm.: Probemus igitur hoc nomen* Soli vero Deo proprium, *Christo convenire:* Bizonyétsuk-meg-ugymond annakokaért hogy ez az név mely egyedűl tsak azIstennek tulajdona, az *Christus*nak-is tulajdonéttatik. Abban az ertelemben vagyon itt *Bellarminus* a' mint maga világossan jelenti, hogy ez sz. nével Jehovah soha senki egyéb az edgy igaz Istennel nem neveztethetik. Azert holot az *Christus*-is mondatik *Jehovah*nak: a'bol következik szűkségesképpen hogy az *Christus* az edgy igaz Isten. Az ötődik *Caput*ban-is, az *Zachariás*nal cap. 3. ℣. 2. levő ama' Jehovah szemely, a' ki az Satañak azt mondgva vala: *Fedgyen-meg tegedet oh Satány* &c. *a' Jehovah;* ezt mondom, igaz Isteni személynek a'bol bizonyéttya *Bellarminus* hogy Jehovahnak neveztetik. Egyebként ha az *Cardinal* hitte vólna, hogy Angyalnak-is szokta az Irás ez nevet tulajdonétani; soha innen erősséget epéteni nem mért vólna az Eretnekek ellen: hanem ha magát rutúl meg-akarta vólna nevettetni. Mért miképpen következnék: *A' ki* (ugymond) *Jehovahnak hivattatik, az igaz örők Isten: De az Christus Jéhovahnak hivattatik.*

Bellarm. de Christo l. 1. c. 5. Octavus locus &c.

Azért az Christus igaz örök Isten. Bolondság vólna igy bizonyétani annak a' ki ez szent nevet Istenen kivől teremtett-állatoknak-is, ugy-mint Angyaloknak hiszi tulajdonettatni.

IIX. *Ambrosius Pennalosa*-is a' ban a' könyvében mel-
[i] Disput. 7. c. 4. num. 1. lyet *Enyedi György* [i] több a' féle jó sültek ellen irt, [i] akarván az Istenségben lévő személyeknek edgynél többséget, meg mutatni; erős bástyavúl tészi ezt az nevet-
[k] Genes. 19. 24. fel. Ezokaért hozza-bé *Mosesnek* amaz irását [k] *Esőt ada a' Jehovah az Jehovahtul*; a' holott mindgyárt két személly neveztetik *Jehovanak*: azért (mint ha mondana) edgynél többek az Isteni személlyek. Ez ellen ha ki igy *excipiálna*: *az a' ki esőt adot, teremtett Angyal vólt.* Azt feleli *Pennalosa* hogy nem lehet, mert, az az, esőadó személy-is, mint szintén az a' kitől esőllőt, *Jehovah*nak neveztetik, QVOD NOMEN SOLI DEO ÆTERNO TRIBUI SOLET. az az, Mely nev egyedül csak az örök Istennek
Pennal. D. 7. c. 7. num. 1. szokot tulajdonéttatni. Alabb az 2. dik *Caput*ban-is *Zachariás*nak második Részéből, az Személlyeknek az edgy Istenségben többségeket abból bizonyettya hogy két személlyek neveztetnek ott-is *Jehovah*nak. *Ex quibus verbis duas ut minimùm esse personas (quæ sint Deus æternus) clarè deducitur &c. nam non solùm is qui mittit, sed etiam qui mittitur, appellatur Dominus Zebaoth (Jehovah exercituum.)* mellyet itt-is ugyan az elébbi atallyában-való mondásával fejez-bé: QVOD NOMEN SOLI DEO ÆTERNO COMPETIT.

IX. Térétsük már szonkat az fel-tött tzélunkra: *Pater Vasarhelyi* tagadgya hogy ez név JEHOVAH, tsak az edgy örök Istennek tulajdonettatnék

nék, hanem tulajdonsággal-való Angyalok-is neveztetnek azt mondgya ezzel az szent nevezettel. Az *hetedik Tzikkelyt az első Részben* ám ugyan erről-is meri ő kegyelme fel-tenni: Irásbol vött peldakkal meg-mutattom (igy szol) hogy az Irás az tulajdonsággal-való Angyalt Jehovahnak mondgya. A' melyre bizonyságul leg-először-is emléti, az Tsipke bokorban meg-jelent Angyalt, mellyet Sz. István szavaibol *Act. 7. 20.* erősétgetni-is igyekezik. Másodszor emléti azt a' *Jehováh*t, a'ki a' mennydörgések villámások közöt az törvényt ki adta: ezt az *Jehovah* angyalt-is teremptett Angyalnak állattya lenni ugyan Sz. István szavaibol. Erről vagyon az következendő 5dik Tzikkely-is nagy részént, és az *Második Résznek* első Tzikkelye-is. Edgyszóval, teli ő kegyelmenek ez Irásá vélle hogy az Sz. Irásban az teremptétt Angyalok-is neveztetnek *Jehovah*nák. Ez jo *Vasárhellyi* Vram az *sententiád*, vállasod, nem tagadhatod; mert ha csak szoval montad volna, a' szot el-fuyna a' szél *vox audita perit*; de immár Irást-is botsátottal-ki rolla. Mellyel a' mi fő erősségek az *Christus* örök Istenséget vallokna mind a' Papistak s-mind a' mi részünkről: hiszem nyilván ingatod; erőtelenéted, sőt ugyan (haszerét teheted) el-is akarod rontani; s-még penig a' mi igen melto meg-jegyzesre, szinteden szinte azon az uton és modon, sőt szokkal és rendel-is azonokkal, mellyekkel a' *Christus* örök Istensége ellen leg-kárhoztosban káromkodo Eretnekek. Kereső-fel *Enyedinél* Ex. c. 3. ℣. 6. p. 44. § *Primò* &c. *suprà multis testimoniis demonstravimus*: Jehovæ *appellationem rebus*

Vasark. Part. 1. Tzik. 7. ad num. 15. in fin.

creatis, quæ minimè sunt Deus, attribui. Non ergo sequitur; si iste Angelus Jehovah *vocatur* (a' Pater szavai-is szinten ezek) *illum esse Deum creatorem, & non creaturam. Deinde ostensum etiam est, legatum legantis nomen & personam sustinere* (ezek-is mind a' Pater szavai) *non ergo mirum est, si nomen & titulum Domini sui gerat & habeat servus.* Igy fordethatni ez *Enyedi* szavait: Oda-fel sok bizonyságokkal meg-mutattuk hogy az Jehovah név teremptett-állatoknak-is, a' kik nem Istenek tulajdonéttatik. Tehát nem következik; hogy ez az Angyal ha Jehovahnak hivattatik-is, volna amaz teremptő Isten, és nem teremptett-állat. Annak felette az-is meg-mutattatott, hogy az Követ az El-küldőnek nevét és szemellyét viseli. Nem tsuda hát ha az Urnak neve vagyon az szolgán. Az következendő *periodus*ban ezt *Enyedi* mint szinétn *Vasarhellyi* Vram bizonyéttya Sz. István szavaibol. Fotdéts-elő *Ostorodius*t-is *in Instit. Religionis* (a' mint nem igazán hiya) *Christiana:* ez a' káromkodo *Samosatenianus*-is szinten ugy *procedál* mint *Enyedi* és *Vasarhellyi* Vram. Az több ezen porazra fűsztek-is mindnyájan igy, a' mint meg-lathatni *in Photinianismo Stegmanni.* Mit tagatz hát jó Vram neki; magok az ertelmesb *Papista* Vraim legyének bár az *Arbiter*ek (tsak kegyelmed felől-is mint ha én volnék az az imide amoda sziytás nélkül, itellyenek) ha az dellyesti világosságnál világosban ki nem jő s-kegyelmednek fejére nem rakodik, hogy kegyelmed az Christus örök Istenséget tagadokkal edgyben tzimboralt, az több Antisamosatenianusoktul mind Papistaktul s-mind Evangelicusok

Photinianis. Stegmanni Disp. 5. de divin. Chr.

licusoktul el-partolt, ellenek tamadott azoknak, Samosatenianusok ennyvében és nevében kapot kegyelmed vensegére; mellyet soha nem hogy dirib darab papyrosokkal, de sok tsepővel-is magárol le nem törölhet, hanem ha keptelen ertelmet *recanta*llya.

X. Én tsudalni nem győzöm, hogy ennyire el feleytette vólt magát az jó *Pater*, és ez felséges szent Névő kegyelmet mély álmabã semmiben meg nem rendéthette; holott még tulajdon sajat ellenségi-is az Sz. Háromságnak, leg-nagyubb káromkodások közben-is, nem ohatták-meg magokat, ez titkokkal tellyes és Istenen kivől senkire nem illendő Sz. Jehovah nevnek nagy erejetül. Ugyannyara hogy akarattyok ellen-is magok-feleytül meg-kellet néha vallaniok erről az igasságot. Azon kivől a' mit tsak az elébb *Bellarminus* [1] Irásokbol meg-jegyze, azt vallya *Enyedi* az fellyebb meg-emletett hellyen, ugyan azon *pagina*n: *Quod verò* &c. *hogy nem az Angyal vólt az a' ki a' Tsipke bokorban magát* Jehovah*nak mondotta, kanem* Maga az igaz Isten; *ki az tűzből, az az', az Angyalokbol szollot* ugymond: *mert az tűzet nehanykor az Irás Angyaloknak hiya. Heb. 1. 7. Maga azért az jelenés, avagy az Mosestül latott dolog, mind Mosestül, s-Sz. Istvantül Isten Angyalanak hivattatik, de a' beszédet és az szót mindenik az tűzben levő* Jehovah*nak tulajdonéttya. Ezt meg-bizonyethatni Christus szavaibol, mert nyilván Matth. 22. ℣. 31. és Marc. 12. ℣. 26. az Mosesnek szollot beszedet nem az Angyaltul, hanem az* [1] sup. num. 5. parag. 3.

Istentől származotnak mondgya. Ezeket *Enyedi* beszélli. Ihon, noha karomkodék az előt ez Eretnek, és továbbá-is ugyvagyon mindgyárt *az okádásra tér vissza* [m]azt allatván hogy az teremptett allatok-is neveztetnek ez sz. névei: mely sebes nyil mondgyára bé hat itt ez rettenetes nagy Névnek felségessége az Eretnek szivének szintén a' mélyében; hogy maga nyelvevel maga ellen tsak annak állattya ez szentséges nevet tulaydonettatandonak, a' kinek egyedűl tulajdona; a' mint *David*-is [n] az Soltarban enekki vala. Mellyel nem homalyossan mutattya *Enyedi*, hogyha volt volna lelkének hova lenni; ez rettenetes szentséges nagy nevet, nem oszlatta volna egyebbűve az edgy igaz Istennél. Tsak ennyire-is nem ment még a' dologban a' *Pater*. Félék azért igen rajta, hogy a'miként az igaz vallasnak nevét viselő *Sidók* ellen, az pogány *Ninivébeliek*, *és az Délnek Királyne Aszszonya támasztatnak-fel*, *s-ezekkel hárhoztattatnak* az vakmerő Izaël Fiai *az utolsó napon*, a' mint *Christus* Urunk szoll [o]: az *Patert*-is (ki a' Sz. Haromsag felől, igaz vallás nevet akar viselni) ez Eretnek *Enyedi*vel ne fogja, ez edgy Isten tulajdon és Nagyságos nevének tekozlásáért iteltetni, és ha magát meg nem eszméli) kárhoztatnis azon a' napon.

a Zach. 2. 11. — b Psal. 83. 5. alt. — c Matth. 12. v. 41. 42.

II. Masodik Ok. Mert azokat az Ur *Christus* O *Testamentum*béli maga ki-jelentésit-is, az mellyekből az *Samosatenianus*okat hatalmassan meg birtak a' régi *Paterek* (a' kik első ostromnak mentek azok ellen) s-mi-is ma meg szoktuk birni, az *Christus*nak *Maria* előt valóságos léte felől; tagadgya *Vásarh.* Vram. Peldanak okaért, tagadgya *Gen. 32.* az *Jacob*bal küzdő ama *Férfiat*, kit mi-

d Vide infra. lib. 3. part. 1. sect. 3.

dőn

dön *Jacob* láta, tsalhatatlan jelenségekből véven-eszében magát, azt mondá: *Láttam az Istent szemtül szemben:* és ennek szabad akaratos meg-győzéséért *Israel*nek, az az Isten (nem Angyal) győzőnek nevezteték, ugyan-magától attul az Férfiutul; Ezt a' Férfiat mondom: és a-maz *Jehovah* Angyalt-is (a' mint *Moses* nevezi) *a' ki* † *a' Tsipke-bokorban meg-jelent vala*, az *Israel* népének *Ægyptus*ból ki szabadétására (kit *Judás* Apostol ỳ. 5. *Christus* Urunknak magyaraz lenni.) ezt mind kettőt tagadgya *Vasarhellyi* Vram, hogy terémptettlen Angyalok lőttek vólna. Holot mindenüt ama' *Frigynek Angyala* az *Jesus Christus* [p] *in Incarnationis præludium* * az jövendő Meg-testesülésnek sengéjévől ő jelentette-meg magát; a' mint a' Harmadik Könyvben ezt bővön meg-mutatom, mind az Sz. Irásbol s-mind az emlekezetesb régi *Pater*ékből.

† Exod. 3. ỳ. 2. 4. 6.

p Mal. 3. 1.
* Vid. infra l. 3. part. 1. sect. 1. a. 3.

XII. Az nevezeten akadot-meg ő kegyelme, hogy Angyalnak mondatik mindenik meg-jelent Személy; azért nem maga (ugymond) az Angyalok Ura az *Christus*. Melyben *committit elenchum oppositorum*; holot az Sz. Irásban nem mindenüt edgymás ellenében vétetnek ezek az szók *Angyal* s-*Isten*; sőt neha (nem edgy hellyen) az Angyalon, maga az Isten, tudnia-illik az *Christus* értettetik. Kitsoda *Malachiás*nal az frigynek Angyala? [q] az *Christus*, a' mint maga-is ő kegyelme meg-vallya †. Kitsoda ama' μεγάλης βουλῆς ἄγγελος az nagy tanátsos Angyal, az mint az LXX Tolmatsok hozzá-adgyák [r]? meg mondgya Agoston *: *De Domino autem Jesu Christo evidentissimè legimus apud Prophetam Esa. 9. quòd magni consilii Angelus dictus sit*, az az: Az Ur Jesus *Christus*rol penig nyil-

Vide lib. 3. part. 1. Sect. 2. in fin.

q Malach. 3. 1. supra.
† Vasarh. az Summab.
r Esai. 9. 6.
* August. de Trin. lib. 2. c. 13. in fin.

nyilván olvaſſuk *Eſaias* Prophétanal *9.*dik Reſzében, hogy nagy tanatsú Angyalnak mondatott. Amaz Angyálról-is *Zacharias*nál [ſ] ki az Zachariaſſal ſzolló Angyal eleiben jöve, azt mondgya *Pennaloſa* [t] hogy nem teremptett Angyal vólt: *nec verba relata de creato Angelo intelligenda ſunt.* az az: az elöhozött ſzók' ſem teremptett Angyalrol értendök ugymond. Ha erre fog-ki az *Pater*, az mint meg-is tselekeſzi az *Summaban num. 68.* hogy *Malachias*nál ſ-*Eſaias*nál-is bizonyos hozzá-tétellel *Chriſtus*ra illendövel, emlettetik az Angyal: amannál *frigy-kötés:* ennel *nagy tanats* tétetik az Angyalnak igéje mellé: Felelet, igen jól vagyon: viſzſza-fordétom én ö kegyelme ellen ezt a' ki-fogáſt, ſ-illyen erösséget *formálok* belölle. *A' holot az Angyal bizonyos ſ-Istenhez illendö hozzá-adáſſal nevéztetik; ott az Angyalon az Chriſtus, avagy tsak teremptetlen Angyal értetik: De mind Geneſ.32.* hozzá vetvén *Hoſ.12. ℣. 6.* mind *Exod.3.* (mely hellyekben az küzdö férfi ſ-a' Tsipke-bokorbol ſzolló Angyal emlétetnek) *mind két hellyet az Angyal, hozzátétellel, ſ-meg-penig egyedül tsak Istenre illendövel emlettetik*, mert ottan ottan Istennek-*Jehovah*nak &c. mondatik: *Azért mind két hellyen teremptetlen Angyal értetik.* Láſs erröl többet oda alább a' harmadik Könyvben elsö Réſznek harmadik *Sectio*jában, a' *Pater*ek ſzavai közt.

f Zach.2.7.
r Penaloſa Diſp. 7. c. 7. num. 7.

XIII. Ha ki *Patert* ſegelleni akarja ſ-azt mondgya, hogy *nem következik ez két jelenéſeknek tagadáſából, hogy a' többi jelenéſeket-is az Jeſus Chriſtus felöl mind tagadná; mert ez két jelenés nem minden jelenés.* Fel. Nem hadgya ö kegyelme ſzokaſa ſzerént reá, mert nylván állattya *Part.1. Tzikkel.3.* az elsö Jegyzeſkeben ez *periodus*ban *Ha kerd.d*

ded &c. *hogy az Isten mindenkor* Tsak *Angyal szemellyében jelent-meg az O Testamentumban.* És igy semmi jelenést az *Christus*rol nem esmér ő kegyelme s-nem-is enged áz O Törvényben. Mellyhez képest tsudálom én mit eszelenkedtenek hát az *Pater*ek, hogy edgynehany O *Testamentum*béli jelenéseket *praludiũ incarnationis* Christus meg-testülésének sengejenek neveztenek; ha minden isteni jelenésekben tsak ugyan az Angyalok vőttek testet magokra. Hiszem nem az Angyalok testesültenek-meg, hanem az *Christus:* melynek ha *Tertullianus*ként elől-járo mutatási voltak az jelenesek; azoknak nem Angyalok (kik meg nem testesültek (hanem maga a' *Christus* által (ki osztán valóban is *testé* [u] *lött,* kellet mutogattatni. Ezeknek az jelenesseknek *Christus* felől bizonyétásokrol nem illik itt többet szollani, mert holot az Tzikkelyek egeszszen ez két jelenésekről vannak; ott leszen helye az Harmadik Könyvben az bővebb bizonyétasnak. Tegedet-is azert *kegyes Olvasó* bővebb *declaratio* felől oda igazétalak. u Ioh. 1. 14.

XIV. Harmadik Ok. Mert az *Pater* az Ur Jesus Christus természet szerént-való örök Istenségének az isteni tulajdonságokbol és tiszteletekből s-egyebbüñen-való bizonyétasit, azoknak erejet, nagy reszent mind el rontya tapodgya: és nyilván maga tanéttya rá a' *Samosatenianus*okat, hogy mikor az *Christus*t abbol bizonyéttyák az Keresztyének termeszet szerént-való örök Istennek lenni, hogy az Irás őtet *örökke-valónak, mindenhatonak, veghetetlennek* &c. *imadando örök Istennek* &c. mondgya lenni; semmit se adgyanak rajta, mert nem ér az ollyan byzonyetás semmit, nem erős, nem kén-

ſzerető. Nagy veték ám ez *Pater* ha igy vagyon-én megmutattom.

XV. Hogy mind Papiſtaknak *Evangelicus*oknak, az *Chriſtus*nak őrőkké-való Iſtenſége felől, az Eretnekek ellen-való fő erőſſégek a' légyen hogy, az Irás minden Iſteni tulajdonſágokat a' *Chriſtus*rul ſzintē ugy állatmint az Atyarol; abbā ſenkinek kéte nem lehet. A ki akarja e' felől a' Papiſtak réſzeről meg lathattya *Bellarminus*t, *Gregorius de Valentia*t, *Pennaloſa*t, &c. ezek ugyan Jeſuitak-is vóltak, fővek penig az ő nemekben. Hát a' *Pater*, hiſzem ő-is mind vallya ezt! Vallya tudom, de más felől magát ebből meg ki fordettya. Hogyhogy? E'képpen, mert la ő ez egéſz Tzikkellyes Kőnyvében azt viytattya hogy ſohult Iſten az O Tőrvényben maga meg nem jélent, hanem mindenkor tsak Angyal. Ha ellene-támaſztod azokat az jelenéſeket mellyekben az meg-jelent ſzemely Jehovahnak őrőkkévaló-nak, veghetetleñek &c. mondatik, avagy maga mondgya magát añak mint Ex. 3. ℣. 4. &c. és tőbb ſok hellyéken, mint ide alabb meg ertyűk; azzal háloz hogy azért vagyō az mert az Iſten ſzemellyét viſeli ollyankor az Angyal, ſ-erre nezve ugy ſzolhat mint ha maga vólna az Iſtē, Iſraël Uranak Iſtenének mondhattya magat (mint Exod. 20. 2. mert azt Angyal ſzavanak mondgya ő kegyelme lenni) ſ-a' tőbbi. Igy vagyoné *Vaſarhellyi* Vram? igy igen-is, egeſz Iráſod azt feleli. Noſza tehát oltalmazd-meg immár az emletett fő *argumentum*okat a' Kereſztyéneknek, ha mi kedvűnkért nem-is, avagy tsak a' Papiſtakért, a' kiket mondam hogy elnek ezzel; Ez edgy *ſumma*ban az erőſſég.

Bellarm. de Chr. l. 1. c. 8. Valentia de Vnit. & Trin. ſecundùm ſe cap. 11, 12 14. 15. 16. Pañaloſa Diſp. 7. 8. 9. 10. &c.

XVI. *Valakiről az Sz. Irás az Iſteni tulajdonſágokat edgyül edgyig*

edgyig mind állattya, az az, a' kit az Irás (Bellarminus szamlálása szerént cap. 8.) *ez fő tulajdonságokkal, örökké-valósággal, veghetetlenséggel, mindenhatalommal,* &c. *imadandóssággal* &c. *illet; az örökké-való igaz Isten.*

De az Christust az Irás mind ezekkel illeti, ezeknek mondgya lenni.

Azért az Christus örökké-való igaz Isten.

Ezt az fő érősséget mondom noſza ha mit tud, oltalmazza meg a' *Samosatenianus*ok ellen a' *Pater*. Azt mondgya az *Unitarius* (a' mint itt ez országban hivattatik,) hogy nem igaz az elsső *Propositio*, mellynek a' jó *Pater* Angyalos vallásabol adgya meg-feythetetlen okát) s-igy szoll: Ha tsak Angyal-is mikor Isten szemellyet viselte, s-ő képében küldetett az emberekhez; szolhatot ugy mint Isten, és az Irás-is azt abbol az okbol hogy Isten képét viselte igazan mondhattya *Jehovah*nak, *Ehejen*ek, *örökké-valónak: imadhattak, keserű siráſſal könyörögbettenek néki, magokat és maradék jokat halálok után-is őrizetek alá ajanlhatták*, az szent Emberek mindazáltal azzal, természet szerént-való igaz Istē nem lőtt edgy Angyal-is; ugy szintén, ha az Christust az Irás *Jehovah*nak, örökké-valónak, Istennek, mindenhatonak, minden isteni tisztelettel betsülendőnek mondgyá-is, de azért nem sűllonnan ki hogy az *Christus* termeszetszerent való örök Isten vólna, mint szinten amabbol. Ha ellene állasz s-azt mondod hogy, mert az Angyalok tsak azért neveztettenek ollyan méltoságos nevekkel, mivel az Isten képet viselték; minek okáért, nem ő rajtok maradt az a' betsűllet, hanem az Istenre ment atal, a' kinek képet viselték: tsak azzal vetnek el, hogy az *Christus*-is azért

Exod. 3. 4. Hoſ. 12. 4. Gen. 48.

tiszteltetik azokkal az méltosságos nevekkel mert ő-is Istenek övete vólt, méltosságosabb penig hogy nem mint az Angyalok, Heb. 1. v. 4. 5. 6. az ő Sz. Attya akarattyának hirdetésére jőt vólt e' világra: és ő rolla-is az a' betsüllet mellyet mind az Irás tulajdonét, s mind emberek tőttenek néki; az Atyara háromlik, a' mint önön maga Idvezetőnk erről ugyan *protestál* Sz. *Janos*nal *cap. 12. v. 44. a' ki hiszen én bennem, nem hiszen én bennem, hanem abban a' ki engemet el-botsátot.* Felely meg erre az *Unitarius*nak a' ki azt állatod, hogy az Isten mindenkor tsak Angyal által jélent az O Törvényben meg. Tsak bé-fallyad Vram ez után előttők a' sipot, mert alig bizonyethatz ollyat az *Christus* felől; ha egyébkent az erősség feytheretlen vólna-is; a' mellyből ez Angyalok felől-való bal itéleted szerént könnyen ki nem rázhatnak.

17. De ám akar mint maradnátok magatok, tsak az Keresztyének ellen ne adnatok fegyvert kezekbe, és az igasságnak esmeretit annyival-is ne teńétek lehetetlen bénekik. Akar mint s-hogy, eleg az hogy a' menyere kegyelmeden állot, az Keresztyéneknek, az *Christus* terme szet szerént-való örök Istenségének meg állatására szolgálo nagy erősségeket, mind Papisták s-mind mi reszünk ről el-rőtottad, örökké-való Isten-*Christus* odat *Judas*sal el-arultad, guggolásra és tsuffágra adtad ő Sz. Felségét az ő reá kakogo gonosz ellenséginek. Szörnyuség! Inkább urám a' fejében, hogy nem mint Christus tagado legy rám-való képést, hadgyunk bekét edgymásnak. Mert ha meg kétszer el-jősz, s-tsak ennyit viszesz-is el, az Christus örök Istensége felől-való régi vallásodbol; bár magad-is tsak utánna menny: meg lehet nylva, nem leszsz sok különbség köztetek. §3. Bé

§ 3. *Bé-fejezés.*

I. Igy itt-is az Ur *Christus*nak, Maria elől valoságos letét ſ-természet-ſzerént-való Iſtenſégét hatalmaſſon bé bizonyéto *argumentum*inkat, edgyût oſtromolván az *Samoſatenianus*okkal az *Pater*; nylvan mutattya hogy elpártolt az Sz. Háromſág valloitul, mind *Papiſta*ktul, *Evangelicus*oktul. Hiyában palaſtollya puſzta állatáſſal [x] *hogy hiſzi az Christus felől, hogy ő Felſégé-is ſzintén ugy hozta az Iſraël nepét ki Ægyptuſbol, mint ſzintén az Atya és az Sz. Lélek*; holot az a' rol bizonyéto ſzükſéges ſzép jelenéſéket mind ki akarja ſarkokbol vetni: és igy magát avagy rutul el-arullya, avagy igen magafeleytnek mutattya lenni. Mert a' mint oda fellyebb még jó eleve *proteſta*lánk: nem tsak a' tagadgya a' dolgot, a' ki tsak ſzáraz beſzeddel állattya hogy a' mi ugy vagyon, nem ugy vagyon; hanem az-is tagadgya ſ-még penig ſokkal inkább, a' ki a' dolognak okáit és ſzép erőſſégit oſtromollya. Szintén ugy tselekſzik itt a' *Pater*, mint az ki az Madarat egyébképpen nem bántya, hanem tsak tallait tépi-ki annak, ſ-az után repűllyőn ha repűlhet. A vagy mint ama' ravaſz áll Tolvajok, kik hogy az uton járokra űtnek, nem foſztogattyak ugyan, mindgyáráſt joſzágokat, hanem fortelyt fognak hozzájok, ſ-fegyvereket ſzedik-el: az után a' mint akarják ugy bannak véllek Ezt magával a' *Pater* immár félig meg-mivelte. x Part. 2.

II, Bizony a' jó *Pater* bár két felé tekentetet vólna, mikor ezeket *Monoſtor*t illy nagy botránkozáſul mondá; és kivaltképpen hogy immár iráſban-is ki-repéttete: igē meg-kellet vólna gondolni, kik kőzőt és hól lakik:

a' holot, ha azok közzül a' kikkel bizonyét, nemelyek laktak és szóltak vólna; más képpen beszeltenek vólna. A' mint hogy másképpen-is beszelnek még az Papisták-is, kik ez Hit-ágazatról *ex professo* irtanak miképpen meg-értők az elébb; bővébben az mindgyárt következendő Részben adom meg-érteni. Talám szent Pált akarta a' szegeny *Pater* ez állapattyában követni, ki látván hogy az ellene-támadtak közzül, nemellyek *Pharisæus*ok, nemellyek *Sadducæus*ok vólnának: el-hagyá azt a' mi igyenessen tartozik vala az dologra, hanem azt kezdé állatni *hogy ő Pharisæus vólna és az halottaknak reménségek és fel-támadasok felől hivattatott vólna törvényben* [y.] És igy az *Pharisæus*okat az *Sadducæus*okkal (*kik 'sem fel-támadást, 'sem Angyalt 'sem penig lelket nem hisznek*) edgyben-gördetvén; maga mind két féltül nem tsak békevel marada, *hanem igazettaték-is az Pharisæus*oktul. Igy (azt tartom) látván ő kegyelme-is hogy azok a' kik az Asztalnál ülnek és az *Disputatiót* halgattyák vala, a' maga vallásan levőken kivül két karbelieknek *Orthodoxus*oknak és *Samosatenianus*ok lenni: ez két félt akarta né talám őszve gördéteni maga szaladásaval. De nehéz ír és szelentze nélkül borbelykodni: nem minden tyból valikturó. Tudom én hogy máftul esék inkább ez a' tsel-vetes: mivel az kaptza igen szoros vala, ugyannyira hogy még a' maga vallásá valok-is nem hagynák már *Pater*nek mindenik szavát helyben; ugy tsapa-ki oda a' hova nem kell vala: azért hogy ha a' magaéi nem javallanak szavait, javallanák akar tsak áz *Unitarius*ok és támadnának azok mellette, edgyût bizonyétván ő kegyelmével, hogy az Isten Fia az *O Testamentum*ban so-

y Act. 23. v. 6. 7. 8.

hult

hult maga meg nem jélent. De a' mi az lelki-esmeretet nézi, jobb lött vólna az ortzának az igasságtul meggyőzettetésben még tovább pirúlni, hogy nem mint keptelenül és *conscientia* ellen mondott szót, meg-győzettetésnek nevétől feltében, vakmerőül állatni: és a' temérdek tevelygés közöt, az Idvezető *Jesus Christus* felől tevelygőknek, vakoskodasokban-való meg-erősödésre okot adni.

III. Ezekből leg-alabb, nyilván meg értheti minden józan iteletű Ember s-kegyelmed-is jó *Vasarhellyi* Vram; hogy mind az *Colloquium*ban a' télen, s-mind az után a' *Glossá*ban, *nem meltatlanul hanem igen igazán vetém kegyelmednek, az Christus örök Istenségét tagadokhoz katsontasat szemére.* Ma-is penig, ha kegyelmed az több *Antipaulinianus*oknak taboraban (a honnan ki kezdet szakadni) visz-sza nem tér, s-szavait meg nem hiyá: leg-gyengédebben VASARHELLYI SAMOSATENIZANS töllem kegyelmednek az neve.

E' kédig azt mutatám-meg hogy P. Vasarhellyi *Christus örök Istensége tagadásanak enyveben kapot; Immár azt-is doctálnom kell ő kegyelme ellen, hogy* Bellarminus*sal és kivaltképpen* Peñalosa*val valóban*
üstökben eset.

Ma

MASODIK SECTIO.

P. Vaſárhellyinek *Bellarminus*ſal és kivaltképpen *Pennaloſa*val-valo ůſtők-vonáſarol.

§ I. *Vaſarhellyi Uram* Bellarminus*ſal és fő-képpen* Peñaloſa*val, nem tsak tettzés képpen, hanem ugyan való-ban és edgyben-békélhetetlenůl vonſzou ůſtőkőt.*

I. Emlétettem vala az *Notá*kban, mint vettetem vólna az téli *Diſputatio*kor *Vaſarhellyi* Vramnak ſzemére, a' maga vallaſán-való *Author*okkal ellenkezéſét. Ezek valának az ſzók, a' mint ő kegyelme-is *Part. 1. Tzikk. 3. & 4.* bé hozza: *Mondaték Pater Uramnak hogy az Papiſták ellen ért olly viſzſzaſon* &c. *és nevezet ſzerént Pennaloſa Jeſuita ellen* &c. Itt értelmeſſen meg-mutogattam vólt ő kegyelmenek, mely igen viſzſzát-vonſzon ez Jeſuitaval ſ-*Bellarminus*ſal-is. Haragſzik ő kegyelme érte, de mit tehetek rolla, tudtam én azt hogy *Veritas odium parit*; azt mondhattam a' mi igaz: Igy hozza bé ő kegyelmé ſzavaimat: [a] *Mind ha mind ketten* (Bellarminus és Peñaloſa) *ůſtőkében kaptak vólna P. Vaſarhellynek, ugy ir maga győzedelme felől Medgyeſi Uram* &c. Saynallya látom, hogy *Jeſuitát Jeſuita*val botsátok őſzve: tiſztetsa-ki magát ő kegyelme ha olly igen bannya; ſ-ám én miattam maradgyon bekével.

a Part. 2. Tzikkel. 4. num. 58.

II. A' mit a' *Replicatió*ban ir, a' nyilva ſzép és emlekezetre való jeles dolog†. *Pennaloſa* ugymond *Collegam vólt nekem az Bétsi Univerſitaſban tovább két eſztendőnel, az idő*

† Vaſarh. ubi ſupra num. 61.

alatt

alat igen nagy baratſagoſſan, igen nagy ſzeretetben eltünk edgymaſſal, azt itelẽ olly távúl létünkben hartznak nem állunk &c. Baratom ennékem azért nem támad reám; jól értem: meg lehet. De tudom én hogy néha két kenyereſſek bé-ülnek az kortsomára; ſ-addig adgyák edgy más kezére hogy vegtére a' kannákat-is edgy más fejében verik. Szinte kebeledben-is benn nevelhetz a' felől valakit, de ha ſzive lelke hozzád nem vonſzon, kigyót tartaſz kebeledben. Nem tsak *Collega*dnak ne hidgy a' moſtani időben, hanem ha Sogorod, Atyádfia, ſőt ha edgy teſt-ſ-vér-is valamely ember veled, tsak tapogatva járy a' felől, mert meg-eſik a' lud a' jegen.

III. *Kivánnya* kegyelmed ugyan azon *Replicatio*ban *ſzive ſzerent, hogy én velem-is ugy leheſſen egyenlő értelemben kegyelmed*, mint *Pennaloſá*val: Nagy hit! *Qui citò credit, citò decipitur.* No ahon, valamire adgya Iſten, legyen ugy bár ez edgy *Controverſiá*ban melyről maſt irkálunk, firkálunk. Int-is kegyelmed az *3-dik Tzikkelyben num. 5. in fin. hogy az kegyelmetek Paterinek Iráſit figyelmeteſben meg-vigyazzam ezután*. Bator edes *Vaſarhellyi* Uram meg fogadom, apám kori őreg embertől az intéſt őrömeſt fel véſzem. Meg-viſgálom azért ſ-ſzemeſben meg tekéntélem az *Pennaloſá* Iráſát: a' mit még nem olvaſtam vólt-is, az kegyelmed intéſetől indéttatván, meg-olvaſom benne. Laſſuk azért ha tsak tettzetté nékem, hogy *Pennaloſá* kivaltképpen, ſ-*Bellarminus*-is ellene vagyon kegyelmednek ez *Controverſia*ban.

IV. Ez vala az én allataſom, a' mint a' *Notá*kban-is fel vagyon jegyezve, ſ-ő kegyelme-is bé-hozza *Tzikk. 3.* hogy az az *Ægyptus*ból ki-hozó Személy (a' kiről ſok

hellyen szó beszéd vagyon és nevezet szerént *Exod. 3. & 23.*) teremtetlen Angyal, Christus Urunk vólt. Ebben fogtam tanúnak mellem mind *Bellarminust* s-mind kivaltképpen *Pennalosát*. *Pennalosának* az *627. 628. paginan* levő szavait *citalám*. *Judas Apostol* (ugymond) *az Christust Ur Istennek lenni abból bizonyéttya, hogy régen az Istennek népet Ægyptusból ki-szabadetotta*. Illyen kötésben foglallya azért okoskodását a' *Pennalosa: A ki az Angyalokat meg-bûntette, és a' népet Ægyptusból ki hozta, az hitetleneket az nép közöt meg sangyargatta; az örökké-való Isten, a' mint ki tettzik Exod. 20. En vagyok* ugymond *a' te Urad Istened, ki ki-hoztalak teged Ægyptusnak földebol* &c. *De az Christus mind ezeket tselekedte: Azért a' Christus örökké-való Isten.* Erre igy felel a' Pater *num. 33. Látom edes Medgyesi Uram az Pennalosa iratát, és ő irásának esmérem* &c. *de hól mondgya avagy tsak edgy betővel-is hól jelenti Pennalosa, hogy az Christus maga szemellyében* &c. *vezérlette az Sidók taborát?* Felelet. Én is azt kérdem kegyelmedtől hól tagadgya *Pennalosa* tsak edgy betővel-is, hogy nem a' Christus lőtt vólna maga szemellyében, az a' ki-hozó *Jehovah* Angyal? Mayd meg érted §. 2. seq. num. 3. 4. s. 8. mint állattya Peñalosa ellened, hogy az Isten *immediatè* más közben nem jarult személy nélkül önön maga személy szerént, külső lathato *formakban* elegszer jelent-meg az O Törvényben, a' peldakat-is meg-emléti, a' honnan ezt-is ki nem rekeszti, a' mint az emlétett hellyen, mindgyart meg-tekenthed: ne-is mulassad el, kérlek. érthet hiszem erről a' kinek nem koszos a' feje. Tovabbá abbúl-is érthetünk a' mit ugyan *Pennalosa* ir *Sz. Judas* Levele felől; † hogy ezt *Sz. Judas az Nicolaita*

† Disp. 1a. s. 21.

laita Eretnekek ellen irta vólna kik ugymond a' *Christus*ról (a' mint *Sz. Ignat Apostolokkal edgy időkorbeli ember Ep. 9.* és *Irenæus l. 3. c. 3. állattyak*) *azt fetsegték hogy ő Sz. Felsége nem Isten, hanem tsak puszta szent ember vólna. Kiket Sz. Judas ez ő Levelében ez igekben jelenget: Bé jöttenek nemely istentelen emberek, az mi Istenünknek kegyelmét buyaságra fordétvan, és az edgy Urat, a' mi Urunkat és Istenünket az Jesus Christust tagadván. Melly Christus felöl való mondását* (azt mondgya) *azzal erősséti az Apostol, hogy régen az Israel népét Ægyptusbol ki szabadétotta, és az hihetetleneket az nép közzül, s-a' gonosz Angyalokat meg-büntette.* Ebből az *fundamentum*ből immár illyen hihetősséget tsinálhatni. *Judás* itt az *Jesus Christus*t, avagy tsak annyiban érti az nép vezerenek, ki szabadetójának, a' menyiben az Atyaval és az Sz. Lélekkel, egyenlőképpen és *formán* vezérlette az népet; avagy más kivaltképpen-való modszerént-is az Atya és Sz. Lélek kivől: Amugy tsak, nem érti s-nem-is értheti, mert az *Nicolaitá*kat azzal meg nem győzhette vólna *evidenter*, holot az Istennek vezérléséről való bizonyságokban sohult nem neveztetik *Christus* avagy *Isten Fia*. Hanem mindenűt *Deus*, JEHOVAH * *egyedül a'* JEHOVAH *hordozta vezerlette otet.* † *En vagyok a'* JEHOVAH *te Istened ki ki-hoztalak tegedet Ægyptus földeből*, &c. Igen kőnyű vólt vólna azért az *Nicolaita*knak viszsza-felelni s-azt mondani, hogy az bizonyságokban mindenűt az Atya Isten értetik, holot az O *Testamentum*ban ő neve az JEHOVAH, *Isten* &c. És igy az *Sz. Judas argumentum*ának igen kitsiny ereje lőtt vólna az Eretnekek előtt. Annakokaért szűkségessen, más kivaltképpen-való vezérléséről emleti itt meg az Apostol

ỳ. 4.

ibid. c. 4.

* Deut. 32. 12.

† Exod. 20. 2.

az Christust, hogy tudnia-illik nem tsak közönségessen vólt az Atyaval és Sz. Lelekkel edgyût oka azon isteni erő által az nép ki-hozattatásának; hanem ugyan kivaltképpen-is közben-vetette az Christus magát, és bizonyos látásokban (minémű vólt az égő *tsipkebokor, az kőd és tűz Oszlop* &c.) meg-jelenvén, sokszor közben vetett Angyal nélkül mutatta meg magát s-szollot az Mosessel, és a' Népet ugy hordozta és vezette. Ezt a' *Moses Historiájából*-is (a' honnán Sz. Judas ezt vőtte) igen-szépen meg-vethetni és *deduc*alhatni. *Akkoron meg jelenek* (igy kezdi Moses az Nép ki-hozasának *historiáját* ℣.) *az Jehovahnak Angyala neki* (Mosesnek) *tűzlangban edgy tsipke bokornak közepiből.* Mitsoda Angyal lőtt légyen ez, az 4dik *versben* meg-mondgya: *Látván penig az Jehovah hogy Moses arra tért vólna hogy meg-nezne* a' látast, *kialta* az Isten *annak az tsipkebokornak közepiből*; lőtt ugyan nevét-is meg mondgya ℣. 6. *En vagyok a' te Atyadnak Istene, Abrahamnak* &c. az *14. vérs*ben Eheje *az én nevem*, &c. Meg-jelentette már Moses mitsoda Angyal vólt az a' meg-jelent Angyal; a' Jehovah tudnia-illik, az Abrahamnak, Isaaknak, Jacobnak Istene a' kinek Ehejeh neve, &c. Immár miért szállott légyen az a' Jehovah kővet az égből le, azt-is meg-mondgya ℣. 8. *Azért szallottam-le hogy meg-szabadetsam őtet* (a' népet) *az Egyptusoknak kezekből, és ki-hozzam őket arrul az földről*, &c. Az után-is mindenűt ez az Jehovah Angyal beszellet Mosessel ezen dolog felől, ℣. 15. 16. & Cap. 4. & 5. &c. *Ez a' Jehovah vagta-le éyfel táyban Egyptusnak Első-szű lőtt-yit*, cap. 12. ℣. 29. és az uton *ez jára előttök nappal felyhő oszlopban, eyel penig tűzben*, cap. 13. ℣. 21. Ez *tekente hay-*

nal

A. Exod. 3. 2.

nalkor az tűznek és felyhőnek oszlopából az tengerben bé-
erkezett *Ægyptiusok taborára hogy őszve zavarná azt.* cap.
14. 24. *Ez a' Jehovah botsáta* (az zugolodásért) *kigyokat
az népre hogy mardosnak őket.* Num. 21. ℣. 6. &c. Mind-
ezekből meg-tettzik hogy edgy *Jehovah személy* ki meg-
kulőmbőztetik az Atyatűl mert la ő Angyalának, kő-
vetenek mondaték Exod. 3. 2. kivaltképpen forgolo-
dott az Népnek kihozásaban az Atya és á' masik sze-
mely kivől, s- még - penig más kőzben vetett szemely
nélkűl, onőn maga (a' mint *Vasárhellyi* Vram-is ezt arrol
az Jehovah Angyalról a' kiről a' *historiat deduc*alok meg-
engedi *Part. 1. Tzikk. 7. n. 15.*) E' penig ki-lőtt legyen meg-
erthettyűk abbol a' mit Sz. Pál 1. Cor. 10. ℣. 9. mond:
*a' Christust ne kesertsük mint nemellyek ő kőzzőllők, és a' kigyok
miat el-vesztenek.* Tudnia-illik holot ugyan azon Jeho-
vah a' ki Mosesnek meg-jelenék, az népet kőd és tűz
oszlopban vezerlé, az szofogadatlanokat meg- bűnte-
té, a' mint meg-mutatok az *Historiá*nak rendiből: Azért
mivel ezt a' kigyok által bűntető *Jehovát*, Christus U-
runknak mondgya Sz. Pál lenni; nyilván vagyon hogy
az az Israel népenek kihozásaban kivaltképpen forgo-
lodott mennyei avagy Jehovah személy, Christus U-
runk vólt. Ezt akarta Sz. Judás rővideden jelenteni-s-il-
ly vezérségétűl emlétette meg a' *Christus*t: melynek el-
lene az *Nicolaita*k nem mondhattanak. Bizonyara az
abrazatt s-abrazolt dolog kőzőt való illendőség-is igy
kivánta: mert az az *Ægyptus* bol-való ki-szabadetás &c.
peldájá vólt a' mi pokolbol- való kiszabadettatásunk-
nak. A' mint azért ebben személy szerént nem Angyal
által (noha Angyal-is szolgált ő Sz. Felsége kőrnyűl [b]) b Luc 22. 49

vel. 5 3 5. forgolodot, és ugyan *egyedûl-is nyomta a' faytót* [γ] az *Jesus Christus*: ugy ebben-is, az pokolbol ki hozattatásunkat peldazo *Ægyptus*bol-való ki-szabadetasban, szemely szerént illett az Fiu Istennek forgolodni. Azért (hogy immár az dologra jöyck) ha *Pennaloſa* Sz. *Judás*-sal a' fel-tött *fundamentum* szerént ert; azt hiszi hogy az Ur *Christus* maga szemelyében szabadetotta ki és vezérlerte az nepét (noha Angyalok-is szolgaltak környülle mint illy Nagy Mennyei Király környül;) és az szemmel latott jelenésekben, önnön maga-is és nem tsak Angyal által volt az *Christus* jelen, ő Sz. Felsége-is az fel-vört képben lathatova tötte volt magát.

V. De ha eféle semmi nem volna-is, (vagyon penig igen-is) tsak azzal-is meg-érném én a *Vasarhellyi* Uramat, hogy ezt a' Vezer Angyalt *Moses* nyilván Jehovahnak nevezi Ezod. 13 ℣. 21. *A' Jehovah penig elöttök jár vala ő nekik nappal* Köd oszlopban *hogy el vinné öket azon az uton: és eyel* tüz oszlopban, *hogy világoſságot szolgaltatna nékik.* az az, a' Jehovah (a' kit *Christus* nak mond itt *Judás*) a' volt az Oszlopban szemely szerént jélen; a' mint mindgyárt a' következendö 14dik Részben ℣. 24. magyarázza. *Az tüz és kö doszlopban nez vala* ugymond, *a' Jehovah az Ægyptiusok taborára* &c. Immár penig *Pennaloſa* soha nem engedi-meg hogy a' mely szemely Jehovahnak mondatik az Irásban, egyéb lehetne az örök Istennél; *nomen* Jehovæ *ſoli Deo attribui ſolet*, ez *Jehovah* név tsak istennek szokot tulajdonétt irni, azt mondgya vala ez a' hellyen tapogato *Jesuita* oda fellyebb: azért azt 'sem kell s. nem-is lehet ö néki meg engedni, szükséges képpen, hogy ez tüz és kö-oszlop által vezérlö

szc-

személy (holot Jehovahnak mondatik) teremptett Angyal lőtt vólna; hanem annak esméri a' kit itt Sz. *Judas* emleget, az Ur Christusnak.

VI. *Bellarminus*-is illyen hiszemben vala [b] ő-is ezen *Judas* bizonyság tételét ől állattá a' *Christus*t őrők istennek lenni, mivel az népet ő hozta-ki *Ægyptus*ból. Nem tettzik ez-is a' *Pater*nek, azért itt-is [c] ugyan azont kivánnya tőllem mint *Pennaloſa* felől. Azon kivánságrá, a' felelet-is azon. Holot ez a' tűz és kőd oszlop által vezerlő Személy, nyilván *Jehovah*nak mondatik; azért ezt nem teremptett Angyalnak hiszi *Bellarminus*; mert ő-is nem engedi-meg (az mint fellyébb meg-hallók) hogy az Jehovah név teremptett állatnak tulajdonéttathatnék. Sőt *teremptorie* mondgya l. cit. c. 5. *Cetavus locus* &c. *Angeli* Nunquam *appellantur nomine* Jehovæ, *ſed is qui per Angelos loquebatur, qui erat verus* Jehovah: hogy az Angyalok Soha Jehovah nével nem neveztetnek, hanē az a' ki az Angyal által szolt vala, a' ki igaz Jehovah vala: s még penig az *Pater* okoskodásának meg-tzáfolására mondgya ezt *Bellarminus* mert azt hozza ellenvetésül ellé: *Poſſet aliquis reſpondere, Angelum Dominum vocari* ---------- *quia frequenter in ſcripturis Angeli appellantur nomine Domini, quia legati ejus erant*; az az: Felelhetné ugymond valaki hogy az Angyal neveztetik ez hellyen (Zach. 3. 2.) Urnak (*Jehovah*nak) ---------- mert az Sz. Irásban az Angyalok gyakor hellyen hivattatnak az Urnak neven, mert ők követi valanak. Melyre meg-felel *Bellarminus* erősen tagadván, hogy az Angyal valahól Urnak (Jehovahnak) hivattatnék, *Angeli* Nunquam *appellantur nomine* Jehovæ, Nunquam azt mondgya; a' mint

b Bellib. 1 r. de Chr. c. 4. Secundus locus &c.

c Vaſarhell. par. 1 Tzik. 4. num. 57. in fin.

Bellar. ibidem.

mint szintén tsak most emletém. Ha mondod *Bellarminus* ugyan ott mindgyárt magát artzúl tsapja, mert azt mondgya: *aut certè Angelus dicitur* Jehovah, *non ut Angelus, sed ut Dominum repræsentans*; az az, avagy ugymond, az Angyal mondatik Jehovahnak, nem a' menyiben Angyal, hanem a' menyiben Urat jelentő Angyal. Felelet. Szokása az *Bellarminus*nak; mind az által itt meg-menthetni; mert az első szavában a' maga értelmet mondgya; ez utólsóban penig a' mint maga jelenté *(Posset aliquis respondere,* &c. ut suprà.) mások értelméből szoll; mint ha mondana: *dato, sed non concesso* &c. haszintén ugy vólna-is ugymond hogy az Angyal hivattatnék-is Jehovahnak (mellyet én meg nem engedek, mert az Angyalok Soha nem neveztetnek Jehovahnak) de ugyan ki-jő hogy leg-alabb, két szemellyek
Bellarm. ib. vannak, a' kik szám szerént edgy Isten. Tovabba, ne restellye ő kegyelme, fördétsa-elő ismét az én elébbeni
Sup. Part. 1. Sect. 2. p. 20. *Replicatio*mat hól mondgya *Bellarminus* hogy *Christus maga vólt* (az vezérségben) *mind végiglen jelen az néppel. Paulus ibidem clarissimè dicit, in deserto cum Mose Christum (ut Deum videlicet non ut hominem) Judæis adfuisse;* Bibebant inquit de spirituali consequente eos petrâ, petra autem erat Christus, *id est, Judæi in deserto hiberunt aquam de petrâ, sed non erat ea petra materialis, quæ suâ virtute potum præbebat, sed erat quædam petra invisibilis & spiritualis,* Quæ illis perpetuò aderat, eosque comitabatur, et omnia eis procurabat, *ea verò petra erat Christus.* az az: Szent Pál ugyan ott *(1. Cor. 10.)* világossan mondgya, hogy az *Christus Moses*vel az puisztában jelen vólt az Sidoknak: *Isznak vala* ugymond *az őket követő kősztik-*

kőfziklából, az kőfzikla penig vólt az Chriſtus, az az, az Sidók a' puſztában ittanak vizet a' kőfziklából, de nem vólt az az kőfzikla külső, mely maga érejéből vizet ád vala, hanem vólt edgy neminémű láthatatlan és lelki kőfzikla, MELLY Ő VELLEK MINDENKORON IELEN VÓLT, ES OKET KESERTE, ES MINDENEKET NEKIK MEG SZERZET, a' penig a' kőfzikla vólt a' *Chriſtus*. Ugy tettzik eńékē hogy eleggé meg-vallya itt *Bellarminus* hogy az Jeſus maga ſzemellyeben-is jelen vólt mindenűt az népnek vezérléſében, és nem tsak más valaki, Angyal vagy egyeb abrázat ő hellyette: egyebként ſemmit az Eretnekeknek nem felelt vólna. Ha penig ugyan tsak azt muſtorallya itt-is, a' *Pater* (mert ugyan tsak ezē edgy lével adgya fel minden féle huſát) hogy mind ezeket az Chriſtus Angyala által vitte végben, jelen vólt mind végig vellek, ő kéſérte, ő ſzerzet-meg mindeneket, tudnia-illik Angyala által; azt kérdē ő kegyelmetűl mōdgya meg-jó lelki eſméreti ſzerént, ha felelne-é igy *Bellarminus* valamire kellőt a' *Samoſatenianus*-oknak? Azok azt felelék Sz. Pálnak arra a' ſzavára melyben azt mondgya hogy az *Atyák kéſértettek a' puſztában a' Chriſtust*; hogy nem ſzemellyében, hanem abrázatban kéſértettek őtet: azért onnan ki nem jöyne hogy a' Chriſtus *Maria* előtt-is ſzemély ſzerént lőtt vólna. Tagadgya ezt *Bellarminus*, melynek okát azt adgya hogy az Chriſtus *Moſes*ſel a' puſztában az Sidoknak jelen vólt. Lenne ugy azért bár hogy ezt az Cardinal értene kőzben vetésképpen, illyen értelem ſzerént: jelen vólt az Chriſtus Moſeſſel az puſztában az Sidoknak mind végig, kővette vezette őket mindenűt, tudnia-illik, képebeli Angyala által:

Vallyon e'vel eleget teńcé az ellenkezők ki-fogáſának? ők azzal fogják hogy tsak abrazatban kéſértettek az Atyak az Chriſtus, ſ-abrazatban-is vólt az Atyaknak vezerléſében jelen: *Bellarminus* (az magyarazat ſzerént) meg azt állattya hogy képebelie által vólt Chriſtus Urunk jelen. Mely ha igaz, nem hogy ellenek módana az Eretnekeknek *Bellarminus* de inkabb ki fogaſokot erősſétené: mert hiſzem az abrazatok neminémű képpen mind az Ur Jeſus Chriſtus képében lőttenek. És nem-is ſzükſég az Urnak magának ott jelen lenni a' hól képebelie vagyon: azért ha az Chriſtus képebelie által vitte az Sidoknak gondgyokat az puſztában végben; tehát nem hogy bizonyéttatnek azzal hogy ott vólt akkor az Chriſtus; de inkabb az mutogattatik nylván hogy a' *Chriſtus*nak nem kellet ott leńi, a' mint a' *Samoſatenianus*ok akarják. Az *Eſaias* látáſanak dolgában-is a' *Pater* oldalát őſztőnőzi *Bellarminus*, a' mint mind az *Diſputatio*ban mondottam vólt; ſ-mind az után az *Replicatio*tskában fel-jegyzettem p. 17. *Nem láttya azt mondgya* † *ő kegyelme hól hadná őtet Bellarminus benne:* Fordettsa elő iſmét ne ſaynallya az *Gloſſát* pag. 17, ſ-meg lattya ez kereſztetskénél † mi vagyon irva. Ő kegyelme azt tarttya Dieneſſel hogy ſoha az Iſten az ő ő örvényben ſenkinek kűlőmben meg nem jelent hanem tsak Angyala által: erre én azt irtam vólt hogy mind Dieneſſtől benne hagyná ő kegyelmet *Bellarminus* abbán az *allegatio*jában mellyet *hatodſzor* be hoz *Eſaias*bol cap. 6. mert abban az jeleneſben az Ur a'kit *Eſaias* az magaſſágos felemeltetett ſzékben látot, nem Angyal képben vólt, &c. Erre midőn edgy *Baſilius* nevő *Samoſatenianus* (a' mint *Bellar-*

† Part. 1. Tzik. 4. num. 8. in fin

Bellarminus bé hozza) az felelte vólna hogy tsak abrazatban lőtt az a' latás, mert az Istent a' mint vagyon soha senki nem látta: azt feleli viszsza *Bellarminus* [d] hogy nem látta ugyan Esaias az Istennek állattyát, de azok a' képek a' mellyeket látot *Deum Israëlis*, az Israëlnek Istenét (hallod *Pater* nem azt mondgya hogy az Angyalt) *repræsentabant* mutattyak vala jélen lenni: *eâ specie Christus est demonstratus*; azzal az képpel avagy abban az Christus mutattatott. Végezetre ki mondgya azt (a' mint mayd alabb-is meg erthetni) hogy *Deus visus est corporeâ specie, nam Adæ apparuit tanquam homo, &c.* az Isten ugymond láttatot tésti képben, mert Adamnak meg-jélent mint valami setaló ember, paraditsomban, &c. *Moses látta az Isten hatulso részeit, az az hátát és vallait* &c. ezeket mondom, ki beszélli? Ennékem ugy tettzik hogy igeről igere *Bellarminus* szavai ezek *de Imag. sanct. lib. 2. cap. 8.* Ha mondana *Vasarhellyi Pater*, hogy né talám ezeket közbenvetés képpen érti *Bellarminus, az Isten lattatott, az az, Isten az Angyalokban*: tudom jól hogy ez minden szive lelke ő kegyelmének; de nem ůti-fel. Mert minekutánna *Bellarminus* az Istennek testi képben való sok jelenésit elő számlalta vólna; az után emléti az Angyalokat. *Denique Angeli frequentissimè apparuerunt in formâ humanâ*; végezetre ugymond az Angyalok gyakorlatossággal jelentenek-meg emberi *formá*ban, melyre hozza-be, *Gen. 18. lib. Tob. Dan. 9. Matth. ult. Luc. ult.* edgyet-is az Isten közben vétetlen jelenésiben ide nem edgyvelét. Nyilván meg-kűlömbözteti *Bellarminus* az Istennek emberi képekben-való közbenvetetlen jelenésit az Angyalokétol. Osztán ugyan fél-tőtt tzellya

[d] Bellarm. de Chr. l. 1. c. 4. Sexti loc. &c.

Infra seq. paragr. n. 8.

'sem engedné *Bellarminus*nak meg az *P. Vasárhellyi* tudálékját; mert *Bellarminus* ezzekkel az elő számlált isteni jelenésekkel az Istenek külső színekkel-való ki képeléseit (mellyeket ők az *Templum*okban tartnak) akarja meg-bizonyetáni. Ha azért tsak Angyal lőtt vólna mindenkor az emberi képekben, egyszer 'sem az Isten maga (a' mint *Vasárhellyi* Vram almodik vélle;) hogy hogy bizonyethatná *Bellarminus* s-a' több Papistak-is (a' kik mind iñen állatyak főképpen, tevelygeséket) hogy szabad az Istent olly képekben ki*form*alni a' minémükben meg-jelent; ha soha az Isten maga nem jelent vólna hanem mindenkor tsak Angyal az ő képében? No felellyen itt a' *Pater* ha vagyon mit.

§ II. *P. Vasárhellyinek Bellarminussal s-Pennalosával-való üstök-vonásának igyenessen mutató atzél tükri.*

I. De hogy minden homály nélkül essék az kegyelmed *Bellarminus*sal és *Pennaloso*val-való üstök-vonásának meg-mutatása egeszen ebben az *Controversiá*ban: saját szavaitokat vetem edgymás ellenében: hogy tsakely elméjű ember-is könnyen által láthassa, ha vadtoké ez vetélkedésben, olly igen edgy színűvek a' mint kegyelmed állattya.

II. *Pater Vasárhellyi* azt mondgya [d] hogy *Irásbol vött peldakkal meg-mutattya, hogy az Irás az tulajdonsággal-való Angyalt* Jehovah*nak mondgya.* Isinét [e] *Mondhattya hát az Irás bizonyos okokbol az teremptett Angyalt* Jehovah*nak.* Nem igaz ez azt mondgya *Bellarminus* [f] *Az An-*

d Vasárhell. Part. 1. Tzik. in Titul.
e Idem ibid. ad num. 20. 26.
f Bellarm. de Chr. l. 1. c. 5. Octav. locus.

Angyalok ugymond Soha Jehovah nével nem nevez-tetnek. *Pennalosa*-is nem hadgya-helyben az *Vasarhellyi* Vram szavát [g] igy beszélvén: *Az* Jehovah *nev tsak egyedül az őrők Istennek tulajdonéttatik*; mellyet mond annak az szemelynek alkalmatossagával, a' ki *Gen. 19.* a' Jehovahtul *esőllőtt vala*, kit *Vasarhellyi* Vram szokasa szerént, tulajdonsaggal-való Angyalnak mondana. De la nem engedi-meg *Pennalosa* ő kegyelmenek; abbol az okbol hogy Jehovahnak mondgya azt az Irás: *Pluit* Jehovah *à* Jehovah, esőllőt az Jehovah a' Jehovah-tul.

g Peñalosa Disp. 7. c. 4. num. 1.

III. *P. Vasarhellyi* azt rebesgeti [h] *hogy Sz. Dienessel Sz. Pál Tanetványaval edgyüt, közönsegessen tanéttyak az Pápás Doctorok hogy az Isten az O Törvényben soha senkinek maga saját szemellyében meg nem jélent, hanem tsak Angyal által.* Ezt a' hamis állatást tészi-is az *Pater* viszszás értelmenek *fundamentum*ávul fel: de ellene mond s-hatalmassan meg-tzafollya ő kegyelmét előszőr *Bellarminus.* Lassa in fin. præc. §. 1. és *Pennalosa Jesuita*, [i] lassa minden ha ő kegyelmet nem veri-é itt artzul: *Nemo negat Déum æternum corpus humanum phantasticum assumere, & in eo hominibus apparere, & cum iisdem IMMEDIATE, & PER SE, & non PER INTERPOSITAM PERSONAM conversari posse. Siquidem similes apparitiones olim contigisse sacra Scriptura multoties repetit.* Senki nem tagadgya (igy szoll *Pennalosa*) hogy az őrőkké-való Isten látasos embéri testet fel nem vehetne, és abban az embereknek meg nem jelenhetnék, azokkal közben-vetés nélkül s-magán, és nem valamely közben-vetett személy által nem társalkodhatnék, ezt ugymond, senki

h az Első Iegyzeskében & Part. 1. Tzik. 4. n. 7.

i Disp. 5. c. 1. init. ad n. 2.

nem tagadgya. Holot hogy illyen jelenések régen estenek légyen, az Sz. Irás gyakorta hozza-elő. Ahon *Pater*, azt mondgya kegyelmed hogy soha az Isten egyebképpen még nem jelent, hanem tsak Angyal által: *Pennalosa* penig azt állattya hogy az Sz. Irás gyakor hellyen emlegeti hogy az Isten maga vőtt emberi testet fel, s-abban maga jélent-meg, magán és nem valamely kőzben vetett személy által; minémű az Angyal! Tővel fokkal álnak hiszem ezek edgyben...

IV. Ne cavillallyon a' jó *Pater* ő kegyelme azzal, hogy *az Istent senki soha nem latta*, a' mint vizben haló ember modgyara kapdos ő kegyelme, az *Első Résznek 4dik Tzikkelyeben num. 7.* mert ha tsak ugy kell szólni, Angyalt-is maga saját szemellyeben nem látot senki. Holot egeszszen s-mindenestűl Lélek levén az Angyal; tellyességgel mi tőllűnk láthatatlan: arrol senki nem szollot soha s-nem-is szóll. Hanem tsak az a' dolog: Ha az Isten valaha az O Tőrvényben jelentette-é meg magát az embereknek, valamely képben, testet-is vőven neha fel; semmi más szemely Angyal tudnia-illik kőzben nem jarulván? Azt állattya *Vasarhellyi* Vram hogy soha nem; hanem mindenkor Angyal járultkőzben, a' vőtt valamely ábrázatot fel s-az által jelentette Isten ki magát. De *Pennalosa* az mondogallya lâ a' *Pater* ellen hogy immediaté, & per se, & non per interpositam personam kőzben-vetés nélkűl, magán és nem valamely kőzben vetett személy által-való sokszori jelenését Istennek, sokszor emlegeti a' Szent Irás, a' mint a' példákat mindgyárt bé-is hozza,

i-meg

ſ-még penig (az mi leg-meltobb meg-jegyzéſre) tulajdon azokbol az *locus*okbol, mellyeket *Vaſárhellyi* Vram, az ellenben-való értelemnek meg bizonyétáſára hordbé. *Siquidem tum Adamo & Evæ, Geneſ. 3. tum Caino, Geneſ. 4. tum Noëmo, Geneſ. 16.* (talám a' hatodik réſzt akarta irni) *tum Abrahamo, Geneſ. 18; tum aliis viris ſanctiſſimis, Deus æternus, corpore phantaſtico aſſumto, quodammodo viſibilis & tractabilis apparuiſſe perhibetur.* Mert az Iſten (ugymond *Pennaloſa*) mind Adamnak és Evának (*mikor Iſten az alma meg-ételért való ſzám-vételre hozzájok jött vólna Paraditſom kertében*) mind Caiñak (*mikor ôttse ellen fel-gerjedéſéért feddené, és az után annak meg-ôleſéért ſzám-kivetéſben ûzné ôtet*) ſ-mind Noënak (*az Bárka felôl parantsolván*) ſ-mind Abrahamnak (*mikor Sodoma &c. el-veſztéſe felôl vélle tanatskoznék*) ſ-mind penig tôbb ſzentſéges embereknek (*Iſakot, Jacobot, Moſeſt, Joſuét &c. érti*) az ôrôkké-való Iſten, látaſos teſtet vévén-fel, neminémûképpen láthatovan és tapaſztalhatovan meg-jélentnek lenni mondatik (*az Sz. Iráſban tudnia-illik.*) Peñaloſ. 16.

V. Hogy peniglen *Vaſárhellyi* Vram ugyan derék válaſzſzal jarjon *Pennaloſa* tarſától, ſ-megértse hogy nem vôlt ô kegyelmével edgy vélekedeſben ez *Jeſuita*; ám mindgyárt nem-is javallya azoknak vélekedéſeket a' kik ugy értenek mint *Vaſárhellyi* Vram; igy ſzoll még-is *Pennaloſa*; *Neque obeſt aliquos in dubium revocare: An ipſe Deus æternus immediatè, & per ſe; An per Angelos tantùm Patribus apparuerit? Quoniam qui commemoratas apparitiones Angelis aſſignant, fateri debent, Deum ſe ipſum in hominem quoq; transfigurare poſſe* &c. az az: Nem-is árt a' ſemmit (ez igaſſág ellen) hogy némellyek kételkedeſben ididem.

hoz-

hozzák (mint *Vasárhellyi* Vram; rá figyelmezzen kegyelmed, mert illyen vélekedésben-lévő embernek, beszél itt *Pennaloſa* mint kegyelmed) Ha az örökké-való Isten közben-vétetlenül és magán-é (mint *Pennaloſa* és én állatom) avagy tsak Angyalok által jélent légyen meg az Atyaknak (minémő vélekedésben kegyelmed vagyon.) Mert a' kik az emlétett jelenéseket az Angyalok felől értik, magoknak meg kell vallani, hogy az Isten emberi *formá*ban-is változtathattya önön magát &c. Igy beszéll *Pennaloſa*.

VI. Még modgyát-is, mint lehessen ez az örök Isteni állatnak testben szálláſa, jövése fogyatkozás nélkül, holot az Isten meg-határolhatatlan és valtozhatatlan; meg-magyarázza *Pennaloſa ibid. num. 4. Kettő*, ugymond, *a' valahová jövetelnek menetelnek modgya; edgyik lészen helyből ki-mozdulás által, maſik uy munkának tselekedeti által, mellyel az személy ki annak előtte-is jélen vólt, ismét ki nyilatkoztatik. Az első mód szerént, mi teremptett állatok járunk kelünk hellyből helyben: de az teremptő az második mód szerént mondatik mi hozzánk jöyni. Mert ha az Isten, mivel az emberek nyelvének eszét-veszteste, ő hozzájok le-szállani*, Gen. 11. 17. *és hogy az igazaknak kegyelmét és ayandékat adgya, ő hozzájok menni és bennek lakozni*, Johan. 14. 23. *mondatik: hogy az látáſos testeket mozgattya és igazgattya-is; azokban menni és azokat fel-venni mondattathatik. Honnan miképpen hogy az kegyelemnek és más ayándékoknak osztogatáſa, ſ-az emberek nyelvének esze-veszteſe, fogyatkozaſt hibat* (az Istenben) *nem tészen: ugy látáſos avagy valóſágos testet fel-venni a' magyarazott mód szerént, és azt ingatni igazgatni, az mérhetetlenségnek, valtozhatatlanságnak és*

az

az isteni több tellyeſségeknek nem árt semmit. Ezeket *Pennaloſa.* Szép tanúſág: *Vaſarhellyi* Vram az akadékokat mellyek ő kegyelmet tartoztattyak, el-háréthattya ezzel. Nem is ſzégyenlheti tőlle meg-tanulni, mert là *Collegája* vólt Bétsben; tsak baratſagert-is meg-tselekedheti ő kegyelme.

VII. Igy olvaſſa-meg a' *Pater* eleitől fogva végig ezt a' *Sectiót Pennaloſa*nal (nem hoſzſzu) ſ-meg meg olvaſſa által; ſőt ezt az egeſz Könyvét *Pennaloſá*nak hannya veſſe-meg; meg láttya hogy ez dologban, ő *kegyelme* és *Pennaloſa* ha *Collegá*ja vólt-is két egeſz eſztendeig, nem keveſbé ellenkeznek, mint a' viz a' tűzzel. És a' mely lehetetlē ezeknek meg edgyeztetéſek: ſzintén olly igen nem lehet *Vaſarhellyi* és *Pennaloſa Pater*eket, ez edgymaſſal ellenkező értelmekben, edgyben bekeltetni. Többeket-is talál alabb Lib. 3. Part. 2. Sect. 1. felekőzeti kőzzől chez az ůſtők vonáſhoz, tsak győzze hayjal; ha nem várhadd láſd az emlétett hellyen, az *Vaſarhellyi* Negyedik Tzikkelyere való Feleletben.

IIX. De még magával-is ellenkezni fog *Vaſarhellyi* Vram (azt hivén hogy az O *Teſtamentum*ban mindenkor tsak Angyal által jelent az Iſten meg). Mert mikor *Bellarminus*ſal *Pazman*nyal és a' több Papiſtakkal edgyűt, okát kelletik adni, hogy az Iſtent a' kit ſoha ſenki nem látot magán, ki képelik nagy balványozaſſal, nints egyébet mit felelniek, hanem azzal palaſtollyák ebbeli bálványozáſokat, és Iſten tilalma ellen való tselekedeteket, hogy ők egyéb képbén az Iſtent nem irják hanem a' minéműben az O *Teſtamentum*ban edgynehany izben meg-jelent. *Deus viſus eſt corporeâ ſpecie,* azt mond-

† t.2.delm. lib.2.c 8. col. mihi 954. C. Sup. in fine patagr. 1.

gya *Bellarminus*, † *nam Adæ apparuit tanquam homo deambulans in Paradyſo*, &c. *Az Iſten*, ugymond, *teſti képben láttatott, mert Adamnak meg-jelent mint valami alá ſ-fel járo ember Paraditsomban* &c. *Gen. 3, Jácob latta az Iſtent az laytorja tetjére könyökölni, Gen. 28. Moſes az Iſtennek hatulyit az az hátát és vállait latta, Exod. 33. Iſaias c. 6. ſ-Micheas, 3. Reg. ult. lattak az Urat ülni királyi ſzekben emberi formán*, &c. Ezekre midőn *Calvinus* azt felelné hogy az jövendő Teſteſüléſnek vóltak ezek elől-járó mutataſi; igy *replical*

Col. 955. A. *Bellarminus* *: *Non eſt verum, apparitionem Dei in formâ humanâ ſemper fuiſſe præludium incarnationis; nam interdum apparuit Deus Pater* &c. *Nem igaz ugymónd hogy az Iſtennek emberi formában való meg-jelenéſe, mindenkor elől-járo mutataſa lőtt vólna az Teſteſüléſnek, mert neha az Atya, neha az Sz. Lélek jélent-meg, a' kik mind az által meg-teſteſülendők nem voltanak.* Ezt Agoſtonbol bizonyéttya *Bellarminus, a' ki azt véli* ugymond *lib. 2. de Trin. cap. 11. hogy amaz három ferfiakban a' kik Abrahamnak meg-jelentenek vala Geneſ. 18, az Haromſágban levő harom ſzemellyek jelentenek vólt meg.* Ezeket *Bellarminus. Pazman Cardinal*-is † ezzel-

Pazm. Kal. lib. 1; c. 1. n. 2. pag. 999. edit. ſecund.

menti az Iſten ki feſtékelt képeit az balványozaſtul, ſőt ugyan ki-is irja ezeket mentségre *Bellarminus*bol: *Mi ollyan modra irattyuk* ugymond, *az Iſtent, mint ő maga latható jelenéſekben mutatta magat* &c. *Az Sz. Háromſág pedig ugymond Sz. Agoſton, harom férfiak képében mutatta magat Abrahamnak, kiknek mind abrázattyok mind termetek és hatalmok egyenlő vala*. Látod édes *Vaſárhellyi* Vram hogy hited ellen vagyon a' mint állatz: edgyik tanctaſoddal máſikot tsapod artzul. Avagy ha kegyelmed (ſzegyenletiben) itt-is az több Papiſtak közzül ki-ſzakad; ſ-azt

kezdi

kezdi mondani hogy nem ſzokta kegyelmed ezzel (mint hogy nem hiſzi) az Iſtennek kepeléſét menteni; annal tőbb Papiſtakkal kelletik hartznak allanod. Ezt tsak kitsiny iteletű ember-is el-lathattya. És ugy tettzik ennékem, hogy maga-is kegyelmed, az űſtőkvonás felől tőllem ſoha nyilvánſágoſb bizonyétaſt nem kivanhatot vólna. Ugyan-is *Conveniet nulli qui ſecum diſſidet ipſe*, hogy edgyezhetne kegyelmed egyebekkel, holot im magával-is mely rutűl viſzſzálkodik kegyelmed. És e'képpen mi ſzűkſég erről ſzót ſzaporétanunk: Tsak adgyon kezet kegyelmed a' mint fel-fogadta † hogy Bellarminustúl és kivaltképpen Peñaloſatul kűlőn kényerre allót kegyelmed; én velem nem kegyelmedel tartyák ezek az Jeſuiták kivaltképpen Peñaloſa, ebben a' *Controverſia*ban: ſ-ám mindgyárt-mennyűnk az léveleknek viſgaláſara, és roſtállyuk-meg azokat-is'.

† Part. 1. Tzlk. 4. num. 61.

VEGE AZ ELSŐ KŐNYVNEK.

§ (*) §

A.M.N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

MASODIK KÖNYV.

P. DANIEL VASARHELLYINEK AZ TZIKKELYEK MELLET IROTT LEveleiről, mind a' külön kuldötről, mind az Tzikkelyek eleiben függesztetről.

ELSŐ RÉSZ
Az Külön küldött Levelről.

Az külön ſ-petsét alatt küldött Levele az *Paternek* igy következik.

[az kereſztet itt el-hadta.]

Kegyelmes Aſzſzonyom.

NAgöd feyedelmi ſzemellye eleiben küldöm ez levelemmel azokat az Angyalokat, a' kiket itt Monoſtoron az Nägod Aſztalánál, az Iſten Fia Szolgainak mondottam vala. Prophetak és Apoſtolok Iráſit viſzik magokkal Nägod kegyelmes ſzemei eleiben, mellyekkel bizonyettyák, hogy ök annak az mennyei Királynak tsak Udvari ſzolgai voltanak, nem maga az Király. Ollyak mindazonáltal, kik annak feyedelmi ſzemellyét viſelték, és ez okbol olly moddal ſzollottanak mint ha magok vóltak vólna az Ur, a' kinek ſzemellyét viſelték. Kivanom vala Kegyelmes Aſzſzonyom, ha Nägod feyedelmi

mi Udvarában hamarebb, és tsinoſban küldhettem vólna. De irô deakim igen gyarlók vóltanak, azok miat eſet mind az kéſedelem, mind az iráſban való fogyatkozas. Remenlem mindazaltal Nãgod kegyelmes ſzemei elôl kinem rekeſzti. Annak az Urnak ſzolgai, a' ki parantsolt felôllünk az ô Angyalinak, hogy minden utainkban ôrizzenek, hogy kebelekben végyenek, ôlôkben hordozzanak, hogy lábainkat mellyekkel az Egben kelletik hágnunk, valami veſzedelmes kôben meg ne ûſſük és meg ne ſertsük.

Irt vólt Medgyeſi Uram ô kegyelme a' Válaſztaſról-is valami dolgokat kikre én moſtan ſemmit nem irtam, mivel az más kérdés. En eſzemben-tartom azt, a' mit Nãgod edgy nehany izben igen értelmeſſen monda a' beſzélgetés felett, tudnia-illik hogy effele egyenetlenſégeknek el igazétáſában nem jó edgyſzerſok dolgot fel-marokkolni, edgy kerdéſrôl tsak hamar maſra lépni avagy repülni, hanem edgyiket el kell végezni, ugy kell más tudomany felôl értekezni. Igen bólts, igen okos tanuſág, Kegyelmes Aſzſzonyom, a' mellyet minden Doctorok Oſkolai követnek; és ha valik azt tanitáſokban meg nem tarttyák, roſtával meretik a' vizet. En ha kivantatik igen kéſz vagyok iráſommal-is meg mutatni, hogy valamit akkor mind az Válaſztas felôl, mind az Eſau meg-vetéſe felôl mondottam, hellyeſſen mondottam, és a' ſzent Iráſbol tanultam. De jóbb laſſan járni és a' Nãgod bólts itéleti ſzerént ſzabott meg-tartani.

Ezen gondolat vitt arra-is hogy az Nãgod jedzeſére-való feleletemet-is halaſzſzam. Kevés irás Kegyelmes Aſzſzonyom, de olly a' melyben edgynehány nehez dolog vagyon foglalva, a' mellyek kôzzûl mindenik kivaltképpen-való tanúſágot és elmelkedeſt kiván. De ha edgyet azok kôzzûl jól megértheţünk

hetünk, sok egyéb kérdésnek értelmére utat nyitunk. Azon kezdettem el, a' mit azok között lég-szükségesebnek ítéltem, és azt-is alkalmassint végben-vittem, jollehet még üszögéből ki nem vertem. Igen szerentséések, igen boldogok lészünk Kegyelmes Aszszonyom, ha ennyi külömb külömb utmutató kalauzok közöt fel-talallyuk azt azutát, a' mellyen mind az Christus aklában, mig itt élünk, s-mind az örök boldogságban mikor innét ki-költözünk, batorsággal meheßünk.

En bizony nagy almelkodaßal hallom, és réßz szerént látom-is Kegyelmes Aszszonyom, hogy Nágod illy fejedelmi méltoságban leven, az Isten Törvényében való elmelkideßit, és az Isten könyvének idveßéges tudományát, minden világi mulatsagnál nagyubra lattatik betsülleni. Ez Kegyelmes Aszonyom a' mi mennyei Királyunknak e' világon-való kentses tárháza, a' melybe oly gyemantok vadnak, kikhez képeßt tsak kovitskövek avagy pozdorják, minden világi Királyok tárházában rekeztetett gyöngyök. Nagy kegyelmét, atyai jó akarattyát mutatta Isten Nágodhoz, mikor az Nágod elméjét és szivét, ezeknek szeretetire és értelmére gerjeßztette. Kivánom szivem szerént Kegyelmes Aszszonyom, és mindennapi imadságomban ahétatoßan kérem ö felsegetöl, hogy mind ezt s-mind egyéb atyai áldáßit Nágodban nevellye, és az ö tudományanak egyenes utain ugy vezérellye, hogy mikor Nágod e' vilagi fejedelemségből ki-szöllétatik, a' Christus Országaban való Királyok és Királyné Aszszonyok közzé ülheßen, és azokkal edgyüt örökké el-hirvadhatatlan Coronát viselheßen. Irtam Monoßtoron 29. Januarii Ann. 1639.

Kms Aszszonyom Nágodnak

leg kißebb és meltatlanb alázatos szolgája

Vasarhellyi Daniel.

Az

Az Superſcriptio ez.

[innen - is el marade az kereſzt.]

Az én Kegyelmes Aſzſzonyomnak, Lorantfi Suſanna Aſzſzonynak, Erdély Orſzaganak Kegyelmes Fejedelem Aſzſzonyának adaſsék ez levelem.

„ Minthogy ez Level *(3 period.)* az Aſz-
„ ſzonyunk ő Nāga Iráſa felől-is (mellyet ő Ke-
„ gyelme Jegyzéſnek nevez) emlekezetet téſzen:
„ azért azt-is hogy ide jegyezzem, illendőnek ite-
„ lem: a' ſzerént a'mint ő kegyelmenek kűlte vólt
„ Aſzſzonyunk ő Nāga, ugyan az én Első Jegyzeſ-
„ keimmel edgyſzer ſ-mind ugyitelem. Igy va-
„ gyon azért.

Mond Aſzſzonyunk ő Nāga:

VAſarhelly Vram kegyelmed-is azt mondgya hogy edgy az ut az őrők életre, mi-is azt mondgyuk. Mi mitsoda uton megyűnk az őrők életre, kegyelmednek jegyzeſben kűldőttük.

Joan. 10. v. 1. Az Chriſtus azt mondgya: *Bizony bizony mondom néktek, a' ki az Juhoknak aklában nem az aytón még yen-bé, hanem maſunnét hág bé, lopo és tolvay az.*

v. 3. *Ennek meg-nyittya az aytót az aytó-tarto, és az Juhok az ő ſzavát hallyák, és az ő Juhait neveken nevezi, és azokat ki viſzi.*

v. 4. *Es mikor ki botsáttya az ő Juhait, előttők megyen, és az Juhok ötet kővetik mert az ő ſzavát eſmerik.*

v. 5. *Idegen Páſztort nem kővetnek, hanem el-futnak attúl, mert nem eſmerik az idegeneknek ſzavokat.*

Mi

Mi penig egyedûl ezen az aytón akarunk bé menni az Chriſtus erdeme által tudnia-illik mert ô ez az aytó azt mondgya maga ỳ. 9. *En vagyok az aitó* &c. és az ô mezején akarunk legelteteni az Sz. Irás által, az mellyet maga tanétot:

Joan. 15. ỳ. 15. *Nem mondalak többé titteket ſzolgaknak, mert a' ſzolga nem tudgya mit mivel az ô Ura, titteket penig mondalak barátimnak, mert mindeneket az mellyeket hallottam az én Atyámtul, meg-jelentettem néktek.*

Joh. 14. 6. *En vagyok azut, az igaſság, az élet, ſenki nem mehet az Atyához hanem én általam.*

Joan. 16. 23. *Valamit kerendetek az én nevemben, meg-adgya tinektek.*

Matth. 1. 28. *Jöyetek én hozzam mindnyájan, a' kik bûnökkel meg-vadtok terheltetvén én meg-könnyebételek titeket.*

Joan. 17. 14. *En az te beſzededet nekiek adtam.*

ỳ. 15. *Nem kerlek azon hogy ez világból ki vegyed ôket, hanem hogy meg-ôrizd ôket gonoſz veſzedelemtôl.*

ỳ. 20. *Nem csak ô érettek kônyôrgôk penig, hanem azokért-is a' kik az ô beſzedek által hiendôk léſznek én bennem.*

Luc. 8. 10. *Ti nektek adatott hogy az Iſten Orſzáganak titkait értsetek, egyebeknek példa-beſzedek által ſzollok.*

Gal. 1. 8. *De ha ſzintén mi-is avagy az mennyei Angyal hirdetne tinektek valamit a' kivûl az mit nektek hirdettünk, légyen atok.*

1. Cor. 4. 1. *Ugy itéllyen mi felôllünk az ember, mint Chriſtuſnak ſzolgai felôl, és az Iſten titkainak ſafári felôl.*

Joan. 14. 26. *Ama' vigaſztaló Sz. Lélek penig, kit az én Atyam az én nevemben el-botsát meg tánit titteket mindenekre, és eſzetekben-jutattya mind azokat a' mellyeket mondottam néktek.*

Joan.

Joan. 10. 28. *Es én örök életet adok nekiek, és soha el nem vesznek, és soha senki ki nem ragadgya azokat az én kezemből.*

℣. 29. *Az én Atyám, a' ki azokat adta nékem, mindeneknél nagyobb, és senki azokat ki nem ragadhattya az én Atyám kezéből.*

Matth. 10. 24. *Nem fellyebb-való a Tanétvány a Tanétónál, 'sem a' Szolga az ő Urának.*

Joann. 10. 11. *En vagyok ama' jó Pásztor, az jó Pásztor az ő életét adgya az Juhokért.*

℣. 14. *En vagyok ama' jó Pásztor, és esmérem az én juhaimat, és esmértetem én-is azoktul.*

Ezt esmerem én-is Pásztoromnak a' ki én erettem letötte az ő életét, a' mint Sz. Pál mondgya: *Mert az Isten azt a' ki bűnt nem tudvala tevé bűnné hogy mi lennénk Isten igasága ő benne.* 2. Cor. 5. 21.

A' Christus teste meg nem hal, meg nem aldoztatik.

Heb. 9. 26. *Mert ha külömben vólna kellet vólna neki gyakorta szenyvedni világ teremptésetül fogva, hanem most édgyszer jelent meg ő magának meg-áldozása által,* &c.

℣. 27. *Es miképpen hogy el-végezett dolog az emberek kőzőt, hogy edgyszer meg-hallyanak-*

℣. 28. *Azonképpen Christus-is edgyszer meg-áldoztatván, hogy sokaknak bűnöket el-venné, másodszor bűn nélkül lattatik meg azoktúl, a' kik őtet idvességekre várják.*

Heb. 10. 14. *Mert edgyetlen edgy áldozattyával tökelletesekke tötte mind örökké azokat, a' kik meg-szenteltetnek.*

Ezt esmérem én-is Pásztoromnak, el-hivén hogy én-is esmértetem ő tőlle, és az Isten az én bűneimet (az én hű Pásztoromnak aldozattyára tekintvén) meg botsáttya, és az ő érdemlett javait nékem tulajdonettya

Istennek ingyen-való kegyelméből, minden jó tselekedetemnek erdeme nélkül; ugy hogy én-is az Istennek sok rendbéli jó teteményiért, az én erőm és tehetségem szerént életemet az ő akarattya szerént rendellyen. Phil. 1. 6. *Uram ki él-kezdetted én bennem az jót, vidd véghez.*

Luc. 17. 10. *Mindazáltal ha mindent meg-tselekednem-is haszontalan szolgalonak tartom magamat, mert azt tselekedtem a' mivel tartoztam.*

NB. Ezeket az idvességes szép virágokat maga ő Nága szedegette öszve az Sz. Irásbol, és ő Nága Iró deakja által le-iratvan: maga kezével igy *subscribalta*:

Phil. 1. 21. És ebben a' hű Pasztoromban hellyheztettem minden boldogságomat, és az Sz. Pállal mondom, *életemben és halálomban nyereségem az Christus.* Kegyelmed azért bizonyétsa-meg, vagy hogy nem jó uton vagyunk vagy hogy nem ezen vagunk. Kegyelmed penig ne-is fáraszsza magát az Paterek irásával, hanemaz Sz. Irásbol bizonyétson, mert mi a' mi utunkat onnét mutattyukmeg: melyben, a' mint kegyelmed-is meg-vallá † elegséges képpen meg-magyarazta az Christus és az Apostolok a' mi szükséges vólt az Idvességre.

† Monostort az Asztal felet való Disputatiónak kezdetiben.

Az Vasarhellyi petset alatt küldött Levelének (a' mint fellyebb fel vagyon jegyezve) jó itelettel-való meg-vilgalása és az reá való válasz.

Ez lével a' mint elsö tekéntettel magát mutattya, mayd ugyan ugy tettzik hogy álkalmas tettetes levél, hellyes szókkal, ékes szollásokkal s-egyéb tzifra szinekkel, kedv és jó akarat

rut nyereſre gondolt ſzép beſzédekkel tragyás és piperés. De nem kell egy két hirtelen tekentéſből a' tettzeſſel és javallaſſal; annal inhabb utolſó itelet-tételünknek ki-mondáſával felettébb hamarkodni: mert gyakorta a' ſzép zöld tzegér alatt büdös bort-is arulnak. Elég ſzép és gyönyör ûſéges vólt régen (az mint az Poëtak fabulai tartyák) amaz tengéri Leanyoknak kiket Syreneſeknek neveznek, enekléſek; de azért fő és élet veſzteſégben járt annak az veſzedelemre gondolt átkozott notának mézze: és a' reá meg-lippedés tengerben merüleſekből ſ-oda fuladá ſokbol tőlt-ki azoknak, a' kik magok gondolatlanul abban belé-vágtanak. Fiſtulâ dulce canit volucrem dum decipit auceps: *A' fip ſzépen notáll, mikor az madarász madarat akar tsalni. En tsak könnyeddeden négy nem kitsiny kéz ſzennyeit véſzem az levélnek eſzemben: Maga-hitjégét, Kopaſz-mentſegét, Hizelkedéſét és maga rut el-arulaſát.* Ezeket minek előtte renddel meg-mutogatnám, laſſuk az *Compellatiót* a' mint mindgyárt a' Levél kezdetiben vagyon:

Kegyelmes Aſzſzonyom.] Igazán Kegyelmes Ura ſ-Aſzſzonya kegyelmednek ő Nãgok; holott Jeſuitának ſ-meg penig Papiſta Fejedelem idejében *eman*alt *Edictum* ſzerént, Erdelyben ſok fazek tőréſek miát, nem ſzabad vólna lakni: Mindazaltal ő Nãgok im mely kegyelmeſſen *toler*allyak kegyelmedet, ſ-a' kik kegyelmed őrivel napoként-bé tsuſzdogalnak; és minden hozzá illendő betsületit meg adván, mely tsendes és ſzabados lakaſt ſ-tiſztiben való forgodaſt (minémővel Papiſta *Regimen* alat-is meg-erné) ſ-még nem tsak birodalmokban hanem tulajdon Joſzagokban engednek ő Nãgok kegyelmednek. Föld Menny kegyelmedre tamad, he

ezekért jesuitai fizetséggel fizet s-mutat kegyelmed haládatosságot.

§ I. *A' Maga-hittségről.*

I. Maga-hittségét ez levél jobban s-nyilvabban nem jelenthette volna, mint hogy elsőben-is illy vak veréb modgyara, kerdetlen hallatlan, tsak nem-is kőszönvén, esméretlen helyre, a' mi nagyubb fejedelmi tekéntet eleiben üti-be orrat; oly *formán* valódolog allatassal, mintha immár az ágyát, derek hitel s-tanétasban-való nagy meltóság nyeréséből regen meg-vetette volna: és semmi őr állok ott nem volnának, avagy mindalunnának, vigyazatlanok és semmi tehetők volnának edgyül edgyig az lelki Pasztorok. Nints tudnia-illik edgy-is közöllünk, a' ki efféle fen pökő ostromra megis mérne mottzanni. Maga tsak irjon affelől a' jó *Pater*, mi 'sem fátul szakadtunk ha Jesuita Mesterink nem vóltak-is. Talál mindenkor a' jó ügy, a' kik mellette az *Goliath*ok ellen hartznak állyanak.

II. Az-is nagy magahittségnek mutatása hogy illy nagy bűzzel vagyon a' levél még az kezdetben: *Nagod Fejedelmi személlye eleiben küldöm ez levéllel azokat az Angyalokat, a' kiket itt Monostoron az Nagod asztalánal az Isten Fia szólgainak mondottam vala. Propheták és Apostolok irásit viszik magokkal, mellyekkel bizonyéttyak hogy ők annak az mennyei Királynak tsak udvari Szolgai voltanak, nem maga az Király.* Még meg 'sem fogtuk s-már mellyeztyük. *noli triumphum ante victoriam!* Jut-é-eszében az levélnek, mit mondvála hogy igen szép tanúság hellyet tanult Asszonyunktul ő Nagatul: *Jobb* ugymond *lassan járni,*

járni, és a' Nãgod bôlts itéleti szerént szabott meg-tartani. Lassán járy hát *Pater* Vram s-hamarebb el-jutz.

III. *Nãgod fejedelmi szemellye eléiben kûldôm ez levelemmel az Angyalokat* ugymond! Nagy hatalom az ditső szent Angyalokon illy hatalmassan uralkodhatni. Én mind ez oraig-is azt tuddogalom, hogy senki egyéb a' mennyei Udvarnak Uránál nem parantsolhat a' mennyei Sz. Angyaloknak, és nem-is halgatnának (ha szintén parantsolná-is valaki) senki szavahoz azok ázlelki szólgák, hanem tsak az edgy Istenéhez az Szent *Dávid* * enekléſe szerént. Az ördőgőkkel tzimborált *Magus*ok felől hallom, hogy azok parantsolhatnak a' gonosz Angyaloknak, és valahova kúldik őket, oda meńek. Nints eſzek az Angyalok után esekedő Papistaknak, hogy azokat untattyák busettyák: mit járnak utánnok? *Vasárhelyi* Vramnak szolnának tsak, ő kegyelme még az fejében-is kûldene lâ, s-tsak el kellene menniek. No azért mindazaltal, ugyan nem az uyából szopta a' *Pater* ez *prærogativát*: Attyától Annyatul maradt reá. *Adam* Atyank s-*Eva* Anyánk kezdének leg-előszőr isteni méltóságon kapdosni: s-im mely meszszéről-való unokájok-is hozzájok ûtődtt. De ne, ne olly fenn; mert a' ki mentûl fellyebb hág, annal alabb esik.

* Pſal. 103. 20.

IV. A' mi illeti Kegyelmes Aszszonyunkat: ő Nãga papyros Angyal gyánant az Levél Angyalit Udvarában be-fogadgya ugyan; de valóságos mennyei Udvarlókat, ollyakat a' kiket *szűntelenûl* módldvezetőnk † hogy *nézik az Egben az Atyának orczáját*, mint edgy ugyan lesvén, mellyikének ér az az mennyei jó gondviselő Ur, az ő hivei felől parantsolni; ollyakat (modok) kiket Sz.

† Matth. 18 20.

*Heb. 1.14. Pál * *Szolgálo Lelkeknek hiy, kik ſzolgálatnak okaért ki kŭldettetnek az idveſség jövendŏ örŏkŏſinek kedvekert:* illyen édes jó ſzolgákat hogy ŏ Nágat (a' mint a' *Pater* az 91-dik Soltarbol ſzoll) *őrizzék, kebelekben vegyék, ŏlŏkben hordozzák, és égben-hagŏ labait veſzedelmes kŏben meg-ſertestŏl oltalmazzák;* az edgy mennyei Udvar Urától vár.. Mert ki tudgya ha ſzintén a' *Pater* valóſágos Angyalt kŭldhetne-is, ne talam fekete nem fejér Angyal leñé az.

V. *Propheták és Apoſtolok iráſit viſzik magokkal Nágod kegyelmes ſzemei eleiben mellyekkel bizonyettyak*, &c. Nem mindenkor mind Prophetak ſ. Apoſtolok ſzavai azok, a' mellyeket Prophetak ſ. Apoſtolok nevével mondnak. Tudgya azt jól a' *Pater* maga-is hogy az Prophetak ſ. Apoſtolok iráſi, az magok értelme ſzerént ŏ irások és ſzavok: ugyannyira hogy bár a' betŭk mind ugyan azok legyenek-is mellyeket magok az ſzent emberek irtak: de hanem az ſzerént hozattatnak bé, a' mint az Sz. Lélek Iródeáki ertettek; meg-ſzŭnnek prophetai és apoſtoli irások lenni. *Oſeas* ſ. az Apoſtolok-is (a' kiket az *Pater cital*) ez után valik-el ha enyi ime, avagy ŏ kegyelmei az bizonyétaſban..

VI. Az felyŭl-irás-is ha feledekenyſégbŏl nem, fel-fu alkodfágbol eſet; holot ŏ kegyelme az kŏzŏnſéges ſzokás ellen, mind Aſzſzonyunknak ŏ Nágak, mind penig Etdély Orſzágának magát eleiben-irja. Lehet ebben valami. Az Papás Tanétók, ſ. kivaltképpen az Jeſuiták, az kiralyokat ſ. Fejedelmeket-is ugyan tsak *Laicus*oknak kŏz népnek tartyák. Nem-is engedik az elsŏſéget ha lehet ha tsak alig léhet-is, ſenkinek. Jeles *Hiſtoriát* hozhatnék én bé erről. De hiſzem mind tŏbbet teſzen

a' min-

a' mindennapi példa. A' kinek valami itéleti vagyõ megertheti *Bellarminus*nak im ez szávaibol mint légyen az dolog.† *Az elõhozott Sz. Irásbeli bizonyságokbol meg nem probalhatni hogy az Egy-házi szemellyek e' világi Fejedelmeknek és az Tõrvényeknek engédelmességgel tartoznának, hanem ha elsõben a' bizonyéttatnék-meg, hogy ez világi Királyok igasság szerént fellyebb-valok az egyházi szemellyek nél, mellyet bizony meg nem bizonyéthatni; hanem-ha az-is meg-bizonyéttatik hogy az Juhok az Pásztoroknak, az Fiak az Atyaknak, és a' testiek az lelkieknek elõttõk valók, fellyebb betsülendõk azoknál.* Ezeket Bellarminus.

† Bella. I. de Cler. c. 30. Quart. &c.

§ II. *Az Kopasz mentségrõl.*

I. *Kívanom vala Kegyelmes Aszszonyom, hogy Nãgod fejedelmi Udvarában hamarebb és tsinosban küldhettem volna, de Iró deákim igen gyarlók voltak, azok miat eset mind az késedelem s-mind az Irásban-való fogyatkozás. Reménlem mindazáltal Nãgod kegyelmes szemei elõl ki nem rekeszti.* Mentegeti itt az levél az Tzikkely Irást hogy késõ és tsintalan; reménli mindazáltal-is kedvességét. A' késõségnek és tsintalanságnak okát az Iró-deákra hárétván. Én penig, nem hihetem hogy 'sem kegyelmed 'sem én annyit elmelkedhetnénk e' féle szem-cleibẽ kelendõ dolgokban, (mellyekben az szonak végét, ugyan meg-szoktuk a' mint szolnak ragni idõ haladékkal-is) a' menyinek le irásara még a' leg-restebben iró Deák-is el nem érkezhetnek. Más ember efféle nagy dolgokban a' le iráft tartya könnyebnek. Osztán, az Irásnak tsintalansága, nem a' rutul hányt betükben áll (sok nagy tudós emberek vay mely rut betükkel irnak, de szépet és igen tsinost irnak, a' mint Könyvek mutattyák) hanem a'

hely-

helytelen értésben, és több belső hibakban mellyek az dologrul vannak. Annakfelette maga kegyelmed jó iró, meg értük vólna maga iraſával-is: és igy ha tsak a' Deákban vólt az vétek, nem eſet vólna, kegyelmed maga iraſát küldvén, 'ſem kéſedelem 'ſem tsintalanſág az Iráſban. De ki tudgya talám nem azt érti kegyelmed a' mit mond. Sok ember ſzavara, a' hól vizre igazét, tüzet mondgyák hogy kell kereſni. Inkabb né talám igen tsinoſnak akarja az levél az Tzikkely Iráſt velünk eſmertetni: nylva hihető; azért vagyon ollyan jó hitben annak meg nem veteſe ſ-utáltſágban nem menéſe felől, még ott-is a' hól az nem igaz értelmet edgy tsépnere-is nem ſzeretik. Nagy remenſég tsak meg ne tsalatkozzék. Bizony jó *Pater* Vram, a' hól kereſkedel, az puſzta ſzó, ha nem tudom mely ſzép *notá*ju-is, keveſſet fog, keveſſet adnak az beſzeddel-való amétáſon: valóſágnak vagyon ott jobb kéleti, és az igaſſág a' maga edgy ügyü köntöſében kél ott inkabb el, hogy nem mint valami feſtékes tarka pálaſtban, mellyben az hazugſágot ſzóktak gyakrabban arúlni.

II. Az-is kopaſz-mentſég a' mit az máſodik *periodus*ban rebeſget a' levél. *Irt vólt ugymond Medgyeſi Uram ő kegyelme, az Váláſztaſrul-is valami dolgokat, kikre én moſtan ſemmit nem irtam. En eſzemben-tartom azt a' mit Nágod edgynehany izben igen értelmeſſen monda az beſzéd felet tudniaillik hogy effele egyenetlenſégeknek el-igazétaſában, nem jó edgyſzer ſok dolgot fel-marokkolni.* Mert egyebkor-is Aſzſzonyunktul ő Nágatul várt kegyelmed iráſra *methodus*t! Vólna tsak olly igen meg-fogadója kegyelmed az ő Nága ſzép és okos tánats-adáſának, a' mint itt tetteti:

meg-

meg-mondaná ő Nága hogy hogy és mit kellene kegyelmednek hinni, irni és tartani, ſ. még penig az Iſtennek élő ſzavaibol: a' mint hogy meg-is tselekedte már edgy réſzént ő Nága, tsak fogadgya kegyelmed. Nam az *Diſputatió*ban Eget Földet mind edgyben-zúr zavar vala kegyelmed: hogy tsak annyira maradhattunk-is meg edgy dologban; az mint ez Iráſom alkalmatoſſágaban meg-jegyzettem; magamnak nem kegyelmednek köſzönöm; elég ſok vigyázáſommal ſ. tzivodáſommal jutottam hozzá.

III. *Nem jó* ugymond *edgyſzer ſok dolgot fel-marokolni.* Hiſzem! *piſcator ictus ſapit*, mindenkor hallottam hogy az kinek a' kása meg-égeti az ſzájat, az tarhot-is fuya. De keſő mert már az előt belé marokkolt vólt kegyelmed, ſzintén mint az Angyalok dolgaban; tsak megvarom azért a' valaſzt. Egyebként meg tarthattya kegyelmed, és ugyan meg-is tartsa ez után mikor valakivel *diſputal*; hogy nem jó edgyſzer ſok felé marokkolni. Vayha én mindenkor követném kegyelmedet; azt 'ſem tudnók ſokſzor minn kezdettük vólt. De a' mi az Iráſt illeti; nem edgyveledet vólna őſzve-ha az Angyalokrul-való iráſa után, az hatra maradott néhez dolgokrol-is valamit irt vólna. Ha edgyben nem lehetet, kettőben-is ſzabad lőtt vólna hozzá-marokolni; ha ugy'ſem, mit tehetünk mi néki ha olly ſzóroſs az kegyelmed tenyére-kőzi.

IV. Illyen kopaſz mentség ez-is: *Ezen gondolat vitt arra-is hogy az Nágod jegyzéſére-való feleletemet-is halaſztanám*; mert ez-is el-fért vólna el-edgy-veledés nélkül más papyroſra. Én más okát mondanam inkabb eſnek-

is: avagy ám ne én, hanem kegyelmed mondgya-meg. *Kevés irás Kegyelmes Aſzſzonyom de olly a' melyben edgy nehány nehéz dolog vagyon foglalvan.* Hát nehéz *Pater* Vram? nyilva hogy én-is ugy értettem hogy kőrmőſnek-való a' fára-hágás. Nem-is várok én arra az ő Nāga ſzép vallāſára (mivel-mind Sz. Lélek ſzavai) válaſzt kegyelmedtűl. Am irt Melchiſedek Papról ſ-a' miſeről valamit; de azzal még tsak a' márgőra 'ſem lépet kegyelmed: tsak ollyan a' még mint mikor az évegben belől a' drága ſzerſzám, ſ-kivől nyalogattyák. Bár ne kereſne kegyelmed tsak alkalmatoſſāgbol-is és *per conſequentias* pért maganak, mert nyilván-is vannak ott olly dolgok, *néhezek ſ-edgynehányak* (a'mint kegyelmed maga-is vallya) a' mellyekbē vólna kegyelmednek miñ pepetsélni.

§ III. *Az hizelkédeſről és maga-feledſégről.*

1. *En eſzemben-tartom a' mit Nāgod edgynehány izben igen értelmeſſen monda az beſzelgetés felet. Igen bőlts igen okos tanuſág Kegyelmes Aſzſzonyom, mellyet minden Doctorok Oſkolái kővetnek, és ha valakik azt tanétáſokban avagy tanuláſokban meg nem tartyák, roſtával merétik az vizet.* Iſmét: *Jóbb laſſán jarni* &c. Alább: *En bizony nagy álmélkodaſſal hallom; és réſz ſzerént látom-is Kegyelmes Aſzſzonyom, hogy Nāgod illy fejedelmi meltoſágban léven, az Iſten tőrvényében-való elmélkedéſit, és az Iſten könyvének idveſséges tudományát, minden-világi mulatſáginál nagyubra lattatik betsülleni. Ez kegyelmes Aſzſzonyom a' mi mennyei Királyunknak, ez világon-való kéntses tárháza,* &c. *Nagy kegyelmét atyai jó akarattyát mutatta Iſten Nāgodhoz, mikor az Nāgod elméjét és ſzivét ezeknek ſzeretetire és értelmére*

mére gerjeſztette. Ha magã a' *Pater* tulajdon kezével irott levelében, nem látnám nem olváſnam; alig hihetném hogy õreg Embernek, kinek már fél-lába az koporſóban; a' mi nagyubb tanétoi renden levõnek az hizelkedés és az kétſzinûſég ennyire ortzájára férhesſen. Nem ſzoktak minket egyébkor az Jeſuiták illy ſzaporán ditsérni: fekſzik kétſég nélkûl valami alatta. De mit tsudálkozom? hiſzem ez edgyik jeſuitai fõ meſterſég, mellyel az dõgõs mételynek halalos keſerûét bémézelik, és az edgy-ûgyûeknek jó izû étek gyanánt árullyák, ſokaknak fel-is adgyák. Az *Miſſio*nak (melyben *Vaſarhellyi* Vram-is vagyon) *27 Regulája* igy tarttya: *Si quos erga ſe aut ſocietatem malè affectos eſſe*, &c. *Ha kiket* (az ſzellyel-ki ereſztett *Jeſuiták*) *magokhoz, avagy az Jeſuitaſaghoz gonoſz indulattal lenni meg-értendnek, (jelesben ha azok fõ emberek) avagy a' kik a' mi ſzolgálatinkat bántándnák: ne tsak könyörögjenek az ollyanokért, hanem meſterkedgyenek-is benne hogy azokat jó-akarójokká, avagy tsak nẽ gonoſz akarojokká teheſſék. Mely dologra ſokat haſznál, hogy ha alkalmatoſsággál a' mi rendeléſinknek okáit azoknak tudtokra adgyak: és ſemmi ſzolgalatnak magok ayálásának nemét él nẽ halaſztyak, mellyel õket mikor kivantatik magokhoz kaptsollyák és engeſztellyék.* Az õrdõg kezdte elſõben az mérget ez mezzel bé-ſzinelni, mikor az karhozatos alma ételre az edgyûgyû Aſzſzonyi allatot edgyſzer reávõvé: ſ-ám õrõk veſzedelẽre váſot-is vala mind magoknak, mind maradékoknak fogok miatta. Az Papiſták ſ-kivaltképpen. Az *Jeſuiták* (kik mint meg meg añyi*ſáſkák*, az edgy igaz *Evangelium*i vallás ekes zõldelléſének, virágos ſzép jövéſének el-evéſere *zudultanak* tama *feneketlen ſetét kut-* † Apocal. 9. 23.

apud Lud. Lucium.

ból vetédött fústel) az ebnél-is inkabb gyűlőlnek minket, és annyira gyűlőlnek, hogy még a' magok Királyit Urait-is, ha láttyák hogy valamiben hozzánk haytnak, érette meg-vetik: s-készek életek veszteségevel-is, mind méreggel, s-mind merges késekkel &c. verekben béfertezni azoknak, a' mint tsak *Galliá*ban (hogy tőbbet még most ne emlétsek) erről a' peldák ma-is ugyan nyersessek és véressek. Tsak azt méri *Stapletonus Jesuita* edgy *Oratió*jaban (mellyet kőzőnséges hellyen *declamá*lt) mondani, hogy *az ollyan Papista bekeség űző ember, az ki az Papistaságot fegyverrel és haddal terjeszteni nem akarja; rosszabb az Eretnekeknél és Törökőknél; sőt az illyen uy Diagorasokat: és Protagorasokat, minden Városokbol ki kellene űzni, mint ama' regiekkel tselekedtenek az Athenæbeliek, ugyan igéretet-is tévén annak a' ki őket meg-ölne,* ugymond. Papista Urak, Fejedelmek &c. hallyátok mit végeztek alattomban szentséges Atyáitok felőlletek; fogadgyátok ha fogadgyátok a' mire kisztetnek, mert ha nem; vért oltanak bizony ha szerét tehetik szemetekben. Szegény *Negyedik Henric*, hires neves vitéz *Gallia*i Király, fazakadban főve hiszem (noha Pápista voltál) az szent Atyaknak ez jó *Regulá*jok, egesz Országodnak keserű, és soha feledékenységben nem menendő gyaszszával; mikor amaz kárhozat edenye [a] *Ravaillacus Ferentz* által, szép hadi készűletid látogatni indultodban, szekérben mérges késsel által veretének! Az Jesuitakan ennek bűzi még ma-is egész *Galliá*ban. De ám én halgatok; hanem tsak ez még-is edgy szoval hogy a' Jesuitak minket nem szeretnek; Tőrőknél, Tatárnál és minden Sidónál gyűlőltebb emberek vagyunk előttők. Jót soha felől-

Staplet. in Orat. contra Polit. Duaci habita, apud Lucium l. 2. c. 2. p. m. 182.

a apud eund. l. 4. c. 3. p. 398

felöllünk'se Királyink &c.'se magunk felől nem mondnak. Ha penig szemünkben valamikor szépet szolnak engedelmességet és minden jó akaratot mutatnak-is; tsak az ketelenség téteti azt véllek, de ugy-is ugyan benne mindenkor a' fulakja. *Henricus Garnet, Provincialis in Anglia*, az a' ki Angliai Jakab Kiralyt az egesz Parlamentel edgyüt puska porral fel-akará vettetni; hogy osztán kézben akadot, halhatza mit feszeget volt szék szinen. *Ötödik Pius és 14dik Gergely Papak meg-intettenek, mely igen nagy sanyarúságban hozta volna itt (Angliaban) az Papistakat az Erzsébet Királyné ellen ki-adatott Bulla: illyen meg-tágétast engedtenek az dologban: Szabad minden Romano-Catholicusnak Papistának, az háborgatasnak el-kerülheteséért külső engedelmességet tettetni, de illy conditiokkal. Elöször: ha igy vagyon a' dolog. Masodsor, mig a' Bulla szerént nyilván el nem járhatni az dologban.* Ezt a' fekete Barát Tanétok még az köz embereknek-is meg engedik és ugyan javallyak-is; magok hogy ne tselekednek? Másüt meg edgy könyvökben: * *Dissimulandum, & Regi obediendum ad tempus per dissimulationem est.* az az: tettetni és a' Királynak ideig tertetés által engedni kell. Gyanús egyébként-is (hiyában) mindenkor az ellenség jó akarattya.

ibid. p. 118.

* lib. Memor. Lig. T. 6. apud Luc. p. 187.

II. Haszontalan azért (*Pater*) mert rá vöttetek már sokszor, nem hiszünk olly könyen. Iuté kegyelmednek eszében, 1590 esztendö tayban, innen Erdelyből miért *proscriba*lták volt az Jesuitákat? Kegyelmed nallamnál el hiszem inkabb tudhattya, mért én akkor e' világon 'sem voltam; kegyelmed pedig már *Jesuita* lehetet, s edgyüt mehetet a' többivel Magyar orszag felé. Én igy

hallom régi emberektől a'kik ma-is élnek, s-meg nevezett *Ludovicus Lucius*nal [b] igy olvasom: *Erdelyből a' Jesuitak nyilvanságos és vákmerő partolkodások miat 1590 esztendőben Ország vegezeséből ki-űzettettettenek. Mindazáltal ugyan nem szűntenek az pártos émberek meg, allattomban Bathori Sigmond Fejedelmet fel-izgatták hogy sok zűrzavart indétana, nemellyeket halalra űldözne; magát ki-feselhetetlen hadakozasban edgyvelétené, és végezetre &c. Ugyan az Jesuitaknak szelek lőn hogy Botskai Istvan-is (ez Rendnek nagy ellensége) nagy hirtelen méreggel meg-őletnék. Az után edgynehany esztendőkkel Bathori Gabor idét, tsalárdsaggal, és végezetre véres őszve-esküvéssel ismét az Országban-való viszsza-meneteleken kezdék fejeket törni, illyen formán.* Vala a' *Fejedelem Udvarában edgy Papista nagy Ur Ember, ki az Fejedelemtől meg-nyerte vala, hogy papjának Jesuitát tarthatna; olly conditiokkal mind azáltal, hogy az tsak az edgy belső tisztire vigyazna, az Ország dolgát semmiben tsak ne-is illetné; több Jesuitákat bé ne-férkeztetne, Gyermekeket ne tanétana*, &c. De haddjárjék, nem tolmátsoló tovább az emletett *Author* irását, hogy valamely Uraim betstelen neven ne vegyék tőllem. Nem régi a'dolog; Historia nélkűl-is tudatik még eleggé. Tsak az azért ismét, hogy tudgyuk már s-szőrőkőn jól esmérjuk a' *Jesuitá*kat kik mind edgy huron pendűlnek: ne ditsérjenek bár minket, nem kell nékűnk az jó Patereknek 'se ditseretek, 'sem egyéb jó akarattyok; tsak ne kerjenek s-ne vegyenek; bár ne adgyanak semmit.

lib. 4. c. 6. in fine.

III. Még magok az Papisták előt-is, nem igen kedves az Jesuitaktul-való ditséret. Edgy hazája szerető tudós em-

ember Papista egyebként, Frantz nemzet, *1603*-ban, mikor az Pápa az edgyszer ki üzött Jesuitaknak viszsza-fogadtatásokért szorgalmaztatná az *Gallus*okat: Országnevével igen szép *Oratio*jában erős okokal tanatsla 4dik Henric Királynak (noha kevés hászonnal mert ugyan haza-fogadá Országellen őket, s-am el-is veszе miattok a' mint-fellyebb elő-hoztam vala) hogy azokat az Ország dögeit semmiképpen viszsza ne fogadná. Ebben az *Oratio*bau igy ír edgyüt ez tudós Papista: *Félségedet az Jesuitak igen ditserik, az Egig magasztallyák felségednek gyözödelmit, s-ember természeti szerént effélekben gyönyörködik; örölöm-is mikor igaz hiveid tselekeszik ezt, mert ez az érdemed &c. Sed caveamus, ô Rex, obsecro, caveamus ab inimicorum nostrorum laudibus, &c. De oyuk óh Király, kerlek oyuk magunkat, a' mi ellenséginknek diseretektől. Fel-jegyzeték az Regiek: hogy az leg-agyasb órdöngösök, ditséressel babonáztanak. Caveamus, ô Rex, ab istis Sirenibus, &c. őrizkedgyünk óh Király ez Siréneséktől; kik olly édesdeden hizelkednek az fülöknek, hogy az hayósokat el-szunnyasztyák, és az el-aluvás közben elszaggattyak. Mikor illy tettetes szókat hallasz óh Király az ő szájokbol, nem juté-az magad szája eszedben, mellyet edgy az Jesuiták veteményes-kertekből ki botsáttatott Ifiu * meg-sebesetet vala? Mikor az ekésen szollasnak ennyi virágit halled, nem emlekezel-é reá hogy az Jesuiták Mestere, illyen ekes szolláснak hi mével gyuytotta volt-fel ama' Barrerius szivét néked által-verettetésedre*[d]. Ezeket az emlettet

Excussa est hæc Oratio Lugduni Anno 1603. apud Lucium pag. 276.

d Ezt az Barreriust az Jesuiták Collegiumanak Rectora Varadda nevő, biztatta volt néki hogy Confessio által, az Király által véreſe felől való szandékat meg-értе; de jó idején ki-fakada ez, nem mehete-végben.

* Ioannes Chastellus 18 esztendős Ifju, ki az uyontában haza-jött Királyt köszöntő fő emberek közzé edgyvelétvén magát; midön edgy tiszteſſég tételért le haylott hivét fel-emelni akarván a' Király meg-haylot volna; ez gonosz Ifju a' Királynak néki futamodék és torkát arányozván pofájában talála a' kést-ütni. Ez Ifju Attyanak háza hellyén rakatták osztán, az Iesuitaknak ez kőforralasoknak emlekezetire am az kő oszlopott mellynek hellyen az után kutát tsinaltattak az viszontbe fertkezett Iesuitak.

tett *Orator*. Ha magok az Papisták illy gyanusok az Jesuita ditséret tétel felől; mint vehettyük mi s-mit itelhetünk az ő szép *notá*jokrul.

IV. Noha a' mikről Aszszonyunkat ő Nágdat a' Levél ditséri, a' nylva magában mendenik igazan-is ditséret erdemlő dolog. Tanáts-adása ő Nágák hellyes és okos; tsak hogy ne nékem hanem magának fogadgya-meg az jó *Pater*, mert ugyan ő kegyelmeről-is szolla Aszszonyunk ő Nága a' képpen. Minthogy szokasos mesterségek ő kegyelmeknek, hogy a' hól az igyenes ut szoros, és az keleptzeben, szintén belé esnének; utat vesztnek azontul; ollyat kezdvén hirtelen allatni a' mi nem az dologhoz-való, s-a' ki eszében nem vészi magát, el-is vonszák mig hirével lészen, a' tzél mellől, és a' dolgot vélle el feleytetik. Az *Disputatió*ban elég peldajat mutogatá kegyelmed ez mesterségnek, s-azért adá Aszszonyunk ő Nága azt a' letzkét-ki. Ha azért *igen bölts igen okos tanuság* az kegyelmed előt &c. az után a' hoz tartsa magát, s-el-hiszszük hogy szivből ditsérte érette ő Nágat.

V. A' mi a' szorgalmatos Irás olvasását, tunulását illeti ő Nágoknak, az-is bizony nē *ironia*ra-való dolog. Irás tudó Keresztyén ember, edgyből nagyubb ditséretet nem érdemelhet még holta után-is, mintha Daviddal minden gyönyörüségét, az Isten Igeje felől-való szünetlen elmelkedesben helyhezteti. Boldognak méri az Királyi *Propheta* az illyen embert mondani Psal. 1. 12. Még ma-is fenn áll az *Beræabeli*eknek ditséretek, Act. 17. 10. 11. hogy Sz. Pál után az Irást rá forgatták, s-onnan tapasztalták az Apostol idvességes *praedica*llásának igaz vol-

voltát. Mert ugyan-is, ha az egész világnak minden titkait tudna-is valaki, de az idvességre semmit magában nem haſznalhatna: az Sz. Irás egyedül *a'mi bőltsé teheti az embert az idvességre hitnek általa, mely a' Jesus Christusban vagyon -- -- -- ſ-abból lehet tökélletes Isten emberevé, minden jó tselekedetekre tökélletessen el-készettetett.* [g] *Ez valóban* a'mint kegyelmed igazan irja, *ez ama'kentses tárház, melyben olly gyemantok vannak, hogy azokhoz képeſt tsak kovátskövek avagy pozdorják,* nem tsak *a' Királyok tárházaban rekeſztetett gyöngyök:* hanem a' több egyéb Irások-is a' *Livius,* a' *Breviarium, Officiumok, Legendak, Miſſalék, Hortulus animæ* k és minden találmányok. *Nagy kegyelmét és atyai jó akarattyát mutatta azért* (igen igazán esméri kegyelmed) *az Ur Isten ő Nagokhoz hogy az ſzent Irás ſzeretetire és ertelmére az ő Nagok ſzivét és lelkét ennyire fel-gerjeſztette:* ſ-ám *meg-is nyitotta* örökké áldandó irgalmából ő Nagoknak mint regen [h] *Lydia*nak, ſziveket, hogy immár értelemmel figyelmezhetnek azokra a' mik mind *Pál*túl ſ-mind a' több *Apoſtol*oktul és a' *Prophet*aktul mondatnak; azokban *gyakorlott érzekényſeggel-is* vannak halá az Ur-Istennek, ő Nagok, az jónak és gonoſznak még-külömböztetésére, a' mint Sz. Pál a' vaſtagabb értelmű kereſztyénekről ſzoll. [i]

g 2. Tim. 3, v. 15. 17.

h Act. 16. 14.

i Heb. 5. 14.

VI. Mondhattza: hát mit kórpáſz jó Uram, hiſzem ezek mind igazak ſ-ugy vañak a' magad iteleti ſzerént-is. Felelet. Az ditséretnek valoſágát hellyen hagyom, ſ-azért nem feddelek, mert igen igaz dolgot beſzelleſz: vegedet a' mellyre nész ſ-ſzived állaſat Vallásodhoz képeſt; azt kurolom. Mert hiyában, az Jeſuita ugyan tsak Jeſuita, mondhat ő eleget, de ugyan ſoha nem hadgya

az ő fel-tött tzellyát melyre erős hittel meg-eskût, vagy éri-el vagy nem annyi mint az. Tudgyák ők hogy az szép szónak nem szegik szárnya. Igy szokták az edgyügyű galambokat mézes buza vetéssel az jó szallastul el kitsegetni az fel-meszarlásra. A *Crocodil*ok felől-is irják, hogy az embert mikor meg-lattyák siráttyák, s-az után kegyetlenül el nyelik el-szaggattyák. Másút kereskedgyék kegyelmed mert itt nyilva fel nem találly a. *Injuria* ez, talám azt kezdi kegyelmed mondani. Én hát mayd *categoricè* meg mutatom s-el-hitetē kegyelmedel, hogy a' dolog külömben nintsen hanem a' mint feszegetem.

VII. Ezt a' ditseretet és szép *commendatiót* avagy igaz tisztaszivből tészi kegyelmed; avagy tsak kézre adásbol maga bé-szinlésnek okaért. Ha ez utolsóért tselekeszi kegyelmed; igaz a'mit mondok, s-nints semmi *injuria* benne: tsalás tudnia-illik általtás minden igyekezeti kegyelmedek az ditseréshen; hiszem ugy vagyon ugyé? Ha penig igaz tiszta szivből való: Oh *Pater* a' tő ben melyben másokat kitségetz, magad esel magad feleytül. *Almelkodassal hallod*, s-még penig *bizony* (igy szolsz) *hogy Aszszonyunk ő Nāga az Isten tőrvényiben-való elmelkedesit* &c. *minden világi mulatságanál nagyubra lattatik betsülni: nagy Isten kegyelmenek s-atyai jó akarattyának* tattya-is ezt kegyelmed, *hogy ő Felsége az ő Nāga szivét az Sz. Irásra ennyire fel-gerjesztette.* Ugyé? jó, igen jó, s-halá az Ur Istennek, hogy kegyelmed-is az mi igaz hitünket ennyire *agnoscá*llya, Nagy Isten, irgalmasságanak tartván hogy még az Aszszonyi állatok-is illy szorgalmatossan tanullyák a' szent Iraſt, magokat minden világi

gi mulatságjok félet gyönyörködtetik abban. Hogy ne vólna-is: holot maga Idvezetönk hadgya s-mondgya ezt. [k] *Visgallyátok.* ugymond az *Irásokat, mert nékték ugy tettzik, hogy azokban örök életetek vagyon.* De miképpen férhet ez az kegyelmed Vallásával össze, holot ez közönséges hit-ágazatotok, hogy az *Laicus*oknak, (miénk művek nem tsak az alsó rendek, hanem még magok a' Királyok a' Féjedelmek Fejedelem Aszszonyok-is; ha edgyszersmind nem Papok) nem szabad a' Sz. Irást, föképpen a' maga nyelveken olvasni, tanulni. *Johannes Molanus Lovaniumi Theologiæ Doctor* igy jelengeti [l] *Tagadgyuk hogy külső emberektől meg-kivántassék az Sz. Irás tanulás, sőt idveszségessen mondatik, hogy ők az Sz. Irás olvasásatúl el-tiltatnak: és elég nékik hogy az Papoknak és Doctorok nak tanétásokbol igazgassák életeknek futását.* *Peresius* igy: Ördögi talalmány lenne ha az Köz-népnek Biblia olvasás engedtetnek. *Hosius Cardinal* e' képpen: *Laicis lectionem Scripturarum permittere, esset sanctum dare canibus, & margaretas ante porcos projicere*; az az: Az Köznépnek Sz. Irás olvasást engedni annyit tenne mint az Szentséget az ebeknek adni, és a' drága köveket el hanni a' disznók elött. *Bellarminus*nál penig ugyan magam-is igy olvasom: *Az Kisségnek*, ugymond, *nem tsak nem hasznos vólna az Irás-olvasás, hanem kárát-is vallana annak: mért könnyen alkalmatosságot venne abból az tevelygésre mind a' hitnek tudományában, mind az élet és erkölcsök felől való parantsolatokban: holot az Irásbol támadtanak minden Eretnekjégek*, &c. Annakokaért ám erőssen haragszik s-karhoztattya-is, hogy a' Vargák *Paticarius*ok s-több művés emberek-is, mind edgyaránt olvassák az *Bibliát*: de kivaltképpen azt

k Ioan 5. 39.

l Molan. de Pract. Theol. t. act. 3. c. 27. conclus. a. p. d Scharp. in Curs. Th. de S. Script. c. ntrov. 1. t. d. lect. Script. r: Peres. de Tr. part. 1. assert. 3. in viâ dev. Hosius de express. Dei verb. ib.

Bellarm. de Verb. Dei l. 2. c. 15, Quinto &c. & in fine capitis.

saynallya hogy még tsak az Aszszony állatok-is az szent Iráſt kapják elő, olvaſſak *citallyák*: *Hieronymi querimonia nunc maximè locum habet in totâ Galliâ. Omnes enim Opifices, non ſolùm viri, ſed etiam fœminæ, Scripturas habent in manibus, & earum lectione ad imperitiâ adjungunt indocilitatem & arrogantiam. Quia enim poſſunt verba Apoſtoli recitare & allegare libros & capita, putant ſe omnia ſcire, nec ullo modo doceri ſe patiuntur*; mint ha mondaná: Mint-hogy ugyan pereg ugy tudgyák még az Aszszonyi állatok-is az Apoſtol szavait az Kőnyveket, részeket &c. meg emléthetik: nem ferhetűnk hozzájok hogy Sz. Iráſſal ellenkező, avagy tsak Sz. Iráſban nem levő Papiſta tudományunkat nyakokra kőtheſsük. Azért-is találták az Jeſuiták [p] *ez regulat* az magokeinak: *Qui ſalvam volunt eſſe Religionem, omninò debent interdicere Laicis lectione ſacrarum Scripturarum.* az az: a' kik a' (papas) valláſnak javát akarják, az kűlső embereket az Irás olvaſaſtul el-tiltsák. Itt igazán fogok féjerét az Atyafiak ki-mutattyák; mert annyittészen mint ha szintén ezt mondanak: Szentséges Papa; Cardinalok, Erſekek. Pűſpőkők, &c. jól meg-oltalmazzátok az Sz. iráſt, az kűlső emberek belé ne kapjanak, mert nyilva oda léſzen a' hármas *korona*, a' *pallium*, a' *patyolat* &c. hólot ſokat hiſzűnk a' mi Sz. Iráſſal avagy nylván ellenkezik, avagy abban nem talaltatik. Ez a' Papiſta Hit, az Irás olvaſás tanulás felől: melynek elég gyömöltsei-is vannak, mert *Bibliának* köztők (jeleſben a' hól tsak az a' vallás vagyon) hire-is alig hallatik, és a' Papiſta *Laicus*ok ſemmibeń tudatlanbak mint az szent Iráſban; mellyel magok szegyenére ám ugyan szoktak-is kérkedni.

[p] In artic. Cenſur. Col. in Doct. Ieſ. p. 222. 225.

IIX. Ho-

IIX. Holott azért *Papista* közönséges Hit szerént, az Istennek Törvénye az szent Irás illy tilalmas az Köz neptől: hogy hogy vagy Uram, mit mivelsz egyedül? még az Aszszonyiállatokban-is illy ditséretes dolognak tartod-é az Isten könyvében-levő tudományrulvaló elmelkedést, és az Sz. Iraſnak tanulását? Illy nagy Isten áldásának és kegyelmének esmered-é azt? Hát az idvezült Kiralyné aszszonyok közze ülest szerez az az Egekben, Aszszonyunknak ő Nágak? Nem *ördögi talalmány hát, nem veszedelem, nem draga köveknek disznók eleiben hányása* kegyelmednél a' Sz. Irás tanulás, és arrol való szünetlen elmelkedés; a'mint a'több Papista Doctorok az előt allattyák vala? Jól igen jól ért kegyelmed. Nagy Isten irgalmassága a' mi *Ecclesiánkan* hogy még az szégeny edgyügyű Aszszonyiállatok-is hitek és *remenségekről* (a' mint Sz. Peter mindeneknek meg-parantsolta [γ]) annyira *számot tudnak az Istennek idveségre-való hatalmából* [♌] az *Evangelium*bol adni, hogy még az *Tudósok-is* * *nehez dolognak* tartyak a' reá való feleletet. És ellenben nagy Isten átka a' Papázásban hogy még az egyebként tudos Ferfiáktul-is el-reytetett az † *értelemnek kultsa*, mellyel az Mennyorszagot Idvezetönk tanétasa szerént meg kellene nyitni, illy igen el-vétetett elfosztatott: mely miat sok szegeny *Juhoknak* mind a' *magok* s-mind gyakorta *vézetőjöknek vaksagok*, szent Irásbol nem látasok *miat veremben kell ésniek*. Kegyelmed édes *Vasarhellyi* Vram igen az igazzát mondgya, s-jó vallásban vagyon ha szive *pennáj*aval edgyüt jár; e' már bezzeg nem pápas hanem igaz keresztyéni vallás. Tsak hogy az igen ketelkedtet minket, hogy ezt az *álmélkodásra*

γ 1. Pet. 3. 15.
♌ Rom. 1. 16.
* oda fel az 69. pag. az Pater petsetalat kuldött Levelében 3. period.
† Luc. 11. 52.

dáſra-való nagy jót, ez Iſten nagy kegyelmét és atyai jó akarattyát; ez égben-hágaſt hozó nagy ezközt, az Iſten könyvének tanuláſát és abban lévő tudomány felől-való elmelkedéſt, a' magaéinak kegyelmed nem ditséri nem *commendálya*. Mit mondana kegyelmed maga ha valamely *Doctor* az kűlſő embereknek valamely orvoſſágot javallana; avagy az Szakáts olly étket *commendálna* az idegeneknek, mellyet a' magaeinak tilalmaſnak, veſzedelmeſnak &c. mondana lenni? Nagy erős gyanú ez, hogy tsalaſra-való minden *commendatiója* kegyelmednek.

» Summa. Itt az Levél az dolognak valóſágára nézve,
» igazat beſzél ugyan, mért az égeſz Sz. Irás ugy ért, ma-
» ga Idvezétőnk-is ugy javallya, hogy az Iráſnak tudako-
» záſában viſgáláſában kell mindnyájunknak ſzorgalma-
» toſoknak lennűnk: tsak hogy ez a' kegyelmed Hitének
» nyilvánſágos el-áruláſát; avagy ha ſzivével máſt értet
» hogy nem a' mit nyelvével mondot; két ſzinő, hizelke-
» dő, tsaló, hitető (meg botsáſſon kegyelmed igy kell
» mondanom) igyekezetit fakaſztotta az Levél nyilvan-
» ſaggal ki. Itellye-meg akar ki.

§. IV. *Az Subſcriptiórul.*

Az Levelet igy *ſubſcribállya* kegyelmed: *Kegyelmes Aſszſzonyom Nagodnak leg-kiſſebb es meltatlanb alázatos Szolgája* Vaſarh. &c.

I. *Alázatos* Szolg.] Értettűnk már a' jeſuitai alázatoſſágról, tudgyuk jól mitsodás.

II. *Szolgája*] miért nem Hive? mert az Jeſuiták azt tartyák, hogy a' Edgyházi ember nem Hive a' Királyoknak; azért ha *rebellál*, pártot-űt-is a' *Jeſuita*, a Király, Fejede-

jedelem ellen, nem ésik *notá*ban érette. Edgy *Emmanuel Sa Jesuita* [q] emlekezetes *Aphorismus*ban irta ezt: *Clerici rebellio in Regem non est crimen læsæ majestatis*, QVIA NON EST SUBDITUS REGIS. *Bellarminus*-is azt feszegeté oda felyebb hogy nints az Edgyházi ember a' Királyoknak, Fejedelméknek, &c. hatalmok alat; hanem valamint hogy a' Pásztor a' Juhoknál fellyebb-való: igy az edgyházi személy-is nagyobb az Királyoknál s-fellyebb-való. Maga Sz. Pál nem azt mondgya hogy PRÆ, hanem SUBJECTA *esto* [r]. Minden Lélek ugymond, az felső hatalmasságok alá légyen vettetve; *alá* azt mondgya, nem *feliben*. Szent Peter-is: [s] *alája* (la nem azt mondgya feliben) *vetteſſetek minden emberi rendeléſeknek az Urért: akar Király akar egyéb felsőség legyén az* &c. E bezzeg ez a' *Papa* (ha a' volt) nem ugy tanétot mint a' maiak, kik nem tsak magok ülnek ez Tsaszaroknak Királyoknak, &c. (ha el-szenyvedik) nyakokra, hanem még gaz tseledgyeket-is (ha szerét tehetik) felikben ültetik e' világi † lől-tevőknek.

q Eman. Sa de Confess. verb. Cleric. apud Luc. l. 4. c. 3. pag. 420.

r Rom. 13. 1

s 1. Pet. 2. 16

† Luc. 22. 25.

III. Nágodnak *Szolgája*] Ném tudom miben szolgálna kegyelmed ő Nágoknak: és ám ugyan ne-is szolgallyon bár, tsak ártalomra ne igyekezzék: holot e' *féle Missió*ban lévő Jesuiták, a' mint az *Missió*nak 24-dik *Regulá*ja tartya, az Országnak (a' melyben laknak) s-a' Fejedelemnek-is minden dolgait igyekezetit, az *Romano-Catholicus*okhoz-való maga viseléſét &c. ottan ottan áll irások által tartoznak meg irni, mind addig mig az *Provincialis*nak filében eythetik a' dolgot; hogy az osztán az *regula* szerént az *Generalis*nak *Roma*ban meg irhassa, s-az az Pápával kőzölvén: kővet forralhassanak, a' mint magoknak

nak elő menetelire, a' mi istenfelő Fejedelminknek, Urainknak &c. edgyben-veszteſekre és edgymás általvaló veszedelmekre (a' mint *Angliá*nak a' mai zavaros állapottya mutattya) mentűl jobban szolgál. Sokszor ugy-is szolgálnak a' Jesuiták az Királyoknak, Fejedelmeknek, hogy allatomban-való hitegetesek által az ő alattok lévőjeket tőllők el-idegenétik, kitsegetik: Ha az gyonaſban valamit az kereſztyén *Magiſtratus* veszedelmére-valót hallanak, sőt ámbar *Papiſta* legyén-is az Elől-járo; de ha nem kegyetlē az Eretnekekhez (a'mint ők hiyak) ha mit ez illyen Királynak élete el-veszténe félől értenek, nem csak hirré nem teszik Fejedelmeknek (azt *prætend*alvan hogy a' gyonás petsetitól nem lehet, maga ha szájok izént való a' Király, meg mondgyak igen-is néki hogy magat meg-oya †) hanem inkabb néki biztattyák az őllyatén öldeklésre szánakozó istentelent nagy mennyországot igervén néki: sőt urtyát és modgyát-is az illyen vérben-keverődzőknek magok mutogattyak-még: a' mint az *Angliái*, *Galliái* és *Belgiumi Negotiatio*jok komplarkodasjok, és ott esett állapotok mind ezeknek elő bizonyságí és siratoi. Honnan ugyan közönséges mondásban ment mind Papisták Kereszтyének közőt, hogy *boldog Ország, Király, Fejedelem, &c. a' melyben és a' kinek Jesuita nem szolgál.*

† Licet proditionem Sacramentali confessione cognitam verbis generalibus Christiano & pio Principi aperire &c. Bellarm. in Apolog. Cont. Regem mag. Britann. c. 13 in Mysteriis P. Iesuit.

Ezeket akarám most edgy-elsőben az *Vasarhellyi* Vram *első* Levelere viszsza-irni: Lássuk a' masodikat-is mely az Tzikkelyek előt vagyon.

VÉGE AZ ELSŐ RÉSZNEK.

Ma-

MASODIK RESZ.

Az Tzikkelyek eleiben függeſztetett Levelről.

Az Tzikkelyek eleiben függeztett Levele az Paternek ez.

[itt-is nints a' kereſzt.]

Kegyelmes Aſzſzonyom. Minap mikor az Nãgod fejedelmi Aſztalánal Medgyeſi Urammal ő kegyelmével, az Nãgtok tudós Udvari Prædicatorával beſzelgetnék, többdolgok közőt arrúl támada az kerdés, ki lehetet az a' Férfi a' ki Jacob Patriarchaval küzdőtt Geneſ. 32. 24. és a' ki az Sidók előt járt felyhő és tűz oſzlop kepben? Medgyeſi Uram ő kegyelme azt mondá, hogy mindenik maga vólt az Iſten Fia, a' ki férfiúi ábrázatban küzdőt Jakobbal, és az Sidókat felyhő és tűz Oſzlop képben vezerlette mihelyt Ægyptuſbol ki-indultanak vólt. En mindenik felől azt mondám hogy teremptett Angyal vólt. Mondáſom okat fel-jegyzettem vólt egy kis papyroſra, a' mely jegyzéſemet Medgyeſi Urã nemely rővid feleletekkel akart erőteleneteni, avagy ſẽmivé tenni. Szorgalmatoſſan meg-olvaſam az ő kegyelme Iráſát. Nekẽ ugy tettzik hogy az én Iráſom az ő kegyelme feleleti felől igen hellyén maradhat, a' miképpen ez Iráſotskamban meg igyekeztem mutatni. Leg főképpen két rendbeli Angyal felet vólt a' kerdés ő kegyelme közőt ſ-én közőttem. Enis azért világoſb tanuſág okaért ez Iráſotskámat két réſzre, és mindenik réſzt tzik-

kelyekre osztottam. Leg-elsőben azt akarom meg-mutatni, hogy hellyesek voltak azok az okok a' mellyekkel állattam, hogy az a' ki Jacobbal kűzdőt teremptett Angyal vólt. Masodszor azt viſgalom-meg, mitsoda bizonyſsággal élt Medgyesi Uram, mikor azt akarta el-hitetni velem hogy a' ki az Iſrael Fiainak az Oſzlop képken vezére vólt, a' Chriſtus maga volt, nem teremptett Angyal, és ha ebben az dologban kűlőmbőzvén Bellarminustul és Pennalóſatul, az Pauliniánusokhoz *az Sz. Haromſág tagadókhoz deficiáltam, avagy nem. Ha Nagod kegyelmeſségeből méltoztatik ezeket meg-olvaſtatni, ugy reménlem Nagod előt-is ez igyemben veſztő perem nem léſzen. Az Ur Iſten Nagodat minden áldáſiban élete napival edgyűt nevellye.*

EBben a' Levelben ſemmi derekas ſzűkſégképpen ki-jegyzegetendő dolgokat nem látok: mivel egyéb benne nintsen hanem az Tzikkely-Iráſnak alkalmatoſſágát; és a' Kőnyvnek el-oſztáſát jelenti-meg, edgyűgyűbben hogy nem mint az előtti levélben. Azért rővidb léſzen már erre az *Commentarius.*

I. *Kegyelmes Aſzſzonyom*] Láſd erről oda fel. *pag. 75.*

II. *Az Nagtok tudós Udvari Prædicatoraval*] Ezt kegyelmed akar *per elevationem*, akar *ſine fuco* irja, edgyaránt veſzem. Tudós nevet nem igen érdemlek; *mert a' ki* [a] *láttatik valamit tudni, ſemmit nem tud ugy a' mint kellene.* Abba tudós vagyok, hogy czerni ezerſzer keveſbet tudok még, hogy nem a' menyit túdok. Azt-is tudom (mellyet Agoſton egeſz tudománynak mond lenni) hogy *magamban tsak ſemmi vagyok; és a' mi vagyok Iſtentől és Iſtenért vagyok.* Az irgalmás Ur Iſten Sz. Lelke által nemzen valóſágos és idveſſéges alazatoſſágot ezek által bennem. 2 1. Cor. 8. 2.

III. *Több*

III. *Tőbb dolgok kőzőt arrol támada kerdés ki lehetet &c. a' ki az Sidó nép előt járt felyhő és tűz Oszlop képben*] Az felyhő és tűz Oszlopoknak a' kor (a' mint reá emlekezem s-az első Irásink-is meg mutattyak) még tsak emlekezeti 'sem vólt, ne-is valtoztatdogallya kegyelmed az *Controversiá*nak *Status*át, olly reménseggel mint ha engem az tzéltul el-vihetne: mert tsak ugy higgye kegyelmed hogy én 'sem alszom mikor eszem. Mi jól tudom-én azt hogy nem mind *Christus* vólt személy szerént az a'ki abban az Nép ki-hozásában forgolodot, mert annak az Nagy Királynak meñyei Szolgai-is sokan ott voltanak. Hanem ez a' kerdés (s-ám az első *Replicatio*mban-is ott vagyō†) Ha a' Christus maga szemellyeben hozta-é ki a' Sidókat *Ægyptus*bol, s-nevezet szerént az ki a'tsipke bokorban meg-jelent, ő vólt-é, és amaz Angyal-is Exod. 23. 20. &c. Ezt nem azért emlétem mintha tagadnám, az tűz és kőd Oszlopban levő Angyalt-is teremptetlen Angyalnak lenni, holot nyilvā *Jehovah*nak nevezi őnőn magát a'mint fellyebb meg-mutatám; hanem tsak akarom a' *Pater*nek eszében-jutatni (*Senes enim plerumq; obliviosi*) mitsoda nével forgot kivaltképpen, az a' ki hozó Angyal elő.

† supra p. 18

IV. *Medgyesi Uram ő kegyelme azt mondá hogy mindenik maga vólt az Isten Fia*] Nem mondtam mindgyárt, hanem azt feleltem leg-előszőr hogy teremptetlen Angyal vólt mindenik (mely elég vólt az Szentek s-Angjalok segetségűl hivattatasoknak azokbol a'peldakbol bizonyétása ellen) s-az után lőtt a'Fiura-való alkalmaztatás *ex Judæ v. 5.* és kivaltképpen *1. Cor. 10. 9.* ez az *locus*-is forgot osztán leg inkabb elő, az mint felyebb a' *Replicatió*ban meg-lathatni.

V. *Szorgalmatoſſan meg-olvaſam az ô kegyelme Iráſát*] Nem olvaſta, mert mikor én ô kegyelmenek ſzemére vetettem: hogy *nem mondgya azért az ki az Itelô-meſtert látta (ha Fejedelem képében irt, ſzollot-is neki) hogy láttam az Fejedelmet ſzemtôl ſzemben*; ezt mondom hogy ô kegyelme eleiben támaſztottam; ezt felelte reá, hogy *elmégyek az kerdés mellôl*; holot ez Igekben vagyon az én ô kegyelme ellen-való bizonyétáſomnak minden *fundamentuma*, és nem vötte ô kegyelme eſzében: jele hogy ſzorgalmatoſſan nem olvaſta az én *Replicatio*mat. Az *Syllogiſmus*t 'ſem vötte kegyelmed eſzében, mert azt 'ſem *in primâ*, hanem *tertiâ figurâ form*áltam ſzantſzadekkal. Ez-is aſétás közben - való olvaſáſt bizonyét inkabb hogy nem mint ſzorgalmatoſt.

Vaſarh. part. 1. tzikk. 6. num. 13. Vaſarh. part. 2. tzik. 2. n. 44.

VI. *Nekem ugy tettzik hogy az én iráſom az ô kegyelme feleleti felôl igen hellyen maradhat*] Immár mind edgyût vagyon mind az én ſ- kegyelmed elebbi iráſink ſ- ez utolſok-is. Nem elég a' mi magunk biróſága: az olvaſók tegyék-meg az törvényét.

VII. *Leg-elsôben azt akarom meg-mutatni hogy hellyeſek vóltak*] Hiſzem hogy akarja ſ-igyekezi-is kegyelmed: de mindenkor többet akarhatunk mi emberek hogy nem a' menyit tehetnénk.

IIX. *Maſodſzor azt viſgálom-meg, ha ebben az dologban külömbôzvén Bellarminuſtól és Pennaloſatul, az Paulinianuſokhoz &c. deficiáltam-é vagy nem*] Meg-itélhette eddig, a' ki az Elsô Könyvet figyelmeteſſen *præjudicium* nélkül által olvaſta.

IX. *Ha Nágod kegyelmeſségéből meltoztatik ezeket meg olvaſtatni, ugy reménlem Nágod elôt-is ez igyemben veſztô perem*

perem nem léſzen] Megvagyon az edgyſzer.

X. *Az Ur Iſten Nágodat minden aldáſiban élete napjaival nevellye*] Nem-is kiván ő Nága kegyelmedtűl egyebet, tsak ezért törekedgyék kegyelmed hitbéli imádſági által (ha mi efféle vagyon) jeſuitai beſzedbéli kettőzés nélkűl, az edgyűgyű és nem kettős ſziv kedvelő Ur Iſten előt. Meg-áldotta már Iſten ő Nágat ſok ezer képpen: de minden áldáſi közöt betsülli ő Nága, hogy ő Nágat az ő igaz ſz. eſmeretiben nevelte és az edgy idveſſéges vallaſban ennyire meg gyükereztette. Mint hogy penig mi (a'kik leg-iſtenfelőbbeknek itelterünk-is) nem kerkedhetünk ez életben tökelleteſſeggel, hanem *mint az tsetsemők* [d] *az Igének tejével-való tartás által nevekedeſben vagyunk*, a' *tzél* [e] *felé igyekezvén*: kegyelmeſſen veſzi ő Nága kegyelmedtűl, hogy ez iſteni ſzép áldáſokban ő Nágāk nevekedéſt és gyarapodáſt kiván kegyelmed (ha tiſzta ſzivből kiván) ő Sz. Fellégetől. *Ez a' máſodik Levelre-is az válaſz; immár az Tzikkelyekre megyünk.*

d 1. Pét. 2. 2.

e Phil. 3. 14.

***

VÉGE AZ MÁSODIK KÖNYVNEK.

KÖNYV TÁRA

HARMADIK KÖNYV.

Az Tzikkelyekről.

SUMMAJA EZ EGESZ KÖNYVNEK.

IMmar Isten kegyelmeből az Tzikkelyekre értünk. Mellyek felől-való szolláſunkra az dolognak derék mivolta szerént, nem aranzhatok edgy jobb utát, mint ha a' viſzſzálkodaſban forgó Jelenéſekről, és nevezet szerént, az Kuzdő Férfi, és Tsipke bokorban meg-jelent Vezér Angyal felől, leg-előſzor-is *állatásképpen* szollunk; az az, mind az Szent Iráſnak, ſ. mind a' regi *Pater*eknek nagyubb reſzént, edgyező értelmekből és az jó okokból mutattyük-meg az igaz réſzt ezekről. Az után *tzafolás-képptn* is meg viſgállyuk ugyan ezen dolgot, az az, ez fel-vetett fundaloſokból, az Tzikkelyeknek minden Ellenvetéſit, mellyekhez *Váſarhellyi* Vram bizik, ſarkokbol tapaſztalhato képpen ki-hannyuk vettyük. Kettő léſzen azért e' ſzerént itt-is a' Réſz: az Elſő Allato, három *Sectiók*ban: Mellyeknek Elſőjében az Küzdő Férfi felől; az Maſodikban az Vezér Angyalrol, az igaz Értelem Sz. Iráſbol és jó Okokbol meg-allattatik: az Harmadikban az jóbb és több régi *Doctor*oknak, ezen igaz értelemnek meg-erősſetéſére ſzolgálo edgyező tanétaſok foglaltatik. Az Máſodik Réſznek rendit hellyében értyük-meg.

ELSŐ avagy ALLATO RÉSZ.

Az Jacobbal küzdő Ferfirol és a' Tsipke bokorban meg-jelent vezér Angyalrol: hogy az edgyik-is nem teremptett állat, hanem maga az Teremptő, tudnia illik az Iſten Fia; mind az ſzent Lélek tulaydon bizonyſág tétele, ſ. mind penig a' jó

okok

okok és a' régi jobb és tőbb *Pater*eknek tanétá-ſok ſzerént.

KÉT SZŰKSÉGES OBSERVATIOK.

I.

Miben állyon az Viſzſzalkodás.

I. Itt nem a' felől vagyon az perlekedes, ha az Iſten akar mi módon jelent-é-meg valaha az O Tőrvényben; mert erről edgymaſſal-ſemmi villongaſunk nints. Azt 'ſem viytattya ſenki, ha az Iſten maga ſzemelyében ugy a' mint vagyon, és nem tsak az kűlſő abrazatoknak tűkrében, lattatott-é valaha valakitűl; mert az Iſten *lathatatlan* [a] *ſenki* ő Sz. Felſéget igy *nem látta ſ-nem-is láthattya.* Hanem ez a' kerdés leg-világoſban a' mint oda fel-is jelentettem lib. 1. part. 2. ſect. 2. §. 1. num. 3. *Ha az Iſten mikor az O Tőrvényben az Atyaknak néha meg-jelenni méltoztatot, nevezet ſzerént áz Kűzdeſben és a' Tsipke-bokorban: más kőzben nem vetett ſzemély nélkűl jelenté meg (azokban az kűlſő ábrazatokban, képekben és formakban, mellyekben az Atyak látták az meg-jelent ſzemelyt); avagy mindenkor Angyal jarult kőzben ſ-az által jelent meg az Ur Iſten, a' vólt a' ki Jehovahnak Iſtennek* &c. *mondotta magát Iſten kepeben?* Vaſarhellyi Vram, ez utolſőt allattya; én az elſőt tartom.

a 1. Tim. 6. 16.

II. Innen az-is ki-tettzik, miképpen kellyen erteni ez Irāſinkban, ez ſzollaſnak formáit: *Az Iſten maga ſzemellyeben ſokſzor meg-jelent* (mely enyim) *és az Iſten maga ſzemellyében ſoha meg nem jelent* (mely *Vaſarhellyi Pateré*).

Tud-

Tudnia-illik hogy az meg-jelent ſzemély (mely felől villongunk) ſzemellye ſzerént, maga vólt az Iſten az felvött látomáſos *formák*ban, és nem terēptetett Angyal; avagy (a' *Vaſarhellyi* Vram réſzeről) nem maga ſzemellye ſzerént, hanem tsak képebeli Angyala vólt a' meg jelent ſzemély az Ur Iſtennek. Illyen ſarkban forog az vetelkedés ſ-ehez képeſt *formál*tam az Réſznek *Titulus*at, olly magyaran.

II.

Az viſzſzalkodáſnak közöttünk el-igazéttatáſának edgy oly modgyárol, mellyet a' Pater-*is javall és hellyén-hágy.*

I. Erre az Viſzſzalkodaſra *Vaſarhellyi* Vram adot vólt (miképpen fel-jegyeztetett *lib. 1. part. 1. ſect. 1. §. 1.*) alkalmatoſſágot, mikor a' Szēteknek ſegétſégre hivattatáſokat A ſzſzonyunkal ő Nāgaval el akarja vala hitetni. Én voltam a' ki mindgyart ellene mondottam, mellyet az utánn ráſban-is *repet*alnī mértē ő kegyelmenek. Mivel penig az vad hus még-is nyughatatlankodtattya ő kegyelmet: immár ugyan derék mutatáſokat akarok eleiben tamaſztani; vegye valóban eſzeben ha ő kegyelme nem akarja-is, tsak a' Kereſztyén Olvaſo hogy valamint én allattam ſ-allatom moſt-is, nintsen külömben a' dolog.

II. De kit birallyunk meg, hogy az bizonyétáſok ſzerént ellen-mōdhatlanul tudtunkra légyen mellyikünk allatta az igazb réſzt? En az ſzent Iráſſal meg-eleged ném, ſ-ugyan nem-is veſzek bé (*ex theſi*) az Hit-ágazatok

tok felõl-való derék *Controverſiá*knak el-igazétáſára más birót: *Optimus* enim *interpres verborum quisq; ſuorum*, mert ſenki az ſzónak nem jobb magyarázoja, mint a' ki mõdta: *az Iſteneit ſenki nem tudgya hanem az Iſtennek lelke* [b]. Innen-is akarom (a' mint már el-rendeltem) elsõben az iteletet *Vaſarhellyi* Vramnak hirré tennem. Mindazaltal, mivel látom hogy *Jeſuita* Vraim az Sz. Iráſt valóban tsak *viaſz órnak* [c] tartyák *mellyet valamely felé ember akar arra haythat:* legyenek bár (a' mint mindenkor tõllünk kivanták) a' *Patere*k a' régi Irás magyarazó *Doctor*ok Igaz-látok a' dologban. Nem mint ha hitemet, mely amaz *edgy fundamentumon melynél többet ſenki nem vethet* [d] épétetett, ſzerentſéltetném, és az Sz. Irás kivõl, más Hit viſzſzai igazetõ egyenlõ birót vennék-bé, (mert erról már edgyſzer *proteſtá*ltam) hanem tsak azért, hogy ez dologrul-való *verſe*ngeſben tõbb idõt immár neveſzeſünk, veghetetlem fantom-fantban ne edgyveledgyünk, és ne légyen tõbbe az *Patere*nek mivel fogni a' dolgot.

b 1. Cor. 2. 11.

c Sacra Scriptura in illis quæ continet & proponit, eſt velut naſus cæreus, non præbens certam aliquam & immotam ſententiam. ſed quæ in quamvis interpretationem fiecti poteſt. In Ieſuit. Cenſur. Col. fol. 117. & in Oper. Catech Caniſii fol. 44. in Doct. Ieſ.

III. Tsak hogy azt kivánom õ kegyelmetõl, hogy ennékem jó elevekezet adgyon rolla, hogy ha én a' régi bé-võtt jobb és tõbb *Patere*knek Iráſokbol bõvõn megbizonyéthatom, hogy ez a' Jacobbal küzdõ Ferfi, és a' tsipke bokorban meg-jelent vezer Angyal, maga lõtt legyen az Teremptõ Iſten, és nevezet ſzerént az Iſten-Fia: gyõzetnek hadgya õ kegyelme magát, és az e'kedig való-balúl értéſét viſzſza ſipollya. Nem-is vohattja meg magát, mert hiſzem õ kegyelmek kivánſága, hogy tsak a' régi *Patere*knek itéletek alá vohaſſanak bennünket, el-válik mindgyárt a' dolog edgy felé, holot õk azt vé-

c. 1. Cor. 3. 13

lik hogy azok mind ő vallasokon voltának. Ugy tettzik hellyes dolgot kivánok ő kegyelmetől. Tsak járjunk-el mi az élebb emletett rend szerént, dolgunkban.

Első Sectio.

Melyben az Jacobbal Küzdő Férfi felől az Igaz Ertelem Sz. Irasbol s-jó okokbol allattatik.

§ 1. *Az Sz: Lélek bizonyságtételéről.*

1. Az Jacobbal küzdő Férfiról, kiváltképpen vagyon nylvanságos emlekezet, *Genes. 32.* és *Ose. 12*; azért megelégszem ez két helynek visgalásával az bizonyétások felől. *Genes. 32. v. 24,* az *30*-tzig igy vagyon a' *historia*. ℣. 24. *De mikoron Jácob maga maradt vólna, egy Férfi küzdék vélle mig meg-haynallanék.* ℣. 25. *Mikoron penig latná hogy előt nem vehetne rayta, illeté az ő tsipejének forgo-tsontyát, és a' Jacob tsipejének forgó-tsontya ki-fitzamodva vala, mikor az Férfi küzdik vala ő velle.* ℣. 26. *Es monda, botsass-el engemet mert meg-haynallik: kinek felele Jácob, nem botsátlak addig mig meg nem áldasz engemet.* ℣. 27. *Minek okaért monda néki, kitsoda a' neved? ki monda, Jacob.* ℣. 28. *Es monda, nem Jacob lészen ez után az te neved haném Israël, mert az Isten ellen diadalmas vóltál, az emberek ellen-is diadalmas lészesz.* ℣. 29. *Meg-kerdé azért Jacob és monda: mondmeg kérlek a' nevedet, és monda, mit kérded te az én nevemet? és ott meg-alda őtet.* ℣. 30. *Annakokaért hivá azt a' hellyet Jacob Penielnek; mert lattam* ugymond, *az Istent szemtől szemben és nem halék-meg* avagy, *és megszabadula az én lelkem*.

2. Mi-

2. Minémű külömb külömb itéletben lőttenek légjen, mindaz Sidók közzül sokã, s-mind egyebek e' *Férfi* felől, arrol hogy szollyak, az én tzelomra edgy tsepnyire sem kivántatik. Hogy némellyek hagyigaló ördögnek, nemellyek tündernek allatták leñi, a' merő káromkodas; inkabb ördögtül kivánt volna-é, azIstennek szentye aldást magára? Az'sem igaz hogy *Esau* Angyala lőtt vólna, ki mintha haragudnék *Jácob*ra az Battyátul el-nyert első szülötségert és aldasért, annakokaért haragbol meg akarná tartoztatni ötet az igért földre menetteltül: és azon forgolodnék hogy meg-ölne ötet, s-az ő *Cliens*ere *Esau*ra vinné viszsza az áldást. Ez-is azt mondom, nem igaz. Mert az-edgy-mást ertő s-szerető ditső szent Angyalok, edgymassal uyat vonni nem szoktak: annal inkabb Isten akarattya és vegezése ellē nem igyekeznek, s-nem-is igyekezhetnek; sőt inkabb engedelmes *szolgai néki, az ő szavát tselekedvén, és figyelmezvén az ő beszedenek szavaira* [e]. Edgvik'sem vólt ezek közzül ez a' *Férfi*. Hát mi és ki vólt? Tsak puszta Angyal nem lehetet, mert oly nevek és dolgok tulaydonéttatnak néki, a' mellyek soha teremptett-allathoz nem férhetnek. Az régi *Pater*ek (a'mint az harmadik *Sectió*ban meg-értyük) és a' mi *Doctor*ink, egyenlő értelemmel az Isten Fiának mondgyák ezt lenni. Én-is ennek mondottam, irtam, és irom most-is, meg mutatván edgyszer s-mind hogy hellyessek s-átallyában szükségessek azok az én *argumentum*im, mellyekkel viaskodtam, s-most-is viaskodom az ellenkező értelem ellen.

Par. in loc.

e Psi. 103. 20.

§ II. *Az Küzdő Férfinak ez szavairól v.* 28. Nem Jácob lészen ez után az te neved, hanem

Israel, mert az Isten ellen diadalmas voltál, az emberek ellen-is diadalmas lészesz.

1. Első erősségem vagyon az Férfinak ez mondásában: *Nem Jácob lészen* &c. *mert ha Isten ellen diadalmas voltál, az emberek ellen-is* &c. melyben kétfő jelentetik: előszőr az uy név, mellyel az *Patriarchát* nevezé a' Férfi; másodszor az nevezetnek oka *Israel leszen* ugymond *ezután az te neved*, Mert az Isten ellen diadalmas voltal. Kezében vala tudnia-illik még ez a' Férfi Jácobnak, midőn tőlle keredzenék, hogy el-botsátaná őtet. De Jácob (eszében-vévén, kivel vólna néki dolga; hogy azt *a' kitűl minden jó ajándekozás és tökelletes ayandék*
Jac. 1. 17. *származik* [f] meg-fogta vólna) nem akará el-botsátani mind addig-is, valamig őtet meg nem áldaná. Melyel nyilván jelentetik, hogy az *Patriarcha* lőtt az kűzdésben a' győzodelmes; azért ez győzodelemről ez nagy tsudának emlekezetire ád-is nevet néki az Férfi: *Israel* ugymond *ezután az te neved*, az az, Isten Fejedelmének, Isteñel fejedelmi módon hartzoltnak hivattatol te már ennekutánna. Ez névnek, okát-is meg-mondgya az Angyal mindgyárt: mert fejedelemkedtél Istennel, avagy a' mint a' *vulgata* ban vagyon, *quoniam si contra Deum fortis fuisti; quantò magis contra homines prævalebis*, mivelha az Isten ellen erős voltál, mentűl inkabb előt vészesz az embereken.

2, Illyen kötésben foglalom az bizonyétást: *A' kit itt Jácob meg-győzőt, az az Isten vólt*, az Isten ellen voltál ugymond erős ỳ. 28. *De a' kit itt Jácob meg-győzőt, az a' Férfi vólt a' ki velle kűzdőt. Azért a' Férfi a' ki Jácobbal kűzdőt az Isten vólt.* Ez erősségnek mind első, második része az

szent

szent Iráſban vagyon szórul szóra: annakokaért, avagy meg-hamiſſittya a' *Pater* az Iráſt, mely tavúl légyen, *inkabb légyen az Iſten igaz, egyéb minden ember penig hazug*, [g] avagy el kell vagy akarja vagy nem, el kell ó kegyelmenek hinni az *Concluſiót*, hogy az kűzdő Férfi maga vólt az Iſten. g Rom. 3. 4.

3. Férfi *formá*ban jelent-meg ſ-emberi mód szerént akart Jacobbal banni az Iſten, bizonyos ſáfarkodaſbol; hogy mentűl jobban hozzá szabhatván önon magát, őtet meg bátorethatná, és az *Eſau*val való szemben szalláſnak inkább néki-biztathatná. Ugy tselekedet e' kor Iſten, mint amaz gyermekē eſekedő édes Atyák Anyák, kik hogy akarattyokat ſ-atyai jovoltokat, inkább eſzekben-vétettetheſſék az ő édes magzattyokkal: nagy emberkóri állapottyokat és eſzes pompás beſzedeket mint edgy el-titkollyák, gyermek modon viſelik magokat az ő magzattyokhoz, ugy szólnak, gűgyögnek azoknak. *Chryſoſtomus* hellyes beſzeddel mondgya ezt ki: [h] *Totum hoc factum eſt, ut ſe illius humilitati attemperaret, & formidinem ex animâ juſti eximeret, & perſuaderet ei, ut citra angorem fratri occurreret.* az az: Ez mind azért lőtt, hogy magát (az Iſten) annak (Jacobnak) alázatoſſágahoz mertekelné, és az félénkſéget az Igaznak Lelkeből kivenné, ſ-velle el-hitetné hogy báttyával buſkodás nelkűl menne szemben. h Chryſ. in Gen. 32.

§ III. *Ket kű nehezſégnek el-igazétaſa.*

1. Kerdhetnéd: *Ha ez Férfi Iſten lőtt vólna, hogy hogy győzhette vólna meg ôtet Jácob?* Felelet. Az *28*-dik *verſ*ben *Moſes* nylván mondá hogy Iſtent győzőt-meg Jácob ez

kűzdésben. De tovabbá. Jácobot itt nē ugy kell gondolni, mint magában-való szegény erőtelen embert, hanē mint isteni erővel fel-fegyverkeztetett erős vitézt. Az Istē itt atyái mód szerént magát el-titkolván, edgyik kezével Jacob balkűzdik ugyan, de a' másikkal s-még a' jóbval penig, tartya és oltálmazza az *Patriárchát*, a' szerént
11. Cor. 10. 13. a' mint az Apostol mondgya [i]: *hű az Isten, ki nem hágy titteket fellyebb kéſertetni annál a' mint el-viſelhetitek, hanem az kéſertettel edgyűt, ki-menetelt-is ád hogy azt el-ſzenyvedheſſétek.* Az után-is ugyan ezen Férfi, hogy valóban emberré lőn, az testet személyi edgyesſégben fel-őltőzvén (Istenségének minden meg-bántodása nélkűl) meg-győzettetek ideig (noha szabad-akarattya szerént
k Ioh. 10. 18. [k]) az Jácob maradekától, az Sidóktul, mikoron ártatlanúl ő Sz. Felséget kereſztre feszétek. A' mint ugyan ez dolgot, ábrazolta-is, az a' kűzdésben való győzödelem Agostonnak † tanétása szerént, a' mint a' *Pater*-is
† Aug. t. 4. Quæſt. ſuper Gen. l. 1. c. 104. & tomo 10. de Verb. Dñi in Evang. ſec. Ioann. ſerm. 40 c. 155. &c. erről-való szavait ő néki *citálva ex lib. 16. de Civit. Dei cap. 39. Part. 1. Tzikk. 2. num. 2.* Mindazáltal ugyan nem hadta azért ez maga illy nagy el-titkolásában-is ez isteni személy az ő isteni erejének neminémű mutató bizonysága nelkűl az kűzdést; mett a' forgo tsontot a' tsipejében Jacobnak edgy illetéssel ki-fitzamltatá, ugy annyira hogy meg-sántulna az Sz. Ember. Mellyel edgyszerű-miud-jegyét-is akarta Isten ez kűzdésnek hagyni, hogy az *Patriarcha* erről se el ne feletkeznék soha, sem penig ezzel fel ne fuvalkodnék.

2. *Hát miért kérdi nevét, hiszem az Isten minden tudó?* Felelet. Az *Evangelium*ban-is meg kerdé *Christus* a' Tanétvanyokat [l] *hány kenyerek vólna*, ama Samariái Ozl Marc. 6. 38.

vedgy-

vedgynek-is parantsola a' felől ha minden-tudó vólt-is [m] hogy *el-menvén férjét elő hiyná*; maga jól tudta Idvezetőnk (a' mint mindgyárt maga ugjan ott-meg-vallya) hogy nem vala akkor annak az Aſzſzonyállatnak ura. [n]. Valamint e' kor ez tudakozaſok Idvezetőnk min- [n] v. 17.18. dentudóſſáganak nem attottak 'ſemmit: ugy amákor 'ſem. Mivel mint ſzintén az *Evangelium*ban, igy itt-is nem a' végre tudakozik ez Férfiu az Jácob neve felől, mintha jól nem tudna; hanem emberi képpen banván ő velle, tsak alkalmatoſſágot keres nevének meg-valtoztatáſára: hogy nem edgy hanem kettős győzödelemnek *palma* ágát adgyon az Sz. Ember kézében, ugy mint, az *méltóſágos nevet* ez az *aldáſt*. [m] Ioh. 4. 16

§ IV. *Jacobnak ama' bizonyſág-tevő mondaſárol verſ.* 30. Lattam az Iſtent ſzemtől ſzemben, és meg ſzabadula az én lelkem.

1. Máſodik meg-feythetelen erőſſégem nekem abban vagyon, hogy Jakob vévén az küzdés közben eſzében, mind az forgó-tsontnak edgy kitsiny taſzitáſból eſett ki-fitzamlaſbol; és az küzdő Ferfinak maga ſzajabol halván; ſ-mind hihető, belső ihleſből-is eſzmelvén meg az *Patriarcha* magát: az küzdés végben menvén, az hartznak hellyét, ez tsudálatos dolognak örök emlekezetire Peniel nek avagy Phanuelnek, az az Iſten ſzinének ortzájának nevezé. Melnek okát mindgyárt utánna magyarázza: *mért lattam* agymond *az Iſtent ſzemtől ſzemben, és meg menekedék az én lelkem.* v. 30. Holot Jácob nylvánſággal jelenti, hogy a' mely

mely Férfival néki egész az etzaka dolga lőn, az maga vólt az Isten abban az Férfi-ábrazatban, kit ő szemtül szemben látot. És noha az Istennek látása halalos vala,
o Ex. 33. 20. a' mint *Mosesnek* az Ur Isten maga meg-mondá [o], mindazáltal oly kegyelmességét mutatta vólna ő Felsége ő hozzá, hogy mindazáltal-is meg nem hólt vólná a' miatt.

2. Ez, bizonyos egyben-foglalasban az erősség: *A' kit itt Jacob szemtül szemben látot az* azt mondgya maga, ℣. 30. hogy *az Isten. De az Küzdő Férfi az a' kit itt Jácob szemtől szemben látot. Azért az a' Küzdő Férfi az Isten vólt.* Itt-is a' *Præmissák* mind az Irásban vannak: meg kel tehát az *Conclusiót* vagy *inde* vagy *unde* engedni.

§ V. *Ellenvetéseknek meg-feytése.*

1. *Ha ki azzal kezdene itt fortélyoskodni, hogy az Angyalok és emberek-is mondatnak az Irásban Istennek* [p]. Felelet.
p Psal. 82. 5. Nem illyen nem-tulaydon Isten ert itt Jacob, hanem ollyat á kinek látása miat, természet szerént meg szokot ember hálni; minémű Isten egyedül tsak az állat-szerént-való Isten, a' mint maga mondgya vala az örök Isten az elebb *Mosesnek*.

2. *Talám meg-tsalatkózot Jácob iteletiben*; mert mikor *Moses* az Istennek ortzáját latni kivánná, illyen valaszsza lőtt vala Istentől [q]. *En meg-mivelem hogy az én egesz jóságom az te ortzad elől el-mennyen, és az te ortzád elől nyilván kiáltom az Jehovahnak nevét, de kegyelmes lészek a' kinek kegyelmes lészek, és könyörröllok a' kinn könyörröllok, de az én ortzámat nem láthatod-meg, mert nem lathat ember engemet hogy éllyen* -- -- -- V. 23. *az én ortzám nem láttat-*
q Exod. 33. v. 19. 20.

láttathatik: mondok avagy Jácob meg tsalatkozot vélekedéſében (holot ember az Iſtent meg-halas nélkül nem lathattya,) *avagy az Iſtennek éz ő mondáſa alól ki-fogatnak némellyek.* Felelet. Miért nem fogatnának a' kiket akar; hiſzem hallód mit mond: *Könyörrüllök a' kinn könyörüllök* &c. az az (a' mint némellyek értelmeſſen erre-is magyarázzák) a' kit irgalmaſſágombol megakarok maráſztani, meg marad az nem hal-meg. Meg 'ſem tsalatot az Sz. Ember iteletiben, mert nem ő vélte vala el ekképpen elſőben a' dolgot, hanem magától az Ferfitúl tanulá ezt: *Iſten ellen voltál* ugymond *erős*, Iſtent győztel-meg. Más az hogy ſoha az Angyal az *Patriarcha*nak ez nagy tevelygéſét, főképpen hogy örök emlekezetben maradando vala, el nem ſzenyvedte vólna, az az, Iſten nem levén ez Férfi, magának ez Felséges Isten nevet tulaydonéttatni nem engedte vólna, Urának kiſſebbségevel, ſ-magának fel-emeléſével. Az Mennyei-Jelenésben [r] nem hogy az iſteni nevet, de még tsak az imádaſt-is, mellyel Sz. János az Angyalt tiſztelni akarja vala, nem ſzenyvedé el, hanem ketſzer-is meg-ſzoleta az Apoſtolt: *ne tselekedd, ſzolga-társod vagyok, Iſtent imádgy.* Ha ki-fogaſſal élſz ſ-azt mondod: mert el-ment vólt e' kor az Angyal Jacobtúl. De ha ott lőtt vólna 'ſem tilhatta vólna-meg Jacobot attul, a'mit a' Sz. Ember ſzájából hallot vólt annak az Angyalnak. Továbbá ugyan az Sz. Lélek 'ſem ſzenyvedte vólna ez firul fira maradandó nagy botrankoztató tevelygeſt el; hanem tsak *Moſes*ſel-is meg-jegyeztette vólna az Jácob ſzavai után: az mint Sz. Janoſnál [ſ] meg-tselekedte. Ott mint hogy ez Urunk ſzavát, mellyet Janos felől mondot va-

r Apoc. 19. ℣. 10. & 22. ℣. 9.

ſ Ioh. 21. 23

la, *ha meg akarnam-is* ugymõd, *õtet maraſztani mind addig miglen el-jövök, mit gondolſz-vélle?* balúl ertik vala az akkori emberek, azt hirdetvén hogy az a' Tanétvány meg nem halna: nem akará ez tévelygeſekben hagyni az embereket, hanem mindgyárt utánna iratá: *maga nem mondta azt* (*Jeſus* Urunk) *hogy nem hal-meg hanem ha meg akarnám õtet maraſztani* &c. *mit gondolſz vélle?*

§ VI. *Más ſokkal nagyubb nehezſegrõl; mi-képpen látta tudnia-illik Jacob az Iſtent ſzemtõl ſzemben?*

1. Minthogy maga mondgya az Iſten *Moſes*nek, az fellyebb emlétett, *hellyen hogy ember õtet nem láthattya; az õ Ortzáját nem lathatni-meg: hogy mondgya hát meg-is Jácob,* Exod. 33. v. 20. 23. &c. *hogy ſzemtõl ſzemben látta az Iſtent.* Felelet? Az Iſten Ortzájának avagy ſzinének edgy néhany jegyzéſi vannak az Sz. Iráſban. *Elõſzõr* jegyzi az Iſteni allatot avagy teremészetet, mely edgytatallyaban meg-lathatatlan. Illyen értelemben vétettetik az Iſtennek Ortzája az emlétett igékben. Mert midõn *Moſes* az Urnak népe ellen-valo fél-gerjedéſét le-tsendeſétvén meg-nyérte vólna õ Sz. Felſégétol, hogy nem tsak Angyalt botsátana õ véllek (a' mint haragjából ſzoll vala *verſ. 2.*) hanem az õ ſzent Ortzája-is az az õnõn maga (a' mint az 14. 15. 17. *verſekben* vagyon) véllek menne, elõttõk járna, az az, az õ lathato ielenléte, mint az elõt az kõd és tüz oſzlopban, közöttök meg-maradna: bõvebben kezde az Iſten látáſanak tuzével gerjedezni; ſ-azt-is kezdé az Urtõl ki-ánni, *hogy* [t] *az õ ditsõſſégét néki mutatná meg*, az az, az õ

ő isteni felséget állat avagy személy szerént mezételenül minden képek nélkül jelentené-ki: mely felségességet az Isten *vers. 20.* ő ortzájának nevez: ugy hogy a' mit *Moses* ditsősségnek mond *vers. 18.* azt ő Sz. Felsége Ortzának magyarazza *vers. 20. 23.* Agoston [u]: *Quid autem est, ostende mihi temetipsum, ut videam te: quàm, ostende mihi substantiam tuam?* az az: Mitsoda penig ugymód, matásd meg nekem te magádot nyilván hadd lássalak téged, hanem mutasd meg nékem azt az té allatodat. *Nazianzenus*-is [x] akarván meg bizonyétáni hogy *Deus ut est, non est propriè revelatus*; az Isten a' mint magában vagyon, nem nylatkozot-ki tulaydon képpen, *mivel az ő allattya nem látthathatik*, ezt az Iráft hozza bé: *cùm Moses rogaret, ut faciem Dei purè videret, quid ad illum continuè dixit Deus? Non enim videbit homo faciem meam, & vivet.* az az: mikoron *Moses* kivanná hogy az Istennek ortzájat tisztán (az az magan) láthatná, mit monda azontul néki az Isten? mert nem láttya ember az én ortzamat hogy éllyen.

u Auguſt. de Trin l 2. c 16 col. 275. B.

x Nazianz. Orat. 49. pag. 281 edit Antverp. An. 1612. col. 1. in fin.

2, *Masodszor*, az Isten ortzáján ertettetik, annak az magában lathatatlan isteni allatnak, felségnek külső *formá*ban-való mutatása, avagy ez jelenésben-való külső *forma*, a' mint ugyan ezen *Caput*nak *14, 15*-dik *versé*ben; melynek jelenlétet s-látásat maga igéré Isten *Mo*sesnek ỳ. 17. *Ezt a' dolgot-is mellyet mondál meg-mivelem; mert kedvet talaltál én előttem.* az az: nem tsak Angyalomat küldöm veletek, a' mint az első *vers*ben mondám; hanem a' mint annakelőtte (mig fel nem ingereltetek, [y] latható *formá*ban, nappal kod oszlopban eyel tűzben járok előttetek, ugy vezerellek benneteket: Edgy

y Ez. 13, 21.

szoval a' külső mutatás a' fel vött *formá*ban, abrázatban &c. melyben az Ur Isten önön magát ki szokta vólt jelenteni, azt jegyzi másodszor az Isten ortzája. Ez már a' mint a' sok jelenésekből meg tettzik, látható. Igy látta Jacob-is az Ur Istent szemtől szemben: nem az ő allatyát mely láthatatlan, hanē azt a' külső abrazatot melyben az Isten mint valami férfi meg-jelent vala a' *Patriarcha*nak. Erről itt most többet nem szollok, mert leszen ezen kivől-is hellye a' hól ugyan ezen dolog felől többet- is kelletik beszélgetnünk.

3. Vannak több szép jegyzési-is az Isten ortzájának, mind az O s-mind kivaltképpen az Uy *Testamentum*ban; de azok most ide nem szükségesek: Istennek halá a'mit kerestünk, ki-találtuk.

§ VII. Az Oseas *bizonyéta*sáról. c. 12.

1. Az *Oseas Propheta* szavai c. 12. v. 3. 4. 5. nagy világosságot és derék meg-erősétést adnak, az *Mose*stül jelentett igaz ertelemnek, az küzdő Férfi. felől. igy vannak azok: vers. 3. *Az ő annya mehében sarkat tartotta Jácob az ő Attyafianak* (Esaunak) *és az ő erejével küzdék az Istennel.* vers. 4. *Es küzdék az Angyallal s-meg-győzé; sira és könyörge néki: Bethelben talalta őtet, és ott szollot-mi velünk.* vers. 5. *Es a' Jehovah az Seregek Istene vólt ez: Jehovah az ő emlekezeti.*

2. Három *historiát* emlet itt *Oseas* Jacob felől. 1. az a' nagy tsuda mely az ő születésében esék, ugymint midőn *Esau*val edgyszer s-mind születtetnék; az *Esau* jöveki elsőben az *Rebecca* mehébol: de Jacob-is mindgyárt utánna következék, és kezével battyanak sarkához ragadot

gadot vala [a]. 2. az Angyallal-való kűzdés kiről most szollok. 3. Ama' tsuda álma az laytoriával [b]. Az elsővel most nekem dolgom nintsen; az két utolsora lészen gondom.

[a] Gen. 25. 26.

[b] Gen. 28. v. 13 &c.

3. Hozza-bé Isten ez *historiák*at, az Sidokban a' kép mutatásnak, és az ő Elejeknek Jacobnak szép joszagitulvaló el-fajúlásoknak hathatobb meg feddeséért, s-annak meg-világosétásaért: peldálozván előttök, mely igen messze estek vólna Jacobnak kegyes életétől &c. edgyszer-s-mind annyi jó tétemenyért (mellyekkel Jacobban meg-áldotta őket) ezekért-való haládatlanságokat hanyván nékik szemekre. Három nagy erősségeket szolgáltat azért *Oseas* ennékem az én tzelomra valokat, mellyek a' rendben, harmadik, negyedik és ötödik, lésznek.

§ IIX. *Arról az mondásaról az Prophetanak, melyben az kűzdő Férfiat Istennek mondgya.* vers. 3.

1. Első és a' rendben harmadik fő *argumentum*om nékem abban vagyon, hogy leg-először-is *Oseas* az Jacobbal kűzdő Férfiat Istennek nevezi vers. 3. *Jacob áz ő erejével kűzdék az* Istennel: *az* Istennel *kűzdőt* ugymond? Hiszem igaz a' mit én allatok. Én azt tartom hogy az Jacobbal kűzdő Férfi Isten volt; *Oseas*-is azt mondgya lá hogy a' volt. Mit hanykodik hát az értetlen emberi elme Isten ellen: *ki tudgya s-erti jobban az Istenéit mint az ő maga lelke*[c]? Ne talam többet akar Istenénel erteni és tudni? Édes *Vasarhellyi* Vram tsak edgy betűtskével mutáss ennyit ennékem a' Szent Irásbol,

[c] 1. Cor. 2. 11.

ellenkező értelmed felől. Én hiszem szorul szora megmutathatom kegyelmednek, minden magyarázas és *consequentiá*lazás nélkül. Jacob az Istennel küzdőt. Kegyelmed-is azért ne *consequentiázon*, magyarazzon, hanem ha egyenlő igáz igyet, avagy a' mint régen el hitted, igazbat forgatz nállamnál, mutassa-meg kegyelmed-is ez ellenkező szokat (mely a' kegyelmed értelme, hiti) beteről betőre: Jacob nem az Istennel küzdőt. Ezt mutasd Uram meg, mert e' vagyon igyenessen ellenében az én állatásomnak. Ne mustoraltassa kegyelmed azt ennekem edgy tsőpnere-is, hogy az *Angyallal küzdőt Jacob*, mert az az én állatasommal semmit nem ellenkezik; holot sok hellyen az Angyalon Isten Angyal (a' mit itt *Oseas vers. 3. & 4.* nylván mutattya) értettetik. Maga-is meg-vallya kegyelmed az

d Mal. 3. 1. *Summá*ban *num. 68.* hogy *Malachias*nal [d] az Angyalon téremptetlen Angyal, az az Isten értettetik. El-hiszem én azt sok tudós emberekkél edgyűt, a' mit *Ambrus Doctor* mond [e], mellyet magam olvastam *ad lit.* A. B. C. és az *Index*ben magok a' Papisták az ő mondásának *summá*ját ki-jegyzették: *Angelus tantùm putabatur in lege Filius.* az az: tsak Angyalnak iteletet lenni a' Fiu az ő Törvénybe. Melyre nézve, igen rutul meg-tsalatika' ki az *Testamentum*nak irásiban tapogatva nem járván, az Angyalt mindenűt ellenébe vészi az Istennek holot gyakor hellyen *Isten* s. *Angyal* mind edgyet tésznek. Lás erről többet ide alabb a' következendő *Sectió*ban &c.

e Ambt t 3. in Epist. ad Rom. c. 2. col. 253. edit Par. A. 1603.

2. Eben vagyon azért edgyszoval a' dolog, hogy én kegyelmednek az Sz. Irásból betőről betőre meg-mutathatom a' mit én kegyelmed ellen állatok, hogy *Isten*

vólt

vólt a' kivel Jácob kűzdót. Kegyelmed a' kegyelmedét ha féje fűsti fel-megyen-is meg nem mutathattya. Ihol ihol az harmadik *argumentum. A' kivel Jacob kűzdőt Isten vőlt,* ezt *Oseas* mondgya vers. 3. *De az Férfival kűzdőt, Moses* állattya Gen. 32. v. 24. *Azért az a' Férfi Isten vólt.* Tagadd a' *Conclusiót* ha lehet.

§ IX. *A' felől a' mit tovabbá mond* Oseas *v.* 4.

Bethelben talalta őtet, és ott szollott mi velünk.

1. Azt az Isten-Angyalt a' kivel mondá Oseas hogy kűzdőt Jacob, más jelenesről-is emleti itt: *Bethelben találta* ugymond *ötet és ott szollott mi velünk*, vers. 4. az az: A' mi Atyánknak Jacobnak, ez ő velle kűzdő Isten-Angyal *Bethel*ben-is meg-jelent vólt, és ő beñe, *mi velünk*, ő fiaival ott szollot, az Atyainkal tőtt frigről, és annak uyobban-való meg-erősseteseről. Ebben az *Propheta* néz (a' mint fellyebb meg mondám) arra a' *historiára* mely *Genes. 28. vers. 10. 11. 12.* &c. vagyon: vers. 10. *Kimene azért* ugymond, *Jacob Beersebaból, hogy menne Haranban.* v. 11. *Es juta egy hellyre, holot meg-hála* &c. v. 12. *Es álmot láta, imé egy laytoja áll vala a' földön, melynek magassága az Eget éri vala, és imé az Istennek Angyali alá s-fel járnak vála azon.* vers. 13. *Es imé a' Jehovah a' laytorja tetején áll vala, ki monda, én vagyok a' Jehovah Abrahamnak az te Atyadnak Istene, és Isaknak Istene: ezt a' földet a' mellyen fekszel, neked adom és a' te magodnak.* vers. 14. *Es a' te magod lészen mint az földnek pora,* &c. vers. 15. *Imé penig én te veled vagyok, hogy őrizzelék tegedet valahová menéndesz, és meg*

Vatablus *in loco invenit*, scil. angelus. *loquutus.* scil. angelus, &c.

meg-hozzalak tegedet erre az földre, mert el nem hagylák tegedet, mig végben nem viszem a' miket te neked szollottam.

2. Itt az küzdő személy a' kiről *Oseas* szol, az *13*-dik *vers* benjő be: *Es imé az Jehovah az laytorja tetején all vala*, &c. Ez hogy nem edgyik vólt az Angyalok közzől; azon kivől hogy *Jehovah*nak, és *Abraham* s-*Isak* Istenenek mondatik, (mely-meg-feythetetlen nagy erősség ennékem, hogy ez személy valóban maga az Isten vólt) nylván ki tettzik abbol, hogy az Angyaloktul világosan meg-külömböztetik: *az Angyalok* vers. 12. *alá s-fel-jarnak vala*. Ha ezek féle vólt vólna az laytorján ki könyöklőt személy-is, nyilva igy szollot vólna az szent Lélek: az több Angyalok alá s-fel járnak vala. De a' vólt benne hogy ezek tsak szólgák vólták, és Jakob s-az több hivek meg-tartattatásának dolgában forgolodo mint meg annyi igen hű Inási ő Sz. Felségének: ama' penig a' ki a' laytoria tetején ál-vala, az *Jehovah* az Angyalok Ura vala. Allot penig az *Jehovah* személy az laytorja tetején azért, hogy Jacob latná mint el-keszült vólna az ő egesz minden buydosásinak fő ok-képpen-való igazgatására: és hogy ő vólna a' ki mostan sajat szent gondviselése által, Jácobot az ő Szüleitől el-vonta, aluttában oltálmazza, utáiban hordozni fogja. Ipájanal gondgyát viseli, es az után házájában-is jó egesség-ben és békességben hozza-háza miképpen az *15*-dik *vers*ben maga elő számlálá.

3. Továbbá azt irjá Moses Gen. 35. v. 6. 7. hogy Jácob ennek az meg-jelent szemelynek, idő mulva oltárt rákot vólt, ugyan ott az jelenésnek hellyén: *Es juta Jakob Luzban (mely varos Canahan tartomanyában vagyon, az a' Bethel)*

Bethel) ő és mind az egéz nép mely ő vélle vala. Es épéte ott oltárt, és nevezé a' hellyet El-Bethelnek; mivel hogy ott jelent vólna meg néki az Isten mikor az ő Battya előtt futna. Nem valami vak-buzgoſágból tselekedte ezt Jacob, hanē az Isten maga parantsolt vala erről ő néki, ezen *caput*nak elsső *verſé*ben: *Monda penig az Isten Jacobnak: Kelly-fel menny-fel Bethelben, és maradgy ott, és tsinály oltárt az Istennek a' ki te tűled lattatott, mikoron Esaunak a' te batyádnak ortzája elől futnál.* Holot mind az nyilván jelenretik hogy Jacob az Oltárt Isten parantsolattyabol epétette; mind hogy nevezet ſzerént annak az Istennek épetette azt, a' ki néki ott az laytorja tetején meg-jelent vala: avagy a' mint a' Sidóban ſokkal értelmeſben vagyon; a' *ki ő tőlle* ott *lattatott vala*. Azt hiſzi *P. Vaſarhellyi* hogy nem maga a' *Jehovah* lattatott itt Jacobtul, hanem az tulaydon Angyal a' ki az ő képét viſeli vala. Mely ha ugy vagyon, tehát az teremptett Angyalnak epétette vólna Jacob ezt az Oltárt; mert lá az Isten maga-js annak parantsollya azt epétetni, a' ki az *Patriarchá*tul ott lattatot vala; De az Isten maga (azt tartya *Vaſarhellyi* Vram) ott nem lattatott, hanem az tulaydonſgaggal-való Angyal. Azért nem az Istennek hanem az tulaydon Angyalnak épétette vólna Jacob azt az Oltart, annak aldozot volna rayta, mivel arra való vala. Ihol mely ſzőrnyű balványozová téſzi ez balvanyozo *Vaſarhellyi*ana vallas az *Patriarchát*, és a' mi ſzőrnyebb az Istent-is belé keveri ebben, holot ő Sz. Felſége parantsolta vólt ezt Jacobnak a' mint *hallók*. Oka ennek az, mert az aldozat, és az ahoz tartozó dólgok, minémű az Oltár, *Templum*, a' Papok, egyedűl tsak az Istent illetik. Ezokaért

tépik vala ruhajokat Sz. Pál és *Barnabas Lyſtrában Act. 14. ỳ. 14.* &c. és a' ſok nép közze halálban azért rohanának; mert az nép amaz ſantán ſzülettetett Embernek meg gyogyétaſaért aldozni akar vala nékik. Meg-vallyak ezt magok-is a' Pápás Atyafiak. *Omnes ferè actus exteriores, communes ſunt omni adorationi, excepto ſacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus & ſacerdotibus, voluit enim Deus hunc cultum ſacrificii ſibi ſoli exhiberi, ut Auguſtinus docet lib. 10. de Civit. Dei cap. 4.* &c. Azt mondgya *Bellarminus* hogy többire minden imadáſokban, (az nagy emberekeben külső mod ſzerént, az meg holt Szentekébe és az Iſtenében) az aldozaton és a' mik ahoz tartoznak az *templum*okon, oltarokon és papokon kivül, mert az Iſten ezt az aldozatbéli tiſzteletet egyedül tsak önön magának akarta ſzolgaltatni, a' mint Agoſton tanéttya &c. Ezent állattya, ſőt ugyan ki-is irja innen *Pazman Cardinal* a' kalauznak 13-dik könyvében cap. 2. §. 3. Az *Pater*-is, el-hiſzem én hogy nem állattya külömben. Mettzen hát, ha ugyan tsak teremptett-állat magában, az laytorja tetejen meg-jelent ſzemély, mert edgy atallyaban annak parantsollya Iſten hogy Jacob aldozatbél tiſzteletet tégyen, oltárté petsen néki, ſőt ugyan hogy aldozatot tégyen néki, a' mint *Hilarius* ez *locus*t olvaſſa (láſd alább *Sect. 3.* §. *8*, *num. 8.* Ahoz ne bizzék ſemmit, hogy ez Angyal az Iſten képet viſelvén, nem ő néki hanem az Iſtennek tetetett vólna ez a' tiſztelet, mert nyilvanſágos a' parantsolat az Igekben: *tsinály oltart az Iſtennek a' ki te tűlled láttatott.* Hiſzemaz az Iſten a' kire a' *Pater* a' tiſzteletet akarja vinni, nem lattatott, azt módgya, hanem az Angyal a' ki Iſten ſzemellyét viſelte; az

Bellarm. de Sanct. Beat. lib. 1. c 12. Tertia ſpecies &c.

az

az Angyal-is vólt azt mondgya ez az Isten, *repræsentativè* képebéli-képpen. Azért mint hogy tsak ez lattatott (az ő kegyelme valláſa ſzerént) Jacobtul, nem az Isten maga: nem egyebnek epétette vólna Jacob, Isten parantsolattyabol az oltárt, hanem az puſzta teremptett állatnak. Mely latni való temérdek pogány bálványozás. Nem ſzabad minekünk illy eſzeſeknek leñünk: hanem el-hiſzſzük mi alhatatóſſon hogy mivel ennek az Szemelynek az miképpen Isteni ſzentſéges nevek, igy teremptett allathoz ſemiképpen nem ferendő illendő tiſzteletek-is, ugymint, Oltár, aldozat &c. tulaydonéttatnak; annakokaért ſzükſégesképpen maganak ő Sz. Felſégenek kellet ennek lenni.

4. Illyen azért az 4-dik *argumentum*-is mely ugyan ias fias: *A' mely Személy Bethelben*, Geneſ. 28. *az Laytorja tetején Jacobnak meg-jelent; az az több Angyaloktul világoſſan még külömbéztetik: az az nem a' több Angyalokféle, és maga állataſa ſzerént, Jehovah az, Ahrahamnak, Iſaknak Istenne*. a' ki áldozatbéli tiſztelettel illétteték. *De az Jacobbal küzdő Férfi, avagy Isten Angyal, az a' Bethelben a' laytorja tetején Jacobnak meg-jelént ſzemely. Azért az a' Jacobbal küzdő Férfi avagy Isten-Angyal, az több Angyaloktul világoſſan meg-külömböztetik, nem a' több Angyalok féle, hanem maga állataſa ſzerént a' Jehovah, Abraham, Iſák Istenne*, a' ki aldozatbéli tiſztelettel illettetik. Az elſő réſzét ennek az erősſégnek *Moſes* állattya Gen. 28. ỳ. 12. 13. 14. az másodikat *Oseas*nal nyilván olváſók ỳ. 4. Az harmadiknak azért láſſa a' *Pater* mit téket.

§ X. *Az 5-dik versről Oseasnál:* Az Jehovah penig az Seregek Istene vólt az: Jehovah az ő emlekezeti.

1. Ötödik erősségem az *5-dik versben* vagyon; *az Jehovah penig, az Seregek Istene vólt az: Jehovah az ő emlekezeti.* Holot azt jelenti-meg az *Propheta*, kitsoda legyén nevéről az a' Jacobbal küzdő Férfi avagy Isten-Angyal, a' ki *Bethel*ben találta vólt az *Patriarchát*, és a' ki itt az *Propheta* által, az *Israelitá*kra féddőzik: *Jehovah* ugymond, *Seregeknek Istene &c.*

2. Ez az edgyben foglált erősség: *A' kinek neve Jehovah, Seregek Istene, és a' kinek emlekezeti Jehovah; az maga az Isten. De ennek az küzdő Férfinak, avagy Isten Angyalnak néve, Jehovah, seregek Istene* &c. *Azért ez a' küzdő Férfi, avagy Isten-Angyal, maga az Isten.* Az első nyilvan vagyon *Vasárhellyi* Vramnal-is; és az Isten maga mondgya ezt *Exod. 3. 6. 14. Genes. 28. 13.* Az másodikat *Oseas* állattya az *vers*ben.

§ XI. *Az aldás keresről az küzdő Férfitol, Genes. 32. 26.*

1. Bizonyos erős *okok*bol-is meg mutathatni, hogy az küzdő Férfi maga vólt az Isten. Mert ezt-is jelenti *Moses Gen. 32. 26.* hogy mikoron a' Férfi Jacobtul el kivánna menni, nem akarta az *Patriarcha* el botsátani őtet, hanem áldást kert tőlle: *nem botsátlak* ugymond, *miglen meg nem áldasz engemet. Oseas* penig azt jelenti *cap. 12. v. 4.* hogy ugyan sirva *supplica*lt Jacob a' Férfi után; *sirt és könyörögve kérte ötet*, az Angyalt tudnia-illik, nem az Angyal

gyal ötet (a' mint nemellyek balgatagúl értik, holott miért sírt vólna az Angyal, ha szabad akaratos győzödelem vólt ez ő rayta, maga engedte meg-győzni magát.)

2. Mi okon sírt Jácob? bizony nem tsak azért hogy az kűzdő Férfi ötet meg-szántetotta; hanem minthogy mind abbol az szűllios illetésből, s-mind egyéb ielenségekből észében vötte vala, hogy Istennel vólna az ő tusákodása: keserő konyhullatással edgyben-kötött könyörgessel akar áldást ő Sz. Felségetől nyerni. És ám el-is nyeré: *Es meg-áldá* ugymond *ötet*, ỳ. 29.

3. Hatodik erősségünk azért illyen következik: *Istenfelő Sz. Ember, keserű siralommal edgyben-köttetett szivbéli supplicatio által, áldásokat senkitől nem kér, hanem tsak az edgy igaz Istentől. De ez kűzdő Férfitul, Isten Angyaltul, Istenfelő Sz. Ember* (Jacob) *keserű siralommal edgyben-köttetett szivbéli supplicatio által, kér áldást. Azért ez a' kűzdő Férfi Isten-Angyal, maga az edgy örök Isten.* Avagy igy: *A' kitűl az istenfelő Sz. Emberek keserű sírással és supplicálással kérnek áldást: az maga az edgy örök Isten. De ez kűzdő Férfitul avagy Isten-Angyaltul, isten-felő Sz. Ember* (Jacob) *keserű siralással és supplicálással kér áldást. Azért ez kűzdő Férfi &c. maga az edgy örök Isten, &c.*

4. Ez az erősség igen hatalmas mind az *Pater* s-mind penig az *Samosatenianus*ok ellen, kik velünk egyetemben bálványozásnak tartyák Istenen kivűl valakinek vallásbéli mód szerént könyörögni, *supplica*lni. Az Papasok-is, noha az Szenteknek imádkoznak; de a' mint nagy tudomanytétellel magokat mentegetik [f] (noha bizony más képpen vagyon a' dolog a' *Missálé*kban) ugyan nem kérnek azért aldásokat tőllök, ha kérni lat-

[f] Pazm. Katiauz. l. 13.

Bellarm de Sanct. Beat. lib. 1. c. 17.

tatnak-is, igy szólnak: hanem tsak azon esekednek nékik hogy, ségellyék őket könyörgesekkel. *Nihil unquam à Sanctis aliud petimus, quàm ut eorum precibus à Deo nobis beneficia concedantur.* Semmit, ugymond *Bellarminus*, egyebet az Szentektűl nem kerönk hanem hogy az ő imadságokkal az Istentől nékünk jó-tetemenyek engedtessenek. Est tamen notandum &c. *Eszünkben kel mindazáltal vennünk* (még-is *Bellarminus* szoll) *hogy mikor azt mondgyuk, hogy ne kellyen az Szentektől egyebet kernünk, hanem tsak hogy imadkozzanak érettünk; nem szollunk az szokrul, hanem az értelemről: mert az szokra nézve, szabad mondani: Sz. Peter könyörüly raytam, idvezets engem, nyiss utat nekem az égre: ismét, adgy nekem jó egességet, adgy békés türest, adgy erőt &c. tsak hogy igy értsük, idvezets engemet, könyörőly én raytam könyérögvén erettem, adgy nekem ezt s ezt az te könyörgeséddel és erdemeddel.* Igy beszeldegel *Bellarminus*. Jut ő néki eszében, mely sok balványozo Imadságok vannak az *Missale*ban, *Officium*okban, &c: azért feledt akarván tsinalni azoknak azzal veszt szem fényt hogy az ollyan balványozo könyörgesekben ha szinten szoval, magoktul az Szentektől kernek-is ők idvességet, irgalmat &c. mindazáltal ertelemmel, tsak arra kerik őket hogy könyörgesekkel nyerjék meg az Szentek ezeket ő nékiek. De nehéz a' körmét a' filéhez vonni: éleg balgatag a' ki el-hiszi. Mindazáltal ez most hadd-járjon: elég ennékem hogy tudnia-illik, *az kitül az isten-felő hivek keserves szivbéli supplicatiokkal áldást kernek, Isten az*, avagy hogy, *az edgy Istentül kerhetni szivbéli supplicatiok által áldást.* Ha ezt Papista Vram nem tagadhattya, sőt hiti ez néki, a' mint *Bellarminus* proteſtala: az

máso-

második agát az én erősségemnek tsak rá kell hagyni, mert *Mosesnél* [g] s-*Hoseas*nal szorul szora meg-vagyon az: *Nem botsatlak* ugymond *mig meg nem áldasz engemet. Ismét sirt és utánna járva könyörgót* (Jacob az aldásért) *néki*; (az küzdő Isten-Angyalnak). Azért az *Conclusió*ban ugy meg rekednek mind az *Samosatenianus*ok s-mind a' *Pater*, hogy hanem ha sok könyörgesekkel, de erővel abból, soha ki nem mehetnek, feselhetnek. g Gen. 32. 16. Hos. 12. 4.

§ XII. *Az Angyalról kitől Jácob, unokaira áldást ki-vánt, és a' kinek őrizeti alá őket ayanlotta Gen. 48. v. 15. 16.*

1. Hatodik és utolsó erősségem vagyon abban, a' mit *Genes. 48. v. 15. 16.* olvásunk; ℣. 15. *Az Isten kinek előtte jártanak az én Atyaim* &c. *az Isten a' ki taplált engemet, az én születésemtől fogván mind ez mai napiglan.* ℣. 16. *Amaz Angyal a' ki meg-szabadétot engémet minden gonosztul, áldgya-meg ez gyermekeket.*

2. Mitsoda Angyalról szollyon itt Jácob *Patriarcha*, igen könyű az ő viselt dolgainak *historiá*jából végére menni. Jusson eszünkben, ki lón az a' ki *Gen. 28. 15.* Jacobnak minden oltalmat, meg-szabadétást igére: *Imé* ugymond, *én te veled vagyok hogy meg-tartsalak tegedet valamely fele menéndesz* &c. mert ugyan ezen személy lón a' ki Ferfi képben Jácobbal meg-küzdék. azt beszellé az elebb *Oseas cap. 12. v. 4.* tekents-meg fellyebb § 9. Honnan nylván ki-tettzik, hogy ez Angyal, a' kinek Jácob az ő unokáit *commendál*lya, azon Angyal avagy Férfi, a' kivel meg-küzködött vala *Gen. 32. v. 14.*

3. Az

3. Az *argumentum*ot igy köthetni öszve: *A' mi és a' ki ez az Angyal, kinek Jacob az ő unokait commendallya, azon az-is, a' kivel az elöt meg-küzdöt. De ez az Angyal a' kinek Jacob az ő unokáit commendállya, Isten vólt, a' Fiu tudnia-illik. Azért a maz-is, kivel közdöt Isten, az az, a' Fiu vólt.* Az elsö része nylván vagyon a' mint meg-értök, mert ugyan azon Angyal ez a' ki az Laytorjan meg jelent vala, a' penig a' lón *Hoseas Propheta* mondta ként, a' kivel az *Patriarcha* küzdék, avagy az vólt ez: a' második részt, a' mindgyárt következendö mutatásokbol értyük meg.

§ XIII. *Mellyik vólt a' három Személlyek közzül az a' Jacobbal küzdö Férfi, a vagy Isten Angyal?*

1. Tsalhatatlan nyilvánságos erösségek adák elönkben, hogy az küzdö Férfi maga lött légyē az Isten: mely *Vasarhellyi* Vram ellen ennékem szintén elég lehetne; mert cleggé el-romol azzal az ö kegyelme tamasza mellyel az Szenteknek segetségre hivattatások felöl bizik vala. Meg-is mindazaltal *ex superabundanti*, im azt-is tudtára adom ö kegyelmenek, igen erös és tiszta azon Sz. Irásban *fundal*tatott *okok*bol, s-az után az régi *Doctor*ok irásibol-is, hogy az Fiu vólt ez Isteni személy, nem az Atya 'sem nem az Sz. Lélek.

2. Elsö *fundamentum*om ennékem erre, abban az Jácob áldásában vagyon, mellyel unokáit el-ayanlá: *az Isten* ugymond, *s-amaz Angyal, a' ki meg-szabadétot engémet minden gonosztul, aldgya meg ez gyermekeket.* Hoñan az erösséget tsak imént hallok meg *: *A' mi és a' ki ez*

Gene. 28. ℣. 16. 16.
*§ 12. n. 3.

az

az angyal vólt, a' vólt az-is a' ki Jacobbal kûzdôt. De ez az Isten Fia vólt: Azért amaz-is. Az elsô részнek nyilván-való mutatâsat, ugyan az meg-jegyzett hellyen meg-értettük: az mâsodik részt azért hogy *ez az Angyal a' kitûl Jacob unokaira âldâst kivân, maga az Isten és nevezet szerént az Isten Fia*; igy bizonyétô meg. *Valamely személy az Istennel azon edgy tiszteletel edgyût tiszteltetik*; *annak szûkségeskeppen Istennek kell lenni: avagy ha nem az, a' tiszteletmerô balványozás.* *De itt ez az Angyal az Istennel azon edgy tiszteletel edgyût tiszteltetik.* Az Isten és az Angyal aldgya-meg ugymond &c. *Azért szûkségesképpen ez Angyalnak Istennek kell lenni.* Az elsô agât az *Pater*nek-is meg kell engedni, mert noha ôk (a' mint az elébb jelentôk) az Szenteket és az Angyalokat-is illetik segétségre hivâsbéli tiszteletekkel; mindazâltal, ha valaki azért bálványozoknak mondgya ôket, azzal mentik magokat, hogy nem azon tiszteletel tiszтelik ôk az Szentéket, mellyel az Istent, mert ugy bálványozók volnának; hanem mâssal, mellyet 'se deákul 'se magyarul ki nem tudnak mondani, hanem gôrôgûl mondgyák *dulia*nak az az szolgálatnak. Nem sâk párnahéy. mindenik Istené a' vallâsbeli tiszteletekben: *Latria debetur ut Deo, dulia ut Domino* az tiszтelet a' menyben Isten, a' szolgálat a' menyiben Ur; azt mondgya Agoston †. És bizonyára † Aug. q. 94. in Exod. ha *dulia*val szolgálattal kellene tiszтelnünk a' Szenteket; azért az Szenteknek mi szolgai volnánk; nem vagyunk penig, hanem tsak az edgy Istenéi; ô nékik szolgatârsai Apoc. 19. v. 10. Ertik ezt a' *Papisták* kôzzûl sókan, noha nem mindenik fakasztyaki. *Martinus Peresius* [h] ki tâlalta mondani nylvan meg-valván, *hogy ô néki*

h Peres. de Trad. part. 3. consid. 7. apud Bellar. de Sanctor. Beat. lib. 1. c. 12. in fine.

semmiképpen nem tettzik az dulia*nak igéje a' Szentek tiszteletiben, holot az* dulia *tulajdonul szolgalatot tészen, s mi penig nem vagyunk az Szenteknek szolgai ugymond.* Nem vészi ezt jó neven *Bellarminus Peresius*tul, bañya igen hogy el nem tudta nyelni. *Non opus erat ut Peresius hoc diceret.* azt módgya, nem kellet volna *Peresius*nak ugy beszélni. De ne hadgyuk a'tzélt: Az Papistaknak vallások az (noha tselekedetekkel mást mutatnak) hogy az Isten és az Szentek azon edgy tisztelettel nem tiszteltethetnek. Lásd *Bellarminus*t *de Sanct. Beatitud. lib. 1. cap. 12.* sőt tsak áldást 'sem kerhetni tőllők, a' mint ez előt-való §-ban ugyan *Bellarminus* allattya vala, melynek okát azt módgya lenni [i] hogy *a' mik nélkül mi szükölködünk, felül haladgyák az teremptett-allatnak erejét, és igy a' Szenteket-is.* A' Kalauz penig ugyan feletteb-is szabodik [k] *hogy ők nem hogy Istenhez illendő tisztelettel és könyörgessel illetnék a' Szenteket; de sőt olly formán-való kerést botsátanak ő hozzájok mely Istenhez semmiképpen nem fér.* Am akar mit bizonyétsanak tselekedetekkel; elég az most mi nékünk hogy ők-is velünk edgyüt, szoval nagy tudomány-tételekkel allattyák az mi erősségünknek első agát, hogy tudniaillik azō edgy tisztelettel Isten és teremptett állat nem tiszteltethetnek: és valaki Istennel azon edgy tisztelettel tiszteltetik, Isten az; avagy hanem az, tsupa azon bálványozas az tisztesség-tétel. És igy az első részt hellyén hagyván; nints mód benne hogy az másodikat tagadhassák mert világos igen az Irás: *Az Isten és amaz Angyal aldgya-meg* ugymond *ez gyermekeket.* Itt ugyan azō edgy tisztelet tulajdonéttatik Istenek ez az Angyalonak azon edgy áldást edgyaránt kéri Jácob mind kettőtül: ho-

i Bellarm. de Sanct. lib. 1. c. 17. col. mihi 892. D Tertio &c.

k Pazm. Kalauz. lib. 13. c. 2. pag 950. edit. sec.

holot Papista *hiszem* szerént az *Szentektûl magoktul, nem kerhetni azokat a' mik nélkûl szûkölködünk, mert felûl halladgyak azok az teremptett állatoknak* (a' mik mind az idvözûlt Szentek s-mind az Sz. Angyalok) *erejéket.* Azért meg-kell engedniek vagy könyen vagy nehezen, hogy ez az Istennel egyenlő és ugyan azon tiszteletteel illettetett Angyal maga az Isten: avagy hogy *Jácob Patriarcha* bálványozot, teremptett-állatot Isten mellé ültetvén. Mellyet tsak meg-gondolni-is illy kedves embere felől az Ur Istennek; kiváltképpen Sz. Lélek ihlésebőlvaló *prophetálása* közben, káromkodás vólna.

3. *Novatianus* meg akor *Catholicus*, és *Cyrillus* [1] a' mint alább az *Patrek* bizonyétási közöt meg-lathatni; azt-is *argumentumól* vészik hogy, az Sz. Lélek ez két Személlyek felől *in singulari numero* edgyes számu igével szoll; *Deus & Angelus benedicat*, az Isten és az Angyal aldgya meg, nem *benedicant*, aldgyák-meg. *El annyira* (ugymond *Novatianus*) *azont érti itt Jacob az Angyalon s-az Istenen, hogy mind kettő felől edgyes számu igével kéri a' mit tőllők kiván. Mert ha más Angyalt* (teremptettet) *akart vólna érteni, többes számmal mondta vólna ki az kivánságot*; benedicant, *áldgyák-meg ugymond*; *de mint hogy nem hadgya-el az aldasban az edgy szemelyre nező edgyes számot, azzal jélenti hogy az Istenen és Angyalon mind edgyet értet.* Jó és igen szükséges *argumentum:* bontsa-el a' *Pater* ha lehet Sz. Irásbéli peldákbol; *& erit mihi magnus Apollo. Nunquam quispiam precaretur, accipere à Deo & ab Angelis, aut ab ullis rebus creatis. Neq; quispiam, hanc verborum formam concepit*, Det tibi Deus et Angelus (*scilicet creatus*, a' mint maga magyarázza) azt mondgya *Athanasius*

[1] Vide infra Sect. 3, paragraph. 5. &c.

m Athanaſ. cont. Arian. Orat. 4.

naſius [m] az az: Soha ſenki nem könyörögne azon, hogy a' mi nélkül ſzükölködik, Istentül ſ-Angyaloktul avagy akarmi egyéb teremptett-allatoktul végye-el. Nem-is gondolt ſenki illyen ſzó járáſt (könyörges közben:) Adgyon neked az Isten és az Angyal.

n Cyr. Theſ. l. 3. c. 1. p. 169 col. 1. B. edit. Par. An. 1604

Cyrillus-is [n]: *Nemo certè audire patietur, dicentem aliquem: Utinam Deus Pater & Angelus quispiam dirigat viam tuam.* az az: Senki bizonyal el nem ſzenyvedheti ha valaki azt kezdi mondani: Vayha az Atya Isten és valamely Angyal viſelné a' te utádat. Ezeket a' *Pater*ek mind ketten ezen igyben mondgyak; a' mint alább bővebben meg-ertyük. Meg-áll hat vaſtagon, hogy ebben az Jácob kivánſágában az Angyalon az Isten értetik.

4. Kettő vólna hat ugy (mondtza) az Isten. Semmiképpen nem mert avagy tsak ez igé-is *benedicat*, áldgya-meg ugymond; elege mutattya hogy edgy Istenről vagyon áz ſzó. Hat miért mondgya: *az Isten és az Angyal?* *Fel.* Két ſzemélyt jelent azon edgy Istenſégben, az Atyát tudnia-illik és a' Fiat. Hogy az Istenen az Atya értetteſſék, abban ſenki (ugy itelem) nem kételkedhetik, mert ſzokaſa az Iráſnak hogy gyakortabb az Atyát nevezze magán Istennek (noha az Fiurol és Sz. Lélekről-is elég peldá táláltatik.) A' mi az *Angyalt* illeti, az immár vagy a' Fiu vagy a' Sz. Lélek. Az Sz. Lélek hogy légyen, nem

o Aug. l. 3, de Tr. l. 2. c. 13. col. 273. edit. Baſ. An. 1556

mondhatni, *Spiritum ſanctum* (azt mondgya Agoſton [o]) *alicubi Angelum dictum non recolo. De Domino autem Jeſu Chriſto evidentiſſimè legimus apud Prophetam, quòd magni conſilii Angelus dictus ſit.* az az: Hogy az Sz. Lélek valahól (az Iráſban) Angyalnak mondatnék, nem emlekezem réá. Az Ur Jeſus Chriſtus felől penig nyilván ſágoſſan olvá-

Eſai. 9.

olvassuk az *Prophetá*nál, hogy nagy tanátsos Angyalnak mondattatott. Amaz frigy-kötesnek Angyála [p] a' mint sokszor emléttyük, a' *Jesus Christus* ertettetik tehát ezen az Angyalon, Követen..

5. Igy azért (hogy immár rá térjünk) mivel ez az 48-dik részbéli Angyal, mind edgy azzal a' kivel Jácób küzdék: Annakokaért az Jácobbal küzdő Férfi avagy Isten-Angyal, maga vólt az Isten Fia az Ur *Jesus Christus*, ki az ő jövendőbéli emberré-létének és abban amaz nagy követség viselesnek (Isten és mi közöttünk) sengeit e' féle jelenések és követelkedések által, az *Patriarcha*knak ő felölle-való hiteknek meg-erősítéséért, és meg-örvendeztetésekért jelengeti, mutogatya vala.. Az *Pater*ektül, nevezet szerént *Athanasius*tul (kinek az *Pater*ek közzül az Christus örök Istenségét, és Atyával való egyenlőségét tagadó Eretnekek ellen leg-több dolga vólt) ezentül szórul szóra meg-erthettyük ezeket. Hasznallod varni, fordéts, és ezen *Könyvnek 3-dik Sectió*jában az *Athanasius* szép bizonyétásában meg-olvashatod. Vid. prec. par. 12. n. 2.

§ XIV. *Az Fiuhoz illet mindenik személynél inkabb, hogy láthato formában az O Törvényben ő jelentené-ki magát az Atyáknak.*

1. Az-is nem utolsó okunk mi nékünk, hogy ugyan valóban és derek képpen-is az testet személlyi edgyességben, nem az Atya 'sem nem az Sz. Lélek, hanem az Ige, az Fiu öltözte-fel: [p] ő Szent Felségéhez illet, ő tulaydon dolga vólt *hogy midőn Isten formájaban vólna* [q] *nem tartván ragadomanyanak az Istennel-való egyenlő-* p Joh. 1. 14 q Phil. 2. v. 6. 7.

séget, magát el-titkolná, szolgai formát vevén magára, és hasonlatos lenne az emberekhez. Azt kivanta az illendőség szükségessen, hogy a' ki bizonyos időben az Közben-járásnak derékasson-való végben-vitelének okáért e'képpen emberré leendő vala, nem tsak áldozván a' bűnért, hanem az Istennek minden akarattyát, a' maga szent tiszteleti, és a'mi idvességünk felől ki *prædicál*ván: ugyan azon jelennek-meg, az testnek fel-vetele előt-is, az Atyaknak, mind annyiszor, valamenyiszer isteni személynek kell vala Emberrel lathatóképpen szemben-leni, bizonyos isteni akaratnak ki-jelentésének okáért.

Malach. 3. 1. 2. Azert-is neveztetik az *Ur Jesus Christus frigynek Angyalának*: mert ő benne lőtt valóvá az Istennek mi velünk tőtt frigye, szövetsége: *az Christusban engesztelte az Isten magához e' világot*, azt mondgya Sz. Pál 2. Cor. 19. Ezt a' frigyet az *Christus* bizonyos időben osztán, halálával *confirmál*ta-meg s-tőtte allandová; és hűséges Angyal (az az követ) modgyára, világ kezdetitől fogva ő hirdette ezt meg az embereknek. Mint hogy azért ez a' frigy szintén ugy tartozot az O *Testamentum*béli Atyákra, mint szintén mi reánk Uy *Testamentum* álat levő hivekre; s-azoknak-is mint szintén nékünk Közben-járójok vólt a' *Christus*: meg-kevántatot az ó hiteknek megvastagetására és vigasztalásokra, hogy éz az Szövetségnek nagyságos Angyala, nekik-is az Közben-járásnak neminémű sengeit jelengette légyen; és a' testé-letelnek, mellyet mind az mi s-mind az ő meg tartattatásokért tselekedendő vala, neminémű első mutatasival (a' mint a' *Pater*ek szolnak) bizonyos *formá*kban s-kivaltképpen emberi abrázatban hozzájok menvén-

s-men-

ſ-meñyei követséget viſelvén; őket-is lelkekben megőrvendeztette légyen. Az *Pater*ektűl mayd ezt-is igen ſzépen meg-értyük.

§ XV. *Nagy külömbség vagyon az Iſten Fiának az O Teſtamentumbéli; ſ-meg ez utólſzori teſtben meg-jelenése közöt.*

1. Noha penig az Iſten Fia az O *Teſtamentum*ban illyen *formán* edgy nehány rendben meg-jelent, mindazonáltal, nem ollyan képpen vőtt akkor teſtet fel, mint az utolſó időben a' mikor *Mariá*tul ſzűletet. Mért hogy termeſzetiről annak a' teſtnek a' melyben elein meg-jelent (mellyet vagy ſemmiből teremptet azon ſzempillántaſbban, vagy tsak tettetet a' mint hól edgyképpen ſ-hól másképpen lőtt a' dolog; vagy pedig egyébképpen maga, vagy ſzolgai által ſzerzet) ſemmit ne ſzollyak: nem lőtt ő ſzent Felſégének edgyſzer-is ſzemellyi edgyeſűléſe az ollyatén fel vőtt teſtel, avagy a' mint Agoſton nevezi, [r] *terempteſſel*: és ez okaért nem-is vólt az a' fel-vőtt teremptés ſ-a' *Chriſtus unum per ſe*, magán edgy dolog, hanem *unum aggregatum*, őſzve hordáſból foglaláſbol-való edgység, minémű az rakás, a' varos, az *Eccleſia* &c. igy ſzoll hozzá *Pennaloſa*. [ſ] Az a' látháto ábrazat, *forma* avagy teremptés, a' mellyben *Chriſtus* az Atyaknak edgynehány rendben megielent; nem tartozot az *Chriſtus* Szemellyenek edgyetlen edgyſégéhez, hogy arrol az *Chriſtus* mint az *Mariá*tul fel vőtt teſtről, vagy huſoſnak, tsontaſnak; véreſnek, halandónak, vagy ennek ſ-amannak [t] mon-

r Aug. l. 2. de Trin. Paſſ.

ſ Pennaloſa Diſp. 5. c. 1. ſect. 1. n. 5.

t Prædicata divina corpori aſſumto; & viciſſim corporis aſſumti prædicata Deo æterno non conveniebāt.

da-

dathatot vólna. Nem fért még tsak azokért az emberi *formá*ban-lőtt jelenésekért ő hozzá az Θεανθρωπος, Isten-ember, avagy ember-Isten név: nem vólt Aszszonyi állat magva, testé lőtt Ige [u] abból az okból hogy nem szemellyi képpen edgyesült vólt azokkal az teremtésekkel; mint osztán az utolsó időben a' *Mariá*tul fel-vőtt emberséggel.

u Heb. 2. 16. Joan. 1. 14.

2. Masodszor, a' melly emberi *formát*; ayagy testet az *Christus* az O *Testamentum*ban fel-vőtt; ottan hamar ismét le tőtte, mint valami ruhát le-vetkezte azt; és osztán vagy semmivé tétettetett, avagy egyébképpen oda lőt, a' hová ő szent Felsége akarta. De a' mely testet *Mariá*tul az szemellyi edgységben fel-vőt, ugy vőtte hogy azt soha le ne tegye. Azért mondták az *Pater*ek hogy ἀχωρήτως el-valhatatlanúl lőtt az az edgyesülés: igen-is el-válhatatlanul mind az *helyre* s-mind az *időre* nézve; mert sóhult és soha le nem tészi már az *Christus*, az szemelynek edgységében edgyszer fel vőtt emberi testet, hanem *mindenût* és *mindenkor* edgyesülvén vagyon azzal.

MASO-

MASODIK SECTIO.

Az vezér Angyalrul Exod. 3. v. 2. &c. *a' ki az Israel nepét* Ægyptusbol *ki-szabadetotta, és az puſztán hordozta.*

RŐVID FUNDAMENTUM.

Az dologfelől, melyrűl tulaydonul a' viſzſzalkodás vagyon.

I. AZ Jacob nemzetſégének *Ægyptus*bol-való ki-ſzabadétáſában és a' puſztán vezéreltetéſében nem edgy rendbéli ſzemellyek forgolodtanak. Lég-főbb és méltoſágoſb Szabadetojok az Ur Iſten volt, ugy añyira hogy ugyan ezel-is kőtelezi őket leg-elſőbén, ez Tiz Parantsolatokhoz-való engedelmeſſégre [x]: *Hald-meg* ugymond *Iſrael, én vagyok a' te Urad Iſtened ki ki-hoztalak tegedet Ægyptuſnak földeből, ne-légyenek* &c. Az uton való Kalauzſágot-is olly igẽ ő Felſége vállalta volt fel: hogy egyedűl tsak magának tulaydonéttya ezt-is az *Iſrael* Fiainak *Moſes* által-való amaz erre emlekeztettetéſekben: [y] *Az Jehovah tsak maga vezerlette ôtet.* Angyalokis ez Nagy Ur kőrűl, hogy forgolodtanak légyen ez munkában, abban ſemmi kétűnk nintsen. Emberek penig, ugymint *Moſes*, *Aaron* és vegtére *Joſue*-is ugyan kiváltképpen munkalkodtanak Iſten után ez vezerſégben: *Az te nepedet* (illyen bizonyſág vagyon az Soltárban [z]) *mint az Juhokat hordoztattad Moſeſnek és Aaronnak kezek által.* Ez három rendbéli Kalauzok kőzzűl, en-

x Exod. 20. 2.

y Deut. 32. 12.

z Pſ. 77. 21.

nékem minden dolgon az elsővel vagyon; s-a' kut-feje minden viſgalodáſunknak, *ha az Iſteni Személlyek az Atya, Fiu, és Sz. Lélek, tsak ugyan azon edgy formán-való ſzabadétás és vezerlés által forgolodtak-é ez emlekezetes munkában: az az edgyik Személy tsak ſzintén azon módon formán-é mint a' máſik?* Honnan meg-tettzik hogy nem a' ki-hozáſnak munkájarul magárul, hanem annak modgyárul s-kiváltképpē-való iſteni okárul vagyon az viſzſzálkodás. Mert tudgyuk azt hogy ez ki-ſzabadétáſnak iſteni munkájat edgy-aránt s-azon iſteni hatalommal és meltóſsággal tselekedte mindenik ſzemély, mint az Atya ſzinten ugy a' Fiu és a' Sz. Lélek. Hanem ez az kérdés (hogy immar közelebb ſzollyák hozzá): *hogy ha valamellyik ſzemély kûlön, más kivaltképpen-való mod ſzerént-is vetette-é közben ônön magát ennek az nagy jó tétemenynek végben vitelében; a' ki Moſesnek s-neha az népnek-is valamely kûlſô latható képben avagy formában más idegen ſzemélynek közben-jaruláſa nélkûl, ottan ottan meg-jelentette légyen magát; ôtet ez nagy munkára hallomáſos beſzéddel elſzólétotta; informálta, el-botsátotta, vezette és iſmét meg ſzallétotta ôket: mind addig mig az Canahan teyel mézzel folyó földében meg-telepétette? Es ha valamellyik ſzemély-illy formán-való dolgot vallalt magára; mellyik vólt az; az Atya-é vagy a' Fiu avagy Sz. Lélek?* Én azt állattam eleitûl fogva s-most-is, hogy vetette igen-is, edgyik iſteni ſzemély illyen *formán* közben magát, s-a' vólt az a' ki a' tsipke bokorban *Moſes*nek meg-jelent vala &c. a' ki ſenki egyéb nem, hanem az Fiu.

II. Az tsipke-bokorban meg-jelent Angyalt fō tzelûl említtyûk a' nevezetben, mert maga mondgya vala ez

ez *Mosesnek* az tűzből [a] hogy *azért szállot vólna-le hogy* [a] Exod. 3. 8.
az népet az Ægyptiusoktul meg-szabadétsa, ki-hozza őket arrul a' földről az teyel mézzel folyo Canahan földére. Sz. Istvánis világossan ezt az Angyalt mondgya vezér Angyalnak lenni [b]: *Ezt* az *Moses*t ugymond, *az Isten el-küldte* [b] Act. 7. 35.
fejedelmül és szabadétójul az Angyalnak vezerléséből, a' ki meg-jelent vala néki az tsipke bokorban. Ezt az Angyalt móndom s-allatom én az Ur Jesus *Christus*nak leñi, nem ábrazat szerént tsak, avagy képebéliség szerént, hanem személy szerént, az az nem angyala által hanem önön magát az Isten Fiát az tűzben. Erről-is vólt a' *Disputatió*ban főképpen a' villongás: és ha én ezt az Személyt az Isten Fiának lenni meg-bizonyéthattam s-bizonyéthatom most-is; az köd és tűz oszlopban-való vezerlés és amaz Angyal felől *Exod. 23. v. 20. 21.* az *Pater* velém megegyenesedhetik könnyen, mert ezekben mindenüt ugyan azon edgy Angyal vólt, én mindazáltal, az jó igyhez biztamban, edgyiket-is magyarázatlan el nem mulatom. Leg-világosban azért ez minden perünk: *Hogy ha az tsipkebokorban meg-jelent Angyal maga vólté közben vetetlenül az Isten Fia, a' ki annakutánna az Népet felyhő és tűz Oszloppan vezerlette; amaz Angyal mondom, a' ki felől az Atya Isten szoll, Exod. 23. vers. 20. 21.* Imé el botsátom az Angyalt a' te meg tartattatásodra ez utban, és bé vitettetésedre az helyre mellyet készétettem. Meg oyad magad azö ortzájatul, és halgass az ö beszédére, meg ne keserettsed ötet, mert nem szenyvedi a' ti partolkodastokát, mivel az én nevem ö beñe; avagy nem? Itt vagyon a' *Pater Helenája*, a' ki felet *Troja* alat, vallásábã-való káraval-is kopját akar törni: de hiszem Istent, hogy nem ád igen

ſok felé a' nyereſégében. Én azonban, az dologhoz fogok rendel.

§ I. *A' Tsipke bokorban meg-jelent Angyal, nem edgyike az teremptett angyaloknak, hanem Urok azoknak, tudnia-illik az Fiu*, a' kit (c) az Iſtennek minden ſzent angyali imadnak.

(c) Hebr. 1. 6.

1. Ezt az *Moſes*, ſ-az nép vezerléſére le-ſzallott, és a' tsipke bokor kőzőt meg-jelent Angyalt (melynek meg-tudaſa kultsa ez egeſz viſzſzalkodaſnak a' Vezér Angyal felől) ſohonnan jobban fel nem nyomoſzhattyuk, mint az ſzent Iráſnak e' felől *hiſtoria* ſzerént-való emlekezet tételeből. Ezt *Moſes* maga irja meg Exod. 3. ỳ. 1. 2. 3. &c. verſ. 1. *Az Moſes penig őrizi-vala az ő Ipájának Jethronak &c. juhait, és haytá az nyáyat edgy puſzta megé, és juta az Iſtennek hegyéhez az Chorebhez.* ỳ. 2. *Akkoron megjelenék néki az Jehovah Angyala tűz langban edgy tsipke bokornak kőzepiből: és mikoron oda tekéntene, imé az tsipke bokor égvala de meg nem eméſztetik vala.* ỳ. 3. *Monda azért Moſes, oda térek és meg-latom ez nagy látást, miért hogy az tsipke bokor meg nem ég.* ỳ. 4. *Látván penig az Jehovah hogy oda térne látni, kialtá az Iſten őtet annak az tsipke bokornak kőzepiből, mondván: Moſes, Moſes; ki monda: ihon vagyok.* ỳ. 5. *Es monda, ne jőy ide kőzel, vond-le az te ſaruidat az te lábaidról, mert a' helly a' mellyben állaſz ſzent föld.* ỳ. 6. *Es monda: En vagok az te Atyadnak Iſtene, Abraham Iſtene, Iſaak Iſtene, és a' Jacob Iſtene: el-reyté penig Moſes az ő ortzáját, mert fél-vala hogy az Iſtent ne latna.* ỳ. 7. *Es monda a' Jeho-*

Jehovah, igazán meg-lattam nyomorúságát az én népemnek a' ki Ægyptusban vagyon, és a' sattzoltatók miat való kiáltásokat meg-hallottam, és meg-tudtam az ô sanyarúságokat. ℣. 8. *Le-szállottam azért hogy meg-szabadétsam ôket, az Ægyptus bélieknek kezekből, és ki-hozzam arról az földről jó és széles földre, téyel mézzel folyó földre &c.* ℣. 9. *Mostan azért imé az Isräel fiainak kiáltások én hozzám jutot, és láttam az nagy nyomorúságot mellyel nyomorgattyák ôket az Ægyptusbéliek.* v. 10. *Mostan mondom jerszze elô, hadd küldgyelek-el teged Pharahohoz, és hozd-ki az en népemet az Israel fiait Ægyptusból.* v. 11. *De monda Moses az Istennek, ki vagyok én hogy Pharahohoz mennyek, és ki hozzam az Isräel fiait Ægyptusbol?* v. 12. *Es felele, mert te veled lészek, és ez a' jelensége hogy én küldöttelek téged: mikoron ki-hozándod azt a' népet Ægyptusból, ez hegynél szolgáltok az Istennek.* v. 13. *Monda penig Moses az Istennek, imé én el-menvén az Israel fiaihoz; mikoron mondándom nékik, az ti Atyaitoknak Istene küldött engemet ti hozzátok: ha mondanák nékem, kitsoda az ô neve, mit mondanék nekik?* v. 14. *Monda azért az Jehovah Mosesnek, Ehejeh, a' ki vagyok: és monda, igy szolly az Israel fiainak: a' Jehovah a' ti Atyaitoknak Istene, az Abraham Istene, az Isaak Istene és az Jacob Istene küldött engem ti hozzátok: ez az en nevem örökké, és ez az én emlekezetem nemzetjégről nemzetjégre.*

2. Ezekből minden viszszálkodás kivül nyilván mutattatik hogy az Istẽ, a' menynek földnek teremptõ Ura, jelent légyen itt meg: *En vagyok* ugymond, *az te Atyádnak Istene* &c. vers. 6. *P. Vasarhellyi*-is ezt nem tagadgya, tsak hogy (edgy kis Angyal imádás kedvcért a' mint alabb [d] meg-értyük) *repraesentative* jelentésképpen

inf Part. 2. Sect. 2.

állattya Istennek lenni az meg jelent személyt; a' mint az elebb minden e' felől való vallását meg-mondogatám. De hogy ez tulaydon maga lőt légyen az Isten ugymint *az Ur Jesus* Christus; az fontos igek mutogattyák. Lássuk azokat.

§ II. *Arrol hogy aztsipke bokorban meg-jelent Angyal* Ehejehnek Jehovah*nak, Abraham, Isaak, Jacob Istenenek mondgya önön magát* v. 14. 15. 16. *és hogy előtte Moses ortzáját el fedezte, sárjait le-vonta,* v. 5. 6.

1. Hogy *Moses* ezt a'meg-jelent személyt, leg-először-is *Jehovah Angyalának* nevezé, azt gondolhatták vólna az emberek, hogy talám tsak az szolgáló lélkek[d] közzül való Angyal volt ez: azért hogy sokkáig elméjinket függőbe ne tartsa, magát azmeg-jelent szemelyt hozza bé szollani, v. 6. 14. 15. mind hogy mentül világosb légyen az dolog, mind tovabba hogy az hitel-is nagyubb és meltóságosb leheſſen, mintha igy szollot vólna: de ahol, ne én hanem maga mödgya-meg magát az az személy; monda: (az meg-jelent személy) *En vagok a' te Atyadnak Abrahamnak, Isaaknak, Jacobnak Istene. Ehejeh, az ki vagyok. Jehovah az én nevem örökké* &c. Igy jelenti leg-hathatóbban, hogy edgyszerſ-mind önön maga-is *Jehovah, Eheje, Abraham, Isaak, Jacob* Istene vólna. Mellyhez képeſt, *Moses* is osztán valamikor azt említi, mindenkor Jehovahnak Istennek nevezi: *Latá* ugymond *a' Jehovah hogy oda felé térne,* v. 4. *és monda a' Jehovah;* v. 7. Az *Patres*knek edgy örökös *regulá*jok vagyon az illyē *locus*okról

[d] Heb. 1. ulr.

ról [e]: *Ubicunq; Angelus & Deus idem appellatur, unigenitus significatur*: valahól ugymond azon edgy személy Angyalnak-is Istennek-is neveztetik, az Isten edgy szőlőttye jelentetik. A' mi *Theologus*ink bővebben és a' *Patern*ek talám inkább szája izént mondgyák ezt ki: *Ubi nomen Jehovæ & divini honores tribuuntur ei qui apparet, apparitionem esse ipsius Dei, non per repræsentationem Angeli, sed per se, & immediaté.* az az: Valahul *Jehovah* név, és isteni tisztelet tulaydonettatik annak a' ki meg jelenik, Isten ollyánkor az meg-jelent személy nem képebéli Angyala által hanem magan és közben-vetetlenül. Itt a' mint nylván olvássuk bővön igy vagyon a' dolog: az meg-jelent személy a' ki elsőben *Jehovah* Angyalának mondaték, az után mindenűt Istennek Jehovahnak &c. neveztetik. Tsak *concludal*hatunk tehat hogy ez az *Jehovah* Angala, maga az Isten Fia.

e Lasd az kővetkezendő 3. dik Sect. az Hilarius és Basiliusok szavai közt.

2. Ez, bizonyos be-foglalás szerént az erősség: *Valahol az Irásban azon edgy személy edgyszer-s-mind Angyalnak-is, Jehovahnak, Ehejehnek, Abraham, Isaak, Jacob Istenének-is neveztetik &c. ott nem teremptetett Angyal, hanē, a' Fiu Isten értetik. De itt Mosesnél az tsipkebokorban meg-jelent személy edgyszer-s-mind Jehovahnak, Ehejehnek, Abraham, Isaak és Jacob Istenének-is &c. neveztetik. Azért itt teremptetlen Angyal, az Fiu értettetik.* Az második ágahoz nem kell semi bizonyétás, mert világossan ott vagyon az *Moses* szavaiban: Az elsőt a' mi illeti, azt az *Patern*ek elébb említett *regulája* tartya, melynek elég nyilvánságos oka vagyō; mert soha teremptett-állat *Jehovah*nak semiképpen nem mondatthatik, mivel ez nev az Istennek állat szerént-való neve, valamint azért az Isten állat-

lattya, ugy ez az örökké-való állat jegző név-is nem ferhet magan kivül senkihez. Hiszem meg-hallok oda fel [f] hogy az Isten maga-is *protestált* erről két hellyen-is, hogy ez az név egyedül tsak övé, nem közli ezt, semmi teremptett állattal. Oda igazétlak azért tegedet is valaki erről bővebb magyarázatott és bizonyétást kivánsz. *Ehejeh* nével penig, hogy akar mimodon teremptett állat neveztetnek, mutásson edgyetlen edgy példátskat valahól az egész Sz. Irásban a' *Pater*; akarnam igen latni és olvásni. Én nem hiszem hogy a' ki elöször, ezt a' *Pater* velekedését találta, hogy az tulajdonsággal való Angyal-is neveztethetnek *Jehovah*nak ábból az okból, hogy az *Jehovah* szemellyét viselte; ezt a' velekedest móndok, a' ki elöször talalta, én külömben nem hiszem hanem tsak az uyából szopta. Hiszem az *Prophetá*k-is szintén ugy az *Jehovah* képét viselték az Istentül reájok bizott követségekben, az nép elöt; kikben az Isten Lelke sokszor Angyali szolgálat nélkül ihelte az ö sz. akarattyának tudását. Miért hát hogy ezeknek-is az *Jehovah* név azon okból nem tulajdonéttatik; *Ehejeh*nek, Abrahám, Isaak, Jácob Istenének hogy nem mondatnak ök-is, mert a' *Pater* magyarazattya szerént szintén ugy meg-lehetne mint az Angyalok dolgában, holot ök-is a' *Jehovah* képét viselték? De là ök soha ugy nem szólnak mint ha ök löttenek vólna a' *Jehovah* az Isten; hanem mindenkor szavokhoz tészik: *ezt mondgya a' Jehovah, a' Jehova az Isten szava, ö parantsollya* &c.

ffup. lib, 1. Part. 2. Sect. 1. az elsö okban.

3. Az isteni tisztelet-is, nagy okot ad itt az *regula* igasságára, mely az *argumentum*nak elsö része vala; *ne közelets* (Moses mond Isten) *ide: vond-le saruidat labaidbol*, *mert*

mert a' helly a' mellyben allasz szent fold. vers. 5. Ismét: *el reyte penig Moses az ő ortzáját, mert fel vala hogy az Istent ne latná.* Ez mind kettőt *Mózes* isteni tiszteletnek okaért tselekedte: az saru levétést; hogy ezzel tenne bizonyságot alazatos betsüllet tételéről: *Duo arbitror,* igy szoll *Theodoretus* hozzá [g] *per hoc significari: primum quidem, ut religiosiorem hác ratione redderet.* az az: Kettőt vélem hogy akart Isten ez saru le-vetteteséssel jelentetni: előszőr hogy *Mosest* ezzel anál nagyubb kegyességre isteni félelemre indetaná. *Vesd-le az te saruidat,* az az, ez külső jelenséggel noszza mutasd-meg hogy nagy betsüllettel, és a' miket néked parantsolok, azoknak meg-fogadására kész éz alázatos szivel lélekkel jarulsz elő. Mert az mezét lább, alázatosságnak, és másoknak hatalma alá vettettésnek vala jelensége. Ennekokaért a' kik regen gyaszolnak vala, szomoruságnak és alázatosságnak jegyevől mezét láb jarnak vala. Innen, mikoron az Isten *Ezechiel Prophetát* tiltaná, hogy semmi szomoruságnak jelenséget ne mutatna az ő feleségének hirtelen-való halálán, a' többi közöt ezt-is meg-hagyá néki hogy [h] *fore-való ékességét fel-kösse, és saruit labaira fel-vönya:* Esaiást penig az népnek fogságra vitetteteségének ábrazolasaért, *mezételen és sarutlán* parantsollya vala járni [i]. Tsak azt akarja téhat ez jelenség által *Mosesnek* az Ur Isten eleiben terjeszteni, hogy mivel az Nagy Ur Isten eleiben menendő vólna ő; annakokaért meg-alazná igen ő magát és olly felséges Urhoz illendő betsüllet-tetellel járulna-elő. E' mind azáltal nem arra való vólt, hogy ezt szükségessen, e' féle dolgokban és állapotban szokasban kellene költeni a' mint az Pogányok tselekeszT nek

g Theod. in Exod. q. 7.

h Eá. 24. 17.

i Esa. 20. 2.

[k] Solin. l. 15. nek vala, kik a' mint *Solinus* [k] emleti az *Apollo templumá*ban mindenkor mezét-láb meñek vala bé, a' mint még ma-is a' Törökök és még a' meg-tért Szertsenek-is ez szokáſt bolond buzgoſágbol meg-tartyák. Az fa-talpú Barátok-is hihető hógy e'féle példákbol tẽgetik magokat, hogy mezét lab ſétálnak. De nem kell vala edgyik rendbélinek-is, az *Moſes* példájabol, az ő babónás tselekedetekre alkalmatoſſágót veñi: mert edgy az hogy ez parantsolattya Istennek, kivaltképpen-való léven, nem tartozik egyebekre, hanem ſzemély ſzerént tsak azokra a' kiknek hagyattatik. Más az hogy az Istẽ e'féle külſő *ceremonia*kkal magán nem tiſzteltetik, hanem az belſő dologgal a' melly effelékkel jegyeztetik; *ſziv kell ſziv*

1 Prov 23. 26. Matth. 15. v. 8. 9. [l] *ő felſégenek nem ayak*, mely magában nem tsak nem haſzontalan hanem ugyan utállatoſſág ő előtte. Nemellyek lelki-ertelmet-is adgyak ez *ſarú-le-vetéſnek*; az ſarun ertvén az gonoſz indulatokat, mellyekben mint valami ſarukkban az földön járunk sőt ugyan hozzá ragadunk ahoz; Annakokaért valakik az Istenhez közeleteni és ő vélle edgyeſülni akarnak, *le kel azoknak az te-*

Eph. 4. 22. Deut. 4. 24. *ſti indulatokat vetkezniek, mert az Iſten meg-emeſztő tűz.* Akar miképpen: elég az hogy isteni tiſztelet vólt ez az *Moſes* ſaru le-vetéſe, nem magában, hanem az jegyzéſre nézve.

4. Az ortza el-fedéſt a' mi nézi, ez-is (a' mint mondók) isteni tiſzteletből lőtt. Nem fél-vala hiſzem *Moſes* annak előtte mikoron elsőben a' látaſt latná, mert különben el-futot vólna, nem közelétet vólna oda; moſt penig meg ertvén az ſaru-le-vetés felől való parantsolatot, és

[m] Act. 7. 32. az Istent jelen lenni eſzeben vevén; *meg-retten* [m] és nagy

nagy hamar ortzáját el-fedezi; miért vallyon? *mert fél vala* ugymond, *hogy az Istent ne látná.* Ezzel az tselekedettel *Moses* alazatoſſon valláſt téſzen az ő nagy meltatlanſágáról, és ellenben az iſteni felſégeſſégenek megeſmeréſe felől, melynek tsak a' külső *formá*ban-való nézeſére-is ſemmiképpen ő nem vólna mélto. Nem vólt ketſég nelkül ez imadás nelkül: ha tsak edgy két ſzoval avagy tsak ſzivbéli fuhazkodaſſal lőtt-is: ha olly magyarán és nevezeteſſen nem-is mint haſonló dologban az *Seraphim* angyalok, [n] ő-is valamit affélet nyuytot ő Felſégehez: *Szent, Szent, Szent,* ugymond *az ſeregek Iſtene; tellyes ez egeſz-föld az ő ditsőſſégével.* De vagy mondot valamit ſzivében az Sz. Ember vagy nem; elég jelenſég ez ő tselekedeti hogy az meg-jelent Személyt *Jehovah*nak, az az maganak az Iſtennek eſmerte leñi. Mert ez az betsüllet tétel, ugymint az ortzának illyen veggel-való el-fedéſe, *religioſè* tudnia-illik, az az, az vallaſbéli tiſztelletekben, ſoha Iſtenē kivől az Iráſban ſenkinek nem tulaydonéttatik. Ha az Tőrők az ő Tsaſzarok előt megtselekſzik; világi dolog az, ſ-vetkes peldá-is, melyről nem jó himet vetni. Maga az Iſten tanétá *Moſest* erre meg, mikoron magát néki iſmet (mert buzgován kivannya vala) meg-mutatá: [o] *Ihon a' hely, ally itt az kősziklán, és mikor az én ditsőſſégem el megyen, az kősziklának haſadékjában állatlak téged, és magam kezével bé-fedezem ſzemeidet mig el-mulom onnét* &c. *Illyes Propheta*-is ez ortzael fedezeſſel tiſztelé ő Sz. Felſégét, mikoron ugyan a' *Choreb* hegyén ő néki meg jelenék: [p] *végezetre az tűz után halkval-való vékony ſzó hallaték, mellyet halván* Illyes, *el-fedezé ortzáját az ő palaſtyával* &c. igy tőn tudnia-illik

n Eſa. 6. v. 3.

o Exod. 33. v. 21. 22. &c.

p 1. Reg. 19. v. 12. 13.

valláſt rolla hogy ő az Ur Iſtent felette igen felſégeſnek; magát peniglen az Iſtennek tsak kűlſő *formá*ban-való meg-jeleneſének nezéſere-is meltatlannak, eſmerné. Még az *macula* nélkűl-való ditső Sz. Angyalok-is meg-
[q] Eſai. 6. 2. tartyak ezt a' ſzent ſzokáſt: azt irja *Eſaias* [q], hogy mikor ő néki az Ur az *Templum*ban az magaſſágos fel emeltetett ſzékben meg-mutatta vólna magát, *latot Seraphim Angyalokat-is ő előtte udvarlani ſzárnyaſon, mindeniknek hathat ſzárnya levén, mellyeknek ketteivel ortzájokat, ketteivel labokat fedezik vala-el, ketteivel penig repűlnek vala.* Ők-is az ő Iſtenhez kepeſt-való meltatlanſágokat ſőt ſemmiſſégeket; és ellenben az Iſten veghetetlen felſégeſſégenek meg-eſmeréſet edgyel előbben nem ábrazhaták mint éz ortza el fedezeſſel. *Latria* vagyon ez jegyzes ſzerént, (a'mint az Papiſtak az Iſten tulaydon tiſzteletit hiyák) *latria* vagyon mondom ez tselekedetben. Azért ez az meg-jelent ſzemély a' kinek ezt *Moſes* téſzi, a' kit e'vel tiſztel és imád, avagy ſzűkſégesképpen maga az Iſten; avagy ha nem az; *Moſes* meg-vetkezet, ſzőrnyű bálványozaſban eſet, teremptett állatnak adván az ditsőſſéget, mely edgyeſlen egyedűl tsak az őrők Iſtené: és az Angyal-is igen maga-hitt lőtt vólua hogy *Moſest* ez temerdeki nagy vakſágért meg nem ſzolétotta, a' mint az Sz. Janos Angyala tselekedék a' mennyi jele-
[r] Apoc. 19. 10. neſben. [r] Ez utolſót edgyiket-is nem mondhatni; azért amaz elſőnek kell lenni. Mondhattza: *Abban az Angyalban, azt imadta tiſztelte Moſes a' kinek képét a' viſelte.* Felelet. Ugyan meg'ſem kerűlhette vólna-el igy-is
[f] Exod. 32. 6. a' bálványozáſt. Az *Iſrael* fiai az arány borjút [f] nem azért őntették vala hogy tulaydonul azt a' balványt hinnék

nék Istenek lenni, a' ki őket *Ægyptus*bol ki hozta vólna, a' mint kialltyák vala; holot tsak az előtt kevessel, fülőkben viselik vala az aranyat, a'mellyből az borjut önteték; annak felette azt-is, nem volták olly botor gorombak, hogy meg nem gondoltak vólna, hogy mikor *Ægyptus*ból ők ki jöttenek, hire'sem vólt még akkor annak az borjunak, hanem joval-is az után tsinálták azt. Am ugyan meg-is vallya *Aaron* [t] hogy az *Jehovah*-nak teńék ők azt az tiszteletet az borju által, *holnap ugymond idnepe lészen a' Jehovahnak:* noha az borjunak kialtya vala az Idnepet. Tudtak mondom jól az *Israel* fiai hogy nem az a' bálvány s-tsak szintén akkor tsináltatott borju vólt az az Isten a' ki őket *Ægyptus*bol ki szabadetotta; hanem azért onteték azt hogy abban tisztelnék az Istent, a' mint meg az Pogányok közzül-is sokan illyen ertelemben voltanak az ő balványok felől. Là mindazáltal mint haragszik Isten érte, ugyannyira hogy ha *Moses*, könyörgese által ő Sz. Felséget meg nem engeszteli vala, edgy szem pillātásban, edgy lábig azt a' nemzetséget, el veszti vala [u]. Mayd mind edgy hát, akar magát az teremptett-állatot imádgya valaki Istengyanánt, akar az Istent abban. *Moses*-is azért ha szintén nem magát az terēptett Angyalt imádta avagy tisztelte vólna-is; a' val az edgy Istenhez illēdő betsüllettel (mellyet még az Angyalok-is meg-művelnek;) de ugyā elég lőt vólna a' bálványozásra, ha tsak az által avagy abbán tisztelte vólna-is az Istent. Edgy ez. Másik az hogy ugyā nem-is igaz a' *Pater* ertelme szerént-is hogy az terēptett Angyalban tisztelte vólna *Moses* az Istent; mert a' mint *Vasarh.* Vram vélekedik, nem az Isten, hanē teremptett

t vers. 5.

u v. 10. 11 &c.

Angyal vólt tulaydonképpen a' ki meg-jelent-vala, annak meg-jeleneſének kűlſő *formáját* látta *Moſes:* az Iſtent penig ſemiképpen nem. Honnan illyen az erőſſég az elebbi ki fogás ellen: *Azt imadta tiſztelte ezzel az tiſzteletnek nemével Moſes; a' kié vólt közben-vetetlenképpen az a' jelenés, és a' kinek tulaydon jeleneſének kűlſő formáját ő látta. De az kinek képét ez az Angyal viſelte* (a'mint a' *Pater* ſzoll) *azé ez az jelenés közben-vetetlen képpen nem vólt, és annak tulaydon meg-jeleneſének kűlſő formájat ő nem látta. Azért a' kinek képét ez az Angyal viſelte* (az *Pater* a' mint velekedik) *azt Moſes nem imadta tiſztelte.* Ennek az erőſſégnek második ága az ellenkező félé, azt nem ſzűkség bizonyétani: az elsőnek bizonyétáſa e' lehet: *A' ki előtt Moſes iſteni betsűllet tételnek okáért ſarjáit levonta, és ortzáját el-fedezte; azt imádta ő, azt tiſztelte, ez betsűllet tételnek neméve. De a' kié közben-vetetlenképpen ez a' jelenes vólt, és a' kinek tulaydon meg-jelenéſének Moſes kűlſő formáját látta; az előt vonta le, iſteni betsűlletnek okáért ſaruit, és ortzáját-is az előt fedezte el. Azért a' kié közben-vetetlenképpen ez az jelenés vólt, és a' kinek tulaydon meg-jelenéſének Moſes kűlſő formáját látta, azt imádta ő, azt tiſztelte.* Az első ága nyilván vagyon, mert hiſzem tsak az előt a' ſarú le-vetéſben és ortzá-el-fedéſben mondók ſ-bizonjetók itt helyhez-tettetni jegyzés képpen az iſteni tiſzteletet. Az maſodik agának-is ſzűkſégeſſen meg kell állani, mert hiſzem azért fedé-el ortzájat *Moſes*, hogy iſmét az latáſt mint az előt betstelenűl ne látná; egyeb-ként holot ott ſemmi egyéb az tsipkebokor egéſnél nem láttatott, mi ſzűkség vólt vólna néki ſ-hogy tudta vólna-is az előt a'mit nem látot nem értet, ortzáját fedezgetni.

§ III. *Ezek-*

§ III. *Ezekről a' szavairól az Jehovah Angyalnak:* Le-szállottam hogy meg-szabadetsam õket. *vers.* 8. az Israel fiainak kiáltások én hozzam fel-hatot. *vers.* 9. mostan azért, jerszte elõ, hadd küldgyelek-el tegedet, és hozd-ki az én népemet. *vers.* 10.

1. Ezekben az igekben olly felsõ méltóság és hatalom jelentetik, mely soha teremptett állatnak nem tulaydonéttathatik. *Leszállottam* ugymond; nem azt mõdgya, le-küldettettem: 'sem nem azt; láttam az Istenben az õ kiáltásokat, szíveknek fuházkodásit võttẽ eszemben (a' minémũ módon az meñyei Szenteknek, mondgyák az Papások hogy hirekkel esnek ez földieknek könyörgések;) hanem, *hozzám fel-hatot, meg-lattam magam nyomoruságokat, én hallottam kiáltasokat, és faydalmakat én-esmértem meg,* a' mint a' hetedik *vers* bẽ-is szoll. Vegezetre nem-is azt; noszza azért *Moses* hald-meg a' mit az Ur tõllem izent, a' mint az *Prophetá*k szolnak vala; azt parantsollya a' Jehovah hogy menny-el mindgyárt hozdki az õ népet; hanem magától szoll: *jõszte elõ* ugymond *hadd küldgyelek-el, hozd-ki az én népemet.* Mindent maga méltóságabol tselekeszik, 'se edgyũnnen 'se masunnan fũggéset nem jelentvén, maga és magától mondgya hogy jõt, maga fejétũl mondgya hogy szabadéttya-ki az népet, maga méltoságaból rándéttya-elõ *Moses*t s-parãtsol mindent néki: tulaydonképpen és igyeneszen (senki szavát nem emlétvén) õ népének módgya leñi az *Israel*t.

Mel-

Mellyek teremptett Angyalhoz, ſoha olly nagy követſégben nem járhatot vólna, hogy hozzá férték vólna. Angyali terméſzetet felül haladó méltóſág ez, azt módgya *Cyrillus* [x] erőſſen állatván hogy ſoha az Angyalok mint az Fiu nem parantsolnak, nem-is talaltatott ſemmi időben edgyetlen edgy-is közzöllök, a' ki igy ſzollot vólna az embereknek, én mondom néktek, én hagyom parantsolom, hanem én küldettem ſzollani veled. ezek az ő tulaydon ſzavai. *Nam ſi ejuſdem naturæ Filius cum Angelis ſecundùm iſtos* (Eunomianos) *invenitur -- -- -- -- Quur Angeli non imperant, ſicut Filius? nec ullus eorum invenitur unquam dixiſſe:* Ego dico vobis; *ſed*, ego miſſus ſum, *inquiunt*, loqui ad te. Ezeket *Cyrillus*.

x Cyr. Theſ. lib. 8. cap. 2. pag. 194. 2. C. B. edit. Par. an. 1604.

2. Nagyubb bizonyſágnak okáért, emlétsünk edgy a-vagy két világos jelenéſeket, ollyakat ha lehet, a' mellyekben nylvánſágoſſan teremptett Angyal mondatik követséget viſelni az Iſten nevében, mert az homályos bizonyétaſokkal ſemmit nem magyarazhatni. Soha Angyal nagyubb követségben nem járt, mint mikor az Idvezétő *Jeſus Chriſtus*nak ſzületéſe felől az Iſten *Mariá*nak hirt tön. Meg irattatik ez a' jelenés *Sz. Luc.* cap. 1. ℣. 26. &c. Meg lathatyuk itt világoſſan, még az leg-méltóſágoſb követségben járó Angyalnak-is maga viſeléſét és ſzava-járaſit, ugy annyira hogy az több jelenéſek felől innen igen könnyen itéletet tehetünk. v. 30. *Ne fely Maria* (igy ſzoll az Angyal) *mert kedvben vagy Iſtennel.* miért nem módgya igy: mert kedvemben vagy ennékem? verſ. 3. *Ez a' Felſéges* Iſtennek *Fia léſzen:* miért nem én fiam: hiſzem az Iſten képebeli Angyal (azt hiſzi a' *Pater* (mind magárul mondhattya azokat, valamik

az

az Istenek tulaydonai? Azon *vers* ben: *és adgya néki az Ur Isten az ő Atyának Dávidnak székit*; miért nem igy: és adom én? Az *37 vers* ben: *Mert az Istennél nints semmi beszéd mely meg nem lehetne*, itt-is miért nem e' képpen: mert én előttem minden lehetséges? Lam itt az tsipke bokorban meg-jelent Angyal, mindenkor maga nevével szoll az edgy Istenhez illendő méltóságok felől. *jól láttam az ő nyomoruságát* &c. *le szállottam hogy meg-szabadétsam, hogy ki hozzam* &c. *jőszte elő-hadd küldgyelek-el.* Az Laytorja felől-való álmában-is Jacobnak, az Angyal magától mondgya vala *Genes. 28. v. 13.* &c. *Az földet mellyen alszol tenéked adom és a' te magodnak* &c. Az emlétett *Evangelium*ban ellenben mindenűt az Isten neve forog elő; mint ez elsőbb jelenésben-is, ugyan ezen *első Caput*ban v. 13. *Né félly Zacharia, mert meg-hallatott az te könyörgésed* &c. là nem igy mondgya mert meg-hallottam &c. mint az *Moses* Angyala ellenben: *jól láttam*, &c. *kiáltások hozzám hatot* &c. Az *15*-dik *vers* ben-is: *Nagy lészen* (az gyermek) *az Urnak előtte*; nem azt mondgya, én előttem. És a' *17*-dik *vers* ben: *és hogy készétsen az Urnak tudos népet*; it'sem, ennékem, mondgya. De mikor jegyet kérne-is *Zacharias*, melyből ez terméset kivűlvaló dolgot eszében-vehetné s-el-hihetné; nem szoll ugy a' mint hasonló igyben az *Moses* Angyala szoll vala *Exod. 4. v. 2. 3. Mitsoda kezedben* &c. *vésd-el azt az földre, és mikoron az földre vetette vólna azt kigyová változék.* Nem hogy gyēgétette vólna *Mosest* az Angyal az ő felső méltóságanak esmeretiben, inkább továbba-is ugy viselte magát hogy memtűl inkabb eszében venné *Moses*, mitsoda személy vólna az a' ki néki meg-jelent. Nem igy

az *Zacharias* Angyala, hanem hogy valami tévelygésben ő felőlle *Zacharias* ne esnék; meg mondgya magát ki és mitsoda vólna *vers. 19. En vagyok a' Gabriel, ki az Istennek előt állok, és azért küldettem, hogy szollyak te veled; és ezeknek örömöket néked hirré tégyem.* Nem vagyok én, mint ha mondaná, maga az Ur, hanem tsak képebelie ő néki, mellyért *Gabriel*nek Isten-ferfiának mondatom &c. *Mi lehet ez nagy külömbségnek oka?* Talám az hogy az Uj *Testamentum*ban mindenek nyilvábban lőttenek hogy nem mint az Oban? Fel. Nem lehet ez oka; mert edgy az hogy az O *Testamentum*ban-is mikor az jelenésekben teremptett Angyal vólt a' meg-jelent személy, elég jelenséget adta hogy ő tsak szolga vólna nem Ur. Az *Lot*hoz ment Angyalok nylván mondgyák vala hogy *az Jehovah küldötte vólna őket az Varosnak el-vesztésére* [y]. Más az hogy hiszem ez Sz. Lukátsnál meg-irt jelenések-is az O Törvény alát estenek ha szintén tsak a' vegében-is; mert még akkor az Christus nem hogy születtetet vólna, de nem-is fogantatott vólt, hanem akkor mondott hirt arról az Angyal *Mariá*nak. *Zacharias* penig maga-is az O Törvény szerént-való *templum*i szolgálatban forgolodik vala mikor az Angyalt látá [z]. Edgy szoval mint hogy Keresztelő Sz. János még nem kezdet vala *prædicál*ni, sőt tsak nem-is vólt edgyik jelenéskor-is e' világon [a] azért még az O Törvény alat valanak *actu ipso* az Sidók; mert *az Propketák és maga-is a' Törvény János*ig vóltanak, azt mondá Idvézetőnk *Matth. 11. 13.* az az János *prædicál*asaig tartottak az O törvényi *Ceremoniák* abrázatok, és jövendő módások; attul fogva penig meg kezdetenek szünni és bé-töltenek. *Hát talám az követség*

y Genes. 19. 13.

z Luc. 1, v. 8. 9.

a Luc. 1. 16.

nem

ném vólt Sz. Lukátsnál cap. 1. olly nagy mint Exod. 3. &c. ſ-azért vagyon illy nagy külömbſég az meg-jelent ſzemelyeknek magok viſeléſekben. Felel. Lám meg-mondok az elöt, hogy ſoha Angyal ennél nagyubb követſégben, nem forgodot. *Né talám nem az Iſten képét viſelte.* Felelet azt igen-is, egyébként nem kötelezte vólna az ö ſzava ſzükſégesképpen a' *Maria* hitit, ſzabad lött vólna ha hitt vólna-is hanem-is; de mint Iſten ſzavara im mely nagy alazatoſſággal engedelmeſnek igeri magát: [b] *Ihól az Ur Szolgáloja, legyen nékem* dolgom *az te ſzavad ſzerént. Zacharias* penig ugyan azért-is némula-meg, hogy az Iſten képebélinek nem hünn. [c] *Mit mondunk hát, mert hogy végtere azzal foghatná valaki hogy ez az alatsonb állapotu Angyalok közzül való lött vólna*; az' ſem hellyes mert ki tudgya azt ha az egyenlöképpen boldog ditsö Sz. Angyaloknak edgyke terméſzet ſzerént az máſiknál alabb vagy fellyebb való-é? De ha ſzintén vólna-is valami, nem fogna ez a' fogás ſemmit, mivel mind két hellyen az ſzent Lukats Angyala *Gabriel*nek mondattatik. Meg mondom én az okát. Mert nem vólt ez ama *nagy tanats Angyal* az Iſten Fia, hanem annak tsak ſzolgája: annakokaért nem méréſzelte Ura méltóſágát magára venni, és ugy ſzolni parantsolni mint maga az Ur. Tsak e' világi követſégekben-is ſzenyvedhetetlen maga hitſég ſöt ugyan éſztelenſég-is vólna, hama az *Ferdinandus III.* Tsaſzar követe, avagy az Angliai Királyé *Caroluſé*; el feletkezvén rólla hogy ö tsak követ vólna, nem maga az Tsáſzar Király: maga nevével kezdene pipeſkedni parantsolni Urának meg emlétéſe nélkül; és leg-fellyebb ha ezt kezdené mondani: Én

b Luc. 1. 38.

c Luc. 1. 29.

vagyok a' *Ferdinandus III*, az másódik Ferdinand Tsaszár fia: Én vagyok a' *Carolus* a' Jakab Király édes magzattya &c. Ki-szenyvedhetné ez szokatlan fel fuvalkodtságot el. De ha szintén ezt el-szenyvednek-is az emberek, lehetne valami szine, mert noha tisztekkel &c. külömböznek edgy-mástul az emberek, de természetekben mindnyájan edgy méltoságúak, edgyik-is nem inkabb ember a' másiknál. De mint hogy az ditsö sz. Angyalok-is végheteilenül külömböznek az Istentül; termeszetek szerént tsak szolgáló lelkei, Inassi ök az Mennyei nagy Vrnak; nem tehetik semmiképpen ök az veghetetlen és meg-foghatatlan Ur Istenhez magokat, nints annyi feje edgyiknek-is hogy magát *Jehovának* &c. mernémondáni, és mint Isten, felsö méltosággal mérne parantsolni Uranak meg emlétesé nélkül. *Probállya meg valamellyik* (mellyet mindazáltal nem probálhat edgik-is, mivel már meg-erösséttettenek az *Christus*ban) meglátttya edgy két szempillantas alat mi jó ki belölle. Azt mérnem mondani, hogy nem mennyei Angyal a' többé valaki az Isten méltóságában mérné magát átani.

3. Kerdhetem azt-is; mitül vagyon hogy szüz *Maria* és *Zacharias*, az Angyal elöt nem fedik ortzájokat el, nem sopankodnak hogy meg-kell halniok, avagy tsak nem álmelkodnak hogy meg nem holtak mint az O Törvényben-való némely jelenésekben szoktak vólt az szentek tselekedni [d]? Hiszem ezek-is Sidok vóltak, azoknak az régi Sz. Atyaknak igaz és el nem fayúlt maradéki, és vallason-is ugyan azonon. Annal inkabb penig hogy sokszor értették a' *Moses* olvasásabol, mint fedte vólt ö el ortzáját az Angyal elöt, *Jacob* mint ál-

d Exod. 3. 6. Iudic. 6. 22. Gen. 32. 30.

mél-

mélkodot és aldotta az Istent, hogy az latás miat meg nem hólt. Miért nem tselekedte mondok *Maria* és *Zacharias* ezeknek edgyikét-is az példák szerént? Azért-é hogy meg-mondta magát nékik az Angyal; de amazoknak nem mondta, s azt tudhatak azok hogy Istenel beszélnek? Halgass reá; igazán tudták az Atyák hogy Istennel lőttek neminémüképpen szemben az jelenéskor. Hogy igy légyen a' dolog, meg-tettzik abból hogy mig semmi bizonyost az jelenésről nem tudtak az *Patriarchák*, semmit effélet nem tselekedtenek; hanem hogy osztán magától az meg jelent személytől értették hogy Isten jelent-meg; ugy kezdtek osztán az istenibetsüllet tételhez. *Lásd az margon levő locussokat edgy kéveszel fellyebb.* Az mi az meg nem tsalatkozást illeti, az-is nylván vagyon abból hogy az isteni tisztelet tételert nem szolettattak meg: holot ha puszta Angyal lőt vólna tsak, a' kit e' képpen imádtak, soha szotalan mint a' Sz. János Angyala, az dolgot el nem türte vólna. Avagy talám tiszteség kivánóbbak vóltak akkor az Sz. Angyalok, s betsülletesbek hogy nem most? Fognak illyent-is belé a' szomszedok, mentik magokat a' mivel lehet; azzal kötven bé szemeket az szegény köz népnek hogy az Ó Törvényben az Angyalok az imádast az emberektől fel-vőttek; de az Uy *Testamentum*ban nem, a' *Christus* testehez-való betsülletekből, de tsak fogás ez; mert hiszem mind az oltátúl fogva tudtak az Angyalok hogy az Christus a' mi természetünkből vészen testet magára, miulta az Istenek ez első szüleinknek mondott vigasztalásokat hallak: [e] *Az Aszszonyi-állatnak magva tóri meg a' kigyonak fejét.* Azért ha e' vólt-vólna az oka

hogy az Angyalok az imádáſt fel nem vöttek, ſoha 'ſem kellet vólna fel-venni: a' mint hogy ſoha 'ſem vötték.

5. Tsak köſſük öſzve már ezt az erőſſéget-is, ſ-mennyünk mindgyárt elébb: *A' melly Személy az jeleneſben nem tsak Jehovahnak, Ehejének, Abraham* &c. *Iſtenének nevezi magát lenni; hanem edgy ſzer-ſmind az edgy Iſtenhez illendő nagy méltóſág ſzerént viſeli magát, az ſzivbéli fuhazkodáſoknak kiáltaſoknak halláſat ſ-egyéb titkos dolognak értéſét maganak tulaydonéttya, az Iſraélt ő népének hiya, &c. az valóban igaz örökké való Iſten. De az tsipke bokorban megjelent Angyal mind ezeket tselekſzi. Azért az az Angyal valóban igaz örökké-való Iſten.*

§IV. *Arrúl a' mint Moſes magát bé hozza hogy ſzollot az még-jelent ſzemelynek. verſ. 11. 13. &c.*

1. Az-is nagy támaſzſza az én igaz igyemnek, hogy valamikor *Moſes* magát ez meg-jelent ſzemellyel ſzollani bé-hozza, mindenkor igy ſzoll: *monda Moſes az Iſtennek v. 11. 13.* Ha vötte vólna *Moſes* eſzében hogy ez vélle beſzéllő Személly, tsak puſzta teremptett-állat; ſoha felölle igy nem ſzolna. Lám *Zacharias* és Szűz *Maria* felől, mint hogy teremptett Angyal vólt a' ki nékik megjelent vólt, nylván ſzól Sz. Lukáts *v. 18. 34. cap. 1. Monda Zacharias az Angyalnak. Monda Maria az Angyalnak* &c. Nints-is az egéſz *Bibliá*ban (akarnám latni ha valaki mutatna) példa reá a' melyben valamely teremptett Angyal, jelenéſben, el vegyeſen Angyalnak-is Iſtennek-is mondattatnék: föképpen ez ſzollaſnak *formá*jával:

mon-

monda az Isten &c. Sőt inkabb az *Pater*eknek fellyebb emletett őrőkős *Regulá*jok szerént, ez bizonyos erősség rejá, hogy az meg-jelent személy nem tulaydon Angyal hanem Isten Angyal. sup, parag. 2. n. 1.

2, Ez az bé foglált *argumentum: A' kiről Moses emlétése kőzőt mindenkor igy szoll:* Monda az Isten, Monda az Isten &c. *az bizonyára maga az Ur Isten. De e' tsipke bokorban meg-jelent Angyal felől valamenyiszer őtet Moses emleti mindenkor e' képpen szoll,* &c. *Azért az az Angyal bizonyára maga az Ur Isten.*

§ V. Testamentum*ban-is meg-hadta* (Moses *mellyet tsak halála előt tőtt*) *hogy ez a' tsipke-bokorban meg-jelent Angyal maga vólt az Isten.*

1. *Moses Propheta* meg-ertvén Istentől, hogy ő az *Canahan* földére bé nem mehetne, hanem a' határban meg kellene néki halni: midőn im̃ár az helyhez melly felől az Isten szollot vala néki, el kőzelétettenek vólna; nem akara botsű-vétlen az Sidó Nemzetségtől (kit *40*-esztendők alat, sok szamtalán bűval és gondal vezerlet a' pusztában) *az minden testnek* utára menni, hanem mint jó tselédes gazda, sőt mint édes Atya szép *testamentum* tétellel butsúzék el az ő édes háza-népétől: Melyben mindenik nemzetségre kűlőn kűlőn, drága szép áldásokat kivána az Ur Istentől, a' mint az ő őtődik Kőnyvének, egész *33*-dik *Caput*tya meg-mutattya. Ott az *Joseph* nemzetségenek a' többi kőzőt igy kiván: [f] *Az tsipke-bokorban lakozónak jó akarattya*; avagy a' mint a' *Vul-* Ios. 23. 14. f Deut. 33. 16.

a' *Vulgatá*ban értelem ſzerént vagyon: *annak a' ki a' tsipke-bokorban meg-jelent, áldáſa ſzallyon az ô fejére.* Itt mindeneknek (ugy itelẽ) edgyező ertelmek lehet ebben, hogy az tsipkebokorban meg-jelent Angyalra néz itt *Moſes:* meg-is jegyeztetik tőbbire mindenik *verſió*jában a' *Bibliá*nak, a' levél ſzélen az Máſódik Kőnyvnek harmadik réſze, a' mint mind a' *Pagninus*ében ſ-mind az *Vulgata*ban meg-tekénthetni. Ha azért, a' miket e' kédig hallótal nem elegek, nem vehetted meg eleggé eſzedben, hogy az tsipke-bokorban meg-jelent Angyal maga az Iſten lőtt légyen: ihól mely bizonyoſſán és nylván mutattya már itt *Moſes* ki és mi vólt az meg-jelent Angyal. Itt bezzeg már nem foghatni azzal hogy mivel Iſtẽ képebélije vólt ez Angyal, azért neveztetik igy ſ-igy, és illyen ſ-illyen dolgok azért tulaydonéttatnak néki, mert *immediatè* kőzben-vetetlen-képpen néz itt az *Propheta* az Iſtenre. Olvaſa meg erről *Hilarius*t lib. 4. de Trinit. pag. 37. 2. A. edit. Pariſ. An. 1605. Ambroſ. in Pſal. 43. v. 6. col. 784. A. edit. Pariſ. An. 1603.

2. Oly ſzemély vólt ez, a' kinek áldaſát ahetatos ſzivbéli kereſſel kivánnya *Moſes* az Joſephnek édes maradikira terjedni. *Kitûl vagyon, es ſzáll minden jó ayándékozás és tőkelletes ayandék onnan felûl? az vilagoſſágoknak Atyatul,* azt mondgya Sz. Jacab [g] az az, az edgy Ur Iſtentől. De hiſzem magok-is meg-vallák oda fel [h] az Papás Atyafiák, hogy noha ők, az Szenteket hiyák ſéget-ſégől. mindazaltal hogy valamit magoktul nékik adgyanak, azon őket nem kérik, mert ez tsak Iſten dolga: *ſuperant vires creaturæ* felül haladgyak az teremptett allatnak erejét azok a' miket kerünk, azt mondogallya vala

g Iac 1 17.
h ſup. Sect. 1. par. 12. n. 2.

Bellar-

Bellarminus. Ugy hinném vallás tetelekhez képeſt (noha tudom azt hogy főképpen az Jeſuitaknak hamar ſzájú lovok vagyon) hogy ez aldás kéréſnek *formáját* ők ſem mernék Iſtenen kivül maſra vinni; nem-is vihetik ſoha magok ſzavainak meg-hivaſa nélkül.

3. Az Sidóban, ſokkal terheſebben vannak az betük: רצון שכני סנה *uretzon ſchocheni ſene*, mellyet *Pagninus* igy fordét: *ob voluntatem habitatoris rubi*, az tsipke bokor lakoſſanak akarattyaért. Melyre *Vatablus* ő-is Papiſta, illy magyarazatot ir: *ob favorem ejus qui habitavit in rubo, id eſt, qui apparuit Moſi in rubo.* az az: annak kedvéért jó akarattyáért, a' ki lakozot az tsipke-bokorban, az az a' ki meg-jelent *Moſes*nek a' tsipke-bokorban. *Arias Montanus* igy mondgya: *& voluntate habitatoris rubi*, és az tsipke bokrot lakonak akarattyaból. *Tremellius* e'képpen: *& beneplacito* Dei *mei inhabitantis rubum*, az énIſtenemnek ki az tsipke-bokorban lakozik, jó tettzéſéből. Mind edgyaránt hogy tudnia-illik az aldáſt nem tsak ez tsipke bokorban meg-jelent *Jehvah*-Angyaltul kéri *Moſes* az *Joſeph* nemzetſégére, hanem annak jó tettzéſéből jó kedvéből, akarattyabol avagy azért-is kéri az meg-adáſt. Avagy még is közelebb: azon kéri *Moſes* az Sidó betük ſzerént az *Jehovaht* (kit v. 13. émlét) hogy az áldáſokat mellyeket az *Joſeph*re kiván, az tsipke bokorban meg-jelent *Jehovah* Angyalnak akarattyabol, és annak kedvéért ſzerelmeért terjeſzſze arra az nemzetſégre. Hiſzem világos nagy erőſſég ez az Ur *Jeſus Chriſtus* felól Si dók és Chriſtus örök Iſtenſége-tagadó Eretnekek! De hadd-járjanak moſt ezek: *Pater Vaſarhellyi* Vram azt tartóm én, hogy mikor az *Samoſatenianus*ok metelyeben

Vatabl. in loc.

"Az *Jeſus Chriſtus* nevebé "kér az "Atya Iſté "től Moſes az Joſeph nemzetere áldáſt.

kaptál, nem gondoltad hogy még igy-is szollyon *Moses* a' felől az *Jehovah* Angyal felől. Kerlék és lelkedre kenszeretlek hadgy-bekét botrankoztato *Samosatenizáló*dnak, ne mondgyã Sidozasodnak. Keress másút az Szenteknek segetségre hivattatások felől oltalmat; ha találsz joval jó: ha nem; mitt tőrné faggatná kegyelmed fejét valaki almodásanak bajos oltalmazása mellet.

4. Ez edgyben foglalva az erősség: *A kitűl és a' kinek jó tettzeséből akarattyabol az Sz. Atyak aldásokat kérnek magokra és a' népre; az maga az igaz örökké való Isten. De Moses az tsipkebokorban meg-jelent Jehovah Angyaltul s-annak jó tettzeséből akarattyabol kér az népre áldásokat. Azért a' tsipkebokorban meg-jelent Jehovah Angyal maga ez igaz örökké való Isten.*

Ismét az nagyubb ἐμφασις szerént: *Soha igaz istenfelő ember teremptett Angyalnak kedveért és jó akarattyaért annal inkább jó tettzése szerént, áldást az Jehovahtul nem kert, soha nem-is kér. De Moses az tsipke-bokorban meg-jelent Angyalnak kedveért és jó akarattyáért, s-jó tettzeséből kér áldást a' Jehovahtul. Azért az az Angyal soha nem teremptett Angyal.*

Harmadszor igy-is: *Az edgy Ur Jesus Christus az Fiu Isten az, a' kinek kedveért és jó tettzeséből az Jehovahtul az az az Atyától aldást kerhetni. De itt Moses az tsipkebokorban meg-jelent Angyalnak kedveért és jó tettzeséből kér az Atyától aldást. Azért az a' tsipke bokorban meg-jelent Angyal nem egyéb hanem az edgy Ur Jesus Christus. Oh édes Jesus, jöy-el, jöy el hamar* [h] és a'teged vagy tellyességgel nem esmerőknek, vagy nem igazán esmerőknek s-tisztelőknek sziveket igaz esméretedel világoséts-meg, gerjeszd-fel szerelmeddel.

h Apoc. 22. v. 17. 20.

§ VI. Id-

§ VI. *Idvezétőnknek Sz. Mathénal c. 22. v. 31. 32: Sz. Marknál c. 12. v. 26. való bizonyságtételeről.*

1. Mit faradnánk tovább; az Ur Jesus Christus szava az egész viszszálkodásnak nyakat szakasztya, Sz. Mathénál c. 22. ỳ. 31. 32. holot ez Angyal szavait e'képpen hozza-bé: *Az halottaknak fel támadása felől, penig, nem olvastatok mi mondattatot néktek az Istentől, a' ki igy mondot: En vagyok Abraham Istene, Isaak Istene, és Jacob Istene*, &c. Ezeket hogy az tsipkebokorban szollo Angyalnak szavai kőzzől hozza-bé itt Idvezétőnk, abban senki nem kételkedik, mert nylván olvássuk *Sz. Marknál c. 12. 26.* Halhatza azért mit mond felőlle; *ném olvastatok a' mi az Istentul mondatot a' ki igy mondot szollot*, Nylván sággal allattya édes Idvezető Urunk hogy az Isten mondotta ezt: *En vagyok* &c. Hogy tulaydon maga mondotta nem Angyala vagy *Prophetája* által, igen szép jelenségét hadta Idvezetőnk az szollasnak *formája* abã; τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγοντος. *mondatott nektek a' móndo szolló Istentûl*, az az, a' ki maga szollot és mondta, az bé hozott szokat. Vesd őszve ezzel, a' mint Sz. Marc be-hozza ugyan ezen dolgot, s meg-latod hogy nints kűlőmben a' dolog. Igy beszél az az *Evangelista* cap. 12. v. 26. ----- *nem olvastatok a' Moses Kőnyvébẽ mint szollot néki az tsipke-bokorban az Isten, mondván: En vagyok az Abraham Istene*, &c. *Az Isten szollot* ugymond, *az tsipkebokorban, mondván.* nem olvasta ezt kegyelmed *Vasarhellyi* Vram soha Sz. Marknál?

2. Valamint tetteti it magát a' *Pater*, de azért annyi erő és hathatóság vagyon, alattőban itt; hogy az *Christus Ma-*

ria elõt létének õrõk Istenségének, amaz nylvan való fõ Ellenségének *Enyedi György*nek-is atal furta e' filet, szivet lelket (õrõk maga menthetetlenségére) meg-járta igen. Igy ir õ [k] edgyût sok tétovázasi közöt e' felõl:

h Enyed. in Expl. Exod. 3. v. 6. &c.

Tum ex Mosis, tum ex Stephani narratione, posset aliquis verisimiliter colligere, alium esse eum qui Mosi apparuit, & alium, qui loquutus est, & se Jehovam ac Deum Patrem appellavit. -- -- -- -- Apparitio ipsa seu res à Mose visa, tum à Mose tum à Stephano, Angelus Dei vocatur, sed oratio & vox, ab utroq; tribuitur Jehovæ in igne latenti. Hæc opinio confirmari etiam testimonio Christi potest. Nam apertè Matth. 22. v. 31. & Marc. 12. v. 26. Sermonem ad Mosen habitum, non ab Angelo, sed a Deo profectum esse dicit. az az: Mind Mosesnek s-mind Istvañak elõ hozásából, ki-hozhatná valaki hihetõs képpen, hogy más vólt az a' ki *Mosesnek* meg-jelent, az-is más a' ki szollot, és Jehovahnak és Atyák Istenének mondotta magát -- -- -- -- Az jelenés maga, avagy az *Mosestúl* látott dolog, mind *Mosestûl* s-mind sz. *Istvántul* Isten Angyalának mondottatik, de a' bészéd avagy az szó mind kettõlûl tulaydonéttatik az tûzben reytezõ Jehovahnak. Ez a' vélekedés meg-is erõsséttethetik *Christus* szavával. Mert nyilván sz. *Mathénal 22-ben v. 31. sz. Marcnal 12-dikben v. 26.* az *Moses*hez lõtr beszéd, nem Angyaltul hanem Istentõl mondatik származotnak lenni. Tsak ugy fogja azért partyat *Vasarhellyi* Vram *Enyedi*nek: hogy hamar meg tsalatkozhatik miatta: az sárban hadgya õ hamar az embert ha nem szokta.

§ VII. Az

§ VII. *A' tűz és köd Oszlopról és abban-való fő vezérről Exod.* 13. 21.

1. Fel-talaltuk immár Isten vezérléséből, mi és ki lőtt légyen az tsipkebokorban meg-jelent személy, hoñan könyű, az következendő jelenésekről-is itéletet tenni. Mert a' mint oda fellyebb mind az meg-jelent *Jehovah*-angyalnak s. mind sz. Istvannak szavaibol meg-mutattuk, az tsipke közt magát ki-jelentett személy vezerlette osztán mindenűt őket, a' vólt a' kalauz. Azért ha az maga vólt az Ur Isten, ugy mint a' Fiu, *Vasárhellyi* Vram 'sem kétli, hogy ez-is az nem lótt vólna mert mindenik edgy.

2. De vagyon magában az *textus*ban-is *argumentum*, *Exod. 13. v. 20. Moses* elsőben-is azt az felyhő és tűz oszlobban vezerlő személyt illyen névei hozza-be: *Az* Jehovah *penig előttök mégyen vala ő nékik nappal felyhő oszlopban, hogy hordozná őket azon az uton, és étzaka tűz oszlopban* &c. It nagy terhesség vagyon az igekben; hogy azért mentűl bővebb értelemre meheſsünk, igen szükséges ezeket meg-magyaráznünk: mitsoda vólt ez az oszlop, miből állot, mitsodás *formáju* vólt, mig tartot, ha edgy volté vagy kettő, és mi *formán* járt kőlt?

3. *Ez köd és tűz oszlop vólt valami kivaltképpen-való darab felhő, mellyet Isten az ő mindenható ereje által, avagy uyontaban szerzet hirtelen, vagy az rend szerént-való felhők-ből szakasztot, (ő Sz. Felsége maga tudgya) és bizonyos formában nem igen fenn az levegő égben rendelt vólt az ő népe eleiben: hogy azt követven tévelygés nélkűl járnának és vezéreltetnének, egész azon az uton mely vagyon Ægyptus és Canahan földe közőt az puszták által; és edgyszer s. mind az*

égető meleg éllen az kietlenben Játor gyanánt lenne az ő nékik,

4. Felyhőnek avagy kődnek mondgyá ezt az Irás oszlop *formá*ban, mely (nem mint az több felhők) sok ideig tartot, rend kivűl és terméſzet felet, ſzintén addig hihető mig az *Iſraël* fiai *Canahan* földében bé-jutottanak; mert ezt kivánta az Iſten vége, mély vala annak az népnek azon az utatlan puſztán-való kegyelmes hordoztataſa és vezéreltetéſe. Ezt lattatik *Moſes* jelenteni *Exod. 13. v. 22. Nem enyéztette el* (az Iſten) *azt a' felyhő oſzlopot nappal avagy azt az kőd oſzlopot eyel.*

5. De a' felől lehet nehezebb kérdés, ha edgy vólt-é ez avagy kettő: mivel ugy tettzik hogy kettőre mutat a' *Moſes* ſzava járaſa? Ennek ſohonnan jobban végére nem mehetünk, mint *Exod. 14. v. 19. 20. Elméne annakokáért az Iſtennek Angyala, a' ki az Iſrael taborának előtte megyen vala, és az ſereg után kezde menni, és az felyhőnek oſzlopa-is az mely előttők jár vala el-méne és az ſereg után álla. Es álla az Ægyptuſbelieknek, és az Iſraelnek tabora közzé, és amazoknak (az Ægyptuſiaknak) vólt homályos felhő és ſetetſég; ezeknek (az Iſraelitaknak) penig az ettzakát meg-világoſéttya vala, annyira hogy az egéſz éttzaka edgymáſhoz nem közelétettek.* Itt nyilvan mondatik hogy ugyan azon edgy oſzlop ſzolgált mind az *Iſraelitá*knak, ſ-mind az *Ægyptius*ok ellen, amazoknak ſzövétnek gyanánt vólt, ezeknek ſetét árnyékot tartot. az az, azon edgy kődnék az *Ægyptius*ok felől-való félfele ſetét vala; az máſik félfele penig az *Iſraelitá*k felől való, világoſſág; azért hogy az *Ægyptius*oknak az eyet annál ſetétebbé tenné, és annyival keſőbben erkezhetnének az *Iſrael* tabora után;

az

az *Israelitá*knak penig tsillagzanék hogy mentül hamarébb mehetnének, és *Pharaho* elöt szaladthatnának-el. *v.20.* Melyhez képest, el kell hiñi hogy nem kitsiny vólt ez oszlop. Mert ha tsak valami kartsú *formájú* köd lött vólna; lehetetlẽ hogy illy nagy világosságban, melynél *hat száz ezer embereknél jóval-is többen* [l] látnak vala: az hátul tsak nem meszsze lévö *Ægyptus*i seregeknek, két oldalúl az oszlop mellet nem jutot vólna. Az-is ide jarulhat, a' mit Sz. David mond az Soltárban, holot a' Király *Propheta* az Ur Istenek az Israël népéhez, az ki-hozás közben mutatott jó teteményit számlálván, illyen bizonyságot tészen ez oszlop felöl: [m] *Ki-terjeszté az felyhöt hogy öket bé-fedezne, és a' tüzet hogy eyel világoßágot adna.* Ha azért ez oszlop, ez az öket arnyekkal tartó felhö vólt; szükségesképpen nagynak kellet annak kiváltképpen az allyanak leñi, mint a' mely olly nagy sokaságnak bé-árnyekolására elegséges lehetet : nem vólt mindazáltál szintén oly nagy, mely az égnek szabados nézését és az szellözést töllök el-fogta vólna.

l Ex, 12.37.

m Psal. 105. 39.

6. De (hogy a' dologra térjék) ha ez köd és tüz oszlop tsak ugyan azon edgy darab felyhö vólt; mi okon hivattatik még-is tüznek mind *Mosestul* s-mind *Davidtul*? Tüznek edgyik szent ember 'sem tulaydonúl hiya ezt; mert külömben nem hogy árnyékot tartot vólna az népnek az nagy hévség ellen, de inkabb meg-süttötte, egette vólna öket. Tsak világosi kodására nézve mondatik tüznek, mint az tsillágok-is nehánykor ugyan azon okból tüznek hivattatnak. Azért ez azon edgy oszlop, nappal setétes vólt az felyhönek természeti szerént: eyel penig egö tüzhöz hasonló világosságot öntöt

tőt az bőlts és mindenhető Isten beléjek, hogy az egész tabornak faklyalkodnék az setétben egesz azon az uton. mayd meg-hallyuk magát *Mosest*-is ezekről.

7. Mozgasát ennek az oszlopnak tsudálatosnak jelenti *Moses*; mert nem az szelek hordozzak vala ezt ide s-tova; hanem inkább azoknak erőszakjok miat igyenessen vitettetik vala arra a' melyre az *Israelitá*knak kell vala menniek; és ha mikor meg kellet szallani a' tábornak, meg-allot az oszlop-is az Sátor felet; s-valamig az veszteg maradot, az Israël Fiai-is veszteglettek: mikor fel-kőlt és eleikben álván előttők ment; ők-is mindgyárt utnak eredtek. Hallyuk magát az Isten emberét:

a Num. 9. v. 15. 16. 17. [n] *Az mely nap fel emelteték a' Sátor, bé fedezé a' felhő az Sátort, az bizonyság tételnek haylékat: és estve az Sátor felet vala mint az tűznek ábrázattya mind reggelig. Ugy vala szüntelen: az felyhő buréttya vala azt bé, de tűznek ábrázattyában eyel. Mikoron penig el-megyen vala az felyhő az sátortul, annakutánna el-indulnak vala az Israel fiai: és az hellyen az holot a' felyhő meg-all vala ott járnak vala tábort az Israel fiai,* &c. Ezekből nyilván észünkben vehettyük, hogy nem magától mozgot ez az oszlop *formájú* tsudálatos felyhő, hanem mennyei erő által igazgattatott Istenek tanátsa és akarattya szerént.

8. Itt jő immár az én és *Vásárhellyi* Vram közőt forgó kérdés bé: Ki lehetet tudnia-illik az a' ki e' tsudálatos felyhő oszlopban az *Israel* népét vezerlette, és a' pusztán alá s-fel hordozta? Én ezt az *Christus*nak mondtam lenni s-most-is annak mondom *Ambrus*val *Nazianzenus*val s-a' több *Pater*ekkel: *Christus populum Israel in columna nubis per diem, & per noctem in columnâ ignis, quasi dux itineris, pra-*

præcedebat-&c. Az Christus ugymond az *Israel* népének köd oszlopban nappal, etzaka tűz oszlopban mint uti kalauz, előttök jár vala &c. Láſd az következendő *Sectiót* &c. Erre ennékem elég bizonyſágim, *1.* hogy ugyan azon itt-is az ſzemély az oſzlopban, a' ki az tsipke bokorban, a' miképpen az önön maga meg-mondta vala [o] hogy ő hozná ki az *Israélt Ægyptus*bol, és ő hordozná azt a' népét ő vezetné &c, mellyet már az köd es tűz oſzlop által tselekeſzik: az Angyal penig maga vólt a' *Jehovah*, a' mint eleggé meg ertők. *2.* mert világoſſan a' *Jehovah*nak tulaydonéttya *Moſes* ezt az köd és tűz oſzlopban való kalauzkodáſt Exod. 13. 21. *az Jehovah jár vala előttök nappal köd oſzlopban* &c. Ihól nyilván az én feleletem. Kérdés vala, *kitsoda vólt az a' ki az köd és tűz oſzlopban az népet vezérlette:* Én a' *Jehovaht* önön magát mondottam lenni; ihol *Moſes*-is azt módgya: *a' Jehovah előttök jár vala köd oſzlopban nappal, eyel tűz oſzlopban.* Szorul ſzóra meg-vagyon tehát az én értelmem az Sz. Iráſban: maga az Sz. Lélek ſzava, láſſa a' *Jeſuita* ha ő Sz. Felſégét meg-tzafolhattya.

[o] Exod. 3. 1.

9. Ha tsak puſzta Angyal munkálkodot vólna közben vetetlenképpen ez mód ſzerént ebben az munkában; Iſten penig ſemmi egyébképpen nem, hanem tsak teremptett Angyala által: ſoha az Sz. Lélek illy ſzükſéges és világos meg-határozaſſal, az *Jehovah* JAR vala előttök KÖD OSZLOPPAN NAPPAL, nem ſzollot volna. Jollehet *Moſes* Angyalt-is emleget: [p] *El-méne annakokaért az Iſtennek Angyala, a' ki az Iſrael táborának előtte megyen vala, és az ſereg után kezde menni, és az felyhőnek oſzlopa-is a' mely előttök jár vala el-méne és az ſereg után álla* &c.

[p] Ez. 14. 19.

Honnan azt iteli és ugyan erős gyanuban eſet *Vaſarhelly* Vram, hogy atalán véggel tsak tulaydonſaggal-való Angyal vólt, a' ki az népet felyhő és túz oſzlopban hordozta [q]. De meg-magyarázza mindgyárt a' következendő *24*-dik *verſ* ben az Sz. Lélek, mitsoda Angyala lőtt légyen az az Urnak: *Lőn penig* ugymond, *haynalban, mikoron az* JEHOVAH *tekentene az Ægyptuſbéliek táborára az tűznek és felyhőnek oſzlopából hogy meg-rontaná az Ægyptiuſoknak táborát.* Ládde itt magyarán és ki-fejezve *Jehovah*nak mondatik a' ki az előt Iſten Angyalának hivattatik vala: az JEHOVAH tekénte ugymond az tűz és kőd oſzlopbol; ſoha *Perſonalis* hoz képebelihez illyen ſzó nē ferhetne. Maga azért maga az *Jehovah*, tudnia-illik az Ur *Jeſus Chriſtus* az Atyának hűſéges Angyala, az az fő követe vólt az kőd és tűz oſzlópban jelen... Mayd meg-lattyuk mely ſzépen beſzellik ezt a' *Pater*ek *Sectione ſeq.*

q Vaſarhell. part. 2. Tzik. 1. & 2.

10. Ez az *Pater*ek és az mi az ſzent Iráſbol vőtt értelműnk ſemmiképpen ki nem rekeſzti az Angyalokat és az ő ſzent ſzolgálattyokat iñen: nints ſemmi ellenkezés ha edgynehany ezerē jelen voltak-is Urok és Uroknak hivei kőrnyűl, kik mindeneket valamiket hatalmas teremptő Urok nekiek parantsolt, meg-tseleked-tek. Még az kőd es tűz oſzlopot-is meg lehet hogy ők ingattak, mint valámi zaſlót ugy vitték az mennyei fő Hadnagy előt; és annak *materiá*ját-is ők ſzaporgathattak tengethettek hogy mind kellete koráiglan tartana; ſ-több efféleket. Mindazáltal ez ſemmiképpen ki nem rekezti, hogy maga az *Jehovah*-is (a' mint *Moſes* bizonnyoſſan mondgya) ſzemély ſzerént az oſzlopban a' vezerſégben jelen nem lőtt vólna, mint mikor az Zaſzlo tar-

tarto viſzi az Zaſzlót, de azért az Hadnagy Kapitány-is ugyan az alat vagyon a' felől. Elég nagy gorombaſág a' ki ezeket edgy más ellenében vetett dolgoknak tartya, mint ha edgyik levén az maſik nem lehetne meg. Mikoron a' Király valamely nagy követſégben ſzemély ſzerént ſayát maga fiat küldi, noha az vele botsatott ſzolgák-is ſok dologban ſzolgálnak környyüllötte; mindazáltal ugyan nem következik hogy az Királyfi-is ſzemély ſzerént jelen nem lött vólna, és tulaydön ö maga nem vitte vólna az Király Fia az reá bizattatott dolgokat végben. Igy ſzintén botsattathattak itt-is az Iſten Fiával ſok ezer ſzámu Angyali ſzolgák, kik az Ur akaráttya ſzerént ſzolgáltanak minden felé; de azért ez nagy tanátsos Angyal-is jelen lehetet ſzemély ſzerént az vezerſégben; a' mint nyilvánſággal jelen löttnek-is allattya *Moſes* az fel-jegyzett *locus*okban.

11. Nem kell igen ſok *declaratio* hozzá: ezek rövideden az bé-foglalt erőſſégek: *Valaki igyeneſſen Jehovahnak hivattatik az Sz. Iráſban; az önön maga az edgy örök Iſten*. mert tsak az Iſtennek neve Jehovah Pſal. 83, ỳ. ult. *De a' ki az Iſraelt felyhő és tűz oſzlopban vezerlette, igyeneſſen Jehovahnak hivattatik &c.* Exod. 13. 21. Az Jehovah megyen vala elöttek köd oſzlopban nappal, eyel penig tűzben: *Azért a' ki Iſraelt felyhő és tűz oſzlopban vezérlette önön maga az edgy örök Iſten.* Iſmét: *Az ki haynalban az tűz és köd oſzlopbol az Ægyptiuſoknak taborara tekente Ex. 14. v. 24; az az Angyal vólt a' ki tsak ſzintén az elöt az oſzloppal az Iſrael tábora után allot vala,* &c. ỳ. 19. *De a' ki az oſzlopból az Ægyptiuſok táborára teként tett vala az maga vólt a' Jehovah. Azért maga a' Jehovah vólt az az Angyal a'*

ki az oszloppal edgyût az Israél tábora után allot vala, &c. Az első reszét *Vasarhellyi* Vramnak-is kell tanétani; mert egyebként ő kegyelmenek-is leg alább meg-kelletik vallani a'mit az elébb az magyarázatban mondok vala, hogy tudnia-illik Angyal-is szolgált Isten akarattyából ez vezerlésben, de az Isten maga-is személy szerént jelen vólt a' felől az tűz és kőd oszlopban; miképpen az Zászló-tartonak és az Hadnagyoknak peldájokbol meg mutatám, jollehet hogy en nem erről az *v. 19.* Angyalrul szollottam; mint ki bizonnyal el-hittem (a' mint már meg-mondtam) hogy az nem egyéb vólt, hanem (a' mint a' *Pater*ek szolnak) amaz nagy tanáts Angyal. Az második része az erősségnek, hogy az oszlopbol az *Ægyptius*ok táborára tekentelő személy maga az *Jehovah* lőtt légyē: ott vagyon ki-fejezve az *24*-dik *vers*ben.

§ IIX. *A' felől az Angyal felől, a' kit Isten Exod. 23. vers. 20. 21. mond hogy Kalauzul ád avagy adót vólt már az Nép eleiben.*

1. Mikor az Vezér Angyalrol *disputál*nánk a' *Pater*rel Asztal felet; én az én igaz értelmemet állattam az *Moses Második Könyvének 23-dik részéből-is v. 20. 21.* holot igy szóll vala az Ur Isten *Moses*nek és főképpen az népnek: *Imé én el botsátom az Angyalt te előtted, hogy meg-őrizzen tégedet ebben az utban, és bé-vigyen tegedet az helyben mellyet készétettem. Meg-oltalmazzad magadat az ő jelenletetől, és halgaß az ő szavára, meg ne keserettsed őtet, mert nē szenyvedi-el a' ti gonoszságtokat, mivel* Az en nevem vagyon ő benne. Meg-mutatom és bizonyétom azért mostan-

is

is hogy nem egyéb vólt az az Angyal hanem önön maga az Isten Fia, az Szövetségnek amaz Angyala.

2. Első bizonyságom ennékem; mivel mind edgy Angyal ez azzal, ki az tsipke-bokorban meg jelent vólt, és immár az tűznek és ködnek oszlopában az népet vezerleni-is kezdte. Holot azon edgy Angyal hozta-ki Israëlt s-vezerlette és vitte-be *Canaahan*ban, a' mint maga mondgya vala az tsipke közöt meg-jelent *Jehovah* Angyal maga felől és Sz. István-is ő rolla. Exod. 3. v. 8. Act. 7. 35. *az tsipke-bokorban meg-jelent Angyalnak vezérléséből vitte* ugymond *Moses ki az népét:*

§ IX. *Ez nagy mondásárol Istennek az Vezér Angyal felől. vers.* 21. mivel az én nevem ő benne.

1. Hogy Isten ez Angyal felől parantsolatot ada-ki az népnek, engedelmességeket jó szo-hallosságokat kiván-ván az Angyalhoz; két osztönt vete oldalokban; elsőt az igert földre az által az Angyal által-való bé-viretteséseket ỳ. 22. 23. másodikat az fenyegetést az engedetlenség ellen; *nem szenyvedi* ugymond, *el a' ti gonoszságtokat*, ỳ. 21. mely mind kettővel hogy inkabb fel-serkentheste őket, meg-mondgya nekik mitsoda nagy hatalmu és méltosagu Angyal légyen az; *mert az én nevem vagyon ő benne.* Itt vagyon imár az én második bizonyságom.

2. De mit akar Isten ezzel: *az én nevem* ugymond *ő benne*? Ezt könnyen meg-érthetyük, tsak jusson eszünkben mit mód vala ez az Angyal a' tsipke-bokorbol maga felől *Exod. 3. 15. Az Jehováh a' ti Atyáitoknak Istene*

ne ----- küldöt engemet ti hozzátok: ez az én nevem örökké, és az én emlekezetem minden időre. Azért azt akarja az Isten ez szollasnak nemével jelenteni, hogy *Jehovah* vólna az az Angyal, az mi a' maga néve, azé-is a' vólna. mint ha igy mondana: meg lássatok ti nyakas *Israeliták*, imé előtökben állattam az én Angyalomat, a' ki titteket hordozzon vezérellyen, oltalmázzo, és a' mezzel teyel folyó földben bé-iktassón &c. meg ne keserétsétek azért ötet szo-fogadatlanságtokkal, vakmerő nyakasságtokkal fel ne ingerellyétek; mert hidgyétek hogy kemennyen meg-büntet el-veszt benneteket. Vagyon méltosága reá, mivel azon *Jehovah* a' ki én, azon örökké való, a' kinek valosága senkitül mástul nints, egyebeknek penig mindeneknek valóságot lételt ő ád, egyenlő sőt én velé azon isteni méltóságú. Soha az Atya hathatobb képpen, ezt az Angyalt örök és magával egyenlő sőt azon méltóságú Istennek nem jelenthette vólna; ugy annyira hogy igen hellyesen lattatnak ennékem nemély Sz. Irás magyarázó tudós emberek állatni, hogy az Ur *Jesus Christus*, ez az frigynek Angyala tudnia-illik,

[r] Ioh. 14. 10. ide nezet légyen ama' mondásával: [r] *Philep, nem hiszesz engémet az Atyában, és az Atyát én-bennem lenni?*

3. Hogy ez nagy bizonyétás mentül világosb légyen; jer vessünk öszve edgynehány tzikkelyeket azokban, a' mik itt ez vezér Angyal felől mondatnak; azokkal a' mik az *Jesus Christus*rol az Uy *Testamentum*ban meg-irattattak. Lég-elöször ez az Angyal Exod. 3. 8. &c. s-itt-is *Israel* ki-hozójának szabadétójának, vezérének &c. mödatik: ezent mondgya Sz. *Judas*-is [s] az Ur *Jesus Christus* felől. A' mit ennek az Angyalnak meg-nem keserétése,

[s] Iud. v. 5.

tése, haragra nëngerlése felől itt az Isten mond azzal az okkal, mert meg-büntetné el-veſztené ez az Angyal az ſzó-fogadatlánokat, ſzintén őſzve-illik azzal a' mit Sz. *Pál* mond [t] az *Chriſtus*ról, holot nyilvan mondgya az Apoſtol, hogy az *Chriſtus*t keſértettek (a'vólt ez a' fel ingérlés, meg-kéſerétes) az Atyak a' puſztában, mellyért az kigyok által el-is veſztet nagy ſokakat ő közzőllők: [t] 1 Cor. 10. 9.

iſmet a' *Judas* ſzavával [u] *az Ur* (az Chriſtus mert igy nevezték őtet az Uy *Téſtamentum*ban a' Tanétvanyok) *mikoron az népet Ægyptuſból ki ſzabadétotta vólna, viſzont a' kik nem hiſznek vala* (az engedetleneket ſzohallatlanokat) el-veſzté. Harmadſzor a' mint az Isten e' felől az Angyal felől parantsol: *ſzavára rá halgaſs* ugymond; ſzintén edgy azzal a' mit ez Szövetſégnek Angyala felől hágy az Atya az embereknek, ennek, lelki kalauzſágra, *az Iſrael hazából* [x] *ki tevelyedet juhohnak* viſzſza hozattataſokra. ki botsattatáſának idejen: [y] *és imé ſzozat jöve az egből ezt mondván: ez az en ama fiam, amaz ſzerelmeſem, a' kiben meg-nyugottam őtet halgaſſatok.* [u] Iudæ v. 5. [x] Matth. 15. 24. [y] Math. 3. 17 & 17. 5.

4. Ez az *árgumentum: A' mely Angyal ugyan azon azzal a' ki a' tsipke kőzőt meg-jelent, és a' kiben Iſten tulaydon néve, méltoſága, ereje és hatalma vagyon; az maga az örökké való Ur Iſten. De ez az Angyal a' kirűl itt* Exod. 23, v. 20. 21. *Moſes emlekezik, azon azzal az ki az tsipke kőzőt meg-jelent, és ebben Iſten tulaydon néve, méltoſága, és hatalma vagyon: Azért ez az Angyal maga az örökké-való Ur Iſten.*

§ X. *Az Sido Doctoroknak bizonyság-tételekről.*

1, Az Sidó *Doctor*ok közzűl-is ſokan eſzekben vőttek ez ſzentſéges *myſterium*at. *Rabbi Moſche Gerundenſis*nek,

An-

[i] Andr. Maſ. in c. 5. Ioſ. apud Rivet. in Exod. c. 23.

Andreas Maſius [i] illyen vallás tetelet hozza bé a' felől a' tsipke bokorban &c, meg-jelent Angyal felől: *Iſte Angelus, ſi rem ipſam dicamus, eſt Angelus Redemptor, de quo ſcriptum eſt, Quoniam nomen meum in ipſo eſt. Ille, inquam, Angelus, qui ad Jacob dicebat: Ego Deus Bethel. Ille, de quo dictum eſt: Et vocabat Moſen Deus de rubo. Vocatur autem Angelus, quia mundum gubernat. Scriptum eſt enim: Eduxit nos Jehovah ex Ægypto. Et alibi: Miſit Angelum ſuum, & eduxit nos ex Ægypto. Praterea ſcriptum eſt: Et Angelus faciei ejus ſalvos fecit ipſos. Nimirum ille Angelus, qui eſt Dei facies: de quo dictum eſt, Facies mea præibit, & efficiam, ut quieſcas. Deniq; ille Angelus, de quo Vates, Et ſubitò veniet ad templum ſuum Dominus, quem vos quaritis, & Angelus fœderis, quem cupitis.* Mindeneket edgyben foglal itt *Gerundenſis* ſ. ez az ő ſzavainak magyarſága: Ez az Angyal ha a' dolgot mondgyuk,

Exod. 23. 21. a' Meg-váſto Angyal, a' kiről meg-irattatot: *mert az én nevem ő benne.* Az az Angyal mondok, a' ki Jacobnak ezt

Gen. 31. 13. mondgya vala: *En vagyok a' Bethelnek Iſtene.* Az a' kiről

Exod. 3. 4. meg mondatott: *Es hiya vala Moſeſt az tsipkebokorból.* Angyalnak neveztetik penig, mert ez világot igazgattya, mivel meg-vagyon irva: *Ki hozot minket a' Jehovah Ægyptuſbol.*

Eſai. 63. 9. Annak felette meg irattatot: *Es az ő Ortzájának Angyala tartotta-meg őket.* Tudnia illik az az Angyal a'

Ex. 33. 14. ki az Iſtennek Ortzája, a' kiről mondatott: *Az én Ortzám mégyen te előtted, és megnyugotlak tegedet.* Végezetre az az

Malach. 3. 1. Angyal, a' kiről az Propheta igy ſzoll: *Es hirtelen jövend az ő Templumában az Ur, a' kit ti kereſtek, és az ſzövetſégnek Angyala a' kit ti kivántok.* Hova kell ennél több, akar mely Kereſztyén 'ſem mondhatat ennél többet.

§ XI. *Ed-*

§ XI. *Edgyetlen edgy kis nehézségnek el-igazétása.*

1. *Ha mind ez három hellyeken maga vólt az Isten az Ielenésekben: miért hát hogy Angyalnak-is mondatik az meg-jelent személy?* Az igen nagy nehezségnek tettzik *Vasarhellyi* Vramnak, ebben-is helyhezteti minden erejét vélekédésének. Maga ha ugyan valóban gondolkodot vólna rolla, könyen ki-találhatta vólna, hogy nem olly el-bonthatatlan akadály ez, a' mely miat ő kegyelme az Isten Fiának az O Törvénybé lőtt jelenésinek dolgában kénszerettethetet vólna az *Samosatenianus*oknak táborokhoz közeléteni: avagy a' mi nagyubb, okot adni azoknak az *Jesus Christus* örök Istensége felől-bizonyéto Sz. Irásbéli erősségekkel-való jattzodozásra. A' mint fellyebb *lib. 2. part. 2. Sect. 1.* meg-mutatám.

2. A' mi a' nehezségetskét illeti, mayd meg-hallyuk az *Pater*ektől, hogy *æquivocum est Angeli nomen* nem edgy jegyzésű (*Epiphanius* szava) az Angyali név: *non est nomen naturæ, sed officii*, nem természetnek, hanem tisztnek nevezeti, az Angyalnak igéje, a' mint *Ambrosius* szoll; holot ez név *Angyal* tsak azt tészi hogy *el-küldött*, *Követ*. Ha azért a' meg-jelent személy követséget vállalt vólt magára; Angyalnak az az Követnek, hellyesen mondatott, ha szintén Isteni személy vólt-is: Hiszem *Malachias*nal (a' mint sokszor emletem) a' *Pater* maga vallás-tétele szerént: [z] magyarán Angyalnak mondatik az *Christus*. Tehát az Ur *Jesus Christus* ez az Angyal, ki jollehet hogy testet még nem vött vala fel Szűztül: mindazáltal mivel az Atyáknak-is szintén ugy Közben-járójok vólt mint nékünk: [a] *Az Ur Jesus Christus Kegyelme által hisz-*

[z] az Summában n. 68

[a] Act. 15. 11.

[b] Apoc. 13.8. *szuk hogy meg-tartatunk, mint azok-is* (az Atyák.) [b] *az Bárány meg-öletett világ fundamentumának fel-vetése ulta*, igy beszélnek sz. Peter és sz. Janos: nem akarta őket-is, szintén mint nékünk, nekik-is a' képpen hasznalandó meg testesülésének neminémű eleinten-való szengejé mutatása nélkül hagyni, hanem néha néha, bizonyos lathato *formák*ban nékik-is meg-jelent, s-ő nallok-is az Atyatul követelkedet; és e'képpen az ő hiteket-is megerősítette. Mayd meg-olvasod ezeket *Hilarius*nál, *Chrysostomus*nal &c. &c.

3. Masodszor, valami kétképpen mondattathatik lenni, *valóságbol* vagy vélekedésből. Az Christus velekedésből mondatik edgynehányszor Angyalnak, sokan tsak Angyalnak velik vala az OTörvényben az *Christus*t azt mondgya *Ambrus* alább.

Sect. seq. paragr. 10. num. 3. 4. Harmadszor, az *Christus* Angyalnak hivattatik az jelenésekre nézve, mert az Isten-is magát látharo jelenések által ki nyilatkoztatta, miként az Angyalok szoktanak vala tselekedni.

§ XII. *Bé-summálása mind a' két* Sectiónak.

1. Igy mutatám-meg tulaydon az Sz. Irásbol, hogy mind az Jácobbal küzdő Férfi, mind az Vezér Angyal Exod. 3. v. 2. & 13. v. 21. & 14. v. 19. 24. & 23. v. 20. 21. nem egyéb hanem maga az Isten, nevezet szerént az Fiu lőtt légyen, nem képebélie álral hanem maga személlyében, más egyéb személynek közben-vetése nélkül: mind az okaért hogy *Jehovah*nak, *Abraham*, *Isaak*, *Jacob Istenenek* mondgya magát; mind penig egyéb okokért, és kiváltképpen az tsipke-bokorbéli jelenés részeről hogy *Moses* halála előt-való *testamentum* tételében-is, annak

nak az tsipke bokorban meg-jelent Angyalnak nevében áldotta-meg az *Joseph* nemzetséget. Angyalnak penig hivattatik ez mind két hellyen tisztire nézve, mert el-küldetésben, követségben járt az ő Sz. Atyától az emberekhez: az jövendő derekas követelkedésnek ez sengék által-való meg-mutatásáért. Mind ezek az bizonyétások penig, mind két rendbéli jelenés felől, noha külön-is edgyenként terhesek, és nemellyike ugyan szükséges-is edgyátallyaban; mindazáltal edgyüt bizonyétnak leg-hatalmasban, és ellene-álhatatlanképpen.

2. És noha keresztyén ember ezekkel meg-elegedhetik, s-az elő-forgo jelenések felől-való igaz értelemben, ezekhez képest meg nyughatik szintén; de minthogy az ellenkező félnek állapattyahoz képest az *Pater*ekre-is *appellá*lank; immár az következendő *Sectió*ban, az régi *Pater*eknek velünk edgyező vallásokat-is külön külön fel jegyezgetem, hogy valóban meg-értse az nyughatatlan agy, hogy nem mi gondoltunk tudomány az mellyét állatunk, hanem mind az Sz. Lélek szavai közöt ott vagyon; mind a' régi hiresb *Pater*ek, az első, harmadik, negyedik &c. száz esztendők alat a'képpen valották és állatták ez hit tzikkelyét, az *Christus* igaz és örök Istenséget tagadó Eretnekek ellen.

***

(:)

HARMADIK SECTIO.

Az regi be-vött jobb és több Patereknek bizonyétaſokrol.

RÖVID OBSERVATIOK.

Mind magok felöl az Paterek felöl, ſ-mind penig bizonyétaſok felöl.

I. IMmar Iſten kegyelméből az *Paterek* Irafira megyünk, kiknek mind magok ſ-mind irások felől akarok elől-járóban edgynehany dolgokat jelenteni. Elöſzör, hogy én itt nem valami homályos nevü *Doctorok*at hozok-bé, kik vagy az balvanyozaſnak derék kezdetibé, vagy annak meg-erösödéſében tanétottanak volna; hanē az elöt jóvalis: ugymint ennek elötte tizen-két-ſzáz, nemellyik tizen-harom ſzáz, tizen-négy ſzáz, tizen öt ſzáz eſztendökkel prædicallották az *Chriſtus Euangeliumat*.

II. Maſodſzor, hogy ezeket nagy reſzént mind Papiſta ſ-nehánykor *Jeſuita* nyomtatásból citalom. mellyet azért emlétek, hogy ne mondgyák oſztan azt az Uraim, hogy ne talam, mi közöttünk való *editiok*bol hozvan-bé az *Paterek* iráſit, gyanuſok lehetnének az bizonyéto *locuſok*. Mely dolognak okáért, a' hól az *Purgatorius Index*ekel fel-érem, azokbol-is (Vaſárhellyi Uram kedveért) hiteleſéteni fogom az bizonyétaſokat.

III. Harmadſzor, ezt-is nem itélem hogy ſzükſégteſenül *intimalom*, hogy gyakrabban olly könyveket fogom az *Paterek*nek emléteni, mellyekben nem csak *incidenter* valamely történt alkalmatoſſággal; hanem ugyan *ex profeſſo* irtanak azok ellen az Eretnekek ellen, az kiknek kontzokert *Vaſarhellyi* Uram ez ügyben üſtökötakar vonni.

IV. Negyedſzer arrol-is proteſtalni akarok, hogy én ezeket az *Paterek* Iráſit nem csak ki-irásokbol edgyen vagy kettön kivöl, citalom; hanem tulaydon magok Könyvekben olvaſtam, elölutol meg-tekintelvén er-

vén ertelmeknek igaz tzellyát. Azért nem tsak a' *Könyvek*et hanem az *Tomus*okat, sőt az *pagina*kat es *columna*kat-is az *editio*nak hellyevel s-idejével egyetemben szép meg-külömböztetéssel meg-emlétem. Keresd reá, s-ha a' nyomtatás miat vétek nem lészen benne, rá felelek hogy külömben a' mint citálom, nem találod.

V. Eőtődszőr, az *Pater*eket idejek szerent, rendel külön külön *paragraphus*okban jegyzegetem-bé: az leg-regiebbet elsőben, az utan az következendőt &c. Nem is szaggatom el az *controversia*k rendeinek kedvekért edgymastul az bizonyetásokat, hogy elsőben azt szedegetnem-ki belöllök a' mit az küzdő Ferfi felől mondanak, s-az utan, az Vezér-Angyal felől &c. Nem; hanem valamit akar mellyik köztünk forgó *controversia* felől az elsö mond, azt edgszer s-mind fel-jegyzegetem elsőben; s-annakutánna mégyek az következendő *Pater* Irasirá; es igy az következőkre.

VI. Az *mondások*nak *summá*ját-is az Paterek szavoknak mind eleikben irom; es nagyubb vilagossagért, szelesb karéjt hagyván a' leveleknek, arra hoszszabb betükkel az *contextus*bán lévő mondás aránt az *Titulus*okat (az az, hól legyen az küzdő Ferfi felől szö, hol az vezér Angyalrol, hól az felyhő es tüz oszloprol) mind fel-jegyzem: azért hogy, ha ki az e'kedig *tracta* alatt forgott Sz. Irasbéli igaz értelmet; az következendő Részben be-téttetendő tzafolásokkal egyetemben, az *Pater*ek Vallásaval edgyben akarja vetni, avagy tsak kivannya meg-tekénteni a' felől őket: elsö tekéntettel mindgyárt fel-talállya a' mit keres.

***

§ (*) §

Elt ez a' Clemens az Apostolokkal edgyüt, az első száz esztendőben.

§ I. Clemens Romanusbol.

1. Leg-elsö bizonyságom énnekem *B. Clemens Romanus*, a' kit az Atyafiak negyedik Papának számlalnak, ki felöl azt irja *Bergomensis* [c] hogy ezt Sz. Peter maga hatta vólt maga utan az Püspökségben, de alázatosságbol Clemens *Linust* es *Cletust* magánál fellyeb betsülvén, az Püspökséget azoknak engedte: Ez Clemens in *Clementinis* (mellyben illyen neve tétettetik fel az emlétet Sz. Embernek: *B. Clemens Romanus Petri & Pauli Discipulus & successor &c. edit. Colon. A. 1569. p. 11. D.*) Rufinus Toranus fordétasa szerént az Sz. Peter beszelgetési közöt (mellyekkel irja hogy Sz. Peter ötet meg-terétette) illyen bizonyságot jegyez fel:

[c] Bergom. lib. 8. ad A. M. 3290.

Amaz igaz Propheta az Christus jelent meg Mosesnek az tsipke-bokorban.

2. *De Jacob autem 12. Patriarchæ & ex ipsis 12. septuaginta duo. Hi fame exorta, in Ægyptum veniunt cum omni domo sua, & intra annos* CCCC. *benedictione & promissione Dei multiplicati, affligebantur ab Ægyptiis. Cumq; affligerentur, apparuit verus Prophetà, & Ægyptios quidem resistentes, ne Hebræorum populus exiret ab eis, & rediret ad patriam terram, decem plagis cœlestibus affecit: populum verò Dei eduxit ex Ægypto.* az az, Jacobtul peniglen (származanak) tizen-ket *Patriarchák*, es azoktul az tizenkettöktül hetven kettö. Ezek ehség támádván *Ægyptus*ban mennek minden házok népestöl, es negy száz esztendök alat Isten áldásabol es igeretiböl meg-szaporodván, nyomorgattatnak

nak vala az *Ægyptius*oktul. Es mikorō nyomorgattatnának, meg-jelenek az igaz Propheta *(az Christus a' mint az könyvnek argumentumában megmagyaráztatik) Moses*nek, es az *Ægyptius*okat, kik az Sidokat meg-akarjak vala tartoztatni, hogy ki ne mennének tőllók es haza földőkre viszsza ne ternének, tiz mennyei tsapasokkal veré-meg: az Isten népét penig ki-hozá *Ægyptus*bol.

3. Ismét ugyan ezen *Clemens*[d] más kőnyvében, az Apostolok szavával: *In eo die hora tertia, misit nobis Dominus donum Spiritus Sancti*-- -- -- -- *& prædicavimus Judæis & Gentibus eum esse Christum Dei constitutum Judicem vivorum & mortuorum. Hoc Moses testatus dicebat: accepit Dominus ignem à Domino, & pluit. Hunc vidit Jacob uti hominem, & dixit, vidi Deum facie ad faciem, & salvata est anima mea. Hunc Abraham hospitio exceptum judicem suum, Dominum confessus est. Hunc Moses in rubo vidit: de hoc in Deuteronomio dicebat, Prophetam vobis exeitabit de fratribus vestris tanquam me, ipsum audite in omnibus, quæ loquutus fuerit vobis: & omnis anima, quæ non audiverit Prophetam illum, exterminabitur è populo ipsius. Hunc vidit Jesus Nave dux exercitus Domini, armatum simul pugnantem ad Hiericho, quem procidens adoravit uti Dominum servus.* az az,

Azon a' napon három orakor kűldé nekűnk az Ur az Sz. Lelket -- -- -- -- es hirdettűk az Sidoknak es Poganyoknak őtet leñi az Isten *Christus*ának, a' ki eleveneknek és holtaknak birájáva

d. Clemens Constit. S. Apostolorum l. 5. c. 21. pag. 273.. B.

Christus Urunk volt:

1. ki a' Jehovahtul eső-lőt, *Gen.* 19.
2. a' kit Jacob Ferfiképben látot, *Gen.* 32.
3. a' kit Abraham a' két Angyalokkal edgyűt meg-vé-deglet. *Gen.* 18
4. a' kit Moses

a' tsipke bokorban látot. 5. a' ki *Josue*nak ki-vont fegyverrel meg-jelent. *Jos.* 6.

jára rendeltetett. Erről tevén *Moses* bizonyságot mondgya vala: vön az Ur tüzet az Urtul és esölle. Ezt látta Jacob mint valami embert, és mondta: láttam az Istent szinről szinre és megtartatott az én lelkem. Ezt Abrahám szallasara fogadván, birájának es Uranak vallotta lenni, Ezt látta Moses az tsipke-bokorban: erről mödgya vala az ötödik Könyvben, Prophetat támaszt nektek az ti Atyatok fiai közzül mint engemet, ötet halgassátok mindenekben, a' miket szolland ti nektek: és minden lélek a' ki nem halgattya azt a' Prophetat, ki-veszti tik az ö népe közzül. Ezt látta Jesus Nave (Josue) az Ur seregének hadnagya, fel-fegyverkezvén edgyüt hartzolni *Jerichó*nal, a' kit le-borulván imádot mint szolga az Urát.

§ II. Justinus Martyrbol.

Elt az masodik száz esztendöben, ugy mint A. Ch. 132. B.

1. Masodik bizonyság ennekem *Justinus Martyr*, kinek ugy vagyon maga tulaydon Könyveit hirtelenkedesem miat felnem kereshettem; mindazaltal oly Tanukbol irom-ki az ö szavait, a' kik ellen *Vasarhellyi* Vram, s-más *Jesuita*-is nem mondhat. Azon kivöl hogy *Pererius Jesuita*, in Gen. 32. (a' mint a' *Sectio*nak vegén meg ertyük,) ismét *Jacobus Pamelius* ez-is Papas *Doctor in Paradox. Tertul. cum Antidotis* (miképpen ezt-is bövebben ott értyük-meg) nyilván allattyak hogy *Justinus Martyr* edgyatallyaban ezen a' mi ertelmünken volt: edgy *Joannes Nodin-*

Fran-

Franciſcanus Doctor Pariſienſis in Exod. cap. 3. v. 2. illyen ſzavait hozza-bé *Juſtinus Martyr*nak ex Dialogo cum Tryphone Judæo:

2. *Ego, mi Triphon, rurſum demonſtrabo tibi, hunc ipſum qui ſolus vocatur Angelus & Deus, non modò apparuiſſe Moſi, ſed verè ei collocutum fuiſſe ex ipſamet Scriptura dicente:* Apparuit autem ei Angelus Domini in flamma ignis de rubo: & videbat rubum ardere nec tamen comburi: & dixit Moſes, accedam videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Ubi verò Dominus vidit accedentem viſendi causâ, vocavit eum de rubo &c. *Quemadmodum igitur eum, qui Jacobo in ſomnis apparuit, Angelum Scriptura dicit, deinde hunc ipſum Angelum narrat ſic locutum: Ego ſum ille Deus quem vidiſti, cùm vultum Eſaui fratris tui fugeres; & Abrahami ætate damnatis Sodomis Dominus à Domino damnationem intuliſſe legitur: ſic & nunc quando Scriptura narrat, Angelum Domini apparuiſſe Moſi, ac mox Dominum Deum ſuiſſe ſignificat miniſtrantem ei ſupermundano Deo, quo non eſt alius ſuperior. Etenim Dei Filius nominatur Sapientia, Angelus, Sermo, Deus, Dominus: aliquando etiam Magiſtrum militiæ ſe dicit, ut quando humana ſpecie apparuit Jeſu Nave filio. Conveniunt autem ei hæc omnia nomina, eoquòd paternam voluntatem exequatur,* az az: En, jo Triphon, iſmét meg-mutatom néked, tulaydon az Szent Iráſbol, hogy ez a' ki egyedûl Angyalnak es Iſtennek hivattatik, nem tsak meg-jelent *Moſes*nek, hanem ugyan beſzel-

Egyedûl tsak az Chriſtus hivattatik Angyalnak ſ. Iſtennek.

Az Chriſtus volt a' ki *Moſes*nek az tsipke közöt megjelent.

Angyal az Chriſtus.

Az Chriſtus az a' ki Joſuenak mezetelé fegyverrel meg-jelent, ö mutat-

ta-meg magat emberi képbé, ábrazatban.

let-is velle: Meg-jelenék (igy szoll az Irás) penig néki az Istennek Angyala tűz lángban az tsipke-bokorbol: es lattya vala hogy az tsipke-bokor égne de el-nem égne: es monda Mosés: oda közelétek, meg-látom ez nagy látaſt, miért nem ég-meg az tsipke-bokor. Es mikor az Ur látná oda jarulni, hivá ötet az tsipke-bokorbol &c. A' mint azért azt, a' ki Jacobnak álmában meg-jelenék, Angyalnak mondgya az Irás, annakutanna meg igy mondgya azt: En vagyok amaz Isten, a' kit láttál mikoron Esaunak az te Atyádfiának ortzája előt futnál; és Abraham idejében az el-kárhozott Sodomára az Vr az Vrtul kárhoztatáſt hozni olvaſtatik; igy itt-is mikor az Irás beszélli hogy az Vrnak Angyala jelent legyen meg *Mosés*nek, és mayd Vrnak s-Istennek jelenti lenni: azt mutattya a'kit gyakran olvasunk szolgalni az vilag felet levő Istennek, a' kinél más fellyebb való nintsen. Mert az Isten Fia neveztetik Böltseségnek, Angyalnak, Igének, Istennek, Vrnak: nemelykor seregek mesterenek mondgya magát, mint mikor emberi képben Josuenak a' Nave fianak meg-jelent-vala. Mert mind reá illenek ezek a'nevek, azért hogy az ő Attya akarattyat vegben-viszi.

Az Christus mutatta meg-magat, és szol-

e. Iustin. Apol. 2. pro Christianis ad Anton. circa c. fin.

3. Ismet: [e] *Cum in Ægyptum mittendus esset* (Moses) *ut educeret illinc populum Israeliticum, pascenti pecudes sui affinis in Arabia, videndum alloquendumq́, se in rubo ardente hic noster Christus præbuit, dixitq́, solve calceamenta tua &c.* az az, Mikoron

ron *Ægyptus*ban küldetetendő volna *Moses*, lot *Mosessel* az
hogy ki hozná onnan az Israel népét, legeltet- tsipke-bokor-
vén az ő Ipájának apro marhait Arabiaban, ban.
meg-mutatta magat es szonak allot ez a' mi
*Christus*unk, es mondot, old-meg saruidat &c.

§ III. Irenæusbol.

Elt ez-is az masodik seculumban ugymint An. Chr. 156.

1. Harmadik tanum ennekem *Irenæus* ki *Polycarpus*nak Sz. János tanitványának, tanitványa volt. Ez a' *Pater* az ő Irásiban nem edgy hellyen állattya hogy az Isten Fia az O *Testamentum*ban edgy nehány izben meg-jelent emberi ábrázatban; és hogy az az ő jelenési, eleve-való mutatási voltanak az ő emberré létének. Igy ir ő edgyüt az ő Könyveiben. [f]

f Iren. adverſ. Hæreſ l. 4. cap. 15. p. 332. C edit. Col. An. 1596.

1. *Abraham à Verbo cognoscens Patrem, qui fecit cœlum & terram, hunc Deum confitebatur: & doctus per repræsentatione, quòd inter homines homo futurus esset Filius Dei, concupivit eum diem videre*, &c. az az: *Abraham* az Igétől (a' Fiutul) meg esmervén az Atyát, ki az mennyet és a' földet teremptette, ezt Istennek vallya vala lenni: és meg-tanétatván az jelenesbéli mutatás által, hogy az emberek közöt ember léendő volna az Isten Fia, kivánta azt a' napot látni &c. Itt az jelenésen *Irenæus* érti azt az három Ifiaknak Abrahamhoz-valo jöveteleket, mellyről *Gen. 18.* vagyon emlekezet; kiknek edgykét Isten Fiának hitte Abraham lenni, s az *Christus* emberré-letének eleve-való mutatásának esmérte. Hallyuk *Fevarden-*

Az Mamre vel-gyében meg-jelent három Férfiaknak edgyike az Isten Fia volt.

g Fevard. in Annot. ad cap. hoc Irenæi.

tius [*g*] Baratot, ki *Irenæus*nak ez uttal-való kinyomtattatásában forgolodot, és magyaraztais a' kőnyveket. Ez igeket *& doctus repræsentatione*, igy magyarazzá *Fevardentius: De trium illorum apparitione loquitur, quorum unum* Filium Dei *fuisse, quem adorârit, & Dominum Deum suum vocârit, magna concordia docent Justinus, Tertullian.* &c. az az, Ama' három ferfiaknak meg-jelenésekről szol, kiknek edgyike hogy az Isten Fia lőtt légyen, a' kit imádot és Uranak hiyt (Abraham) nagy meg-edgyezessel tanéttyak *Justinus, Tertullianus*, &c.

3. Ezent állattya *Irenæus* az következendő 17-dik *Caput*ban-is [h] mely az elébbi homályos mondásának magyarázattya lehet; *Propter hoc Judæi excesserunt à Deo Verbum Dei non recipientes, sed putantes per seipsum Patrem sine Verbo, id est, sine Filio posse cognoscere Deum, nescientes eum qui in figurâ loquutus est humanâ ad Abraham & Aaron, & iterum ad Mosen dicentem; Videns vidi vexationem populi mei in Ægypto, & descendi liberare eos.* az az: Azért szakadtanak-el az Sidók az Istentől, az Istennek Igéjet nem vevén, hanem azt velvén hogy magán az Atyát az Ige az az, a' Fiu nélkül Istennek esmérhetik, nem tudván azt a' ki emberi képben szollot *Abraham*nak, *Aaron*nak, és ismét Mosesnek mondván: Latván láttam az én népemnek nyomoruságát, és le szallottam hogy meg szabadétsam őket.

h Iren. lib. eod. cap. 17. pag. 334. A.

Az Christus az Isten Fia volt: a' ki Abrahamnak a' két Angyalokkal emberi *formá* ban megjelent: a' ki az tsipkebokorbol szollot *Moses*sel.

4. Alabb még ennel-is világosban szol a' tudós

dós *Doctor*: [i] *Inseminatus est ubiq; in Scripturis Filius Dei, aliquando quidem cum Abrahamo loquens, cum eodem comesurus, aliquando cum Noë, dans ei mensuras: aliquando autem quærens Adam: aliquando Sodomitis inducens judicium: & rursus cum videtur, & in viam dirigit Jacob, & de rubo loquitur cum Mose.* az az: Be-plantaltatott mindenüve az Irásban az Istennek Fia, nehanykor *Abraham*mal szolván, ő vélle eendő lévén, nehanykor *Noë*val, mértékeket adván néki: nemelykor *Adam*ot keresvén az kertben; nemelykor az *Sodoma*beliekre hozván büntetést; és ismét mikor ugy tettzenék néki, *Jacob*ot utban igazettya, az tsipkebokorbol szoll *Moses*sel. az margón ezek az *locus*ok jegyeztettek fel. *Genes. 18. Gen. 6. 14. Genes. 3. 10. Gen. 19. 24. Gen. 28. 13. Exod. 3. 14.* &c.

i Iren. lib. eod. cap. 23. pag. 339.

Az Fiu Isten volt *Abraham*nál az két Angyalokkal védégségben: *Jacob*nak az laytorjan ő jelent meg: Az tsipke-bokorban-is ő szolla *Moses*sel.

§IV. Clemens Alexandrinusbol.

Elt ez-is az második seculumban ugymint A. C. 180.

1. Negyedik bizonyságul *Alexandria*i Kelement állatom, ki *Pantenus Martyr*nak Tanétványa volt *Origenes*nek penig Tanétója. Ez nagy világossan irja hogy az *Christus* maga szyemellyében volt az Israelnek vezére, ő volt az Jacob laytorjája tetejen, és az küzdő Férfi-is. ezek az ő szavai. [k]

k Clem. Alex. juxta versionem Gentiani Herveti Papistæ, Pædagog. lib. 1. cap. 7. fol. 23. edit. Basil. An. 1556. E. F.

2. *Noster autem Pædagogus sanctus Dominus Jesus* -- -- -- -- *De ipso dicit aliquando Spiritus sanctus in Cantico* -- -- -- -- Dominus solus duxit ipsos, & non erat cum eis Deus alienus. *Apertè ut mihi quidem videtur, Scriptura ostendit Pædagogum, ejus*

Az Isten Fia maga szemelyében volt az Israelnek vezére:

ő mondgya: személy szerént: *En vagyok a' te Urad Istened, ki kihoztalak &c.*

ductum ennarrans. Rursus autem, quando dicit, PER PROPRIAM PERSONAM, *seipsum fatetur pædagogum:* Ego Dominus Deus tuus, qui éduxi te de terrâ Ægypti. az az, A' mi velünk bánónk igazgatonk penig az szent Ur Jesus -- -- ---- ő rolla mondgya nehányszor az Sz. Lélek az enektsében: (Deut. 32.) *Az Ur edgyedûl hordozta őket és nem vólt ő vélle idegen Isten.* Nylvanságosſan (a' mint en nékem tettzik, mutattya az Irás az Igazgatot (az *Christust*) az ő vezérléſét beszélvén elő. Iſmét penig mikoron mondgya, MAGA TULAYDON SZEMELLYE ALTAL vallya magat Igazgatónak lenni: *En vagyok* ugymond, *a' te Urad Istened, ki ki-koztalak tegedet Ægyptus földebôl.*

Abrahamnak az két Angyalokkal, és Jacobnak a' laytorja tetején az *Christus* jelent vólt meg. Az kûzdő Férfi maga vólt az Christus.

[1] Clem. Alex. ibid. verbis proximè ſequentibus.

3. Iſmét mindgyárt a' kövétkezendő igékben [1] Is apparuit Abrahæ &c. *Jacobo autem pædagogus videtur eſſe evidentiſſimè. Et ita ait, dicit: Ecce ego tecum cuſtodiens te in univerſâ viâ*, Gen. 28. &c. *Cum eo autem colluctari quoq; dicitur:* Remanſit autem inquit, Jacob ſolus & luctabatur homo cum eo, *nempe Pædagogus*, uſque ad matutinum. az az: Az (Jeſus) jelent-meg Abrahamnak &c. Jacobnak penig nylvánságoſſán Igazgatojának lattatik lenni: ő néki mondgya azért: *Imé én téveled vagyok őrizvén teged ez egész utban*, &c. Gen. 28. O vélle penig kûzdéni-is mondatik: *el maradá* ugymond, *Jacob maga és kûzdik vala ő vélle edgy ember*: tûdnia-illik az Vélle-báno (az Ur Jeſus Chriſtus) *egész háynalkoraig.*

4. Je-

4. Jelenségekbõl, hogy ez kũzdõ Férfi maga lõtt légyen az Isten az õ Fia tudnia-illik szintén azonbol bizonyettya *Clemens*, a' mellyekbõl én: igy szoll ugyan ott: [m] *Quod autem Verbum esset, qui erat unà cum Jacob aliptes & inunctor, & Pædagogus humanæ naturæ, ex hoc sciri potest:* Interrogavit, *inquit*, ipsum, & dixit ei: Enuncia mihi quòd sit nomen tuum. Et dixit ei: Cur interrogas nomen meum? *nomen enim novum novo populo reservabat, nempe infanti. Adhuc enim erat innominatus Deus Dominus, ut qui nondum homo factus fuerat. Vocavit tamen Jacob nomen loci illius Speciem Dei.* Aspexi enim, *inquit*, Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea. *Facies autem Dei est Verbum, &c. Tunc etiam nominatus est Israel, quando vidit Deum Dominũ. Hic est Deus, qui est Verbum, qui Pædagogus, qui ei postea rursus dixit: Ne timeas, descẽde in Ægyptum, &c.* az az: Hogy penig az Ige (az Fiu) légyen a' ki Jacobbal vala õ néki gyozõdelẽ jelenségevûl meg-kenõje, és az emberi természetnek Velle-banója, ebbõl tudhatni-meg: *Meg-kérdé* ugymond, *ôtet és monda néki: mondmeg nékem kitsoda neved. Es monda: mit kerded az én nevemet?* mert az uy nevet uy népnek tartya vala, tudnia-illik az gyermeknek. Még el névezetlen vala az Ur Isten (az Fiu tudnia-illik) mint a' ki még emberré nem lõtt vala. *Hivá* mindazáltal *Jacob azt a' hellyet-Isten Szinének. Meg lattam* ugymond, *az Istent szemtûl szembe, avagy szinrõl szinre, és meg-menekedet az én eletèm.* Az Isten ortzája

m Clem. ibid. in seq.

tzája penig az Ige &c. Akkor neveztetek *Israel*nek-is, mikoron látta az Ur Istent. Ez az Isten a' kilge, a' ki Gyermekkel-báno, a' ki ő néki ismét mondot: Ne fély le-menni *Ægyptus*ban, &c.

[m] Clem. Alex. lib. 2. cap. 3. fol. 38. D. in fine.

Az Fiu Isten vólt az tsipke-bokorban.

5. Az tsipke-bokorban meg-jelent Angyal felől-is azt hiszi *Clemens Alexand.* [n] hogy az-is maga az Isten Fia vólt: *per rubum Verbum visum fuerat*; az az, az tsipke bokor által az Ige (az *Christus*) láttatott vólt. &c.

§ V. Tertullianusbol.

Ek An. Chr. 200. az harmadik seculumnak kezdetiben.

1. Ötödik Tanúnak *Q. Septimius Florens Tertullianus*t állatom, ki *Carthagoi Presbyter*nek neveztetik az Könyvnek *Titulus*aban. Ez a' *Pater* sok hellyen szoll erről a' dologrol; igy szoll a' többi közöt az *Abraham*nak meg-jelent harom Férfiak felől: [o]

[o] Tertull. de Carn. Chr. cap. 6. pag. 652. num. 68. edit. Paris. Ann. 1598.

Christus Urunk fel-vött testben jelent-meg Abrahámnak az két Angyalokkal-egyút.

2. *Atqui tunc quoq; inter illos Angelos, ipse Dominus apparuit Abrahæ sine nativitate, cum carne scilicet pro eadem causæ diversitate.* az az: Az Angyalok közöt-is akkor maga jelent volt meg az Ur Abrahamnak születes nélkül, testel tudnia-illik, ugyan azon oknak külömbségéért.

[p] Idem Tert. ibid. n. 59.

3. Kitsoda lött légyen penig ez az Ur, azt-is következendő szavaiban ugyan ott mindgyart igy jelenti: [p] *Sed vos hoc non recipitis, non eum Christum recipientes, qui jam tunc & alloqui, & liberare, & judicare humanum genus ediscebat in carnis habitu non natæ adhuc*, &c. az az; De ti (Eretnekek) azt nem veszitek, nem azt az *Christus*t véven, a' ki már akkor az emberi nemzetet, meg-

szo-

szólétáni, meg szabadetani, és meg-itélni tanullya vala (*az az a' mint* Pamelius [q] *magyarázza, tanulvala már akkor az emberekkel társalkodni, szoktattya vala magát az társalkodásra*) az testnek állapottyaban, mely még nem szűletett vala. Azt akarja edgy szoval mõdani, hogy az *Christus* már akkor az Atyákkal társalkodik vala az testben, noha nem szűlettettben, mindazáltal valóságosban. Noha penig az *Paradoxom*ok kõzzé szamlaltatik, hogy azt az O Tõrvényben-való testet, melyben az Atyaknak *Christus* Urunk meg szokot vólt jelenni, valóságos, merõ testnek mondgya *Tertullianus*; de hiszem ugyan meg-áll s. igaz az õ értelme az õ *Censori*nak itéletek szerént-is [r] anyiban a' menyiben az *Christus* az O Tõrvényben meg-jelentnek leni állattya; és hogy valamenyiszer az Irás említi hogy láttatott az Isten és szollot; nem az Atyat hanẽ a' Fiat kellyẽ érteni, tudnia-illik mikor meg-jelent *Adam*nak *Gen. 3. Abraham*nak, *Gen. 12. & 17. & 18. Loth*nak, *Gen. 19. Agar*nak, *Gen. 22. Jacob*nak, *Gen. 28, 32, 35.* és *Moses*nek, *Ex. 3*, a' mint ezeket &c. *Tertull. l. adv. Jud. c. 9. lib. de carn. Chr. c. 6. Adv. Marc. l. 2 c. 27. & l. 3. c. 6. Lib. adv. Prax. c. 14. & 16.* be hozza és elõ számlallya. Mellyel mindazáltal nem azt akarja *Tertullianus* állatni, mint ha az Ur Jesus *Christus* az õ isteni természetibẽ lattathatot vólna valakitûl, a' mint régẽ az *Arianus*ok a' *Christus*nak õrõk és az Atyával egyenlõ s. azõ Istensége ellẽ allatták: mert igy meltán tulajdonettatott vólna néki a' *Maximinus Arianus* Eretnek értelme.

q Pamel in Annotat. in Tertull. n. 58.

Az Christus az O Tõrvénybẽ, testben társalkodot az Atyakkal.

r Parad. Tert. cum Antid. Iac. Pamelii in Parad. 194.

me. Hanem inkabb, mivel az lathátatlan vólt őnőn magában: azért akart bizonyos képekbē meg-jeleñi, hogy azok által neminémű képpen lattathatnék az emberektől. *Dicimus & Filium* (igyszol maga Tertullianus adv. Prax. c. 14. n. 85. in fin.) *suo nomine eatenus invisibilem, quâ sermo & spiritus.* az az, a' Fiat, (mint az Atyát) ánnyiban a' menyibē Lélek és Ige, lathatatlañak mondgjuk.

4. Ismét ugyan *Tertull.* [s] *Deus in terris cum hominibus conversari non alius potuit, quàm sermo, qui caro erat futurus.* az az, Isten az földőn az emberekkel nem egyéb tarsalkodhatot hanem az Ige az ki testé leendő vala.

s Terr. cont. Prax. c. 16. num. 98.

A' meg-testesülendő *Christus* tarsalkodot az O Tőrvényben az emberekkel.

Elt Anno Chr. 242. mert azt jelenti Jacobus Pamelius *in Argum. lib. Novatiani de Trinit. n. 1. hogy Fabian Papa alat vólt ez* Romában *Presbyter. Fabian Papa penig* (*ut* Bergom. ad an. M. 5440. jelenti) *püspökösködöt* Anno Chr. 241 242.

§ VI. Novatianusbol.

1. Hatodik tanu *Novatianus.* Vagyon ennek az *Pater*nek edgy Irása az Sz. Haromságról melyben sok nyilvánságos bizonyságok vannak az mi értelmünknek állatására valók. Ugy vagyon penig, hogy ez az *Novatianus* osztán idő jártában, neminémű dolgokban el-szakadot vólt az *Ecclesiá*tul Eretnekké lőtt vólt; (ez-is vólt az Romai *Ecclesiá*nak első szakadása a' mint *Bergomensis lib. 8. ad An. Mundi 5441.* irja) mindazáltal akkor még mikor ez Kőnyvét *de Trinit.* irta igaz *Catholicus* vólt, igy bizonyét erről *Pamel. in Arg. lib. De Trinitate disputaturus Novatianus Presbyter Romanus, sub S. Fabiano Papâ, quantum apparet adhuc Catholicus.* Ez a' *Pater* [t] nylván állattya hogy az mely Angyal felől *Gen. 31. 11.* Jacob az ő feleséginek beszéll vólt, az maga lőtt légyen az Isten Fia; ezek az ő szavai:

t Novatian de Trin. c. 27. num. 118. &c. pag. 1254. in calce Operum Terrull.

2. *Quid*

2. *Quid si & alio in loco legimus Deum Angelum positum? Nam cum apud Uxores suas Liam & Rachel, Jacob de Patris illarum iniquitate quereretur, & cùm referret, quòd jam in terram propriam remeari & reverti cuperet; somnii quoq; sui interponebat authoritatem, quo tempore refert sibi Angelum Dei per somnium dixisse:* Jacob, Jacob &c. Ego sum Deus qui visus sum tibi in loco Dei, ubi unxisti mihi illic stantem lapidem &c. nunc ergo surge, & proficiscere de terrá hác, & vade in rerram nativitatis tuæ, & ero tecum. -- -- -- -- -- -- *hîc qui ista promittit Deus & Angelus esse perhibetur: ut meritò distinctio sit inter eum, qui tantummodò Deus dicitur; & inter eum, qui non Deus simpliciter, sed & Angelus pronunciatur. Ex quo si nullius alterius Angeli potest hîc accipi tanta authoritas, ut Deum quoq; se esse fateatur, & votum sibi factum esse testetur,* NISI TANTUMMODÒ CHRISTI, *cui non, quìa Angelo tantùm, sed quia Deo votum voveri potest; manifestum est, non Patrem dici posse,* SED FILIUM DEUM & ANGELUM. az az, Hat ha más hellyenis hasonlatos képpen olvassúk az Istenangyalt? mert mikor Jacob az ő feleségi *Lia* és *Rachel* előt panaszolkodnék az ő Attyoknak hamisságárul, és emlétené hogy ő immár haza földeben kivanna viszsza-menni es fordulni; alom-látasának meltóságát-is forgattya vala, melyben beszélli nékik hogy igy módot légyen alom által néki az Angyal: *Jácob, Jacob* &c. *En vagyok az Isten, a' ki lattatam tetôlled az Istennek hellyen, a' holot meg-*

Istennek Angyal az Christus.

Az mely Angyal felől Jacob az ő feleségeinek szól *Gen.* 31. v. 11. önön maga az Fiú Isten: Az Fiu nem az Atya, mondatik az O Törvényben Istennek és Angyalnak.

meg-kented ennékem az ott álló követ &c. *moſtan azért kelly-fel és menny-el erről az földről az te ſzületeſednek földére, és veled léſzek* ------ itt az ki ezeket igéri, Iſtennek és Angyálnak mondatik lenni; ugy hogy meltán külömbség légyen a' közöt a' ki tsak Iſteńek mondatik, és a' ki Iſtennek nem tsak magán hanem Angyalnak-is hivattattatik. Hoñan, ha ſemi más Angyalnak annyira-való méltóſága itt nem gondoltathatik, hogy edgyſzer-ſ-mind Iſteńek-is vallya magát, és hogy fogadáſt bizonyetson máſoktul ő néki tétettetnek leñi, Hanem tsak az Christusnak, a' kinek nem a' menyiben Angyal tsak, hanem a' menyiben Iſten annyiban tehetni fogadáſt; nylván vagyon hogy nem és Atya, hanem az Fiu mondattathatik Iſtennek az Angyalnak.

Iſtennek ſ. Angyalnak edgy teremptett Angyal-is né mondattathatik.

3. Iſmét az következendő harmadik *lineán*: *Scripturæ Chriſtum & Angelum frequenter & Deum dicunt.* az az, Az Iráſok az *Chriſtus*t gyakorta Angyalnak és Iſtennek mondgják.

Az Chriſtus Angyalnak ſ. Iſtennek gyakran mondattatik az Iráſban.

4. Meg a' következendő *lineán* mindgyárt: *His omnibus etiam illud accedit, ut quomodo illum & Angelum frequenter & Deum poſuit Scriptura divina, ſic illum & hominem ponat & Deum, exprimens eadem Scriptura divina, quod erat futurus,* &c. az az, Ezekhez az- is hozzá-jarul, hogy a' miképpen azt (az Chriſtuſt) Angyalnak-is Iſtennek-is gyakorta mondgya az Irás, igy ugyan őtet Iſteńek-is embernek-is jelénti, ki mutatván azon iſteni Irás, mi leendő vala (az Chriſtus).

Iſtennek ſembernek mondatik az *Chriſtus* az O Törvényben.

5. Hoz-

5, Hozza-bé *Novatianus* peldavul *num. 120.* az küzdő Ferfiat, kit atallyában a' *Christus*nak állat lenni ſ-abbol bizonyéttya a' mit az élebb monda: Remanſit enim, *inquit*, Jacobus ſolus, & luctabatur homo cum eo &c., Non inquit, Vocatur nomen tuum Jacob, ſed Iſraël erit nomen tuum, n. 121. *Ac ſi Iſrael eſſet homo videns Deum, eleganter oſtendebat Dominus*, QVÒD NON TANTÙM HOMO ESSET, QVI COLLUCTABATUR CUM JACOB, SED ET DEUS. az az, *El marada*, ugymond, *Jacob maga és küzdik vala edgy ember ö velle*, &c. *Nem Jacobnak hivattatik* ugymond, *az te neved hanem Iſraelnek*, &c. Mintha Iſraël Iſten láto ember vólna, ekeſſen mutattya vala az Ur, HOGY NEM TSAK EMBER VÔLNA A' KI KÜZDIK VALA JACOBBAL HANEM ISTEN-IS.

Az küzdő Férfi maga az Iſten.

6. És iſmét nagy hamar az következendő maſodik *lineá*nak a' végén, állatáſának erősségit-is az Igekből meg-mutogattya: *Et ut nulla adhuc poſſet eſſe dubitatio, interpretationem ipſe poſuit dicendo:* Quia invaluiſti cum Deo & cum hominibus potens es. *Ob quam cauſam hic idem Jacob intelligens jam vim Sacramenti, & pervidens auctoritatem ejus, cum quo luctatus fuiſſet, nomen loci illius, in quo colluctatus eſt, vocavit viſionem Dei. Superſtruxit præterea cauſas ad interpretationem Dei porrigendam.* Vidi enim, *inquit*, Deum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea. *Vidit autem Deum, cum quo colluctatus eſt, quaſi cum homine, ſed & hominem quidem, quaſi victor, tenuit, benedictionem au-*

Az küzdő Férfi hogy maga lőtt légyen az Iſten, ketelkedes kivül vagyon

1. mert maga módgya, hogy az Iſtené vólt Jacob erős.

2. Mert a' hel-

lyet *Phanuel*nek, az az, Isten látasának nevezte.

tem quasi à Deo, ut inferior, postulavit: ita ut cum Deo & cum homine colluctatus fuit, &c: az az, És hogy semmi ketelkedés a' dologban ne lenne, maga magyarázatot mondot igy szolván: *Mivel győzödelmes erős voltal az Istennel, az emberekkel-is erős vagy.* Mely okért ugyan ezen Jacob értvén már az *sacraméntum*nak erejét, és által látván annak meltóságát, a' kivel küzdöt vólna, az helynek nevét a' melyben küzdék, hivá Isten látásának. Okokat-is annak felette vetet-fel magyarázat adásért, *Mert lattam*, ugymond, *az Istent szinről szinre, és mag-tartatott az én lelkem.* Latta penig az Istent a' kivel küzdöt mint valami emberrel, de az embert-is mint győzödelmes meg-tartoztatta, az áldást penig mint Istentől, alább-való levén ugy kevanta: igy Istennel és emberrel küzdöt, &c.

u Novat. in fin. cap. 27. lib. de Trin. num. 121. 122. pag. 1256.

Isten-Angyal.

7. Arrol az Angyalról-is, a' kinek Jacob unokait ayanlá, *Genes. 48. vers. 16.* azt vallya *Novatianus* [u] hogy az-is az Isten maga vólt, tudnia-illik a' Fiú; szintén azon erősségekkel, mellyekkel én oda fel állíttám: ezek az ő szavai: *Et tamen etiam posthæc, æquè non cessat eadem Scriptura divina, Angelum Deum dicere, Deum Angelum pronuntiare. Nam cùm Manassen atque Ephren filios Joseph benedicturus esset, hic ipse Jacob transversis super capita puerorum manibus conlocatis,* Deus, *inquit*, qui pascit me à juventute meâ usque in hunc diem, Angelus qui liberavit me

ex

ex omnibus malis, benedicat pueros hos. *Usq; adeò autem eundem Angelum ponit, quem Deum dixerat, ut singulariter in exitu sui sermonis posuerit personam, de quâ loquebatur, dicendo, Benedicat pueros hos. Si enim alterum Angelum voluisset intelligi, plurali numero duas personas complexus fuisset: nunc unius personæ singularem numerum in benedictione deposuit,* Ex quo eundem Deum atque Angelum intelligi voluit. *Sed enim Deus Pater accipi non potest: Deus autem & Angelus Christus accipi potest. Quem, ut hujus benedictionis authorem etiã, transversas super pueros manus Jacob ponendo significavit, quasi pater illorum esset Christus.* az az: Ezek után-is egyenlőképpen, nem szűnik azon isteni Irás meg az Angyalt Istennek mondani, és az Istent Angyalnak. Mert mikor *Manassét* és *Ephraimat* az Joseph fiat megakarna Jacob áldani, kereszтül tevén kezet az gyermekek fejen, igy szolla: *Az Isten a' ki legeltetett engem az én ifjuságomtul fogva mind ez napig; Az Angyal a' ki még-szabadétot engemet minden gonosztul, aldgya-meg ezeket az gyermekekőt.* Annyira ugyan azonnak érti penig az Angyalt azzal a' kit Istennek mondot vala, hogy edgyes szám képpen említi-meg beszédének végen az személyt a' ki felől beszéll vala, mondván, *aldgya-meg ezeket az gyermekeket.* Mért ha más Angyalt akart vólna értettetni, többes szam szerént foglalta vólna edgyben a' két személyeket: de la tsak edgy személynek szama szerént

Az Angyal a' kinek Jacob az ő unokait ayanlá maga az Isten, és nevezet szerént az *Christus.*

Az Istentül és az Angyaltul mint tsak edgj személytül kér Jacob áldást.

rént edgyes szam jegyző igevel szoll, Mellyel az Istent es Angyalt ugyan azonnak akarta ertetni. De mivel az Atya Isten nem értettethetik; az Isten penig és Angyal az *Christus*ért vetettethetik. Kit, ugymint fő okát ennek az áldásnak Jacob azzal-is jelentet, hogy unokaira kezeit edgymáson tőtte vólt (kereszt*formán*) által, mint ha azoknak attyok az *Christus* vólna.

z Pamel. Annot. in lib. de Trin. Novat.

8. *Pamelius* (Papista Tanétó voltara) 'sem tőrölte ezt az nyilván-való állatasát *Novatianus*nak ki, meg 'sem jegyzi érte, hanem még segélli az olvasót [x] hogy masút-is állatta légyen *Novatianus* az itt emlétett *Istent és Angyalt Christus Urunknak lenni. Suprà, hanc scripturam, quomodo* idem Deus & Angelus Christus, *tractavit latiùs Auctor cap. 15.*

M. N. MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

y Novat. lib. eod. cap. 26. num. 112. &c. p. 1253.

Az *Agar*nak meg-jelét Angyal *Gen.* 16. maga vólt az Isten.

9. Az *Agar* Angyala felől-is azt állattya *Novatianus*.[y] hogy az-is az Isten vólt: *Agar ancillam Saræ de domo ejectam pariter & fugatam Angelus convenit, apud fontem aquæ in viâ Sur.* -- -- -- -- -- *Hunc autem Angelum & Dominum Scriptura proponit & Deum: nam nec benedictionem seminis promisisset, nisi Angelus & Deus fuisset.* az az, Az hazbol ki-vettetett és el-kergettetett Agarral az Sára szolgalójával az Angyal szemben lőn az *Sur*-utában levő forrasnál -- -- -- -- -- Ezt az Angyalt penig az Irás Urnák-is mondgya Isteñek-is: mert az magnak meg-áldásat 'sem igérte vólna, ha az Angyal Isten-is (edgyszer s-mind) nem lőtt vólna.

10. Azt

10. Azt-is mindgyárt meg-mondgya az következendő harmadik *linea*n, hogy teremtett Angyalnak soha ez az név, mellyel itt az Angyal neveztetik nem tulaydonéttatik: *Quomodo ergò Deus erit si Angelus fuit, cum* NON SIT HOC NOMEN ANGELIS UNQUAM CONCESSUM: *nisi quoniam ex utroq; latere nos veritas, in istam concludit sententiam, quia intelligere debeamus Dei Filium fuisse------ qui magni consilii Angelus pronuntiatus est. Ergò si hic locus neq; personæ Patris congruit, ne Angelus dictus sit: neq; personæ Angeli, ne Deus pronuntiatus sit: personæ autem Christi convenit, ut & Deus sit, quia Dei Filius est, & Angelus sit, quoniam paternæ dispositionis adnuntiator est: intelligere debent contra Scripturas se agere hæretici, qui Christum cum dicant se & Angelum credere, nolint etiam illum Deum pronuntiare, quem in Veteri Testamento, ad visitationem generis humani legunt sæpè venisse.* az az, Miképpen leszen tehát Isten ha Angyal volt? holot SOHA NEM ENGEDTETETT ANGYALNAK EZ A' NEV: hanem mivel mind két odalul (az az hogy ez nev, Isten Angyal; sem az Atyának, sem puszta Angyalnak nem tulaydonéttathatik) az igasság minket arra az értelemre kénszerét, hogy értenünk kellyen az Isten Fiat,------ a' ki nagy tanáts Angyalnak mondattatott. Azért ha ez helly sem az Atyának szemellyére nem illik, hogy Angyalnak ne mondattatott legyen: sem az Angyal szemellyére, hogy Istennek ne mondattatott legyen: az *Christus* sze-

Soha az terépzett Angyal edgyszersmind Istennek nem hivattatik.

Valahol az Irásban az Angyal Istennek is hivattatik, mindenüt az Christus ertettik.

mellyére penig reá illik, hogy Isten-is lőtt legyen, mivel Isten Fia; Angyal-is, mivel ő az Atya rendeléſének hirré-tevője: eſzekben kell venniek az Eretnekeknek, kik holot azt mondgyák hogy ők az *Chriſtus*t Angyalnak hiſzik, mindazáltal nem akarjak azt Istennek-is mondani, a' ki felől az O *Teſtamentum*ban olvaſſák, hogy az emberi nemzetnek latogatáſara gyakorta el-jőt.

p. 1253. 1254.

Az *Chriſtas* vólt az, a' kit Abraham az két Angyalokkal edgyűt befogadot vólt. *Gen.* 18.

2. Az *Abraham*nak meg-jelent három férfiaknak edgyike felől-is illyen iteletbē vagyon *Novatianus num. 113. Adhuc adjecit Moſes, Abrahæ viſum Deum apud quercum Mamræ ------- Quo in loco --- cum ex Angelis tribus unus Dominus nuncupetur, & quod de creatis Angelis non ſolet, Angelus dicitur --- nonniſi Dei Filius, qui & Deus eſt, Abrahæ viſus & hoſpitio receptus eſſe credetur. &c.* az az, Azt-is emléti *Móſes*, hogy Abrahamtul-is lattatott az Isten az Mamre tserfájánál --- Melly hellyen --- holot az három Angyaloknak edgyike Urnak neveztetik, es a' mi az teremptett Angyal felől ſzokatlan, az Angyal annak mondatik --- nem egyébet hanem az Isten Fiat, a' ki Isten-is lattatottnak es ſzallaſra fogadtatottnak hinnűnk. Többek-is ſzamtalan ſokak vannak effélék *Novatianus*ban: a' ki akarja meg-olvashattya.

§. VII. Cyprianusból

Elt ez Pater-is harmadik ſeculumban Anno Chriſti 258.

1. Hetedik bizonyſágom, *Cyprianus Carthagoi*

goi Presbyter es Pűspők, kinek az *Christus* felől való álhatatos vallas teteleért, feje vétetett. Ez *Pater*-is [z] azt vallya hogy az isteni jelenésekben, ugyan azon edgy személy Angyal és Isten edgyszerű-mind, tudniaillik az Christus; ezek az ő szavai:

z. Cypr. Testimoniorum adversus Iudæos l. 2. ad Quirinum cap. 5. pag 353 1. Col. edit. Paris. 1607.

2. *Quod idem Angelus & Deus Christus, in Gen. (22.) ad Abraham:* Et vocavit eum Angelus Domini de cœlo, & dixit illi: Abraham, Abraham. Ille autem dixit: ecce ego. & dixit: Noli imponere manum tuam super puerum, neq; feceris illi quidquā, nunc enim cognovi quoniam times Deum tuum & non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. az az, Hogy ugyan azon az Angyal és az Isten *Christus*, *nyilvansagos bizonysag vagyon imez szó járasban Gen. 22*, melly előtt Abrahamhoz: *Es hivá ötet az Urnak Angyala az egből és monda néki: Abraham, Abraham. Ő penig monda: ihol vagyok. és monda: Ne botsasd kezedet a' gyermekre, semmit neki ne tselekedgyél, mert most ismertem-meg hogy féled a' te Istenedet, és nem kedveztél a' te szerelmes fiadnak én érettem.*

A' mely Angyal Istennekis hivattatik, az Christus az. az Angyal a' ki Abrahamal szóllot Isaac meg-aldoztatasanak tilalma felől; az Christus vólt.

3. Mindgyárt ugyan ott az következendő szokban, azt az Angyalt-is ide szamlallya, az az *Christus* Urunknak állattya lenni *Cyprianus*, a' ki felől Jacob az ő két feleségének beszél vala Gē. 31. 11. *Item illic ad Jacob*; & dixit mihi Angelus Domini in somnis: Ego sum Deus quem vidisti in loco Dei ubi unxisti mihi titulū lapideum, & voviſti mihi votum. az az Ismét ottan Jacob:

Az Angyal Gen. 31. 11. maga az Isten.

(ugyan az Angyal Christus) Es monda nekem az Urnak Angyala álmomban: En vagyok az Isten a' kit láttál az Isten hellyen az holot ez nekem az követ megkented, és fogadást töttél ennékem.

4. Ismét az vezér Angyal felől mindgyart nyomában: *Item in Exodo (13. & 14.)* Deus autem præibat vos, die quidem per columnam nubis, ostendere illis iter, nocte autem in columna ignis. *Et postea illic:* Promovit autem Angelus Dei, qui præcedebat exercitum filiorum Israel. az az, *Az Moses* Masodik könyveben-is c. 13. & 14. *az Angyal maga az Isten: Az Isten penig előttetek jár vala tinektek nappal felyhő oszlop által, hogy utat mutatna néktek, eyel tűz oszlop által.* Es az utan ez hellyen: *Fel kele a vagy elő-indéta penig az Isten Angyala, a' ki az Israel táboranak előtte megyen vala* &c. a' mint Exod. 14. ỳ. 19. vagyon.

Az vezér Angyal az kőd es tűz oszlopban az *Christus*; oka, mert Istének mondatik az Exod. 13. 21.

5. Mond tovabbá *Cyprianus: Item illic:* Ecce ego præmitto Angelum meũ ante faciem tuam ad custodiendum te in itinere, ut te inducat in terram quam tibi præparavi. Observa eum & obaudi eum, & ne fueris inobaudiens ei, & non deerit tibi, nomen enim meum in illo est: *Unde ipse in Evangelio dicit:* Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: cum alius venerit in nomine suo illum accipietis. az az, Itt-is az Christus az Angyal *Exod. 23. 20. 21: Imé én elbotsátom az én Angyalomat a' te orczád előt, hogy meg-őrizzen tegedet az utban, és hogy bé-vigyen az földre*

Az Angyal Exod. 23. 20. 21 a' kiről az Isten mondgya hogy az ő neve vagyon abban, önön maga az Christus.

földre mellyet néked készétettem. Vigyázz és halgass ő reá, engedetlen hozzá ne legy, és nem vonsza-meg magát tőlled, mert az én nevem ő benne. Honnan mondgya ő (ez az Angyal) az *Evangelium*ban *Joan. 15: én az én Atyamnak nevében jöttem, és nem vőttetek engemet, mikoron más jövend az maga neveben azt véenditek.*

12. Ezeket mind edgy *periodus*ban mondgya *Cyprianus* az ő fel-tőtt tzellyara mellyet az *Glossator Pamelius* igy foglal az Capitulumok laystromaban, *summa*ban: 5. *Quod idem Angelus & Deus*, az az. Hogy ugyan azon az Angyal és az Isten (az 5, dik *capitulum*ban az le-irt *locus*okbol bizonyéttya *Cyprianus.*

§. 8. Eusebiusbol.

Elt ez az Doctor A. C. 320. Dress. Millen. 5.

1. Nyoltzadik tanúm *Eusebius Cæsariensis*, ki Püspők vólt ugyan *Cæsarea*ban in *Palæstina.* Ez-is nyilvansággal állattya hogy mind az Abrahamhoz ment harom Férfiaknak edgyike, s-mind penig az a' kivel Jacob kűzdőt, maga lőtt legyen az Isten Fia. Igy szoll †

† Euseb. Histor. Ecclesiast l. 1. cap. 2. pag. 4. edit. Colon. A. 1612.

2. *Fertur Dominum Deum in hominis naturalis specie apparuisse Abrahamo ad quercum Mamre consi-denti ----- Fatebatur ę, se minime ignorasse, quisnam esset, dum istis verbis illum affatus est, ad hunc modū: Domine qui judicas omnem terram, numquid facies injudicium ----- Quisnam quæso verè appellari Deus ille & Dominus, qui judicat omnem terram & facit judicium, in humana forma ac specie apparens ------* Abraham azhoza ment harom Angyaloknak edyiket meg-esmérte Isten Fianak lenni.

Az Jacobbal kůzdő Férfi maga volt az Christus.

Quis inquam verè appellari poterit, præter solum illius VERBUM, *quod omnes æternitate sua antecesserit? Eundem quoq;* (Christum) *in hominis figura rursus Jacobo comparentem, eumq; sic compellantem* (Non amplius vocabitur nomen tuum Jacob, sed Israel erit nomē tuum, quia invaluisti cum Deo) *divina Scriptura Deum nominat. Quo qutdem tempore Jacob etiam vocavit nomen loci illius, visionem Dei &c. Quin etiam ne suspicari quidem fas est, visiones illas Deum repræsentantes, quæ sunt sacris literis proditæ* ANGELIS *voluntati Dei inservientibus, ejusq; sedulò obeuntibus ministeria,* ATTRIBUENDAS ESSE. az az. Mondatik hogy az Ur Isten természet szerént-való embernek képében jelent legyen-meg Abrahamnak, mikoron a' Mābre Tserfája alat ůlne --- És valláſt tészen vala rolla (Abraham) hogy nem vólna tudatlanságban felőlle, ki volna az holot ez szókkal szóletotta-meg, mondván: *Uram ki meg-itélsz minden foldet, avagy nem tselekszel-é igasságot?* Vallyon s-kitsoda neveztethetik annak az emberi formában és képben meg-jelent Istennek és Urnak a' ki meg-itéli az egész főldet, es itéletet szolgáltat --- Kitsoda neveztethetik mondom az ő edgy IGEJE kivůl, ki mindeneket őrőkké-valósagaval meg-előzőt? Ugyan azont (az *Christus*t) midőn emberi formában, ismét meg-jelennék Jacobnak és őtet igy szolétaná-meg (*Nem hivattatik többé az te neved Jacobnak, hanem Israel lészen a' te neved, mert meg-erőssődtél az Istennel*)

Még gyanakodni sem szabad hogy Isteni latásokat, Angyaloknak kellene tulaydonétani.

nel.) az Sz. Irás Istennek nevezi. Mely időben maga-is Jacob hivá annak a' helynek nevét Isten látásának. &c. Sőt még tsak gyanakodni, sem szabad, hogy azokat az Istent jelentő látásokat, a' mellyeket az Sz. Irás előnkben ád, az Isten akarattyának szolgáló, és az ő szolgálatiban serénységgel forgolodó Angyaloknak kellene tulaydonetani.

§ 9. Hilariusból

Elt ez. Bergomensis *számlálása szerént a' negyedik seculumban. A. C. 347.*

1. Kilentzedik tanú, *Hilarius Pictavorum Episcopus* ki *Hieronymus*nak és *Augustinus*nak itéletek szerént igen józan értelmű Doctor volt. Ennek az *Arrianus*ok ellen, sok tzivodasi voltanak, és a' mint *Bergom.* irja *ad A. C. 347.* negy egesz esztendeig számkiveteſbē volt miattok. Melyből meg-itélhetni menyire gyakorolta legyen ő magat ebben az Sz. Haromságfelől-valo *controversia*ban. Valamiket mi az isteni jelenések felől hiszünk és allatunk, mind azokat nagy buzgovan hitte allatta és oltalmazta *Hilarius* az Eretnekek ellen. Az többi közöt nyilván allattya azt hogy az Isten az O Tőrvényben lattattatott emberben, az az, emberi kepben. Ezek az ő szavai: [a]

a Hilar. de Trin. l. 5. pag. 44. col. 2. D. E. edit. pariſ. A. 1605.

2. *Visus est autem tum (in lege) tantum Deus in homine, non natus est: mox etiam hoc quod est visus & natus est ---------- Illic homo per Deum secundum naturæ nostræ infirmitatem videndus assumitur, hic pro naturæ nostræ infirmitate nascitur quod erat visum* Emberi formában ábrazatbā lattatott az Isten az O Tőr-

vényben, minden valtozasa nelkül;
a' penig az *Christus* volt.

sum. ---- *Non tamen Deus à se demutatur, cum in homine nobis aut conspicitur, aut nascitur, familiari inter se proprietate & nativitate & visus: ut quod natum est, visum sit; & quod visum est nasceretur.* az az, Láttatott penig akkoron (az tőrvényben) az Isten emberben, nem szűlettetett: az utan mind láttatott, mind szűlettetet. ---- ott (az O Tőrvényben) az ember az Istentűl, a' mi természetünknek erőtelensége szerént latásnak okaért vétettetik-fel; itt (az Uy *Testamentumbā*, a' mi természetünknek erőtelenségeért szűletik a' mi lattatott. ---- Mindazaltal az Isten magatul el-nem valtozik kűlőmb nem lészen, midőn emberben mi tőllünk avagy lattatik, avagy szűlettetik, szép edgymashoz férő tulaydonsagaval mind az szűleteſnek ſ-mind a' látásnak: ugyhogy a' mi szűlettetett, lattatott; es a' mi lattatott szűlettetett.

b. Hilar. de Tr. l. 4. p. 34. 1. F. &c.

Az *Agar*ral szolló Angyal *Gen.* 16. miga az *Christus.*

3. Az Agár Angyalát-is Isten Fianak mondgya lenni: [b] Et dixit Angelus Domini ad Agar &c. *Angelus Deus loquitur inquit ---- qui Angelus Dei dictus est, idem Dominus Deus est. ---- qui est Deus ex Deo ipse est, & Angelus Dei,* az az, Es mondá az Urnak Angyala Agarnak ---- Az Angyal Isten szoll ugymond ---- a' ki Isten Angyalának mondatott, ugyan azon az Ur Isten ----- a' ki Isten Istentől, ő az Isten Angyala-is.

Hilar. ibid. 2. C.

»Valamikor »az Angyalnak

4. Ugyan bizonyos esmértető jelenseget-is ád *Hilarius* ugyan ottan, melyről eszeben vehes se ember, mikor es holot értetik az Angyalon terem-

teremptő Angyal az az az *Jesus Christus: Ut verò honor debitus redderetur, & Dominus & Deus est prædicatus: & hic quidem primùm Angelus Dei, deinde idem postea & Dominus & Deus. -- -- -- -- Deus igitur, & qui Angelus Dei est, quia & qui Angelus Dei, Deus est ex Deo natus. Dei autem Angelus ob id dictus, quia magni consilii est Angelus. Deus verò idem postea demonstratus est:* Ne qvi Deus est Angelus esse crederetur. az az, Hogy penig az illendő betsüllet meg-adattatnék (az Ur Angyalnak *Gen. 16.*) mind Urnak mind Istennek hirdettetett: és itt elsőben Isten Angyalának, annak utanna ugyan azon (személy) Urnak és Istennek mondattatik. -- -- -- -- Isten tehát a' ki Isten Angyala-is, mert a' ki Isten Angyala-is, Isten Istentől születtetett. Isten Angyalának penig azért mondatott, mert nagy tanatsos Angyal; de az után ugyan Istennek mutattatott leñi: Hogy valamikeppen azt a' ki Isten Angyalnak lenni ne hinnek az emberek.

5. Az következendő *paginán* [c] az *Abraham*nak meg-jelent harom Ferfiaknak edgyikét-is *Genes. 18.* nylván magának az Isten Fianak állattya lenni: *Posthac viri tres sedenti assistunt, unum adorat, & Dominum confitetur. -- -- -- -- -- Virum enim licet conspectum, Abraham tamen Deum adoravit: sacramentum scilicet futuræ corporationis agnoscens.* Alább *pag. 36. 1. A. Causam compara. Vir certè ob id venit, ut Sara & concipiat & pariat. Fidem dice. Dominus & Deus ob hoc venit, ut Sara & concipe-*

Isteni név és tisztelet tulaydonettatik, az Angyalon az Christus értetik.

Láſd ezt az regulát Bási-lius nal-is inf. parag. 11. num. 4.

c Hilar. ib. d. p. 362. C. D.

ret & pareret. In poteſtate Dei vir loquutus eſt, & in effectu Dei, Deus præſtitit. Ita se Deum & loquendo & faciendo significavit. *Viris deinde conſpectis tribus, duo abeunt:* Sed qui residet, & Dominus & Deus est. azaz: Ezeknek utánna, midőn Abraham veſztég ulne, három férfiak jelenének-meg néki, edgyiket imádgya és Urnak vallya -- --- Mert noha a' férfiat latá, mindazáltal Abraham az Iſtent imádá: tudnia-illik az jővendő teſteſűleſnek titkát veven-eſzében. -- -- -- -- Azokot haſonléts-őſzve. Mint férfi bizoñyal azért jőtt; hogy Sára mind fogadgyon ſ-mind ſzűllyőn. Hitet tanuly. Mint Ur és Iſten azért, hogy Sára fogadna és ſzűlne. Iſten hatalmábā ſzollot a' férfiu, és az Iſtē veg-ben-vitelébē, Iſten tselekedte-meg. magat mind szolva s-mind tselekedve istennek jelentette lenni. Annak-utanna tekéntvén az három Férfiakat, kettei el mennek; De a' ki ott marad, mind Ur s-mind Isten.

Az Abrahamnak meg-jelent harom Férfiaknak edgyike maga vólt az Iſten.

6. Az Jacób baynaka *(Gen. 32.)* felől-is velünk ért [d] *Hilarius: Non ſolùm autem ad Abraham in viro Deus affuit, ſed etiam ad Jacob in homine Deus venit. Neq; ſolùm venit, ſed luctatus oſtenditur. Neq; tantummodò luctatus, ſed etiam adverſus eum, cum quo luctabatur, infirmus. -- -- -- Deus certè eſt, quia Jacob adverſus Deum invaluit, & Iſrael Deum vidit.* az az, Nem tsak *Abraham*nak jelent penig-meg az Iſten férfi képben, hanem *Jacob*hoz-is emberi

[d] Hillar. ibid. p. 356. 2. D.

Az Jacobbal küzdő Férfi maga vólt az Iſten: mert Iſten ellen mondatik

beri *formá*ban jőtt vólt az Isten. Nem-is tsak jőtt penig hanem kűzdeni-is mutattatik. De nem-is kűzdőt tsak, hanem az ellen a' kivel kűzkődik vala, erőtelen. ------ Bizonnyal Isten (ez a' Férfi) mert Jacob Isten ellen lótt erős; és *Israël* az Istent látta.

Jacob erősnek, mert az Istent mondgya ő hogy látta.

7. Ugyan ezen dologrol sokkal vilagosban szoll az őtődik Kőnyvben: [e] *Adesto nunc mecum fidei tuæ spiritu adversus venenata infidelitatis sibila, sancte & beate Patriarcha Jacob: & in luctâ hominis invalescens, benedici te ab eo fortior deprecare. Quid istud est, quòd imbecillum oras, quod ab infirmo expectas? hunc, cujus benedictionem rogas, complexu tuo validior elidis. A géstis corporis tui, mentis tuæ opus dissidet: aliud enim quàm agis sentis. Tenes in gestis luctæ tuæ hominem infirmum,* SED HIC TIBI HOMO, DEUS VERUS EST, NON EX NUNCUPATIONE, SED EX NATURA. az az, Jersze-elő most nékem az te hitednek lelkével az hitetlenségnek merges sűvőltisi ellen szent és boldog Jacob *Patriarcha*: és az ember kűzdésében erót-véven te erőssebb voltodra kivány ő tőlle meg-aldatni. Mi lehet az, a' mit a' gyengétűl kérsz, az erőtelentől vársz? Ezt a' kinek áldasát kivánod, atal őleléseddel, erőssebb levén szorongatod. Testednek viselesitűl, elmednek munkája kűlőmbőz: mivel mást értesz hogy nem a' mit tselekeszel. Tartoztatod kűzdésednek viselésében az erőtelen embert: DE NEKED EZ EMBER, IGAZ ISTEN, NEM

e Hil. de Trin. l. 5. pag. 45. 1. F.

Az Jacobbal kűzdő Férfi természeti szerént Isten.

nevezetből hanem termeszetből.

Az margon ezek igy foglaltatnak *summában*: *Deus videri voluit homo infirmus, antequam esset homo natus.* az az, Az Isten erőtelen embernek akart láttatni, minek előtte még emberré nem szulettetett vólna.

f Hilar. ibid. 2. C. D.

Az Jacob laytorjája tetejen meg-jelét Angyal maga az Ur Isten.

8. Azon *paginán* [f] az Jacob laytorjája tetején álló szemelyt-is magának az Istenek mondgya leni: *Surge, & ascende in locum Bethel -- -- -- -- & offer sacrificium Deo, qui visus est tibi. -- -- -- --* [g] *non aliud uterq; quàm Deus est.* az az, Kelly-fel, és menny fel Bethelben. ---- és tégy aldózatot ott az Istenek a' kit te láttal -- -- -- nem egyéb mind kettő: (az az mind a' ki *Gen. 28.* s mind a' ki *Gen. 35.* meg-jelent) hanem az Isten.

g ibid. in fine columnæ.

h ibid. p. 46. 1. C. D. E. F.

Az tsipke bokorban meg-jelent Angyal maga az Isten. Az Angyali nev, nem termeszet hanem hivatal, tiszt neve.

9. Az tsipke-bokorban meg-jelent Angyal felől-is szintén azt vallya a' mit mi: [h] *Angelus Dei est, qui in igne de rubo apparuit: & de rubo in igne Deus loquitur. Habes distensationem in Angelo, quia in Angelo officium est, non natura: habes in natura nomine Deum, quia Angelus Dei Deus est.* az az: Az Isten Angyala a' ki a' tűzben a' tsipke bokorbol meg-jelent: és az tsipkebokorbol az tűzben az Isten szoll. Itt találod az safarkodást az Angyalban, mert az Angyalban tiszt vagyon nem termeszet (az az, az Angyal itt nem termeszetnek hanem tiszt viseleſnek neve) fel-talalod az Istent-is az természetnek nevében, mert az Istennek Angyala Isten. *Az margon* illyen *summa* vagyon: *Ex rubo loquebatur Deus Filius,*

lius, qui est Angelus dictus Dei Patris, ratione officii.
az az, Az tsipke bokorbol szoll vala az Isten
Fia, a' ki mondatott Atya Isten Angyalának
tisztire nézve.

§ X. Athanasiusbol.

Elt Athanasius Hilarius *sal azon edgy időben.* Bergom. *ad A. M. 5547. l. 9.*

1. Tizedszer, jõ már bé *Athanasius*, ama hires neves s-az Christus õrõk Istenségének allatása mellet sok szamtalan bulatott nagy *Alexandriai* Pũspõk: ki tsak ô kutban-is az *Arianus*oknak bdũhõsségek miat hát egesz esztendeig lappanggot, holot nap fenyt nem látot, azt irja *Bergomens. Hieronymus* bol [i]. Ez *Pater* tsuda buzgossággal állattya [k] hogy az az Angyal a' kinek Jacob unokait *commendálta*, õnõn maga vólt az Ur Isten és nevezet szerént az Fiu. Ezek az õ szavai:

i Bergnm. l. 9. ad Ann. M. 5547.
k Athanas. cont. Arian. l. 6 C. D. edit. Paris. A. 1604.

2. *Non tunc aliquem Angelorum creatorum, qui & naturâ Angeli erant, in unum copulavit cum creatore Deo, neg, omisso nutritio suo Deo, ab Angelo benedictionem suis nepotibus postulavit: sed quia disertè loquutus est de Angelo, qui illum ab omnibus malis liberaverat, non ex creatitiis Angelis aliquem, sed VERBUM fuisse Dei, quem Patri in suis precibus consociavit, per quem Deus liberat quos vult. Hunc enim magni consilii Patris Angelum noverat, nec alium nisi illum ipsum, qui benedicit & liberat ex malis, suis verbis expressit. Non enim ille sibi à Deo, nepotibus autem ab Angelo benedictionem dari voluisset, sed eundem illum, quem interpellabat:* Non dimittam

Az mely Angyalnak Jacob unokait *commendálta* nem teremptett allat vólt, mert az Istennel az kéresbẽ edgyũve soglaltatik. Az Christus

volt az az Angyal.

Az kűzdő Angyal edgy volt azzal a' kinek Jacob unokait ayánlotta.

Isten volt az a' kűzdő Angyal; mert Jacob maga mondgya hogy az Istent latta szinől szinre.

tam te, *inquiens*, nisi benedixeris mihi: *is enim erat Deus, ut verba Jacobi clarè testantur*: Vidi Deum facie ad faciem; *illum ipsum, inquam, precatus est, ut nepotibus benediceret.* az az, Mikor Jacob az ő unokait az Istennek és az Angyalnak ayánlotta, az Angyalon nem edgyikét értette az teremptet Angyaloknak a' kik természetek szerént-is Angyalok, nem jlly Angyalt foglalt edgyben az Istennel; hogy el-hagyvan az ő vélle daykálkodó Istent, teremptett Angyaltul kért vólna aldást az ő unokaira; nem: hanem mivel nylván szollot az Angyalról, a' ki őtet minden gonosztul meg őrizte szabadétotta vala, eléggé előtte viselte, s-mutatta hogy nem valamellyike vólt az a' teremptett Angyaloknak, hanem az Isten Igfie, kit az Atyaval kőnyőrgese közben edgy társaságban foglalt, ki által az Isten meg szabadéttya a' kiket akar. Mert jól esmerte ezt lenni az Atya nagy tanatsos Angyalának, nem-is egyebet hanē ugyan azont, a' ki meg-áld és a' gonosztul meg-szabadét, jelentette-ki beszédével. Mivel nem ment volna arra Jacob hogy magának Istentűl; unokáinak penig (teremptett) Angyaltul kért volna áldást, hanem ugyan azon Angyalt szólettya itt-is meg a' kit az előt: (az kűzdésben tudniillik) *Nem botsatlak-el addig tegedet mig meg nem áldasz engemet.* mert az az Isten vala, a' mint az Jacob szavai világossan bizonyéttyák: *Lattam* ugymond, *az Istent szemtől szemben*; ezent kérte mon-

mondom, hogy az ő unokait meg-aldaná.

3. Az Vezér Angyal felől-is *Mosesnél Exodi 23. vérs. 20. 21.* azt állattya [k] hogy az-is az Isten Fia volt: *Filium habere nomen Patris, ut Deus & Dominus appelletur; teſtatur Pater in Exodo c. 23.* Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, ut cuſtodiat te in viâ, ut introducat te in terram, quam præparavit tibi, attendite & auſcultate ei; ne ſis ei immoriger. Non enim erga te diſſimulabit, nomen enim meum eſt in illo. *Unde & Filius in Evangelio dicit (Johan. 5.)* Ego veni in nomine Patris mei, & non recepiſtis me, &c. azaz, Hogy az Atyanak néve légyen a' Fiuban ugy hogy Istennek és Urnak nevezteſſék; bizonyettya maga az Atya, *Moſes* Masodik Könyvenek *23*-dik reſzeben: *Imé én Angyalomat botsátom te elötted hogy ôrizzen tegedet az utban, és bé-vigyen az földre, mellyet készétet néked, ra halgaſſatok és figyelmezzetek az ô szavára, ne legy engedetlen ô hozzá. Mert nem tûr néked, holot az én nevem ô benne.* Ahonnan az Fiu-is mondgya maga felől *(Johan. 5.)* én ugymond az én Atyamnak nevében jöttem és nem vöttetek engemet, &c.

[k] Athanaſ. de Commun. Eſſent. Patris, Filii & Spir. S. pag. 316. E. 1.

Az Jeſus Chriſtus az az Angyal a' kiről az Atya módgya Exod. 23. v. 20 21. *Imé el-botsatom az én Angyalomat te elötted*, &c.

§ XI. Ambrosiusbol.

Elt az negyedik ſeculumban An. Chr. 373.

1. Tizen-edgyedik tanu *Ambrus* légyen; ez volt ama' nagy meltóságos kemény *Mediolanumi* Püſpök, ki *Theodoſius* Tsaſzart, az *Theſſalonica* bélieknek le-vágattatáſokért az *Eccleſiá-*

bol

[m] Amb. t. 4. Lib. de Filii Divin. cout. Arian. cap. 8. col. 284. H I. K. edit. Parisi. Ann. 1603.

bol ki tiltotta vala. Nylván tanéttya ez *Pater*-is hogy az Jacobbal küzdő Férfi, &c. maga lőtt légyen a' Fiu Isten. ezek az ő szavai: [m]

2. *Quis Filium Dei videre potuit, antequam conspicabilem materiam, sicut ei placuit, assumsit, vel ipsum hominem induere dignatus est? Qui etsi Abrahæ visus est, sed in formâ humani corporis visus est, quo scilicet postremis temporibus, in homine venturus esse demonstraretur. Jacob alibi in Angelo, alibi æquè videtur in homine, qui ideò se in Angelo demonstravit, ut nuncium se magni consilii indicaret. In homine autem, cum quo & colluctatus fuisse describitur, ut imaginem futuræ colluctationis, quam cum Israël habiturus erat, cùm secundùm hominem advenisset, indicaret. Sed ut Dominum crederet, cum quo tanto certamine sub figurâ hominis luctabatur, Israel, id est, homo videns Deum, nomen accepit*; Vidi, *inquit*, Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea. *Et utiq; figuram hominis viderat, quam Deus Dei Filius induerat; Moſi in rubo in flammâ ignis apparuit, ut lumen credentibus, incredulis judicium demonstraret, quia Christus credentibus salus est, non credentibus pœna, ut Apostolus ait*: Aliis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *Populum Israël in columnâ nubis per diem, & per noctem in columnâ ignis, quasi dux itineris, præcedebat, ut baptismi gratiam per nubem, & donum sancti Spiritus per*

Az *Christus* láthato *formát* vőtt-fel az Ő Törvényben. Abrahamnak és Jacobnak emberi ábrazatbã az Fiu Isté jelent-meg. Az jövendő meg-testesűlésnek első sengéjevől jelent-meg emberi *formá* ban az Christus az Ő Törvényben. Az tsipke-bokorbã az Christus jelent meg *Mosesnek*. Az Christus volt az kőd és tűz oszlopban az vezér.

per ignem ostenderet: quia Apostolus Paulus, in nube Patres baptizatos scribit. Ismét: *Et utiq; hæc omnia Filii verba defendimus, quem in monte Sina cum Mose loquutum esse scimus, qui agendis explicandisq; rebus à Patre advenerat, quia omnia à principio per ipsum ordinari & explicari & manere convenerat &c. Et tamen sic visus accipitur, ut aliquis conspicabilis, ut dixi, materiæ dispositione assumtâ videretur, salvâ scilicet invisibilitate ejus, quam à conspectu omnium majestas interfusa sepposuit.* Mely igékben az *Arrianus*oknak arra az ellenvétésekre felel *Ambrus*, mellyben abbol tagadgyák vala ők ez Fiunak az Atyaval való edgy és azon állatosságat, mivel az Atya soha nem lattatott; a' Fiu penig sokszor lattatott az O *Testamentum*ban. Azt feleli *Ambrus* erre, hogy nem következik abból az állatban-való külömbség; mert az *Christus* nem állattya szerént lattatott az Atyaktul, hanem tsak az külső latható *formá*kban, abrazatokban, mellyeket fel-veszen vólt; egyebként ő is állattyaban, mint szintén az Atya láthatatlan... igy fordéthatni az ő szavait: Ki láthatta az Isten Fiát, minek előtte valamely látható *formát*, a' mint néki tettzet fel nem vőtt, vagy magát az embert fel-öltözni nem méltoztatta? Ki noha *Abraham*tul lattatott, de emberi testnek *formá*jabā; mellyel jelentetnék hogy az utolsó időkben emberben (emberi terméſzetben) vólna el-jövendő. Jacobtul-is nehol angyal nehól ember képben láttattatott, ki azért mutatta...

Az Christus küldetet vólt az Atyatul a' Sinai hegyere s-ő szollot ott *Mose*sel.

magát angyali *formá*ban (avagy a' mint az szó járás vagyon Angyalban) hogy jelentené magát ama' nagy tanáts Angyalnak lenni; emberben a' kivel kűzdőt-is meg azért, hogy ábrázattyat mutatna ama' jövendő nagy kűzdesnek, mellyet az *Israël*lel (az Sidó nemzetséggel) kelletik vala tselekedni, mikoron az testben eljöne. De hogy magának az Urnak hinné Jacob lenni, a' kivel olly nagy viváſſal emberi ábrázatban tusakodik vala, *Israël*nek, az az Isten latónak (igazabban Istennel fejedelmi módon hartzoltnak) nevezteték: *Lattam* igy szolla, *az Istent szinről szinre, és meg-tartatott az én lelkem*. És ugyan-is az ember képét látta vala, mellyet az Isten, az Isten Fia fel-öltözőt vala. *Mosés*nek az tsipke bokorban tűz lángban jelent meg, hogy magát az hivőknek mutatná világoſſágnak lenni, a' hitetleneknek penig iteletnek, mert az *Christus* a' hivőknek idvesség, a' hitetleneknek penig büntetés, a' mint az Apoſtol mondgya: *nemellyeknek életnek illattya életre, nemellyeknek halalra halalnak illattya*. Az Israël népe előt felyhő oszlopban nappal, eyel tűzben mint valami uti kalauz ugy járt, hogy az felyhő által az Kereszténségben levő kegyelmét, az tűz által penig az Sz. Lélek ayandekát jelentené. Honnan az Apoſtol Sz. Pál-is azt irja hogy a' felyhőben kereszteltettenek-meg az Atyák, és hogy az Sz. Lélek-is ollyan légyen mint a' tűz, az Apoſtol Tselekedeti magyarázzák Isra-

Az mely embert Jacob az kűzdesben latot vala, azt az Isten Fia öltözte vala fel.

Iſraël. És nyilva mind ezeket az Fiu ſzavainak állattyuk leñi, a'kit jól tudgyuk hogy *Moſes*ſel az Sinai hegyen beſzéllet, ki az Atyatul azért jőtt vólt hogy a' dolgot *Moſes*ſel el-vegezné és néki ki-feytegetné, mivel eleitől fogva mindeneknek ő általa illet rendeltetni, magyaráztatni és meg állani &c. És mindazáltal ugy mondattatik láttatnak leñi (az Iſten Fia tudnia-illik) hogy valamely latomaſos *formá*nak a'mint mondám, fel-vételében lattattatnék, hellyen maradván az ő lathatatlanſága, mellyet mindenek elől az kőzben-álló felség el-reytet &c. Ezeket *Ambrus.*

3. Máſut-is, [m] az Apoſtolnak ez ſzavait magyarázván Rom. c. 1. verſ. 21. *A' ki ugymond máſokat tanetaſz magadot nem tanétod*; igy ſzoll ezekről *Ambroſius: Nunqnid Judæi de Deo Patre dicebant*, Tu enim es Deus, & neſciebamus, *cùm tota lex Dei Patris authoritatem prædicet, ex quo ſunt omnia? Sed quia Filius Dei ſemper quidem apparuit, latebat autem quis eſſet; cùm poſt reſurrectionem cognoſcitur, dicitur ei in confeſſione; Tu enim es Deus, & neſciebamus; & qui putabatur in Lege tantùm Angelus, & Dux exercitûs Domini, quùm intelligitur Filius eſſe Dei, dicitur ei cum gratiarum actione, Tu enim es Deus, & neſciebamus. Per hoc ergo ſignificat, quia ipſe eſſet qui apparuerat quidem Patriarchis, & pòst incarnatus eſt, ſed non fuerat intellectus ab hominibus.* az az, Nem de mondgyák vala-é az Sidók az Atya Iſten felől, *Mert te vagy az Iſten és mi nem tudgyuk vala*, holot az egeſz tőrvény hir-

n Ambroſ. tom. 3. in Ep. ad Rom. cap. 2. col. 253. A. B. C.

Az O Tőrvényben ſokſzor meg-jelent az Iſten Fia.

Az O Tőrvénybéli jeléſekben az Fiu Iſtent tsak Angyalnak

véltek az emberek.

hirdeti az Atyanak, a' kitűl vadnak mindenek, méltóságát? De mivel az Isten Fia, noha mindenkor meg-jelent, nem tudatik vala penig ki vôlna; mikoron az fel-tamadás után meg-esmértetik, ezt mondgyák néki a' vallás tételben: *Mert te vagy az Isten, és mi nem tudgyuk vala*; és a' ki felől azt velik vala az O Törvényben, hogy tsak Angyal, és az Ur seregének hadnaggya volna, mikorõ eszekben-veszik hogy Isten Fia, ezt mondgyák néki haládassal: *Mivel te vagy az Isten és mi nem tudgyuk vala.* Ezzel jelenti azért hogy ő vólna a' ki az *Patriarcha*knak meg-jelent vólna, és annakutánna meg-testesült, tsak hogy nem vőttek eszekben ötet az emberek.

a Ambrost. 3. col. 615. M.

4. Ismét más hellyen [n] akarván *Ambrus* okát adni hogy az *Christus* Angyalnak mondatik az O *Testamentum*ban, igy szoll: *Angelus est nomen officii, non naturæ.* az az, Ez szó Angyal, tisztnek nem természetnek nevezeti.

Az Küzdő Férfi az Christus vólt.

5. Edgyenként-is bizonyét az jelenésekrol Sz. *Ambrus t. 4. tract, in Symb. col, 107. L. Ubi autem regnum Dei, nisi in cœlis, &c. ut omnis caro videat salutare Dei: & cognoscat quòd Redemtor atq, Salvator ille sit, qui luctatus est cum Jacob, qui virtus & auxiliator fuit ipsi Jacob.* az az, Hól vagyon penig az Isten országa, hanem az égben &c. hogy minden test meg-lássa az Isten idvezetőjét: és megesmérje hogy az Meg valtó és Meg-tartó a' légyen, a' ki Jacobbal küzdőt, a' ki erő és segetség vólt

vólt Jacobnak. Ismét: [p] *Ergo & nos cum audimus ex utero Filium, ex corde Verbum, credamus, quia non plasmatis manibus, sed ex Patre natus.* -- -- -- -- *Hic est Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, qui apparuit in rubo Mosi, de quo Moses ait: Qui est misit me. Non Pater in rubo, non Pater in Eremo, sed Filius Mosi locutus est. Denig; de ipso Stephanus dixit: Hic est qui fuit in Ecclesiâ in Eremo cum Angelo. Hic est ergo qui Legem dedit, ipse qui loquutus est Mosi dicens: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac* &c. az az, Azért mi-is mikor hallyuk a' Fiat az mehből és az Igét a' szivből (származotnak leni) hidgyük-el hogy nem kéz által alkuttatott (az *Christus*) hanem az Atyatul születtetett. -- -- -- -- -- -- Ez az Abraham, Isaac, és Jacob Istene, ki meg-jelent *Mosesnek* az tsipke bokorban, a' ki felől mondgya *Moses: A' ki vagyon a' küldött engemet.* Nem az Atya az tsipkebokorban, nem az Atya az pusztában, hanem a' Fiu szollot *Mosesnek.* Vegezetre ő rolla mondotta szent István: Ez a' ki vólt az Anyaszentegyhazban az pusztában az Angyallal. Ez azért a' ki a' törvényt adta, ő a' ki szollot *Mosesnek* mondván: *En vagyok Abrahamnak Istene, Isaacnak Istene* &c.

[p] Aubr. tom. 4. de fid. lib. 1. cap. 15. col. 112. D.

Nem az Atyahanem az Fiu vólt az, a' ki az tsipke-bokorban meg-jelent.

Az Christus vólt az az Angyal a' kivel szól István módgja hogy vólt *Moses* az pusztában, *Actor.* 7. *v.* 30. 38.

Az Christus adta az Törvényt &c.

6. Az 43-dik Soltarnak magyarázaryaban-is [q] világossan tanettya *Ambrus*, hogy az az Isten Fia vólt a' ki az tsipke kokorban meg-jelent: *Quis est in rubo visus Moysi, nisi primogenitus Dei, qui ait: Ego sum Deus Patrum tuorum &c.? Ideo se demonstravit humanis aspectibus, quia venturus erat, ut*

[q] Ambros. in Psal. 43. v. 6. col. 784. B.

Az Isten elsőszülött fia lattatott az tsipke-bokorban.

Az Christus O Törvénybéli jelenési, elevaló mutatási voltanak az ő meg-testesülesenek.

1 Idem tom. 5. serm. de Bapt. Christ. in 8. Epiph. col 22. F.

Az Christus járt az köd és tűz oszlopban az Israel fiai elől.

Elt azon egy időben Ambrosius *sal A. Ch. 372.* Berg.

ab omnibus videretur. az az, Ki láttattott az tsipke-bokorban *Mosesnek* egyéb, hanē az Istennek elsō szülöttye, a'ki azt mondgya: Én vagyok az te Atyaidnak Istene, &c. Azért mutatta-meg magát az emberi tekénteteknek, mert el jövēdō vala hogy mindenektűl meg-láttattatnék.

7. Az kōd és tűz oszlop felől-is szoll: [r] *Sed hæc omnia operatus est Christus Dominus idem qui & modò, qui sicut tunc per mare filios Israelis in ignis columnâ præcessit: ita nunc per baptismum Christianos populos, in corporis sui columnâ præcedit.* az az, De mind ezeket az Ur Christus, ugyan azon a' ki mostán, ki miképpen akkor az tengeren az Israël Fiainak az tűz oszlopban elōttök járt, ugy mostán az kereszténség által az keresztyén népeknek az ő testenek oszlopaban elōttök mégyen..

§ XII. Basilius Magnusbol.

1. Tizenkettödik tanúm *Basilius Magnus*, ki *Cappadociai Cæsarea*ban *Archiepiscopus* vólt. Eñek-is igen szép vallas tételi vannak *Eunomius* Eretnek ellen-való *Disputatió*jában, az Ur *Jesus*nak az O Törvényben-való jelenési felől. Nevezet szerént az tsipke bokorban meg-jelent szemelyt tulaydon magának az Ur *Jesus Christus*nak mondgya lenni: [f]

f Basil. adv. Eunom. lib. 2. p. 272. D.E. 2. edit. Paris. Ann. 1603.

2. *Qui* (Christus) *cùm ad suum cultorem Mosen oracula ederet, convenientem sibi, & suæ decoram æternitati appellationem invenit, eum* Qvi est, *seipsum nominans:* Ego enim, *inquit,* sum qui sum.

Qui-

Quibus verbis nullus objiciet, quod à personâ Domini dicta non sunt, qui cum Mose Legis Judaicum velamen in corde involutum non habeat. Scriptum est enim, quod visus est Mosi Angelus Domini in rubo, in flammâ ignis. Cùm Angelum ergo narrationi Scriptura proposuerit, Dei adduxit vocem. Dixit enim, inquit, Mosi: Ego sum Deus Patris Abraham: Et rursus post pauca: Ego sum qui sum. Quis igitur idem ipse & Angelus & Deus? (itt ezt irták magok az Papisták az *margóra, Deum Filium à Scripturâ Angelum appellari*) *nónne ille, de quo didicimus, quòd vocatur nomen ejus magni consilii Angelus? Ego quidem puto, non pluribus nos indigere ad demonstrationem, sed ipsam admonitionem iis qui Christum diligunt, sufficere*, &c. az az, Ki (az *Christus*) midőn az őtet imádo *Moses*nek beszéllene, magához illendő, és az ő őrők-ké-valoságahoz ekes nevet talála, magát Én vagyok a' ki vagyoknak nevezvén. Mert *én vagyok*, ugymond, *a' ki vagyok*. Mély igék senki nem tagadgya, hogy az Urnak szemellyétűl nem származtanak volna, a' kinek *Moses*sel az tőrvénynek Sidó burétékja szivére fedve nintsen. Mert meg-irattatott, hogy láttatott légyē *Moses*tűl az Urnak Angyala az tsipke-bokorban, tűz lángban. Midőn azért Angyalt emletet volna beszéd-kőzben az Irás, az Isten szavát hozza-bé. Mert, monda igy szoll, *Moses*nek: *En vagyok a' te Atyadnak Abrahamnak Istene*. És ismét kevés vártatva: *En vagyok a' ki vagyok*. Kitsoda annakokáért ugyan azon Angyal-is Isten-

Az Sidó fedel vagyon azoknak sziveken, kik az tsipke-bokorbā meg-jelent Angyalt magának az Isten Fiának nem hiszik lenni.

Elég bizonysága hogy Isten és nem teréptett-allat az tsipke bokorban meg-jelent Angyal, mivel *Ehejenek, En vagyok a' ki vagyok*nak, s-Abraham és Isaak Istenének mondattatik.

is

is? Nem de nem az-é a' ki felől meg-tanultuk, hogy az ő neve nagy tanátsos Angyálnak hivattatik? Én ugy itélem, hogy nem szükölködünk több bizonyetások nélkül, hanem azoknak, az kik az *Christust* szeretik tsak az intes-is elég, &c.

Az Christus az O Törvénybe-is nem utalt Angyalnak neveztetni.

3. Mindgyárt utánna mondgya azt-is *Basilius*: *Nam etsi posteriùs factus est magni consilii Angelus: sed tamen & priùs non repudiabat Angeli appellationem*, hogy noha el-utollyara lőtt az Christus nagy tanatsos Angyallá: mindazáltal az előt-is nem vetette-meg az Angyal nevet.

Az mely Angjal felől Jacob az ő Feleségivel beszéll, maga az Isten Fia: mert maga mondgya magát Urnak, Abraham, &c. Istenének leñi. „Valaholot az „Iráſban azon „edgy személy

4. Ugyan ott *ad Lit. F.* &c. azt az Angyalt-is, a' ki felől Jacob az Felességinek beszéll vala *Gen. 31. 11.* nylván Isten Angyalnak, maganak az *Christus*nak mondgya *Basilius* lenni; és az *Hilarius* örökös *reguláját*-is *numer. 4. §. 8. sup.* nylván állattya: *Nec hîc solùm inveniemus Dominum nostrum, & Angelum & Deum à Scripturâ nominatum: verûm etiam & Jacob cùm mulieribus visionem enarraret*, dixit mihi Angelus Dei, *inquit. Et post pauca de eodem:* Ego sum Deus, qui visus sum tibi in loco ubi unxisti lapidem. *Atqui, illic in lapide ad Jacob dictum est:* Ego Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. *Qui ergo hîc Angelus dictus est, (nota mysterium,* ezt irták a' margora) *hic ipse ibi dicit, Jacobo se manifestatum fuisse. Quare patet cuilibet,* UBICUNQVE ANGELUS & DEUS IDEM APPELLATUR, UNIGENITUM SIGNIFICARI, *cùm seipsum per generationes manifestet, & sanctis suis voluntatem patris annuntiet.*

az

az az, Nem tsak itt talallyuk a' mi Urunkat (az *Christust*) mind Angyalnak s mind Istennek nevezetnek lenni az Sz. Iráftul: hanem Jacob-is mikoron az ő feleſeginek az látaſt beſzéllené, *monda* igy ſzoll Jacob, *ennekem az Iſtennek Angyala.* Es edgy kevéſſel utánna: *En vagyok a' ki te tőlled láttattam a' hellyben, a' hol a' kővet meg-kented.* Ott penig a' kőnél Jacobnak illy ſzó mondatott: *En vagyok az Abrahamnak a' te Atyadnak, es Iſaacnak Iſtene.* A' ki azért itt Angyalnak mondatott, ez ő maga mondgya amott, hogy Jacobnak meg-jelent volt. Minekokaert akár kinel nyilván lehet, hogy VALAHOL UGYAN AZON SZEMELY ANGYALNAK ES ISTENNEK NEVEZTETIK, AZ EDGYSZŰLŐT JEGYEZTETIK, holot magát nemzetſegenkent ki-nyilatkoztatta, és az ő ſzēteinek, Attya akarattyat ki-hirdette.

Angyalnak „
és Iſtének ne- „
veztetik, az „
Ieſus *Chriſtus* „
jelentetik. „

laſd ezen regulat Hilariusnál-is ſup. parag. 8. n. 4.

§ XIII. Gregorius Nazianzenusbol.

Ez-is mind egy időben élt Baſiliuſſal es Ambroſiuſ*ſal. A.* 373.

1. Tizenharmadik tanú *Gregorius Nazianzenus*, ki *Hieronymus*nak a' mint *Bergom.* meg-emléti *Præceptor*a volt. Ez az *Doctor*-is mint ſzintén *Ambroſius* mind az Jacobbal kűzdő Ferfiat, mind az tsipke-bokorban meg-jelent vezér Angyalt, és a' ki a' kőd és tűz oſzlopban vezerlette az Iſtē népét, tulaydon magának az Ur Jeſus *Chriſtus*nak mondgya lenni, azon rendel és igekkel, valamellyekkel Ambrus oda fel § 10. n. 2. en nem tudom immár mellyike irta-ki a' maſikbol. Ezek [t] az ő ſzavai:

t. Nazianz. Orat. 49, pag. 281. col. 1. circ. med. edit. Antverp. A. 1612.

2. *Quis Filium Dei videre potuit, antequam conſpicabilem materiam, quæ ei complacuit, aſſumſit, vel ipſum hominem induere dignatus eſt? Qui ſi Abrahæ viſus eſt &c.* valamint Ambrus ad num. 2. ő-is ſzintén ugy beſzél: laſd-meg azért, mind addig mîg ez igere érſz kűlönös betűkkel: *Iſmét* &c. Mi ſzűkſég repetalnunk. A' többit-is ott talalni *Nazianzenus*nal *Col. ſeq. paulo poſt init.*

u. Naz. orat. 34. p. 207. col. 1. num. 35. 36. 37. &c.

3. Haſonlatoskeppen beſzél *Nazianzenus* maſut-is [u] ezekről a' jelenéſekről: *Magnus porrò ille Patriarcha Abraham ---- Deum non ut Deũ conſpexit, ſed ut hominem aluit ---- Quid de Jacob dicam, qui licet ſublimem quandam ſcalam, & aſcendentes Angelos in ſomnis conſpicatus ſit ---- atq; in ejus quem conſpexerat honorem, loco cuidam, Domûs Dei cognomentum impoſuerit, ac cum Deo quaſi cum homine certamen inierit &c,* az az, Továbba ama nagy *Patriarcha* az *Abraham* ---- az Iſtent nem mint Iſtent (az az. nem tulaydon természetiben, a' mint az *Arrianus*ok káromkodnak vala) látta; hanem mint embert táplálta ---- mit mondgyak Jacob felől, a'ki noha edgy nagy magas laytorját, és alá ſ-fel járó Angyalokat látot legyen álmában ---- és annak a' kit latot vala, tiſztelteſſegére, edgy helynek Iſten-haza nevet ada; és az Iſtennel mint emberrel ugy kűzdőt &c.

Abraham az Angyalok közőt az Iſtent vendeglette-meg ember gyanánt. Iſtennel, emberi ábrazatbã kűzdőt Jacob.

x. Naz. orat. 45. p. 280. 281.

4. Az elébb emlétet *49*-dik *Oratio*jában [x] az okát-is meg-jegyzi, miert lőtt legyen ſzűkſeges az Iſten Fiának ember ábrazatban mutogatni ma-

ni magat az Ó Törvényben; tudnia-illik mivel magában láthatatlan levén ő, külömben az Atyakkal szemben nem lehetet volna: azzal mindazáltal az ő természet szerént-való lathatatlanságа (mellyet az *Arrianus*ok eszekbē nem akarnak vala venni) meg-nem bántatot: Ugyã dorgallya-is penig ez Eretnekeket, hogy az Fiu Istent efféle látásokbol, az láthato formábanvaló jelenésekből, természeti szerént láttathatónak állatnák, és az lathatatlanságot egyedül tsak az Atyának tulaydonétanák: holot nem ugy vagyon itt az állapot az mint az természet rendiben szokot lenni, melyben midőn a' dolog meg-változik meg-szűnik az lenni a' mi az előt volt, mint az kő mikor osztan meg-egettetik s-mészszé változik, nem lehet osztan többé kő: *Multùm interest stulte Hæretice, inter ea quæ facta sunt & inter eum qui fecit: cum omnia quemadmodum voluit fecit. Quæ facta sunt ascriptæ conditioni deserviunt, qui verò fecit, suæ voluntatis & proprii juris est: neq; potest in aliud quàm est, aliquo cogente mutari: sed prout vult & cui vult sese demonstrat. Nam si Angeli in figura hominum sæpè sunt visi, & tamen aliud non sunt, quàm quod esse norunt: neq; substantiam mutant, cum formam humani corporis sumunt; quantò magis ipse Dominus, qui omnia fecit, qui ipsis Angelis ut hoc possint sua institutione concessit.* az az, Nagy külömbség vagyon bolond Eretnek, azok közöt a' mik terémptettenek, és a' közöt a' ki teremptet: holot mindeneket a' mint

Ha az Angyalok mikor emberi ábrázatokban megjelentenek allattyokban meg nem vá'toztak; men-

tűl inkább az Isten mikor emberi testnek formájában magát megmutatta; nem változot meg, latathatatlanbol, lattathatová nem lött.

mint akarta ugy teremptet. A' mik lőttenek, az rendelt *regulá*hoz halgatnak, a' penig a' kitűl lőttenek tulaydon maga szabadságaban vagyō: nem is változhatik válaki ketelenségeből massá azon kivől a' mi ő: hanem a' miképpen és a' kinek akarja, magát meg-mutattya. Mert ha az Angyalok emberi ábrázatban sokszor láttattanak, mindazáltal massá nem változtanak azon kivűl a' mik szoktanak lenni: nem-is valoztattyak-meg allattyokat, mikoron emberi testnek formájat vésznek-fel: mentűl inkabb ő maga az Ur, a' ki mindeneket teremptet, a' ki az Angyaloknak hogy ugy tselekedhessenek, az maga rendeléseből engette &c.

§ XIV. Epiphaniusból.

Elt egy időben az felsō három Paterekkel.

1. Tizennegyedik bizonyság *Epiphanius Cyprius*, *Salamina* Varosának Pűspökje. Ez a' Pater-is abban az értelemben vagyon hogy az Isten maga jelent-meg az O Törvenyben. Az *Ancoratus* könyvében igy szoll: [y]

y. Epiph. lib. Ancor. col. 933. edit. Lutet. A. 1612.

Az Abrahamnak meg-jelét háromFérfiaknak edgyike maga volt az Isten, és a' kettei, ő neki Angyali.

2. *Visus est Deus Abraham, sedente ipso ad quercum Mambre, & ecce tres viri, & occurrebat in obviā itionem at ā, occursum & adoravit super terram, & dixit: Si inveni gratiam coram te: quo unum ostenderet Deum, eos verò qui sequebantur ipsum, alios duos Angelos ipsius ----- Et ingressi sunt duo viri in Sodoma: tanquam eo qui ascendit supra Abraam relictō à duobus qui ingressi sunt in Sodoma ad subversionem. Verùm de eo qui ascendit dicit Scriptura*, Et pluit Dominus

minus super Sodoma & Gomorrha à Domino ignem & sulphur. az az, láttaték Abrahamtul az Isten, midőn ülne *Mambre*ban az tser-fa alat, és imé három férfiak, és eleikben megyen-vala nekik, és imadá a' földön, es monda: Ha kedvet találtam te előtted: hogy ezzel mutatná ez harmaknak edgyikét Istennek lenni, az más kettőket penig ő Angyalinak------ És bé menének a' két férfiak *Sodoma*ban: azt a' ki fel-méne Abrahamtúl mint edgy el-hagyván, ama' kettők a' kik Sodomában bé-mentenek vala annak el-veszténére. De a' felől a' ki fel-ment mond az Irás, *Es esőlle az Ur Sodomara és Gomorrhara az Urtul tűzet és kénkövet.* Többek-is effélék bővön vannak a'ban az könyvében *Epiphanius*nak.

3. Ezen könyvében *Epiphanius* col. 972. C. D. &c. erőssen állattya hogy *Abraham, Moses, Esaias* &c. igazán és valósaggal látták az Istent, noha nem az ő veghetetlenségébe és meg-foghatatlanságában, hanem tsak a' menyire ember lathattya őtet ez eletben, tudniaillik az külső formákban mellyekben meg-jelent. *Viderunt Prophetæ Deum in veritate, non tamen in quantum est.* Láss alább-is a' locust Part. 2. Sect. 1. az *Vasarhellyi* Első *Pars*ának, ötödik tzikkelyere valo feleletet.

§ XV. Chrysostomusból. *Elt A.C. 397.*

1. Tizen-ötödik bizónyság *Chrysostomus*. Con-

ſtantzinapolyi Pűſpők. Ez a' *Pater* ſok ſzép bizonyſágot téſzen az Iſtennek emberi kepben-valo jelenéſi felől. Az kűzdő Férfiat nyilván maganak az Urnak állatá lenni, az mint az első *Replicatio*mban jelentettem volt. Ezek valának az ő ſzavai: [z].

Sup. pag. 17. z. Chryſoſt. Tom. 1. in Gen 32.. hom. 58. col. 356. E ex edit. Frontonis Ducæi Ieſuit. Pariſ. A. 1614.

2. *Magna Domini miſericordia ---- in figura hominis luctari cum juſto voluit.* az az, Nagy Iſten irgalmaſſága, ember képben akart az igazzal kűzdeni.

Az Ur kűzdőt Jacobbal ember képben.

3. Ugyan azon hellyen, azt-is allattya *Chryſoſtomus*, hogy Jacob eſzeben vőtte az kűzdő ſzemélyt ki vólna: annakokaért aldáſt kért tőlle: *Sentiens igitur juſtus magnitudinem virtutis ejus qui hæc ſibi dixerat, dixit:* minimé te dimittam niſi benedixeris. az az, meg-érezvén annakokaért az igaz (Jacob) annak a' ki néki ezeket mondta vala, erejének nagyſágát, monda: *el nem botsatlak tegedet mig meg nem áldaſz engemet.*

Eſzében vőtte Jacob az kűzdő Férfiat Iſtennek lenni.

4. Még-is ugyan ott az *357. columnán* az A. betűnél azt jelenti ezen *Pater*, hogy az *Iſrael* névvel-is tanétotta legyen az Iſten maga felől a' *Patriarchát*: *Simul docuit juſtum per nominis impoſitionem, quis eſſet quem viderit & comprehenderit.* az az, Edgyſzerſmind tanétotta az igazat, az név adás által, ki volna az a' kit latot és meg fogot vala.

Az Iſrael név bizonyſága hogy az kűzdő Férfi maga volt az Iſten.

5. Az C. betűnél azon *columnán* az *Abraham*nak meg-jelent három Iſiaknak-is edgyikét az Iſtennek tanéttya lenni: *Vidiſti quomodo infirmitáti*

Az O Tőrvéy-

tati humanæ Dominus seſe attemperans, omnia agit & tractat, ut ſuam miſericordiam declaret. Et ne admireris dilecte, quod tanta humiliationis illius magnitudò: ſed cogita quod & Patriarchæ, cum apud quercum ſederet, in hominis figura cum Angelis hoſpes fuerit: præſignans nobis jam multò antea & ab initio, quod humanam naturam ſuſcepturus eſſet, ut ſic omnem humanam naturam à Diaboli tyrannide liberaret, & ad ſalutem reduceret. az az, lattad, az emberi erőtelenſéghez mértékelvén az Ur önön magát, miképpen tselekſzik és mivel mindeneket (a' végre) hogy az ő irgalmaſſágát ki-jelentse. És ne tsudálkozzál ſzerelmeſſem, hogy olly nagy annak alázatoſſáganak nagyſága: hanem gondold meg hogy az *Patriarcha*nak-is (Abrahamnak) mikor az tser-fánál űlne, emberi ábrazatban vendégéve lőtt volt: jó eleve jelentvén nekűnk ſokkal az előt és eleitűl fogva, hogy az emberi természetet fel-veendő volna; hogy igy az eggeſz emberi természetet, az őrdög kegyetlenſége alól meg-ſzabadétaná.

ben-is az Chriſtus nemineműkeppen meg-alázta volt magát. Abrahának az Fiu Iſten vendégevé lőtt volt az Angyalokkal: mellyel az jövendő teſteſűléſe jelentetet.

6. Az tsipke-bokorban meg-jelent Angyalt-is, Iſten Angyalnak, az az, a' *Jeſus Chriſtus*nak vallya lenni: [*] Et expletis annis 40. apparuit illi in deſerto montis Sina Angelus Domini &c. FILIUM DEI ANGELUM VOCAT SICUT ET HOMINEM. Et paulo pòſt: Moſes autem ut conſpexit admiratus eſt viſum &c. *Non ſolùm hic oſtendit, quod apparens illi Angelus fuerit magni conſilii Angelus, ſed oſtendit etiam quantam miſericordiã*

* Chryſ. in Act. 5. 7. homil. 16. col. 418. D.

Sz. Iſtvan az Iſten Fiat módgya Angyalnak.

Deus

Az tsipke kőzőt meg jelent Angyal, a' nagy tanats Angyal.

Deus per apparitionem fecerit. az az, *Es negyven eſztendők mulva, meg-jelenék néki az Sinai hegynek puſztájában, az Urnak Angyala &c.* Az Isten Fiat hiva Angyalnak mikeppen embernek-is. Ismét edgy kevéſſel alább: *Moſes penig hogy meg-tekénté: tsudálá a' látást &c.* Nem tsak mutattya itt, hogy az ő néki meg-jelent Angyal az nagy tanatsos Angyal lőtt legyen, hanem azt-is meg-mutattya, mely nagy irgalmaſſágot tselekedet az Ur Isten az meg-jelenés által.

Elt ez-is a' negyedik ſzázban Chriſtus utan.

§ XVI. Hieronymusból.

1. Tizen-hatodik tanúm nékem *Hieronymus*, kinél edgy nehány rendbéli ſzép bizonyſágok találtatnak kivaltkeppen az kűzdő Férfi felől. Igy ſzoll az ő Iráſiban: [a]

a. Hieron. tom. 1. Quæſt. ſeu tradition. Hebraic. in Geneſ. c. 32. in ℣. 27. 28. col. 1336. E. F. edit. Pariſ. A. 1609.

2. *Joſephus in 1. Antiq. libro, Iſrael ideo appellatum putat, quod adverſum Angelum ſteterit: quod ego diligenter excutiens, in Hebræo penitùs invenire non potui. Ecquid me neceſſe eſt opiniones quærere ſingulorum, cum ethymologiam nominis expoſuit ipſe qui poſuit:* Non vocabitur inquit nomẽ tuum Jacob, ſed Iſrael erit nomen tuum? *Quare interpretatur Aquila* ὅτι ἤρξας μετὰ θεοῦ. *Symmachus* ὅτι ἤρξω ἰσχύι πρὸς θεόν. *Septuaginta & Theodotion* ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ. שרית *Serith enim, quod ab Iſrael vocabulo derivatur, principem ſonat. Senſus hic itaq; eſt. Non vocabitur nomen tuum ſupplantator, hoc eſt Jacob, ſed vocabitur nomen tuum princeps cum Deo, hoc eſt Iſrael.*

Az Isten a' ménnyei Fejedelem volt a' ki Jacobbal kűzdőt

Quo-

Quomodo enim princeps ego sum; sic & tu, qui mecum luctari potuisti, princeps vocaberis. az az, Azt véli Sido Joseph *1. Ant. lib.* hogy azért neveztetett Jacob Israëlnek, mivel az Angyal ellen viaskodot és erőssen meg állot vala: mellyet én szorgalmatossan meg-visgalván az Sidóban tellyeseggel fel nem talalhattam. Vallyon s-mi szűkség-is, eñékem mindeneknek vélekedéseket fel-keresnem, holot ugyan azon, a' ki ezt a' nevet adta, az szót meg-feyti. Nem hivattatik ugymond a' te neved Jacobnak, hanem Israël lészen a' te neved? Minekokáért igy magyarázza *Aquila* mert *elég-lőttel az Istennek. Symmachus, mert elég lőttel erővel az Istennek.* Az Hétven Tolmatsok és *Theodotion*, merr előt-vőttel az Istennel. Mert ez ige *Serith* mely az Israël igetől ered fejedelmet tészen. Ez azért az értelem, *Nem hivattatik a' te neved alá-askálónak*, az az Jacobnak, *hanem Istennel fejedelemnek*, az az Israëlnek. Mert a' miként én fejedelem vagyok: te-is a' ki én velem kűzdhettel, fejedelemnek hivattatol.

3. Ismét: [b] *Et tunc discet Sion: imò omnis caro, quæ videbit salutare Dei, quòd Redemtor atq; Salvator ejus ille sit, qui luctatus est cum Jacob.* az az, És akkoron tanullya meg a' Sion: sőt minden test, mely az Isten idvézétőjét látandgya, hogy az ő Meg-váltója és Idvezetője a' légyen a' ki Jacobbal kűzdűt.

b Hier. t. 2. in Esa. 49. v. 26 col. 340. F.

Az kűzdő Férfi az Meg-valto és Szabadeto Jesus Christus.

4. Az Abrahamnak lőtt jelenés felől-is illyen értelemben vagyon *Hieronymus*: [c] *Legimus*,

c Idem t. 2. in Es. 6. enl. 49 D

Emberi képbé az Isten jelent meg-Abrahamnak Jacobbal-is az kűzdőt a' ki Isten vala.

quòd Abrahæ visus sit Dominus in hominis figurâ: & cum Jacob quasi homo luctatus sit, qui Deus erat: Unde & locus ille dictus est Phanuel; hoc est, facies Dei: Vidi enim, *ait,* Dominum facie ad faciem, & salva facta est anima mea. az az, Olvassuk hogy *Abraham*tul láttatott az Ur emberi képben; és *Jacob*bal mint ember ugy kűzdőt legyen, az a'ki Isten vala: honnan az a' helly *Phanuel*nek, az az Isten szinének ortzájának neveztetett. Mert láttam ugymond, az Istent szinről színre, és meg-tartatott az én lelkem.

d Hier. in Dan. 8. col. 1063. A.

Az *Christus* vólt az Abrahamnak meg-jelent harom Angyaloknak edgike.

5. Ezen dolog felől másut-is: [d] *Non enim viri sunt Angeli, sed in specie videntur virorum: Sicut Abraham ad quercum Mamre tres visi sunt viri, (qui utiq; viri non erant) è quibus unus adoratur ut Dominus: Unde & Salvator loquitur in Evangelio:* Abraham vidit diem meum; vidit, & lætatus est. az az, Mert nem férfiak az Angyalok, hanem férfiaknak képekben láttatnak. Mint *Abraham*tul az *Mambre* tserfájánál három férfiak láttattanak (az kik nem Férfiak voltak ugyan) kik kőzzűl edgyik imádtatik mint Ur. Ahoñan mondgya Idvezétőnk-is az *Evangelium*ban: *Abraham látta az én napomat látta és őrőlt rayta.*

Azon időben élt Augustinus Hieronymus*sal.*

§ XVII. Augustinusrul.

1. *Augustinus*t-is ide szamlálhatnám sok szép nylvanságos bizonyságtételiért a' mint mayd meg-értyük: de mint hogy némely Pápista *Doctor*ok kétesnek mondgyák őtet ez igyben, ambar

bar maradgyon közben; illy hával mindazáltal hogy *Vasarhellyi* Vram-is beket hadgyon *Augustinus*nak; mert egyebként én is bizonyéthatok azen részemrol ez *Pater*bol annyit, a' menyit a' *Pater* az ő kegyelme részéről; Azt mondgya az tsipke bokorban meg-jelent Angyal felől *Augustinus* hogy az, az Isten Fia vólt. [e]

e Aug. l. 2. de Trin. cap. 13. col. 272. C. D edit. Basil. Ann. 1556.

2. Apparuit autem illi Angelus Domini, in flammá ignis de rubo. -- -- -- -- *Et hic primò Angelus Domini dictus est, deinde Deus. Numquid ergo Angelus est Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob? potest ergo rectè intelligi ipse Salvator, de quo dicit Apostolus,* Quorum sunt Patres, & ex quibus Christus secundùm carnẽ, qui est supra omnia Deus benedictus in secula, *non absurdè etiam hic ipse intelligitur Deus Abraham, & Deus Isaac,* &c. az az, *Meg-jelenék penig az Urnak Angyala néki, tüz lángban az tsipke-bokorból.* -- -- -- -- Ez-is elöször Ur Angyalának mondatott, annakutáña Istennek. Vallyon azért Angyal-é az Abraham, Isaac és Jacob Istene? igazán értetthetik tehát az Idvezetö, a' kiről az Apostol mondgya, *A' kikei az Atyák, és a' kik közzöl-való az Christus test szerént, a' ki mindenek felet áldandó Isten örökké*, nem képtenül értettetik ugyan ezen az Abraham, Isaac és Jacob Istenen.

Az tsipke-bokorban meg-jelent Angyal a' vólt a' kitSz Pál örökke áldando Istennek mond.

3. Masút [f] ezen dolgot kérdesképpen tévén-fel; még-is ugyan az én értelmemre hayul inkabb: Clamavit ad eum Dominus de rubo. *Dominus in Angelo, an Dominus Angelus ille, qui dictus*

f Aug. t. 4. Quæst. sup. Ex. c. 3. col. 127. B.

Ctus est magni consilii Angelus; & intelligitur Christus. az az: *Kialta az Ur ő hozza az tsipke-bokorbol.* Az Uré az Angyalból, avagy az az Ur Angyal, a' ki nagy tanatsos Angyalnak mondattatik; és az Christus értetik.

4. Igy beszéll az *Abraham*nak meg-jelent harom Férfiak felől-is cap. 12. az köd és tűz oszlopban levő Vezér felől hasonlatosképpen capit. 14.

*Agoston*nak az Isten jelenési felől-való értelmének *fundamentum*os magyarázttya.

5. A' mi az ellenben való bizonyétasit illeti „ *Agoston*nak mint *lib. 3. de Trin.* ismét *cont. Maximin. lib. 3.* „ *Agoston*t én meg külömböztetem; „ vagy a' mint magában ir az igasságrol; vagy a' „ miképpen az régi *Arrianus*okkal való kotzodásban szoll erről. Ez utolsóban, nem tagadhatni felettebb fel-indultánn szollot nehánykor *Augustinus*. Minthogy azok az Eretnekek „ abbol bizonyéttyak vala az Fiat az Atyától külömbözö állatúnak lenni, mivel ő láttattatott „ az Emberektől az O Törvénybē, holot az Atya „ edgyátallyaban latharatlan *1. Tim. 6.* Hozták-be „ erre az jelenéséket, a' mellyek felől mi a' *Pater*rel villongunk *lib. 2. de Trin. c. 8. in fin.* Erre az el-„ len-vetésre *Agoston*, ezen Könyvében, tsendésebben levén (mint hogy itt igyenéssen Eretnekkel, mint *Maximinus* Püspökkel másút nem „ *disputál*) szép meg határozassal felel: Az Fiu lattatott ugymond az Atyáktul, de nem az ő „ tulaydon állattyában (mint az *Arrianus*ok akarják vala, *quem delirantes haretici in suâ substantiâ visum*

vísum volunt lib. 2. de Trin. c. 15.) hanem per subjectam sibi commutabilem atq; visibilem creaturam, ibidem cap. 10. az fel vött valtozando és lathato teremptése által: mellyen nem hogy Angyalt értene, de inkabb igyeneſſen ellenében véſzi *Agoſton* az Angyalnak az *ſubjecta creaturát ibid. cap. 13.* a' mint, Iſten az utolſo Réſznek elſö *Sectiójára* vivén, az negyedik Tzikkelynek meg-tzikkelyezéſébe be-is fogom hozni *Agoſton*nak erröl-való ſzavait. Igy *Agoſton* mind azokról a' jelenéſekről, midön magán és tsendeſſebb elmével ir. ſzintéden ſzinte ugy ért az Iſten jelenéſi felöl, mint mi. A' mi fel haborottabban-való iráſat illeti *Agoſton*nak, mint az Harmadik Könyvben *de Trinit.* és kivaltképpen *Maximinus Arrianus* Püſpök ellen *lib. 3.* ugyan tellyeſſégeſſen, ki a karván az Eretneknek markából tekerni az erőſſéget, állattya ugyan hogy az jelenéſekben Angyal vólt a' ki láttatott és ſzollot az Atyakkal, tsak azért hogy (a' mint az elébb emlétém) ugyan ſemmi *fundamentum*ot ne engedne itt az *Arrianus*oknak *Chriſtus* iſteni termeſzetiben-való láthatatlanſága ellen; és maga-is ſemmiben ne edgyezne véllek. Maga amaz elſö felelettel-is ſzintén meg-érte vólna: mert hiſzem azután oſztán ugyan valóban és válhatatlanképpen-is teſtben öltözék az *Chriſtus*, melly allapottyaban bezzeg többé Angyallal nem foghatta ſenki a' dolgot: mindazáltal az ö iſteni terméſzetiben-való láthatatlanſága azzal el

» nem bomlot, hanem álhatatoſſon meg-mara-
» dot. Hiſzem inkabb ázért kellet teſtet magara-
» fel-venni, mivel magában láthatatlan levén,
» nem közölhette völna magát az emberekkel
» az vellek-való társalkodások által. Hallyunk
[g] Pamel. in Tertull. Paradox. cum Antid. Parad. 19. p. 57. » bár Papiſtá *Doctor*tul iteletet ezek felől: [g] *S.*
» *Auguſtinus lib. 3. adverſ. Maxim in. cap. 26. & lib. 2.*
» *de Trin. cap. 10. 11. 12. &c. maluit adſerere, Deum Pa-*
» *trem & totam Trinitatem viſum dictis locis per ſubje-*
» *ctas creaturas, ut ne conſentiret Maximino Arriano,*
» *cui non ſuffecit dictas apparitiones de Chriſto inter-*
» *pretari, ſed inde colligere nitebatur, Chriſtum per di-*
» *vinitatis ſuæ ſubſtantiam, viſibus humanis apparuiſſe.*
» az az, Szent *Agoſton lib. 3. &c.* inkabb akarta ál-
» latni hogy az Atya és az egész Szent Háromság
» láttatott az közben-vetett téremptések által,
» az emlétett hellyeken, azért hogy ne edgyezne
» *Maximinus Arrianus*ſal, ki nem elégedet meg
» vélle, hogy az emlétett jelenéſeket az *Chriſtus*-
» rol magyarázná tsak, hanem azt-is ki akarja va-
» la innen hozni hogy az *Chriſtus* az ő iſtenſégé-
» nek állattya által jelent légyen meg az embe-
» reknek láttokra. Ez az *Agoſton* értelme felől az
edgy ügyű igaz magyarázat.

Elt ez az ötödik ſeculumnak kezdetiben és az negyedik végében.

§ XVIII. Cyrillusbol.

1. Tizen-hetedik tanúm ennékem *Cyrillus Epiſcopus Alexandrinus*, kinek Sz. Háromság felől valogatott ſzép iráſi vadnak, mellyekben ſzintén olly világoſſan beſzéll az jelenéſek felől, mint

mint szintén *Hilarius* oda-fel. Az kűzdő Férfiről azt mondgya hogy, szemely szerént a' Fiu Isten vólt az. [h]

h Cyrill. Alex. t. 2. Thesaur. l. 3. c. 1 p. 169. l. D. E. F. & 2. A. B. C.

2. Deus qui aluit me ex infantiâ meâ, usq; ad hunc diem, & Angelus qui liberat me ex omnibus malis, benedicat pueros istos -- -- -- -- -- -- *Spiritu ille (Jacob) sancto ad veritatem dogmatum ductus, primò Deum orat, ut pueros benedicat, & simul etiam Angelum, qui liberabat eum ex omnibus malis, ut* PER DEUM, PATREM IPSUM SIGNIFICARET, PER ANGELUM AUTEM VERBUM PATRIS, *non enim ignorabat, quia nomen ejus, magni consilii Angelus est -- -- -- Luctatus dicitur Angelus cum Patriarchâ illo fuisse -- -- -- quem Patriarcha tenuisse dixisseq; ad ipsum dicitur:* Non te dimittam, nisi benedicas, ERAT AUTEM ILLE DEUS IN SPECIE CREATURÆ *cum Patriarchâ luctatus, sicut ex ipsius Patriarchæ verbis apparet:* Vidi faciem Dei. *Hunc igitur Angelum, quem tunc vidit, orabat, ut pueros benediceret.* az az: *Az Isten, ki engemet tsetsemőségem ulta mind ez mái napiglan táplált, és az Angyal ki engemet minden gonosztúl meg-megszabadét áldgya meg ez gyermekeket.* -- -- -- -- -- Szent Lélektűl az tudományoknak igazságára vezeréltetvén az a' Jácob, elősző az Istennek kőnyőrőg hogy a' gyermekeket megáldgya. és edgyszer s-mind az Angyalnak-is, a' ki őtet minden gonosztul meg-szabadétotta vala, hogy AZ ISTENEN, AZ ATYAT JELENTENE, AZ ANGYALON PENIG AZ ATYANAK I-

Az Angyal a' kinek Jacob unokáit ayanlotta, az Isten Fia.

Azon Angyal az aval a' kivel Jacob kűzdőt Isten vólt az kűzdő Férfi az teremptett képben; mert azt mődgya Jacob hogy az Isten ortzáját látta ő.

GE-

gejet, mert nem vala tudatlan felölle, hogy az ő neve nagy tanats Angyal vólna. -- -- -- -- Kűzdőtnek lenni móndatik az Angyal azzal a' *Patriarchával* -- -- ---- kit az *Patriarcha* meg tartoztátos és igy szoletot meg: *Nem botsatlak-el tegedhanem ha meg-aldasz engemet.* Isten vala penig az az teremptesnek képében az ki az *Patriarchával* kűzdőt vala, a' mint az *Patriarchának* szavaiból ki-tettzik: *Láttam az Istenszinét.* Ezt az Angyalt azétt, a' kit akkor látot, ezt keri hogy meg-áldgya az gyermekeket.

i Cyrill. Homil. 5. p. 48. 2. B. C.

3. Fellyebb: [i] *Licet Verbum Dei cùm Deus sit, carnem assumserit ac sanguinem -- -- -- -- -- tamen Deus mansit, & sic olim sanctis Patribus mysterium suum revelavit. Et horum admodum multa est in sanctis Prophetis demonstratio. Quia verò in aliud tempus ista reservare cogor, age ostendamus ex libro Geneseos &c. Beatus itaq; Jacob, in Mesopotamiam missus, cùm in reditu ad domum Patris properaret, ac duas filias Laban cum liberis -- -- -- -- traduxisset ultra torrentem.* Ipse verò -- -- -- -- relictus est solus, & luctatus est cum eo homo usq; manè. Is cùm vidisset, quòd contra eum nihil posset -- -- -- -- dixit, dimitte me. -- -- -- -- Ille verò dixit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodem loco. Et vocavit Jacob nomen loci illius, Visio Dei. Vidi enim Deum, inquit, facie ad faciem, & servata est anima mea. *Mox enim intellexerat inhumanationis mysterium, per revelationem Spiritûs sancti,* az az, Noha az Istennek

Igéje

Igére holot isten, testet és vért vött-fel -- -- -- -- mind azáltal istenségében meg-maradot, és igy régen az szent Atyaknak az ő titkát ki nyilatkoztatta. És ezeknek igen sok mutatások vagyon az szent *Prophetá*kban. Mivel penig más időre kell ezeket tartanom, noſza mutassuk-meg az Terempteſről irt Könyvből, &c. A' boldog Jacob annakokaért, *Mesopotamiá*ban küldettetett lévén; mikorō viszsza-tértében Atya házához sietne, az *Laban*nak két leányit, magzatival edgyüt -- -- -- az patakan által-költöztete, *ő penig -- -- -- -- egyedül marada, és kûzdek ő vélle edgy ember egész reggelig. Az mikoron látta volna hogy semmit ő néki nem tehetne -- -- -- monda, botsáss-el engemet -- -- -- -- ő penig monda: El nem botsátalak tegedet, hanem ha meg áldasz engemet. Es meg-áldá ötet azon hellyen. Es hivá Jacób annak az helynek nevét, Isten látásanak. Mert lattam,* mugymond, *az Istent szinről színre, és meg-tartaték az én lelkem.* Mért leg-ottan eszében-vötte vala az emberré-lételnek titkát az Sz. Léleknek jelentése által.

4. Még-is igy szoll [k] *Cyrillus:* Jacob receſſit a domo Laban, & deſideravit patriam. Quum autem veniſſet ad Jabok, is erat torrens, transwexit, inquit, pueros ſuos, permanſit autē Jacob ſolus, & certavit cum eo homo uſq; ad manè. *Et poſt alia:* Rogavit autem Jacob, & dixit: Annuntia mihi nomen tuum. Et dixit: : Ad quid rogas tu nomen meum? Et benedixit eum, & vocavit

k Cyrill. cont. Iulian. l. 9. pag. 651. 2. C. D.

nomen loci illius Species Dei, &c. *O magnum miraculum, & virtutem ad intelligendum claro ſenſu, & ſubtili mente ſacramentum Chriſti. Certante enim homine facie ad faciem, vidiſſe dicit Deum, & ſpeciem Dei illum nominat. -- -- -- Quòd autem homo luctans contra Jacob ſit unigenitus Dei, Verbum, quomodo futurus eſſet ſuo tempore in ſpecie noſtrâ, prœmonſtrans ſanctis patribus, ex his quæ Moſes ſcripſit, admodum facilè conſideraverit quiſpiam, inquit enim:* Dixit autem Dominus ad Jacob: Surgens vade ad locũ Bethel, & habita illic, & fac illic altare Domino, quĩ apparuit tibi, dum fugeres à facie Eſavi fratris tui. *Nunquid adhuc etiam poſthæc dicet aliquis, ignoraſſe incarnationis unigeniti modum?* az az, *Jacob elméne a' Laban házától, és házájában kivánkozék. Es mikor jutot vólna az Jabokhoz, patak vala az, által kőltőzteté ugymőd az ő gyermekit, Jacob penig maga marada, és kűzdék hartzola ő véle edgy ember egéſz reggelig.* És tovabbá: *Kéré penig Jacob és monda: jelents-meg nékem az te nevedet. Es monda: Mit kérded te az én nevemet? Es meg-aldá ötet, és hivá-azt, a' hellyet Iſten ſzinének.* Oh nagy tsuda, és világos értelemmel-való értéſre, és mély elmeré-való ereje és titka a' *Chriſtus*nak. Mert az ember viaſkodván, ſzinről ſzínre mondgya hogy látta az Iſtẽt, ez az Iſten ſzinének, képének nevezi. hogy penig az *Jacob* bal kűzdő ember az Iſtẽ edgy ſzűlőttye az Ige légyẽ, mint leñe (őltőznék) jővendőben a' mi képünkbén, azt mutogatván eleve az ſzent Atyaknak; a' miket *Moſes* irt, azokból kőn-

Az Iſten edgy ſzűlőttye az Jacobbal kűzdő Ember.

kőnyen eſzeben-veheti akar ki, mert igy ſzoll: *Monda peniglen az Ur Jacobnak: fel kelvén menny Bethelben és lakjál ott, és tsinály ott Oltárt az Urnak, a' ki meg-jelent néked mikoron futnál Eſaunak az te Atyadfianak ortzája elől.* Vallyon mondgya é még ez után-is vala ki hogy *Moſes* nem tudta légyen, az Iſten Edgy-ſzűlőttye meg teſteſűléſének módgyát?

5. Illyen *ſummát* irtak az *margó*ra magok az Papiſtak: *Jacob luctatus eſt cum Chriſto, qui apparuit ei homo, & dicitur Deus.* az az, Jacob küzdőt az *Chriſtus*ſal, ki ember képben jelent volt meg néki, és mondatik Iſtennek.

6. Az tsipke-bokorból ſzolló ſzemély felől-is azt állattya *Cyrillus* [1] hogy Chriſtus Urunk volt: *Nolint ergo principio circumſcribere illum, qui ſuper omnia principia durationis eſt, qui ad Moſen dicebat:* Ego ſum qui ſum. *Ei verò qui ſemper eſt (hoc enim ſignificat* Ego ſum qui ſum) *quod durationis principium quiſpiam attribuet?* Az *Eunomius* Eretnek ellen ſzoll igy *Cyrillus*, a' ki abbol hogy az Keresztyének ſzűlettetnek leñi mondgyák a' Fiat, azt akarjá vala ki-hozni, hogy kezdeti lőtt légyen az Fiunak. Arra felel már *Cyrillus:* Ne kerétſek azért kezdettel azt bé, a' ki az idő folyáſnak minden kezdeti félet vagyon, a' ki *Moſes*nek mondgya vala: *En vagyok a' ki vagyok.* Annak penig a' ki mindenkor vagyon (mert azt téſzi, *En vagyok a' ki vagyok*) mitsoda idő folyaſbéli kezdetet tulaydonét vala ki?

[1] Cyrill Theſaur. lib. 1. cap. 6. pag. 150. 1. E.

Az Chriſtus ſzollot a' tsipke-bokorból. Ez név, *En vagyok a' ki vagyok*, örökké-valóſágot téſzen.

Elt ez a' Pater is az meg yedik Seculumnak végében, és az öt ödiknek kezdetiben.

§ XX. Theodoretusbol.

1. Tizen-nyoltzadik tanú *Theodoretus Cyrusi* Püspök. Ennek az tudós embernek-is sok szép világos bizonyságtetéli vannak az Ur *Christus*nak az O Törvényben-való jelenési felöl. És elöször-is az Jacobbal küzdö Férfiat magának az Isten Fianak állattya lenni: [m]

m Theodoret. quæst. 91 in Genes. p. 22. edit Paris. Ann. 1608.

Az edgy-szülött Isten küzdöt Jacobbal.

2. *Quamobrem luctatur Angelus cum Jacob?* Mi okan küzdik ugymond, az Angyal Jacobbal? Mely kérdésre-való rövid feleletit, ez igekkel rekeszti-bé: *Per hæc omnia docemur, quòd etiam hoc loco, unigenitus Deus apparuit ipsi Jacob.* Mind ezekböl meg-tanéttatunk hogy itt-is, az edgy szülött Isten jelent-meg Jacobnak.

3. Mik légyenek penig azok, a' mik bizonyéttyák ez küzdö Férfiat magának az Isten Fiának leni; ugyan azon feleletibe elö számlállya, ugymint: az áldás kerés, az *Israel* név adás, hogy nyilván Istennek mondatik, és az hellynek azzal az nével-való nevezéze: *Cùm sensisset Jacob virtutem ejus qui apparuerat, postulavit ab eo benedictionem: qui & dedit illi quod petierat, & nomen immutavit ---- ---- Israël erit nomen tuum. ---- ---- Notandum est etiam hîc, quòd eundem & hîc & hominem & Deum vocavit, Prævalsisti, inquit, adversus Deum. ---- Et vocavit nomen loci illius Phanuel, id est, Visionem Dei, vidi enim Deum facie ad faciem*, &c. Ugy hozza ofztán mind ezekböl ki, hogy *Per hæc omnia docemur, quòd etiam hoc loco unigenitus Deus apparuit ipsi Jacob.*

Valamelly bizonyétásokkal én oda fel állattam ex *Gen.* 32. *v.* 24. &c. ezen könyvbé *Sect.* 1. §. 1. 2. 4. &c. hogy az a' küzdö Férfi maga az Isten; ugyan az onokkal állattya *Theodoretus*-is.

4. Az

4. Az tsipke-bokorban meg-jelent Angyalról igy szóll *Theodoretus:* [n] *Quidam ferunt Angelũ apparuisse Mosi in rubo.* igy felel már az *Theodoretus: Hujus loci lectio declarat, quis sit, qui visus est.* Apparuit enim *(inquit)* ipsi Angelus Domini in flammâ ignis rubi. *Et paulò pòst:* Ut autem vidit Dominus, quòd accederet ad videndum, vocavit illum é medio rubi. *Et rursum pòst pauca,* Et dixit illi, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. *Et mox addidit:* Avertit autem Moses vultum suum. *Metuebat enim intueri præsentiam divinam.* Et subjunxit, Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & clamorem eorum audivi, *& reliqua. Et iterum:* Ego sum qui sum. Hæc dices Filiis Israël, Qui est misit me ad vos. *Universus ille locus demonstrat, Deum esse qui apparuit. Vocavit autem illum Angelum, ut cognoscamus, quòd is, qui visus est, non est Deus Pater (cujus enim Angelus esset Pater?) sed unigenitus Filius; qui magni consilii est Angelus: qui sacris discipulis dixit,* Omnia quæcunq; audivi à Patre meo, nota feci vobis. *Quemadmodum autem Angeli nomen posuit,* NON QVIDEM VOLENS MINISTRORUN QVEMPIAM INNUERE, SED PERSONAM UNIGENITI DEMONSTRARE: *sic iterum ipsius tum naturam, tum potentiam prædicat, inquiens, ipsum dixisse,* Ego sum qui sum. *Et,* Ego Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. hoc mihi nomen æternum, & monimentum generationum. *Hæc autem & substantiam divinam indicant, & æternitatem atq; perpetui-*

[n] In Exod. quæst. 5. p. 27.

Az tsipke-bokorban meg-jelét Angyaltis szintén azon erősségekkel állattya *Theodoretus* Istenek lenni, a' mellyekkel én oda fel: *Sect.* 2. §. 1. 2. 3. &c. Miért nevezetik Angyalnak, az tsipke-bokorban meg-jelent Fiu Isten?

tatem demonſtrant. az az, Nemellyek azt beſzéllik hogy *Moſes*nek Angyal jelent vólt meg. Ennek az helynek olvaſáſa meg-mutattya ki légyen a'ki meg-jelent. *Mert meg-jelenek* ugymód, *néki az Urnak Angyala az tsipke-bokor tűzének langjában.* Es edgy kevés mulva, *Hogy penig látá az Ur, hogy látni oda-járulna, ſzoléta ötet az tsipke közzül.* És iſmét: *Es monda néki, En vagyok az Abraham Iſtene, az Iſaac Iſtene, az Jacob Iſtene.* Ezt-is hozzá adgya, *El-forditapenig Moſes ortzáját. Mert feli vala nézni az iſteni jelen-lételt.* Viſzötág, *Látván láttam az én népemnek ſanyargattatáſát, mely az Ægyptuſban vagyon, és az ő kiáltáſokat hallottam,* ſ- a' többi. Iſmét: *En vagyok, a' ki vagyok. Ezt mondgyad az Iſrael fiainak, A' ki vagyon, küldöt engemet ti hozzátok.* Egéſzſzen az az helly meg-mutattya, hogy Iſten az a'ki meg-jelēt. Nevezte penig azt, Angyalnak, hogy meg-eſmérjük hogy az a' ki láttatott, nem az Atya Iſten (mert ki Angyala volna az Atya?) hanem az edgy-ſzülött Fiu: a' ki nagy tanats Angyal: ki az ſz. Tanétványoknak ezt mondta: *Valamellyeket hallottam az én Atyámtul, mindeneket meg-jelentettē ti nektek.* Miként penig Angyal nevet mödot, NEM AZERT MINDAZALTAL HOGY VALAMELLYIK SZOLGAT, JELENTETTE VOLNA HANEM AZ EDGY-SZÜLÖTNEK TERMESZETIT AKARTA MUTATNI: ezenképpē ő néki mind terméſzetit, mind hatalmát hirdeti, módván ötet igy ſzollotnak lenni, *En vagyok, a' ki vagyok.* És, *En vagyok az Abraham Iſtene, az Iſaac Iſtene, és Jacob Iſtene, az az én örökké való nevem, és nemzet-*

ſégről

ségről nemzetjégre-való emlekézetem. Ezek penig az isteni állatot-is jelentik, és az örökké-valoságot, s-vég-nélkül-valóséget mutáttyák.

§ XX. Leo Magnusbol.

1. Az fő *Patereket* Istenségetségeből többire mind elő szamlálam, és tulaydő szavokbol meg mutogatã melly igen el-hitték ők hogy a' megemlétett jelenésekben mindenűt azIsten maga jelent vólt meg, még penig, az Fiu: Mit értettek légyen, az uyabb *Paterek*-is ezen jelenések felől, kettőnek háromnak s-meg a' leg főbbeknek értelmeket ide jegyzẽ; mi szükség vólna illy nyilvánságos dologbã mindeneket elő számlálni.

2. *Leo Magnus*, ki edgyszers-mind *Papa*-is *Doctor*-is vólt, nem ama *1513* esztendőbéli a' ki alat *Luther Marton* meg-tért, hanem ez előt sok idővel, ugymint 440 esztendejébẽ *Christus* Urunknak, a' kinek Idejében meg az Papista névnek hire' sem vólt, noha mindazáltal kezdet vólt már hanyatolni az igaz vallas: Ennek hiszem szaván, vagy nehez a' jó *Vasárhellyi Paternek* vagy nem, tsak edgy átalán véggel meg kell állani, ha Vallásának áll, mert a' Papa vólt; Hallya-meg tehát iteletét: [o]

Elt Leo I. & Magnus Theodoretus *sal tsak nem ez on idében, ugymint A. C. 440.*

o Leo Mag. Epist. 13. ad Pulcheriam col. 317. A. B. edit. Paris.

3. *Potuerat quippe omnipotentia Filii Dei, sic edocendos justificandosq; homines apparere, quomodo & Patriarchis & Prophetis in specie carnis apparuit, cùm aut luctamen iniit, aut sermonem conseruit; cùm vé officia hospitalitatis non abnuit, vel etiam appositum cibum sumsit. Sed illæ imagines hujus hominis erant indicia, cujus veritatem ex præcedentiũ Patrum stirpe sumendum*

Az Isten Fia vólt férfi képben, a' ki Jacobbal küzdőt, és a' ki

Abrahá megvendeglet *Gen.* 18.

dam significationes mysticæ nunciabant. az az, Meg jelenhetet ugyan az Isten Fiának mindenhatosága ugy az embereknek tanétattásokra és igazettatásokra, a' mint az *Patriarchá*knak és *Prophetá*knak-is az testnek képében meg-jelent, a' mikor vagy kűzdőt, avagy beszélgetesben elegyedet; és a' mikor az gazdálkodasnak tiszteit elvőtte, avagy az eleibē tett ételt-is őtte. De azok az ábrazatok ennek az emberneḱ (az az, az emberré lőtt *Christus*nak) voltanak mutatasi, kinek valóságat hogy az előtti (régi) Atyaknak nemekból véendő volna, az titkos jegyzések hirdetik vala.

Ele Anno Chr. 627.

§ XXI. Isidorus Pelusiotabol.

1. *Isidorus Peluſiota* (ki *Xiſtus Senenſis*nek *l. 4. Bibl.* bizonyétása szerént *Chryſoſtomus*nak tanétvanya volt, mely az több *Chronicus*oknak számvetésekkel alig fér őszve) edgy levelében [p] mellyet *Theodoſius*nak irt, igen világossan beszélli az dolgot.

[p] Iſiod. Epiſt. 453. p. 155, edit. Pariſ. An. 1585.

2. *Divinæ quidem naturæ, nullum nomen imponi poteſt. Jacob autem, ejus qui cum ipſo luctabatur, ac per nervi femoris contrectationem eum vitioſos affectus ſuperare ac frangere docebat, nomen exquirebat.* At quid quæris nomen meum? *(edocentē eum audit) quod nec legiſeſt, nec eorum quorū ætas legem anteceſſit, cognoſcere: verùm ſero tempore, cùm temporum plenitudo venerit, atq; hominū ſcelera magnopere auctafuerint,* Jesus incarnatus nūcupabor, *quod quidem Servatorem ſonat. Si quidem eorū, qui peccaverūt, ſalutis cauſa hujuſmodi adminiſtratione perfūgar.*

Az Jacobbal kűzdő Férfi önön maga vólt az *Chriſtus.*

az az

a z az, Az Isteni természetnek semmi nevet nẽ adhatni ugyan. Jacob penig annak a' ki ő véle küzdik vala és tzomja inának illetése által, ötet az vétkes indulatoknak meg-birására és megrontására tanéttya vala, nevét kérdezi volt. De válaszsza lön, *mit kérded* ugymond *az én nevemet*, melly sem nem az törvény dolga, sem penig nem azoké a' kik az törvény előt voltanak: hanem késő időre valo ez, mikoron tudnia illik az időknek tellyessege el-jövénd, és az embereknek vétkek igen meg-öregbedik, Nazarethbeli Jesusnak neveztetem, melly név Idvezetőt tészen. Mivel azoknak a' kik vétkeztenek idvességekért illyen szolgalatot viszek-végben.

§ XXI. Nicephorusból.

1. *Nicephorus Calistus*-is ide számlálhatom; Ez-is az isteni jelenések felől szintén azon értelemben vagyon mint a' több *Paterek*. Igy szoll. *Eccles. Hist.* l. 1. c. 2. in fin.

2. *Atq; equidem in hominis specie, ipsi Abrahæ frequentiùs progenitisq; ex eo* (Christus) *apparuisse creditur, quandoq; per seipsum, quandoq; per administros suos Angelos, oraculis eos admonens, & docens de rebus optimis. Quod quidem cuivis vel inde facile est æstimare & credere. Angelum enim Dominum vel Deum appellare, consuetudo Scripturæ non est, sed ita simpliciter nudo scilicet nomine, Angelum: illum verò sem-*

Az Christus önön maga-is nem tsak Angyali által, sokszor jelét-meg emberi ábrázatban az Atyaknak. Az teremptett Angyalt az irás Istennek és Urnak nem mondgya.

rò ſemper inſignibus & excellentibus extollit & celebrat nominibus, Deumq; & Dominum apertè & clarè vocat. az az, Az *Chriſtus* t emberi képben Abrahamnak, és az ő fiainak gyakrabban meg-jelenni hiſzſzük, neha maga által, neha ſzolgaló Angyali által &c. Mellyet akarki avagy tsak innen -is eſzében-vehet ſ-el-hihet. Mert az Angyalt Urnak és Iſtennek hiyni nem ſzokáſa az Sz. Iráſnak, hanem tsak puſztán ſ-edgyügyüven Angyalnak: azt penig (az *Chriſtust*) mindenkor kivaltképpē-való és felſéges nevekkel magaſztallya és hirdeti, ſ-Urnak és Iſtennek nyilván és vilagoſſan nevezi.

§ XXII. Be Sumalas.

És ezek a' *Pater*ek a' kiknek értelmeket maſodſzori keppen appellalam *Vaſar-helly*i Uram kedveért, a' kik mind ősſzve huſzon ketten vadnak; és edgyül edgyig mind a' mi ſ-mind az Atyafiak itéletek ſzerént leg fellyebb az 19-tzedik kivaltkeppen valók, ſ-a' többinél mind fővebbek, az Apoſtolok idejéhez közel éltek, ſzabadoſſan irtanak, az *Roma*i *Papá*nak (ki még akkor az több Püſpök társainak, ſ-a' Királyoknak nyakokra nem ült volt, hanem tsak edgyik volt ezek közzől) ſzája izével ſemit ſem gondolván.

§ XXIII. Az *Purgatorius Index*ek-is hellyen hadgyák az *Pater*eknek ez bizonyétáſokat.

Az

Az *Tridentinum*i Synat utan irtanak vo t az Papista Atyafiak igen alattomban hol mi approlekos *Index*eket, mellyekben fel-jegyezgették többire minden könyvekből, a' mi az ő mai Valláſok ellen volna: és oſztán erős hit alat az fő Könyvnyomtato kezében adták, hogy az ultatul fogva, mindenkor a' hiyával nyomtatnák-ki az könyveket, a' mit az allattomban nallok levő *Index*ekben meg-jegyeztenek; és igy az más Valláſon levők midőn valamely regi *Pater*-nektráſával akarnanak bizonyétani az elein való meg-jegyzés ſzerént; ne talalnák az könyvbē az bizonyetáſt; ſ-az Pápiſtak-is az olvaſás közben afféle *Papiſta* hit ellen-való mondáſokban az regieknek meg ne utköznének. Igy tudnia-illik edgyűl edgyig mind meg-kezték volt az *Pater*ek Iráſit herelni. Ez illyen *Index*t nevezik *Expurgatorius Index*nek. Ezt az ravaſzſágot ők örők halgatáſban akarták maraſztani; de mivel Idvezetőnk mondaſa ként, *nints olly titok a' melly ſzem eleiben nem kél*; örökke való nagy ſzégyenekre kézhez kerűltek nem ſok idő mulva reytekben belegetett fayzáſok. Én kezemnél kettő is vagyon, edgyik *Quirogá*e, maſik az a' mellyet Iſten tsudálatos alkalmatoſſággal *Fr. Junius* kezében jutatott, és az a' tudós Ember ſzorul ſzóra minden változas nelkűl ki-nyomtattatott. Edgyikben-is az *Pater*eknek meg-jegyzett mondáſokat, ki-vakaráſnak okaért fel-jegyezve nem találom: hellyen hadgya mindenik

Luc. 8. 17.

nik az meg-említet tudós embereknek az istени jelenések felől való szép bizonyétásokat. Mellyet soha nem tselekedtenek volna ha igaz volna a, mit *P. Vasarhellyi* tart, hogy az Papista *Doctor*ok mind abban a' hiszembē volnának hogy az Isten soha egyébkeppen az O Tőrvényben meg nem jelent hanem tsak Angyala által.

§ XXIV. *Az Papista* Doctorok, *és még az Iesuitak-is bizonyságot tésznek rolla, hogy az be-hozott* Paterek *mindnyajan abban az értelemben voltak hogy az Isten az O Tőrvényben edgyneha nyszor önön maga jelent meg és nē tsak Angyal által.*

1. Nagy munkától mentem itt meg *P. Vasarhellyit*, mert né talam kétes lehetne, ha ugyan valóban az én értelmemen voltanak-é az előszamlált régi tudós emberek; avagy tsak rá fatsartam legyen szavokat fel-tőtt tzélomra. Értsen azért magoktul az Papistaktul iteletet ezek felől.

q. Iacob. Pamel. in Antid. Paradox. Tertul. num. 19. p. 57.

2. *Jacobus Pamelius* [q] igy szoll hozzá: *Non illud paradoxum videtur, quod scribit Tertullianus, Filium Dei, non Patrem, quoties id in scripturis legitur, visum vel auditum ab hominibus, nempe cum apparuit Adamo, Gen. 3. Noe Gen. 9. Abraham Gen. 12. 17. 18. Lot. Gen. 19. Agar Gen. 22. Jacob. 28. 32. 35. Et Moysi. E-*

A' melly *Pater*eket *Pamelius* én mellē itéll, ezek: 1. *Iustinus*

si Exod. 3. & seq. 32. ac 33 quum id desumserit ad verbum ferè ex S. Justino. Mart. Dialog. adverſ. Triphonem, & partim ex S. Irenæo. l. 3. c. 6, ac lib. 4. c. 23. & eos sequantur Novatianus, lib. de Trin. c. 25. 26. 27. B. Cyprianus l. 2. Testim. adverſ. Judæos c. 5. & 6. ex iis locis comprobantes, Christum non hominem solum aut Angelum, sed & Deum fuisse appellatum: Nec aliter S. Ambrosius Præfat. in Luc. S. Epiphanius in Ancoratu, Prudentius adverſ. Anthromorph. & Arnob. in Ps. 104. az az, Nem keptelenſégnek lattzik a' mit *Tertullianus* ir, hogy nem az Atya hanem az Fiu jelent legyen-meg mindenût valahul olvaſſuk hogy az Iſten lattatott vagy hallatott az emberektûl; tudniaillik mikor meg-jelent *Adam*nak, *Noe*nak, *Abraham*nak, *Lot*nak. *Agar*nak, *Jacob*nak, az laytorján, az kûzdéſben. &c. *Moſes*nek az tsipke kôzôt. holot azt tsak nem ſzórul ſzóra vôtte *Tertullianus Juſtinus Martyr*ból, *Irenæus*ból, a' kiket kôvetnek *Novatianus*, *Cyprianus*, *Ambrus*, *Epiphanius*, *Prudentius*, *Arnobius*.

2. *Irenæus*
3. *Tertullianus*
4. *Novatianus*
5. *Cyprianus*
6. *Ambroſius*
7. *Epiphanius*
8. *Prudentius*
9. *Arnobius*

3. *Franciſcus Fevardentius Ordinis F. Minorum, in S. Facultate Pariſienſi Doctor Theologus* [r] illyen bizonyſágot téſzen: *De trium illorum apparitione loquitur, quorum unum Filium Dei fuiſſe, quem adorarit, & Dominum Deum ſuum vocarit, magna concordia docent Juſtinus in Dialogo: Tertul. l. de carne Chriſti, & l. 3. contr. Marcionem. Euſeb. l. 1. hiſt. c. 1. Athanaſ. ſerm. 3. contr. Arian. Hilar. l. 4. de Trin. Cyrill. Jeroſolym. Catecheſ. 11. & 12. Ambroſ. l. 2. de Abra-*

r. Fevard. Annot. in Iren. cap. 15. libri 4ti adverſ. Hæreſ.

Fevardentius ezeket a' Patereket itili enekem: *Juſtinust Irenæust*

Tertullianust
10. Euſebiust
11. Athanaſiust
12. Hilariust
13. Cyrillust
Ambrust
14. Agoſtont

Abraham cap. 5. Auguſt. l. 2. de Trin. c. 10. & 11. az az, Amaz három (Angyaloknak Gen. 18.) megjelenéſek felől ſzóll (Irenæus,) kiknek hogy edgyike az Iſten Fia lőtt legyen a' kit tudniaillik imádot, és ő Urának Iſtenének mondot, nagy meg-edgyezéſſel tanéttyák *Juſtinus, Tertullianus, Euſebius, Athanaſius, Hilarius, Cyrillus Jeroſolymitanus, Ambrus, Agoſton.*

5- Edgy *Joannes Nodin* nevő *Franciſcanus* Barát *Pariſi Doctor* [ſ] tsuda a' mint állattya az én értelmemet, és átallyaban vallya hogy az régi *Patr*eknek ebben edgyező értelmek volt, a' mint hogy ſzavakat mind bé-is hozza: én hogy itt mind az ſzerént le irjam, nem itélem ſzükſégeſnek, holot már oda-fel le jegyzegettem, ha akarod a' *locus*ok ſzerént meg-lathatod. igy beſzell *Nodin Frater: Conſtans eſt S. Patrum antiquiſſimorum ſententia, Verbum apparuiſſe Moſi in rubo. eiq; loquutum fuiſſe. Horum primus prodeat in medium Clemens Romanus l. 5. Conſtit. Apoſtolic. c. 21. &c. Juſtinus Philoſophus & Martyr eruditiſſimè docens, non Angelum ſed Filium Dei Moſi è rubo loquutum fuiſſe Dialog. cum Triph. & Apol. 2. pro Chriſtian. ad Anton. Pium circ. fin. &c. Prædictorum Patrum ſententias multis in locis ſequitur B. Irenæus l. 4. adverſ. Hereſ. c. 17. 23. 37. Idipſum aliquando teſtatur Tertullianus l. adverſ. Praxean, & l. 3. adverſ. Marcion. D. Ambroſ. Enarrat. in Pſ. 43. lib. de Fid. contr. Arrian. c. 8. Hilarius &c. Leo Papa Eccleſiæ ſummus Pontifex ſcribens ad Pulcheriam &c. Arnobius &c.* az az, Alhata-

ſ. Nodin. in Exod. 3. v. 2. edit. Lugd. A. C. 1611. pag. 135. 136.

Nodin Barat ez Patereket adgya mellém:

15 Clemens Romanust
Juſtinus Martyrt
Irenæust
Tertullianust
Ambroſiust
Hilariust
16. Leo Papat
Arnobiust

hatatos értelmek vagyon ebben az régi szent *Patereknek*, hogy az Ige jelent légyen meg *Mosesnek* az tsipke-bokorban, és ő szóllot néki. Ezek közzül leg első allyon elő *Clemens Romanus*, *Justinus Philosophus és Martyr*, ki tudossan azt tanétotta, hogy nem az Angyal hanem maga az Isten Fia szóllot *Mosesnek* az tsipke-bokorban. Ezeknek értelmeket követik, *Irenæus*, *Tertullianus*, *Ambrosius*, *Hilarius*, *Leo*, *Arnobius*.

5. *Pererius Jesuita* [t] penig ugyan fel-tészi a' kerdést, ha az Isten az O Törvényben Angyal által-é; avagy mas egyéb személynek közben vetése, járulasa nelkül jelentette-é-meg magát az külső formákban? Mellyeknek noha az elsőét állattya és ez utolsót tagadgya maga értelme szerént *Pererius* (és a' mint fel-nyomazhattam ugy itelem hogy a' mit *Pater Vasarhellyi* masodszor irt, egeszszen ez s-*Lorinus Jesuiták* könyvékből irta-ki;) mindazáltal az mi igaz értelmünket sem titkollya-el: hanem nyilván megvallya, hogy a' régi *Doctorok* a' kikkel tudniaillik én bizonyéték, azt hitték s-tanétották légyen, hogy az isteni jelenésekben, maga volt az Isten jelen, önön maga szollot és beszéllet az emberekkel. Ezek az *Pererius* szavai: *Theodoretus ait, eum qui sub specie humana luctatus est cum Jacob, fuisse Filium Dei. Nimirum in hac opinione sequutus est Theodoretus complures Veterum Patrum, qui censuerunt divinas visiones & apparitiones factas in V. Testamento Patriarchis & Prophetis, in quibus dicitur Justinus*

[t] Perer. in Gen. 32. disp. 1. pag. 856.

Pererius Jesuita ez Patereket vallya en mellém.

Tertullianust
Hilariust
Ambrosiust
17. *Chrysostomust*
18. *Theodoretust*
Agostont kőzre hadgya.

citur vel Deus, vel etiam Angelus apparuisse hominibus, fuisse apparitiones Dei, sed propriè non Patris sed Filii &c. Sed enim cupiet fortasse lector nosse, quinam Veterum & nobiliorum Auctorum istius sententiæ probatores & sectatores fuerint. Sciat igitur in ista sententia fuisse Justinum Martyrem in Disput. cum Triph. Judæo. Tertullianum l. 2. cont. Marc. & l. cont. Prax. Hilarium l. 4. & 12. de Trin. Ambrosium l. 1. de Fid. c. 5. Chrysostomum super cap. 7, Act. Augustinus porrò anceps super ista re ac dubius fuisse videtur. Disputans énim in utramq; partem nihil certi statuit. az az, *Theodoretus* azt mondgya hogy az a' ki emberi képben kűzdőt Jacobbal, az Isten Fia volt. Tudniaillik ebben az vélekedésben kővette *Theodoretus* az régi *Patr*eknek jobb reszét, a' kik ugy itelték, hogy az O Tőrvényben az *Patriarch*aknak és *Prophet*aknak lőtt isteni látások és jelenések, mellyekben vagy Isten vagy Angyal mondattatik meg-jelentnek lenni az embereknek, az Isten maga jelenési voltak; de tulaydonul nē az Atyáé hanem az Fiúé &c. De talám kivanná az olvasó érteni, kik voltanak az régiek és az Nemesb Doctorok kőzzűl ennek az értelēnek javalloi és kővetői. Tudgya-meg azért hogy ezen az értelmen volt *Justinus, Tertullianus, Hilarius, Ambrosius, Chrysostomus.* Agoston mind kétfelé lattatik vonni, és mind két reszre disputálván a' dolgot, semmi bizonyost nem állat.

6. *Cornelius à lapide* ez is *Jesuita* igy beszél *in Es. 6. v. 1. pag. mihi 105. Quæres quartò, an (Isaias) vide-*

viderit Deum tantùm, an verò tres etiam in eo perſonas? -- -- -- -- Procopius, Arias, & Sanchez cenſent ſolum Filium hîc apparuiſſe. Idem cenſent omnes illi Patres & Doctores, qui putant, in omnibus apparitionibus Dei factis in Veteri Teſtamento, apparuiſſe Filium, idq; ad hoc, ut patribus daret ſpecimen incarnationis futuræ. Ita ſentiunt Theodoretus, Juſtinus, Tertullianus, Ambroſius, Cyrillus, & alii quos citavi, Geneſ. 32. verſ. 24. Imò Concil. Syrmienſe can. 14. az az: Kérdgyed negyedſzer (ha *Iſaias*) az Iſtent latta-é tsak, avagy az három ſzeméllyeket-is abban? -- -- -- -- *Procopius*, *Arias* és *Sanchez* tsak az Fiat itelik meg-jelentnek lenni. Azon itéletben vannak mindnyáján azok az *Paterek* és *Doctorok*, a' kik azt velik hogy minden O *Teſtamentum*béli jelenéſiben az Iſteńek az Fiu jelent-meg, azért hogy az Atyáknak az jövendő meg-teſtesüléſének jelenſégét adná. Igy értnek *Theodoretus*, *Juſtinus*, *Tertullianus*, *Hilarius*, *Ambroſius*, *Cyrillus*, és egyebek a' kiket elő hoztam, *Geneſ. 32. 24.* Sőt az *Syrmienſe Concilium*-is igy *can. 14.*

7. *Lorinus Jeſuita* nak-is ſzabad hozzá ſzolni. Ez *in Act. 7. v. 38. pag. 312. 2. B: C. edit. Colon. An. 1609.* igy beſzél: *Philo affirmat, eum qui apparuit, reipſa fuiſſe Deum: Angelum verò nominatum, quoniam ſutura prænuntiavit. Illud ipſum quod Philo, innuit quidem etiam Nazianzenus Tract. de Fide, & Cyprianus 2 cont. Jud. c. 5. & Juſtinus Dial. cum Tryph. & Theodoret. q. 5. in Exod. Euſeb. 1. Hiſtor. c. 3. Niceph. 1. Hiſtor. c. 1. & 2. & 3. Origen. Homil. 1. in cap. 6. Eſai. Pa-*

Cornel. à Lapide ſzerént ezek a' *Paterek* én mellettem vannak:

Theodoretus.
Juſtinus.
Tertullianus.
Hilarius.
Ambroſius.
19. *Cyrillus* és tőbben ſokai ſ-az
20. *Syrmienſe Concilium.*

*Lorinus*tul mellem ſzánalt *Paterek*:
21. *Philo.*
22. *Nazianz.*
Cyprianus.
Juſtinus.

Theodoretus.
Eusebius.
23. *Nicephorus*
24. *Origenes.*
Patres Concilii Syrmiens.
Leo.
Clemens Romanus.

tres Concilii Syrmiensis Can. 13. Leo Epist. ad Pulcheriam. Ambros. de his quæ in init. Tertullian. lib. cont. Jud. c. 9. Clemens Roman. lib. 5. Const. c. 21. Hi etiam quos citat Pererius in cap. 3. Daniel. existimasse quartum, qui cum tribus aliis conspectus est in fornace Babylonicâ, reverâ fuisse Filium Dei. az az, *Philo* azt állattya hogy az a' ki (az Sina hegyen *Mosesnek*) meg-jelent, valósággal az Isten, vólt: Angyalnak penig neveztetett, mert jövendő dolgokat jelentetet. A' mit *Philo, Nazianzenus*-is tanétotta azt, Ismét *Cyprianus, Justinus, Theodoretus, Eusebius, Nicephorus*, az *Syrmiense Concilium, Origenes, Leo, Clemens Romanus.* Azok-is kiket *Pererius* béhoz *in c. 3. Danielis*, hogy azt vélték légyen hogy ama' negyedik a' ki az három Iffiakkal láttatott vala az Babylonia kementzében, valósággal az Isten Fia vólt vólna.

8. Mi szükség többeket számlálnom; elég az hogy az *Papista Doctor*ok még az kik ez értelemben *P. Vasarh.* mellé vonsznak-is, többire mind nek ē itelik az *Patere*ket, azok penig a' pert añak a' ki azt állattya, hogy az Isten az O Törvényben gyakran önnön maga jelent-meg más teremtett személynek közben-járúlása nélkül.

9. Lássa immár az jó *Pater Vasarhellyi* mettzen: vagy hannya-ki az elő-számlált *Patere*ket ne gondollyon vélle ha kettei Papak voltak-is, és magát emellye mind azok felet, mint hogy nem szája izént szolnak adgyon-elébb raytok: avagy ha edgyszer már Irás magyarázatban és

visz-

viszszálkodas igazétaſban őket meg birálta, a' mint nagy fenn hevazva markát köpi, az Miséről irt *Dedicatoriajában*: *Az Iráſnak betűit más értelemben véſzik* ugymond, *az Nagtok Doctori, és mi-is máſban. Mi azt mondgyuk hogy az Irás értelmét, nem ugyonnan nem magunk gondoltuk, hanem azoktul vöttük az régi ſzent Atyáktul és Doctoroktul, a' kik az Apoſtolok után az Chriſtus nyayát prædicallásokkal legeltették*, &c. mint hogy mondom, illy igen a' *Paterek* valláſan vagyon ő kegyelme: terétſe-viszſza lova ſzáját, nem ſzégyen. Mert ha nem tselekſzi, avagy abban esik ő kegyelme, a' mit mondék, és ez után nemtsak két három *Jeſuita* társaival, hanem egeſzſzen az régi *Paterek*kel kell ő kegyelmének üstökben menni, ſ-haja már hozzá kevés vagyon; avagy magát tzegérezi-ki ő kegyelme, az tőlle halgato *Papiſta*. Uraim előt, hogy tsak neveket muſtoráltattya a' *Paterek*nek előttök; értelemmel penig olly tavúl vagyon tőllök mint az ég az földtúl. Ennekem ugy tettzik kérkedſég nélkúl légyen mondva, hogy ha ember valaha meg-akadot és ſzorult az keleptzében, *Vaſarhellyi* Uram az.

***

VÉGE AZ ELSŐ RÉSZNEK.

§ (:) §

MASODIK RESZ.

Mellyben P. Vasarhellyinek az kűzdó Férfi és Vezér Angyalrol való igaz értelemmel ellenkező vélekedése, tzafoltatik meg.

RŐVID SUMMA.

MEG-mutatók, meg-állatók, és az Ur *Christus*nak (kinek igyében fárádozunk) kegyelméből meg-is erősetők, az isteni jelenések felől az igaz értelmet, mind az Sz. Irásbol, az jó Okból, és az régi *Patereknek* edgyező tanétásokbol; olly *fundamentum*mal hogy immár az *P. Vasarhellyi* approlékos ellen-vetésinek tzáfolása, külön-való Részben nem igénvólna szükséges, tsak az edgy rámárá vonattatások hiya, az fel jegyzett *punctum*ok szerént, mellyet ön kéjén tsak fél reszént-való értelmő ember-is veghez-vihetne: mindazáltal hogy panaszszát ez Részről is az *Patern*ek el-kerüllyem; nem restellem külön külön-is meg-rostálni az nád szál erősségeket, mellyekkel az igaz ügy ellen igyekezik ő kegyelme tusakodni. Ebben semmi egyéb *methodus*t nem tartok, hanem tsak a' *Patert* követem rendel. Es a' mint ő kegyelme osztotta, én-is két darabokra oszlatom ez részt; az Elsőben az kűzdő Angyalról; az Masodikban az Vezerről való ellen-vetéséket tzafolom-meg. Az aprobb nyomással-való irás, az ő kegyelme szavai, avagy (a' hól szapora és nem a' dologhoz-való az szó) szavainak *summája*: (mely mindazáltal ritka hellyen fog lenni) az nagyubb irás penig igyenes nyomtatással, az én válasz tételem.

ELSŐ SECTIO.

Az Kűzdő Férfi felől-való igaz értelem ellen *Pater Vasarhellyi*tűl be-hozott ellen-vetéseknek meg-tzafoltatásokról.

REN-

Rendi a' P. Vasarhellyi Irasanak.

PAter Vasarhellyi, *egeszszen ezt az ő Kőnyvét, két részre, és az részeket Tzikkelyekre s-* Replicatiokra *osztotta, és eleitűl fogván végig, edgy más után kővetkező számokkal kűlőmbőztette-meg irását, nem nézvén ebben semmit 'sem az Részeknek 'sem az Tzikkelyeknek számokra. Az Első Részben tizen-edgy Tzikkelyeket, s-három* Replicatiót, *masodikat, s harmadikat és negyediket, emleget, az elsőt s-a' többit el feleytvén ő kegyelme siettében. Az Második Részeben őtt az Tzikkely; az* Replicatiok *felől* altum silentium. *Az edgy-más után folyó számot, kezdetitűl fogván végig 73-ra töltötte.*

Felelet.

En az ezekben való hibakan nem kapdosok semmit; mert nem abban vagyon a' dolog mint irt ő kegyelme, hanem a' mit irt. Ennek felette őreg ember-is már a' *Pater*, s-az munka-is alkalmas hamar lőtt. Lássuk tsak a' dologrul miket irjon rendel.

Első Resz. *Az* Jacob Patriarchá *val Kűzdő Férfiről.* Első Tzikkely. Mint igyekeztem bizonyétáni elsőben hogy az Jabobbal kűzdő férfi Angyal vólt. *Hoztam vala elő Oseas Propheta irását &c.* 1.

Felelet.

Itt semmit egyebet a' *Pater* nem ir, hanem tsak a' mit az előtti kis irásaban, a' mint oda fel *Lib. 1. Part. 1. Sect. 2. pag. 15. 16.* meg-emlettetik. Mennyen elébb azért.

Masodik Tzikkely. Mit irt légyen ez ellen elsőben Medgyesi Uram. *Leg előszőr azt irja hogy* Chrysostomus *Gen. cap. 32. velem nem tartya, ki azt mondgya a' felől az Angyal felől, hogy* Hic homo verus Deus est, non ex nuncupatione, sed ex natu- 2.

râ. *az az, Nem tsak nével hanem ugyan terméſzet ſzerént Iſten ez az ember. Iſmét,* Magna certè Dei miſericordia in figurâ hominis luctari voluit cum juſto, ut ſe illius humilitati attemperaret. *az az, Bizony nagy Iſten irgalmaßága, hogy ö Felſege emberi* formában *akart tuſakodni az Angyalall.* *Eddig Medgyeſi Uram.* Felel. *Haſzinte* Chryſoſtomus *ez dologban velem nem tartana-is, velem tartya leg-elſöben Oſeas Propheta &c. Velem tartya az után Sz. Agoſton Doctor Lib. 16. Civ. Dei cap. 39.* Hoc autem nomen (Iſraël) illi (Jacobo) ab Angelo impoſitum eſt, qui cum illo fuerat Meſopotamiâ redeunte, luctatus, typum Chriſti evidentiſſimè gerens, &c. *az az, Jacobnak az Iſraël nevet az az Angyal adta, ki vélle küzdöt mikor Meſopotamiábol viſzſza jö vólt, a' mely Angyal világoſſan példaſzta azt Chriſtuſt, &c. Velem tartya Sz. Hieronymus Doctor, Euſebius, Rupertus, kiket citál és követ Cornelius à Lapide. Az moſtani Doctorok közzöl velem tartya Franciſcus Ribera in Cap. 12. Oſeæ. Lorinus Actro. 7. &c. holot irja hogy ezen itéletben vólt Cyrillus Alexandrinus, Rabbi Moſes, Athanaſſus Gaſpar Sanchez in Lib. 3. Reg. &c. Gregorius de Valentia &c. Gabriel Vaſquez &c. Franciſcus Amicus &c. Sebaſtianus Birrhadas &c. kiknek nyomok után ugy itelem batorſágoſſan indulhattam. Az mi Chryſoſtomus mondáſat nézi, az elſö* ſententiát *mellyet Medgyeſi Uram elö hoz én Chryſoſtomusban fel nem találhatám. Az máſodik mondáſat ott találom, de azt-is ezen értelemmel vehettyük, ha azt mondgyuk, hogy az az Angyal az meg-teſteſülendö Chriſtus ſzeméllyét viſelte, és azért mondotta Chryſoſtomus, hogy ö küzdöt emberi* formában *az igazzal. Hogy ha illyen értelemmel véſzſzük Chryſoſtomuſt, ö-is azon iteletben léſzen az melyben én vagyok az meg-nevezett Prophetát és Doctorokat követvén. Ha peniglen Chryſoſtomus más értelemben vólt, talám nem vötte vólt eſzében, kinek mondotta vólt azt a' Férfiat Oſeas Propheta, a' melyre az fellyel megnevezett Doctorok, figyelmeteſben vigyáztak, és az okáért ſenki azt töllem gonoſz neven nem veheti, ha ott Chryſoſtomus értelmetöl külömbözök a' hól látom azt hogy az Irás világoßan külömböz, és azokat a' Doctorokat követem, a' kik erre figyelmeteſben vigyáztak, és az irás világos tanétáſahoz ragazkodtak. A' mit én e' dolog felöl mondottam, eſzében-veheti a' jó Medgyeſi Uram, hogy magam uyából nem ſzoptam.*

*Nem igazan tranſcribáltatott, mert nem Angyallal hanem igazzal irtam.

3.

FE-

Felelet.

1. Igen ſzeretem itt az *Pater* feleletinek modgyát, melly bizony egéſzſzen miénk ſ-az Papiſták ellen elűnk vélle. Mivel tudnia-illik az Papas hitnek allapotyahoz képeſt régi *Pater*eket tamaſztottam vala *P. Vaſarhellyi* ellen ez bál velekedeſében: im mely okoſſan az *Pater*ekről az Sz. Iráſra mint hitűnknek, és az hitben-való viſzſzáknak edgyetlen edgy el-igazéto fo Meſterére *appell*ál; az után *Pater* ellen más *Pater*t allat: és végezetre az béhozott *Pater* iráſat a' menyire lehet jó értelemre akarja (a' mint ő kegyelme véli) vonni, és midőn ſzerét nem teheti, ugy tettzvén mintha az Sz. Iráſſal nem edgyezne, meg-veti. Jól igen jól, talám az Ur Iſten ha valamenyi ideig elteti, az jó *Pater*t, még eſzére hozza. Itt az mi űnőnken ſzántaſz hiſzem, mely Papiſtahoz illetlen dolog vala. Ne kárhoztaſſatok hat minket-is mikor illyen uton járunk ſok gaz *allegatió*itoknak meg-roſtáláſaban. Igen jóvallom az felelet modgyát; laſſuk mit beſzéll a' dologrul magáról.

2. *Velem tartya elſőben Oſeas Propheta*] Mayd el-válik az harmadik Tzikkellyben.

3. *Velem tartya Sz. Agoſton-is &c.*] Ott olváſom Agoſtonnál az fel-jegyzett igéket. De *1.* ezentűl meg-tánnétom én a' *Pater*t (az *4*-dik Tzikkelyre-valő feleletben) az Agoſton értelmére. *2.* Tsak békét hadgyon Agoſtonnak az *Pater*, mert ő mind két felé hayul, a' mint ooda fél az *Pater*ek bizonyétáſi kőzőt *proteſt*alek *Sect. 3.* §. *16. num. 1*, és *Pererius Jeſuita*-is beſzélle, ugyan ott §. *23. n, 5. 3.* Agoſtonnak Agoſtont *oppon*álhattyuk, a' ki maſut [a] igy ſzoll: *Quod Jacob ab illo Angelo deſiderat benedici, magna*

a Auguſt. t. 4. Quæſt. ſup. Gen. c. 104. fol. 107. A. B.

gna est de Christo prophetia, &c. *Hogy Jacob attul az Angyaltul a' kinn kûzdeſſel erôtt vôtt, kiván meg-áldatni nagy jövendölés az Christus felôl. Mert azzal jelenti hogy valami titok vagyon benne, holot mnden ember az nagyubtul kiván meg-áldatni. Hogy hogy kivan hát ez attul áldást a' kit kûzkôdve meg-gyôzôt. Mert erôt vôtt Jacob az Christuſon, avagy venni láttatott azok által az Iſraelitak által, a' kiktôl az Christus meg-feſzettetett* &c. 4. Oſztán az ellenben emlétett mondáſaban-is Agoſtonnak, hól mellyik ſzó, ige az melyben veled tartya? Ez az kegyelmed értelme, hogy teremptetett Angyal vólt az a' ki Jacobbal kûzdôt; mert hogy tsak magán való ſzoval lõtt légyen Angyal, arrol nintsen ſemmi viſzſza, a' vólt igen-is mivel ama' nagy tanáts Angyal vala az a' mint Agoſton ſzól [b.] Inkabb máſok [c] Agoſtoñak tulaydon abból az mondáſabol állattyak az *Pater* velekedéſével ellenkezõ értelmet. Ha azt forgatná az *Pater* hogy Agoſton ezt az kûzdõ Angyalt Chriſtus ábrazattyát viſelõ Angyalnak mondta légyen, annakokáert nem lehetne hogy magát-is az *Chriſtust* értette vólna rayta. *Felelet.* Ha tsak ez a' miben meg akadot, errõl igen könnyen tehetünk. Mert az mondáſban Agoſton nem annyira ſzeméllyében mondgya az Angyalt *Chriſtus* ábrázattyának; mint ez állapottyaban, hogy tudnia-illik Jacobtul meg-gyõzetett; igyenesſen ez az Angyalon-való gyõzõdelem vala abrázattya árnyeka, az *Chriſtuson* leendõ gyõzõdelemnek az Sidók által a' mint Agoſton ſzoll: *Jelentette penig* (igy tolmatsollya á' *Pater Auguſtinust*) *az Angyal, a' maga meg-gyõzettetéſével az Chriſtus ſzenyvedéſét, a' kinn az õ ſzenyvedéſében lattatak az Sidók hatalmat venni.* Imár mitûl

b Auguſt l. 2. de Trin. c. 13.
c Sibellius in Gen. 32. 24.

mitűl nem lehetne ugyan azon edgy szemelynek edgyik állapottya az másik jövendőnek arnyéka avagy ábrazattya: hiszem ezek az testnek *formá*jaban való megjelenési-is ő szent Felségének, mind ábrazati valának az ő jövendő meg-testesűlésének. De más szemelyről kiván tudom peldát. Ihon hogy még is messze ne mennyűnk, Jacobnak ez az ettzakai állapottya, ugymint az Isten Angyalon-való győzödelme, ábrazattya ugyanazon Jacob következendő napi győzödelmének, Esauon, a' mint az Isten maga ő néki meg-magyaráza [d]: *Miképpen* ugymond, *az Istennel erős voltal ugy az embereken-is erőt veszesz.* Meg álhat hát igen szépen hogy ugyan azon edgy személy edgyik állapottyaban ábrazoloja lehet önön magának más jövendő állapottyára nezve. Nints ennél edgy világossabb dolog. És igy az *Agoston* szavaiban-is nintsen semmi nehezség. Gen. 32. 28.

4. *Velem tartya Sz. Hieronymus, Eusebius, Rupertus kiket citál Cornelius à Lapide*] Hol mitsoda Könyvökben, hanyadik *caput*ban és *paginá*n, mellyik *columná*n és betű aránt? Igy szokta-é kegyelmed az *Patere*kből magát erősíteni? Ha tsak e'vólta' régiekkel-való bizonyétasnak uttya, ez nem igen nehez, *Hieronymus, Eusebius* &c. *libro nullo, capite quod nusquam extat, paginâ quæ nondum sub prælo fuit.* En mindazáltal ha kegyelmednek voltam vólna, *Cornelius relatió*jára nem biztam vólna olly vakjában magamat: mert gyakorta tsak edgymásból irogattyák által, nemély Könyv-irók az *Patere*cknek *sententiá*jokat, magok tulaydon Könyvöket azoknak, sokszor szemmel 'sem lattyák. Ki tudgya, ha *Cornelius* meg-tsallattatik, emberséges embernek-is hibázni kell utánna. A'mi

az feleletet illéti, ugy vagyon hogy a' melly könnyen kegyelmed filetlen farkatlan ez *Patereket citallya*, én még-szinte ugy meg vethetném: mindazáltal mivel latom kegyelmednek itt való meg-fogyatkozását ketelennek lenni; segéllem kegyelmedet. Velem tartya *Hieronymus*] Fordéts-viszsza az felső *Sectiónak, 15-dik §ra, ad num. 1. 2. 3. 4.* Az 4 dik számnál melly nylván olvásod, mit értet légyen *Hieronymus* ez Küzdő Férfi felől: *Legimus quòd Abrahæ visus sit Dominus in hominis figurâ: & cum Jacob, quasi homo luctatus sit, qui Deus erat.* az az, Olvassuk hogy *Abraham* túl láttatott az Ur emberi képben, és Jacobbal mint ember ugy küzdött légyen az a' ki Istenvala. *Eusebius* felől-is *Fevardentius* nylván állatá [e] hogy az több *Patereckel* edgyütt nagy meg-edgyezéssel tanétotta légyen, hogy az Isten Fia önön maga emberi *formá*ban, sokszor jelent-meg az O Törvényben. Lásd maga tulaydon szavait-is *Eusebius*nak *sup. Sect. 3. lib. 1. part. 1. §. 8. n. 2.*

e sup. Sect. præc. parag. 23. num. 3.

5. *Rupertus-is velem tartya*] Nem tudom melly ik *Rupertus* az, talám valamellyik *Jesuita* társa kegyelmednek azon a' neven; de a' mely *Rupertus*t az *Patereck* közze szamláltok, a' ki *1124* esztendő tayban élt; ez bezzeg én velem tartya inkabb. Hallyad magát [f] a' mint betűről betűre maga saját Könyvében olvastam: *Non vocabitur nomen tuum Jacob, sed Princeps cum Deo. Quomodo enim princeps ego sum, sic & tu, qui mecum luctari potuisti, princeps vocaberis; si autem mecum, qui Deus sum,* &c. Nem hivattatik ugymond ennekutánna az te neved Jacobnak, hanem Istennel-való fejedelemnek. Mert miként én fejedelem vagyok; igy te-is ki én velem küzdhettél fejedelem-

f Rupert. in Gen. l. 8. c. 56 edit. Colon. Ann. 1602.

lem tek hivattatól, ha penig én velem ki Isten vagyok avagy Angyal, küzdhettél &c. Az 6-dik *caputot* igy kezdi *Rupertus: Famosa lucta, & totius ore Ecclesiæ per orbem celebrata, quâ homo cum Deo luctatus est.* az az, Hires küzdés, és egesz *Ecclesiá*nak szaja által ez világon hirdetteteti, melyben az ember Istennel küzdött. Az tsipke közöt meg-jelent Angyalról penig [g] szintéden szinte velem ért *Rupertus: Hoc ergo primùm quærimus, cur Deus apparens homini, potiùs in flammâ ignis, quàm in aliâ quâlibet specie videri voluit?* mi az oka ugymond azt kérdgyük elsöben, hogy az Isten meg-jelenvén az embernek inkabb tüz lángban akart lattatni, hogy nem mint más akarmi képben? Meg-felel maga *Rupertus* s mond: *Deus invisibilis, qui nec loco circumscribitur, nec ullis sensibus corporis percipitur, quoties visibiliter hominibus apparet, rebus ipsis congruam assumit speciem.* az az, Az lathatatlan Isten, a' ki sem a' hellyel környül nem fogattathatik, sem penig az testnek semminemö erzékenységével nem erezhetni ötet, valamenyiszer láthatovã az embereknek megjelenik, az dologhoz illendö képet vészen-fel. Az kód és tüz oszlopban levö Jehovah Angalrol és a' felöl-is a' kiről az Atya *Exod. 23. v. 20, 21.* igeretet tészen; meg fogyük hellyében hallani mint tartya kegyelmeddel *Rupertus* most mennyünk a' több tanukra.

g Ruper. in Exod lib. 1. cap. 12.

Inf. Sect. 2. az masodik Tzik. való feleletben num. 5. az utollyàn.

6. *Az mostani Doctorok közzül velem tartya Franciscus Ribera, Lorinus, Actor. 7. v. 30, holot irja, hogy ezen vitéletben volt Cyrillus Alexandrinus, Rabbi Moses, Athanasius, Gaspar Sanchez* &c.] Ezeket *citá*lni edgy-tsepmére 'sem szükség vala, mert nagy reszént ezek mind

Jesuitak, kiknek méltoságokon mi nem sokat adunk. Én-is mondhatnám hogy ezen értelemben vólt *Petrus Martyr*, *Pareus*, *Piscator*, *Rivetus*, &c. de tsak fülökben 'sem tövnék *Jesuita* Uraimnak. Ha szükséges vólna] azokat az *Authorokat* meg-olvasnom, tudom-én hogy nem mind ugy találnám a' mint *Pater* citállya. *Valentia*nak nem hogy értelme, de meg tsak Könyve 'sem *allegál*tatik ugy a' mint kellene, *Gregor. de Valentia 1. p. 2. punct. 2.* mit akar ezzel? Elő hozom én az 7-dikkely felett az Vezér Angyalrol az *Valentia* igaz értelmét, meg-valik ott mellyikünkel tartya. *Rabbi Mosche* ha veled tartya-is nem tsuda, mert az Sidó az Sidozót öroméſt ſegélli. *Cyrillus Alexandrinus*, ſ. *Athanasius* annyira veled tartyák, hogy mind ketten álhatatoſſan vallyak hogy az küzdő Férfi tulaydon maga vólt az Isten Fia. *Lásd Sect. præced. §. 9. num. 2. & §. 18. numero 2.*

7. *Az mi Chrysostomus mondását nézi, az elsö sententiát én Chrysostomusban fel nem találhatám.*] Nem tsuda mert *Hilarius*nal vagyon az mondás, az irásban-eſet az fogyátkozás. Láſd oda fel. *Sect. præced.* §. 9. nu-
Hilar. de Tr. lib. 5. p. 46. 1. F. *mero 7. Hic tibi homo Deus verus est, non ex nuncupatione, sed ex naturâ.* Ez az ember ugymond neked igaz Isten, nem nevezetből hanem természetből.

8. *Az mi a' másikat illeti ott találom, de azt-is ezen értelemmel vehettyük, ha azt mondgyuk hogy az az Angyal az meg-testesülendö Christus személlyet viselte, és azért mondotta hogy ö küzdöt emberi formában az igazzal.*]

1. Le-

1. Lehet hogy lentse mert lapos. Kerd-meg *Fronto Ducæus Jesuita* társodat, a' ki *Chrysostomust* Görögul és Deákul edálta, és *Pererius Jesuitát*. *Sect. præced § 23. num. 5.* ha ugyan ugy kellé mondani. 2. Nem az a' kérdés mint vehetni érthetni, hanem mitsoda az igaz értelme. Olvasd-meg azt az egész 58-dik *homilia*jat *Chrysostomus*nak, s-meg latod mely igen külömben vagyon a' dolog.

9. *Ha penig Chrysostomus más értelemben vólt*] Vald-meg hát ha vallod. *talám nem vötte volt eszében, kinek mondotta volt azt a' Férfiat Oseas Propheta, a' mellyre az fellyel megnevezet Doctorok figyelmetésben vigyáztak, és ezokáért senki azt töllem gonosz neven nem veheti, ha ott Chrysostomus értelmetöl külömbözök, a' hól látom azt hogy az Iras világossan külömböz*] *Jesuita* nelkül szükölködöt ám *Chrysostomus*, a' ki fejében verte volna az *Oseas* mondását. De inkább mivel figyelmetessen eszében vötte *Chrysostomus* az *Oseas* mondását, a' ki *cap. 12. v. 4.* nyilván mondgya hogy *Jacob az* Istennel *küzdöt*; azért volt illyen értelemben. Az fellyel meg-nevezett *Doctor*ok *Hieronymus*, *Eusebius*, *Rupertus*, *Athanasius*, *Cyrillus*, *Alexandrinus*, annyira figyelmetesbē vigyáztak az *Oseas* szavaira, hogy ök-is mindnyajan- maganak az Isten Fiának mondották azt a' küzdö Férfiat lenni. Lasd meg ismét ha akarod az mit tsak szinte most hallál ezek felöl. *Chrysostomus* azért itt' sem *Hoseas*sal, 'sem az emlétett *Pater*ekkel nem ellenkezik semmit, hanem mindnyajan ugyan azon edgy igaz hiszemben vadnak ez dolog felöl. És igy innen a' jo *Pater* könnyen ki-kopik, ha masút nem kereskedik.

4. Harmadik Tzikkely. Masodik Replicatio. *Irtam vala azt-is, hogy Oseasnál az Sidóbetüben Elchim vagyon, az*

melly szót az Chaldæus Angyalnak fordét. hasonlóképpen az LXX *Tolmatsok az Görögben Angyalnak fordéttották. Itt Medgyesi Uram rövideden igy szoll: Nem igaz mert az* LXX. *Tolmatsok Θεὸsnak Istennek, a' Görögben-is (mely mind edgy) igy vagyon:* ἴσχυσεν (talam ἴ. χυσε *t akart irni)* πρὸς Θεὸν. *Hos. 12. 3. Eddig Medgyesi Uram. Felelet. Ha Medgyesi Uram tovab olvasta volna a' Görög betűt, nem itelem hogy ő keg yelme olly keményglossát irt volna iràsom után. Mert a' Görögben mely nallam vagyon igy olvasom:* ἐνίσχυσε πρὸς Θεὸν, καὶ ἐνίσχυσε μετὰ ἀγγέλε. *Ez szerént azért az fordétas szerént az Angyal ellen erősbödöt volna-meg Iacob Patriarcha. Magára hagyom azért Medgyesi Uramra, hogy lássa mely méltán irhatta iràsom felöl hogy nẽ igaz. Annak felette Tremellius fordétasaban-is igy olvasom:* Jacob robore suo principem se gessit cum Deo, principem inquam se gessit cum Angelo & potentia valuit: *Carolyi az Magyar Bibliaban ugy tettzik iobban és vilagosban igy fordéttya:* Jacob az ő erejevel küzdék az Istennel, és küzdék az Angyallal s-meg győze azt. *Ezek mind ketten az Atyafiak Tolmatsi, kik iollebet edgyebbűt igen ragaszkodnak az Sidó betűhez, mindazaltal itt az Görögöt szerették, hogy magok vélekedésében batorságosbá maradhassanak, és ők-is az elsö hellyen Istent töttenek az Görög gel, iollehet az után azon Görög gel ők-is meg-magyaraztak hogy Angyal volt, a' ki ellen Jacob meg-ersödött &c. Sanctes Pagninus &c. igy fordittya:* Jacob fortitudine sua prævaluit Angelo, prævaluit inquam Angelo & superior fuit. *Ezekkel talam meg-elégedhetnék Medgyesi Uram, de az én igaz igyem erősséte sére im több bizonyságot és tolmatsokat-is allathatok, a' kik ő keg yelméne'l suspectusok nem lehetnek. Az Syrus Corneliusnál igy fordéttya:* Jacob in fortitudine sua congressus est cum Angelo &c. *Az Alexandriai Arabicus igy fordéttya:* corroboratus est cum Angelo & valuit. *Az Antiochiai Arabicus igy:* Jacob restitit Angelo & potuit. &c. *Im láttya Medgyesi Uram leg-alabb hét rendbéli külömb külömb tudós emberek fordétasat hozám elö, a' mellyek közzöl tsak edgy-isnintsen, a' ki nem ugy fordétaná hogy Iacob Angyalt gyözöt-meg, Angyalnál lött erősebb, Angyalnál lött fellyeb-valóva. és még-is ő keg yelme azt irta hogy nem igaz a' mit irtam.*

5. 6.

FELE-

Felelet.

1. Alig ha ezekben az *Pater* vigyázatlanságbol jelesſen meg nem trefálta magát. Irtam vala ugymond, *hogy Oseasnál az Sidó betûben Elohim vagyon, a' melyſzót az Chaldæus Angyalnak fordét, haſonlatoskeppen az LXX Tolmátsok az Gôrôgben Angyalnak fordétották. Itt Medgyeſi Uram rôvideden igy ſzóll: Nem igaz mert az LXX Tolmátsok* Theos*nak, Iſtennek, az Gôrôgben-is (mely mind edgy) igy vagyon* ἴσχυσεν (*talam* ἔσχυσε *akart irni*) πρὸς θεὸν *Hoſ. 12. 4.* Itt én az mint nyilván vagyon az ô kegyelmetôl fel-jegyzett ſzavaimban, és fellyebb-is *pag. 17. ad ſig.* * meg-vagyon, nem arrâ felelek mint fordétotta legyen az *Chaldæus* ez Sidó igét Elohim; hanem mivel azt irta hogy az LXX Tolmátsok-is Angyalnak fordétották ugyan azon Sidó igét; arrâ irtam hogy nem igaz. Melyhez minek elôtte iſmét hozzá ſzólnék, edgy nagy ravaſzſágát az Tzikkelynek el nem titkolhatom. Egyébkent a' hol betsületemnek nyilvanſágos bántódáſa nelkûl el-mulathatnám, nem ôrômeſt lennek felettebb ſzemes efféle kûlſô fogyatkozáſoknak hántorgatáſában. Az elôtti kis jegyzeskéjeben mellyet maga uyaival irt az *Pater*, és maiis magamnál tartok, oda fel-is *l. 1. part. 1. Sect. 2.* hiven ki vagyon nyomtattatvan; igy irta volt ô kegyelme: *Az Sidó betûben Elohim vagyon, mellyet az Chaldæus fordét Angyalnak. Haſonlatoskeppen az LXX Tolmatsok Angyalnak fordéttyák a' Gôrôgben-is Angyalnak.* Ehez kepeſt feleltem vvolt én oſztán illyen ſzó jaráſſal: *Nem igaz* ugymond *mert az LXX Tolmatsok* θεὸς*nak Iſtennek fordéttyák, a' Gôrôgben-is (mely mind edgy) igy vagyon:* ἴσχυσεν πρὸς θεόν. Vôttem vala

vala tudniaillik eſzemben, mely gyermeki modon meg botlot volna ő kegyelme, meg-kűlőmbőztetvén az Gőrőgőt az LXX Tolmatsok fordétáſától holot az a' Gőrög fotdétas, (az *Aquila*é *Symmachus*é és *Theodotion*é immár a' mint nemellyek tarttyák nem talaltatnak [h]) melyre tsak gyengédeden dorgalás nelkűl akartam ő kegyelmét fel-ſerkenteni. Moſt véſzem eſzembē hogy meg-érdemlette volna ő kegyelme ha ki-tzegereztem vólna-is ebbeli ſzennyét; de ſzelédebb voltam hogy nem mint azt tselekedtem volna. Ha ő kegyelme tiſzta ſzivő ember vólt hogy nem vallotta-meg vetkét?

[h] Dan Chamier. de Sacr Scrip l. 12. c. 1. num. 21.

2. Jatzik-is ennekfelette az *Pater* vélem. Én midőn igy irnám: az Gőrögbē ugymond igy vagyon ἴχυσεν πρὸς θεὸν, igy motskolodik kézkőre iráſommal: *talam ἴχυσε t akart irni*] Szegeny őreg ember! medgyen az eleven ha az holt-is mozog. Ha én effélēket viſgálnék az kegyelmed iráſában, egéſz levél telnék-bé vellek. Tsak az elſő tenyerni kis jegyzéſedben, ihol mindgyart a' mellyet tsak moſtan meg-jegyzék. Ezen kivűl-is, mitsoda az, a' mit ugyan ott [i] tulaydon a' maga kezével irt kegyelmed (mert azt nem Deakkal iratta volt a' mint *manus*at már jól iſmérem:) *tanéttya ezt vilagoſſon Sz. Pal Apoſtol, mikor a' Galatabelieknek igy ir:* mellyet az Tzikkelyekben-is repetal *num. 18.* a' mint ide alabb meg-lathatni. Galatabeliek ugymond! Talam azt a' Galatát képzi kegyelmed a' mellyet *Conſtātzinapoly*hoz mondgyák hogy nem meſzſze vagyon. La mely rutul meg-botlottal itt-is, ſ-még penig ennyi olvaſaſod után: mert ſzintén illyen mintha igy ſzoltál volna: az *Philippenſes*beliekhez, az *Romanus*béliekhez &c. Tanullya-meg kegyelmed ha

[i] ſup, pag. 16

e'ke-

ekedig még nem tudta, Sz. Páltul *1. Cor. 16. 1. Galat. 1,2. 2. Tim. 4. 10.* hogy nem *Galata* az, hanem *Galatia*, és nem-is város hanem tartomány az mint Sz. Lukáts ſzoll felőlle *Act. 16. 6. Phrygia*t ugymond, *és Galatia tartományát eljárván.* &c. Láſd Sz. Petert-is *1. Epiſt. 1. v. 1.* Ha régiſéget kivánſz, tekénts *Hieronymus Proœmium*aban *in Epiſt. ad Galat.* mellyet irt *ad Paulam & Euſtachium:* azt mondgya ő-is hogy tartomány vólt az a' *Galatia*, melynek fő varoſſa *Ancyra*, a' holot maga-is mondgya hogy volt. *Galata* azért *patronymicum à Galatia*, ſ-annyit tèſzen mint *Galatia*béli, mint ſzinten az *Romanus Roma*belit. Tsuda hogy eſzében nem vőtte kegyelme annyi olvaſas kőzben *ad Gal. 1. v. 2.* mint mondgya Sz, Pál: *Mind az Atyafiak kik én velem vannak az Galatiai* avagy *Galatiabéli Eccleſiáknak*, &c. Laddé Uram mint vagyon a' dolog. Tsak békét hadgy én a' tanats afféle approlekokon való kapdoſaſnak, mért magadſokkal tőbb afféle eſőlékeket hadtál iráſodbã: avagy iry minden hiba fogyatkozás nélkűl. A' mi az én Gőrőg ſzavaimban - való piſzkáláſát illeti kegyelmednek, Kőſzőnettel tartozom kegyelmednek hogy immár nem tsak az *Theologiá*ra, hanem *Grammatica*ra-is akar kegyelmed tanétáni, én meg-vallom hogy nem vagyok igen ſő Gőrőg Bezzeg ugy vagyon in Aoriſto 1. ἴσχυσα, ἴσχυσας, ἴσχυσε. Hat hogy irtam én ἴσχυσεν-nek? Két *exemplar* vagyon Hoſ. 1. 2. v. 4.
nállam mindenikben ugy olvaſom az *Aoriſtus*okat: Εν τῇ κοιλάδι ἐπτέρνισεν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἐν κόπῳ αὐτοῦ ἴσχυσεν πρὸς θεόν. Καὶ ἴσχυσεν μετὰ ἀγγέλου, &c. Azokban-is *error* lehet talám? ugy tettzik a' *Pater*nek: és már ne engemet hanem azokat az *editio*kat, korpázza, én el-adtam rollam, tsak ki-irtam vólt én az ſzókat. De ki tudgya edes *Vaſarhellyi*

Vram ha magad feleytkeztél-meg, mert az irás jól vagjon. Edgy atallyában ha igy kezd leñi nem kitsiny ſzégyen léſzen az Bétsi *Academia Profeſſor*anak [k] illy martzonaſágban meg-eſni. Én még fel-ſerdült koromban tanultam vólt *Nicolaus Clenardus*nak *Grammatica*jából ez két *regulá*kat: [l] *Dativis pluralibus, aut perſonis in ι & ε deſinentibus additur ν ſequente vocali.* Iſmét [m] *Attici tertiis perſonis in ι vel ε, addunt literam ν, etiam ante conſonantem.* Ez a' *regula*: Igy tudgya ezt ha még meg nem tanulta vólt kegyelmed, ſ-a' Gyermekeket igy tanétsa erre *Monoſtort.*

k Vaſarhell. Part. 2. Trik. 4. num. 61.

l Clenard. Gr. Græc. Ling. cum Schol. Anteſ. p. 4. 7. 34. ed. Par. A. 1572.

m Idem pag. 158. 19.

3. A' mi a' dolog: felő igen hogy ebben-is hiyában né munkálkodot légyen az *Pater.* Én azt feleltem vólt hogy nem igaz az hogy az LXX Tolmatsok az *Elohim* igét Angyalnak fordetanák. A' *Pater* azt *replicál*lya reá hogy kemény *gloſát* irtam iráſara, és méltatlanul irtam. Miért edes *Vaſarhellyi* Vram? Két okát adgya: 1. az 4-dik *verſ*ben való ſzavait az *Prophetá*nak, a' holot igy vannak Gőrögűl az ſzók: ἠ ἴσχυσεν μετὰ ἀγγέλου, *és meg-erősődôt az Angyalon.* Máſik okát azt adgya hogy *Tremellius, Karolyi, Pagninus* és tőbbeken-is ugy fordéttyák. Igy akarja ő kegyelme magát *juſtificál*ni. Legy igaz láto beñe kegjes olvaſó, ha leheté ő kegyelmenek ezekkel menedékje: Igy vagyon ugymond a' negyedik *verſ*ben: *erôt vôtt az Angyalon,* és *Tremellius Karolyi* ſ-tőbbeken-is ugy fordéttyák: azért az LXX Tolmátsok az Sidó igét Elohim, Angyalnak fordéttyák. Bizony ſzánakozáſra méltó itt az *Pater* ſorſa, mely hidegen oltalmazza magát. Hiſzē nem-is azon *verſ*ben vagyon az az ſzó Elohim, hanem az előtte valóbā, mellyet az LXX Tolmatsok igazán, nem

An-

Angyalnak hanem Istenek fordétnak. Igy vañak az harmadik avagy a'mint máſok oſztyák, a'4-dik *verſ* bē *Oſ.12.* az igek: וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים mellyeket ſzorul ſzóra igy mondhatni Magyarul: *és az ô erejében fejedelemkedet az Istennel.* Láſſuk azért már az Görögben mint vagyon ezen *verſ* ben, ἐν κόπῳ αὐτοῦ ἴσχυσεν πρὸς Θεόν. *Theon* nak fordéttyák la nem *Aggelon* nak; az az, *és az ô munkájában erôt vôtt* avagy *erôs lôtt az Istenen.* Oſztán az *Tremellius, Karolyi, Pagninus* és az *Arabiai* fordétáſok nem az LXX Tolmátsok fordétáſa: hat mit igyekezed onnan az én mondáſomat meg tzáfolni, melyben azt mondám hogy nem igaz az hogy az LXX Tolmátsok az Elohimot Angyalnak fordétanak. De ugyan az'ſem igaz hogy *Tremellius* és *Karolyi* az Elohimot Angyalnak fordétanák, mert mind kettô Istennek fordéttya, a'mint az ellenkezônek maga ſaját *allegatió*jában meg-tekenthetni. Ha penig az 4-dik vagy a'mint máſok oſztyák, 5-dik *verſ* ben Angyalt fordétnak mind *Karolyi* &c. és a' LXX Tolmatsok; jól fotdéttyák, mert ott az Sidóban-is Angyal vagyon וַיִּשַׂר אֶל־מַלְאָךְ, ἐσχυσεν μετὰ ἀγγέλου; *és erôt vôtt* ugymond *az Angyalon*. Itt azért még az edgyſzer benn ſûl kegyelmed.

4. A' mi az tôbb dolgokat illeti; mi ſzûkſég vólt az *verſió*kat itt edgy-máſra hordani? mert azon kivûl hogy azzal a'*nem igaz név* alol meg-nem menekedhetik a' kegyelmed mōdáſa, ugjan abban-is hogy az kûzdô Angyal nem teremptetlen Angyal lôtt vólna, ſemire nem ſegéllik kegyelmedet. Mert mellyik mōdgya hogy tulaydonſággal valo Angyal vólt a' mint kegyelmed akarja? Angyal vólt bezzeg de ollyan a' minémûnek *Oſeas* mond-

gya, a' ki tudnia-illik egyszersmind Isten-is volt, Isten-Angal. Lásd oda fel. *Lib. 3. part. 1. §. 1. §. 7. 8. 9. 10.* Osztán erre az részre nezve nem az a' kerdés mint fordétották az *Chaldæus Arab*ok; hanem mint vagyon azon az nyelven mellyen az Sz. Lélek meg-iratta, a' holot nylván Elohim *Isten* vagyon. Ennek felette mit tennél ha valamint azok az fordétások vétkesseк volnának, holot az Elohim soha nem tészen Angyált hanem *Erős* Istent?

5. A' mit *Tremell.* és *Karolyi* felől irásodhoz adtz, *kik* ugymond, *jollehet egyébbût ígen ragaszkodnak az Sidó betûhöz, mindazáltal itt az Görögöt szerették, hogy magok velekedésében bátorságos ban maradhaßanak, és ök-is ez elsö hellyet Istent töttenek az Göröggel &c.*] Temérdeki nagy vigyázatlanság; nyisd fel Uram a' szemed s-meg látod hogy szóról szóra az Sidót követi *Tremellius* a' mint tsak az eléb le-iram. *A' Göröggel Istent töttenek az elsö hellyet*] Még-is nézze meg kegyelmed; nem a' Göröggel töttek hanem a' Sidóval, mellyet itt mind az Görög; mind *Tremellius, Karolyi, Arias Montanus* edgyaránt követnek. Lassuk mivel *concludál* ö kegyelme.

6. *Im lattya Medgyesi Uram legalább két rendbéli külömb k. tudós embereknek fordétásokat hozám elö, a' mellyek közzül tsak edgy-is nintsen a' ki nem ugy fordetaná hogy Jacob Angyalt gyözöt-meg, Angyalnál* lött erösebb *&c. és még-is ö kegyelme azt irta hogy nem igaz a' mit irtam.*] De ha ezeret hosz-is, ugyan azt mondom én hogy nem igaz hogy az Elohimot az LXX Tolmátsok a' Görögben Angyalnak fordétanák. Ez tsak szem fény veszetes. El ütnél ám most Jesuitai modon, ha rád nem vigaznánk, a' tzél mellől. Több-is lész még e' féle,

NE-

Negyedik Tzikkely. Harmadik Replicatio. 7.

Irtam vala én, hogy Sz. Dieneſſel Sz. Pál tanétványaval edgyût kö-
zönſegeſſen tanéttyák a' mi Doctorink, hogy az Iſten az OTörvényben
ſoha ſenkinek maga ſajat ſzeméllyében meg nem jelent, hanem tsak
angyal által. Erre Medgyeſi Uram igy felel: Mind Dieneſe tul ben-
ne hágy itt Pater Uram Bellarminus &c. Fe elet. Ha ſzintén enge-
met Bellarminus benne hagyna-is, de pártomat fogja Sz. Janos Ev-
angeliſta, mikor ſokkal ezek után az dolgok utan azt irja hogy az
Iſtent ſoha ſenki nem látta, hanem az Iſten edgyetlen edgyſzülört Fia, a' Ioan. 1. 18.
ki az Atyának kebelében vagyon jelentette-meg minékünk. &c. *Párto-*
mat fogja ezen Evangeliſtaval edgyût Sz. Agoſton Doctor mikor
igy ir: Proinde illa omnia, quæ Patribus viſa ſunt, cum Deus illis ſe-
cundùm ſuam diſpenſationem temporibus congruam præſentaretur,
quæ creaturam facta eſſe manifeſtum eſt, etſi nos lateat quomodo ea
miniſtris Angelis fecerit &c. *Annakokáért úgymond, mind azok a'*
dolgok, a' mellyeket az Atyák láttak, mikor az Iſten nekik az ő ren-
deléſe es végezéſe ſzerént, a' mely akkorbéli időhöz illet, meg jelent,
nyilván vagyon hogy az teremptett állatok által lőttenek, ha ſzinte
mi nem tudgyuk-is. miképpen tselekedte légyen Iſten azokat, az
Angyalok ſzolgalattya által. Velem tartya Sz. Hieronymus Doctor, 8.
Sz. Gergely Doctor in Profat. lib. 2. Job. cap. 2. Velem tartya Sz.
Anſelmus in cap. 3. 3. epiſtola ad Gal. es mindnyajan azok a' Doctor-
ok, a' kiket oda fellyebb neveken elő ſzamlálek, no. 3. es a' kik Sz.
István elſő Martyr es Sz. Pál Apoſtol nyomdokát követvén, egyen-
ő értelemmel irják és tanéttyák, hogy Moſes Angyallal beſzéllet lé-
vén az Sinai hegyen az mennydörgéſek, villamáſok es trombita har-
ſogaſok közöt. Nem látom penig hól hagyna engemet mind Dieneſestől
benne Bellarminus, a' mint mindgyarat meg-mutatom.

Feleleт.

1. *Irtam vala hogy Sz. Dieneſſel &c.*] Igen nem feleyt-
heti kegyelmed *Dieneſt*, terül fordul Dienes. Mit mond
Dienes, mond meg már valaha; mért én reá kereſtem
Cæleſtis Hierarchiæ cap. 4. a' mint kegyelmed az első jegy-
zeſkéjeben *citálta*, de ott nem mondgya Dienes hogy

az Isten az O Törvényben mindenkor tsak Angyal által jelent-meg: nints sohul a' *tsak*; mutassa meg kegyelmed. Olvasom ez szavait; *Has autem divinas visiones gloriosi Patres nostri pereeperunt per medias cœlestes virtutes.* nem hall itt senki *tsakot*.

2. *Közönségessen tanéttyak a' mi Doctorink hogy az Isten az O Törvényben soha senkinek maga saját személlyében meg nem jelent hanem tsak Angyal által*] Mitsoda *Doctor*itak? mert ha az régi *Pater*eket érted, azok igyeneſſen ellenben tanétottak. Lásd az felső *Sectiót*. Hát a' Pápista *Doctor*itok? Az'sem igaz; mert ha szükséges vólna mindgyárt layſtromat tsinálhatnek a' Papás Tanétoknak nevekből a' kik külömben tanétanak. *Joannes Nodin* a' kit *Lib. 3. Part. 1. Sect. 3. §. 23. num. 4.* elő hoztam vala, abban az ott említett Könyvében *pag. 139. col. 1.* igy beszéll: *Antiquissimus Dei Opt. Max. mos est, cum hominibus visibili aliquâ specie agere, qui essentiæ divinæ majestatem sustinere non poterant: eas species & formas ferè assumsit Deus, quæ præsentibus negotiis, temporibus & personis maximè conveniebant. Apparuit in specie hominis primo parenti, deinde Abrahamo in convalle Mambre: apparuit in rubo, in columnâ ignis per noctem, & in columnâ nubis per diem*, &c. az az: Az nagy Ur Istennek régi szokása, hogy az emberekkel valamely láthato képben beszéllyen, kik az isteni állatnak felségességét el nem szenyvedhetik vala; és azokat az képeket s. *formák*at vötte gyakrabban fel az Isten, a' mellyek az jelen-való dolgokhoz, időkhöz és személlyekhez igen illenek vala. Meg-jelent emberi képben első szüleinknek annakutánna Abrahamnak a' *Mambre* völgyében: meg-jelent az tsipke-bokorban az

tüz

tűz oszlopban etzaka, és nappal kőd oszlopban &c. Még az *Jesuiták*-is nintsenek mind azon edgy értelemben *P. Vasarhellyi*vel *Pennaloſa* noha azon edgy *Academiá*ban *Profeſſor* tarsa vólt az *Pater*nek, mindazáltal olly tavul tőlle mint az ég az földtűl lasd *lib. 1. p. 2. sect. 2. §. 2. n. 3. 5. Bellarminus*-is nem jár edgy nyomban *Vasarhellyi* Vrammal. Lasd ugyan ott §. *1. p. 95. Gretserus* in Defens. Bellarm. [n] nem maga értelmenek mondgya azt a' *Pater* velekedését: *Angelum ut perſonam Dei repræſentat, & ſuſtinet nominari Jehovam, patet &c. ex eorum quidem ſententiá, qui nullam hujuſmodi apparitionem putant fuiſſe perſonalem, ſed Angelorum interventu peractam.* itt *Gretserus* nylván ki tagadgya magát abbol az *Pater ſententiá*jából; masodszor, velekedésnek nevezi azt azoknak (nem az én, mint ha mondaná) velekedesek szerént, az Isten soha nem jelent meg személy szerént, hanē mindenkor Angyal által. Ugyan ott maga értelmeből meg-int igy szóll *Gretserus: Nomine Angeli, Deum, præſertim Filium, etiam in ſcripturâ ſignificari quis neſcit?* Az Angyal nevén ki nem tudgya, hogy Istenis s-kiváltképpen a' Fiu jegyeztetik az Irásban? *Valentia* sem ért *Vasarhellyi Jesuitá*val. Lásd az kővetkezendő ötödik és hetedik tzikkelyeknek fel-feytegetésében.. De ugyan azt-is batorságossan merem allatni hogy egesszszen, Papista vallas ellen vagyon ez a' *Pater* velekedése: mert ha soha az Isten kűlőmben meg nem jelent hanē tsak Angyal által; valamenyi kepeket az Isten ki ábrazólására tsinálnak. mind az meg-jelent Angyalok kepei azok, edgyik' sem az Istené. És igy mind magok az képes Uraim meg-tsalakoznak, s-mind penig egjebeket megtsalnak. Nem-is oltalmazhatnak már ez *Pater* velekedése

n Gretſer. in Defenſ. Bellarm. t. 2. Contsov. de Chr. l. 1. 4. & 5. col. 50. D.

se miát tovább az ollyan ki-festékelt szineket. De erről oda fel két hellyen-is szoltunk eleget; ha ki akarja meg-olvasi hattya. [o]

• sup. lib. 1. part. 2 sect. 2. parag. 1. n. 6. p. 59. 60. & parag. 2. n. 8. pag. 65. 66.

3. *Ha szinte engemet Bellarminus benne hagyna is, de pártomat fogja Sz. Janos Evangelista cap. 1. 18.* &c.] Kitzorult a' *Pater* az roka lyukbol, a' hova az Sz. Irás mezejeről mindenkor szaladni szoktak, és azt a' tágas mezőt vészszi nyakaban, a' mellyen egyebként semmi bátorságos maradást magoknak nem reménlhétnek. Lassuk azért itt mint szaladhat: pártomát fogja Sz. Janos *Evangelista* mikor azt irja, hogy *az Istent soha senki nem latta, hanem az Istenedgyetlen edgy szülött Fia* &c.] Igazán mondgya Sz. Janos, mert az az *örökké való Király hálhatatlan és lathatatlan* [p] *a' kit soha senki nem látot s. nem-isláthat* [q]. Mivel azért lathatatlan, szintén azért jelent férfi képbē meg, azért vőtt emberi latható abrázatot magára mert magábā lathatatlan az Isten. Ezen ellen-vetést támasztotta vólt a' *Macedonianus* Eretnek *Athanasius* ellennében: [r] *Quomodo igitur dicit*, igy szoll vala az Eretnek, *Deum nemo vidit unquam?* az az, Hogy mondgya tehát (Sz. Janos) hogy az Istent nem latta senki? Felel *Athanasius* s. mond: *Propterea apparuerunt tanquam viri, quoniam id quod naturâ Deus est, nemo vidit unquam, neq; videre possit.* Azt kerdem én a' *Pater*tul, hát mikor az Jesus Christust látták az emberek a' testben, nem de nem Istent lattak-é? Mondgya meg ha az *Pharisaeus*ok ként meg nem némult. Mert ha azt mondgya hogy nem azt, igazán *Samosatenizans* lészen, holot az Ur Jesus Christus Atyaval és Szent Lélekkel edgy igaz örők Isten. Ha penig azt feleli hogy Istent láttak, meg tsapja ő kegyelme a' maga szaját,

p 1. Tim. 1. 17

q & 6. v. 16.

r Athanas. Dial. 3. de Trin. p. mihi 111.

mert

mert viszsza mondgya hogy az Istent soha senki nem
látta. Ne ragaszkodgyék semmit a' Sz. Janos szavaihoz,
mert a' Sz. Lélek nem enyeget afféle goromba tevely-
gest. Im megmondom én, ha maga resztellette mitso-
da értelemmel állattya ő kegyelme hogy *az Istent soha*
senki nem látta: semmikeppen, és kivaltkeppen ez *con-*
*troversia*ra nezve, valamely fel-vőtt valóságos vagy nem
valóságos testben az Istent nem látta senki. Igy érti ő
kegyelme ez nem látást. Erre akarná már vonni az ő sz.
Felsége mondását; de nem oda való mert maga mond-
gya az *Igasság* [s] Thamasnak, hogy *láttal engem Thamas*, [s] Ioan. 20. 29.
a' testben tudniaillik. Edgy szoval, az Istent allattyaban
soha senki nem látta s nem-is lathattya; s igy érti latha-
tatlannak Idvezétőnk az Ur Istent; de az ábrázatokban
és egyéb formákban mellyeket az O Törvényben az
Atyákkal-való társalkodásokban fel-vőtt, es abban az
tapasztalhato testben, mellyet ma-is visel az Ige, latta-
tott sokszor az Ur Isten. Ez magyarázat szerént, nin-
tsen semmi ellenkezés azok közőt az Irások közőt mel-
lyekben az Isten lattatottnak mondatik lenni; ismét a'
mellyek soha nem lattatotnak állattyák ő szent Felsé-
gét. Hallyunk az régi Sz. Iras magyarázo *Doctor*oktul-is
ezek felől. *Epiphanius* [t] hozza-bé az *Arrianus*oknak ez [t] Epiph. lib. Ancoratus col. 912. C. D. E.
ellen-vetéseket, mellyhez az *Pater* illy igen ragaszkodik,
és őszve vetvén az tettzéskeppen ellenkező *locus*okkal,
illyen el-igazétassal felel: *Etenim dum dicit Esaias*: Vidi
Dominum Sabaoth. *Et*, Visus est Dominus Mosi. *Et*,
Visus est Dominus Abraham &c. *Dicunt hæc non esse &*
Prophetas mentiri, probantq; ex dicto Evangelii. Salvator in-
quiunt, dixit, Deum nemo vidit unquam &c. *Non men-*

tiuntur Prophetæ ſed vera dicunt &c. Etenim hoc ſæpè ſic impletur. Videmus mare ex parte aliqua montis aut planitie, & verè dicimus ſi nos vidiſſe aſſerimus. Sed & ſi quis dixerit quod non vidit, non mentitur, ſed vera dicit non enim vidit, ubi profunditas ubi longitudo, non vidit molem, non vidit amplitudinem. Et per foramen quoddam videmus hominem, verum extenſionem non ſcimus: & ſi dixerit quis, vidi, vidit; & alius dixerit non vidi, non vidit. Videmus enim verè velut concipimus, non videmus autem in quantum eſt. Sic etiam Prophetæ velut per foramen anguſti ſui corporis digni facti ſunt videre, & veritatem viderunt &c. Atq; *ſic completæ ſunt concordantes inter ſe Scripturæ: tum quòd Prophetæ dicunt ſe vidiſſe Deum, viderunt enim in veritate: tum quod Salvator dicit, Deum nemo unquam vidit: non viderunt autem in quantum eſt.* az az, Mert mikor *Eſaias* igy ſzoll: *lattam az Seregek Urát.* És, *lattatott az Ur Moſestûl.* Iſmét, *lattatott az Ur Abrahamtól &c.* Azt mondgyák (az ellenkezők) hogy nints ſemmi benne, hazudnak az Prophetak, mellyet ez *Evangelium* mondáſbol bizonyétnak. Idvezetőnk ugymondnak, azt mondta, hogy az *Iſtent nem látta ſenki &c.* Nem hazudnak az Prophetak hanem igazat beſzélnek &c. Mert ez ſokſzor igy tellyeſedik bé. Lattyuk az tengert valamely hegyről avagy ſik helyről, ſ igazán állattyuk ha mondgyuk hogy az tengert lattuk. De ha ki azt mondana-is, hogy nem látta, nem hazudna, hanem igazat mondana, mert nem latta mélyſégére, hoſzſzaſagara, nagyſagara és ſzeleſſegere nezve. És valamely lyikatskan, lattyuk az embert, de ki ſzéledtſégét nem tudgyuk: És ha ki mondangya, láttam, látta; és a' maſik, nem láttam, nem látta. Mert lattyuk igazán a' menyire

Veritas hîc Epiphanio ſæpiùs non pro ſubſtantiali ſed pro infallibili.

Veritatem viderunt, id eſt infallibiliter viderunt.

meg

meg foghattyuk, nem a' menyiben vagyon. Igy az Prophetak-is az ő kisded testeknek mint valami lyikatskáján, méltoztattanak látni, és valóságot láttanak &c. És igy bé-tellyesedtenek az edgymassal edgyező Irások: mind hogy az Prophetak mondgyak hogy az Istent látnák, mert láttak valóban: mind hogy Idvezetőnk mődgya, hogy az Istent nem latta senki; nem latták penig a' mint vagyon. *Theophilactus*-is: [u] *Cæterùm dixerit hic quispiam: quomodo hoc loco discimus quod nullus viderit Deum, quum Propheta dicat, Vidi Dominum? Vidit quidem Propheta Deum at non ipsam substantiam, sed similitudinem quandam, & apparentiam quandam sicut capere poterat.* az az, Tovabba mondandgya valaki itt: hogy hogy kel érteni ez helyen hogy az Istent nem látta senki, holot azt mondgya az Propheta, *Lattam az Urat?* Látta ugyan az Propheta az Urat, de nem az ő allattyát, hanem neminemű hasonlatosságát és jelenségét a' mint meg-foghattya vala.

u Theophilact. in loc. Deum nemo vidit &c. p. 147.

4. *Partomot fog ja ezen Evangelistaval edgyôt S. Agoston Doctor mikor igy szoll:* Proinde illa omnia quæ Patribus ipsis sunt &c.] Igen *Liber Baro* kegyelmed az *citala*sokban: Hol mondgya *Augustinus* a' miket kegyelmed felgyzett? mivel kegyelmed' sem *tomus*at' sem *könyvét*, *caput*yat nem említi az Agoston Irásinak; maga itellye meg kegyelmed ha tartozom-é felelettel. Kedvezek minden azáltal az esmeretségért: nem hagyom ennyi munkáját kegyelmednek szinten semmiben. Meg-vannak azok az Agoston szavai irattatván *tom. 3. de Trin. l. 3. cap. 11. col. 291. A.* Holot igaz, azt allattya Agoston hogy az Isten az Atyáknak teremptett allat által jelentette-ki magát, és nem tudatik miképpen vitte az Angyalok-

nak szolgalattyok által azokat végben; de hól mondgya, hól edes *Vasarhellyi* Uram hogy az Isten mindenkor avagy a' mint kegyelmed szoll *tsak* Angyal által jelentmeg? Igẽ jövevénynek jelenti kegyelmed ezzel magát Agostonban, és ugy tettzik hogy az bé-hozot szavait-is nem érti kegyelmed ő neki, mert a' mint vészem eszemben az fordétasbol, az *creaturan* az teremptett állatokan (a' mint kegyelmed fordéttya) az Angyalokat érti; külömben-is kegyelmed a' maga tzéllyara az Agoston szavait nem vohattya. De nem hogy Angyalokat értene Agoston az *subjecta creaturán*, de inkabb ellenében allattya azt az Angyaloknak. Olvassa-meg kegyelmed fellyebb *l. 2. de Tr. cap. 13. col. 272. D.* mit irjon Agoston: *Sed cur priùs Angelus Domini dictus est, cum de rubo in flamma ignis apparuit: utrum quia unus ex multis Angelis erat, sed per dispensationem personam Domini sui gerebat: an assumtum erat aliquid creaturæ, quod ad præsens negotium visibiliter appareret, & inde voces sensibiliter ederentur, quibus præsentia Domini, per subjectam creaturam corporeis etiam sensibus hominis, sicut oportebat exhiberetur. Si enim unus ex Angelis erat, quis facilè affirmare possit, utrum ei Filii persona nuncianda imposita fuerit, an Spiritus S.. an Dei Patris. an ipsius omninò Trinitatis &c. Si autem in usum rei præsentis assumta creatura est, quæ & humanis oculis appareret, & auribus insonaret & appellaretur Angelus Domini, & Dominus & Deus; non potest hîc Deus Pater intelligi, sed aut Filius aut Spiritus S.: quanquam Spiritum S. alicubi Angelum dictum non recolam &c, Et utiq; Angelus Græcè, Latinè nuntius interpretatur. De Domino autem Jesu Christo evidentissimè legimus apud Prophetam, quod magni consilii Angelus sit.* az az, De miert hogy Ur Angyal-

Isa. 9.

gyalának mondatott elsőben (az meg-jelent személy) mikor az tsipke-bokorból tűz langban meg-jelenék: talam azért mert edgyike vala az sok Angyaloknak, de bizonyos sajátkodásból az ő Urának személlyet képét viseli vala: avagy penig valami teremptetett dolog vétetett-fel, mely az jelen levő dologban láthatovan jelennék-meg, és az szók tapasztalhatovan onnan adattatnának, mellyekben az Urnak jelen-léte az közben járult teremptett állat által az embernek testi erzekenségének-is a' mikeppen kivántatik vala, ki-mutattatnék. Mert ha edgyike volt az Angyaloknak, ki állathattya könnyen ha az Fiu személlyét képét viselte-é, vagy az Sz. Lélekét, vagy az Atyáét, avagy penig egészszen az Sz. Haromságét &c? Ha penig az jelen-levő állapot kedveért, teremptett dolog vétetett-fel, mely az emberi szemeknek-is meg jelennék, s-filekben-is zengedezne, es Isten Angyalának, Urnak s-Istennek neveztetnék; nem értettethetik itt az Atya Isten, hanem avagy a' Fiú avagy az Sz. Lélek, noha az Sz. Lélek tudtomra sohult Angyalnak nem mondattatik &c. Urunk Jesus Christus felől penig nyilván olvassuk az Prophetanál hogy nagy tanáts Angyalának mondattatott. Laddé mely nyilván ki-fejezi itt Agoston a' dolgot, kinél nem hogy az *subjecta creatura* Angyal vólna, avagy az *subjecta creatura* alat Angyalt értene; de inkabb azért nem Angyal, mivel *subjecta creatura*, mert igy rendelé az szó-járást Agoston: avagy Angyal vólt az a' tsipke-bokorban, meg-jelent szemely az *Christus* képeben; avagy *subjecta creatura* ugymint valamely uyontaban teremptetett ábrázat, kép vétetett fel; s-erre az utolsora

hajul az tudós ember. Ez hogy igy légyen lassa-meg a' ki akarja ezen *l. 2. c. 9.* mint nevezze más képpen az *Creaturát*: *Nos, nunquam apparuisse corporeis oculis Deum nec Patrem nec Filium nec Spiritum S. dicimus* (per suam substantiam nimirum ut infr. c. 16. col. 275. A explicatur) *nisi per subjectam suæ potestati* Corpoream Creaturam. az az, Mi azt mondgyuk, hogy soha az Isten 'sem az Atya, 'sem az Fiu 'sem az Sz. Lélek testi szemeknek meg nem jelent (az ő állattyaban, a' mint alabb *c. 16. col. 275.* magyaráztatik) hanem tsak az ő hatalma alá vetteteto testi teremptes által. És az következendő részben *col. 269. B. Deus apparuit Abrahæ & Mosi, & quibus voluit, per subjectam sibi commutabilem atq; visibilem creaturam, cum ipse in seipso atq; in substantia sua qua est, incommutabilis atq; invisibilis maneat.* az az, Az Isten meg-jelent *Abraham*nak és *Mojes*nek, és a' kiknek akart, az maga hatalma alá vetett valtozandó és látható teremptés által, holot ő magában és az ő állattyaban a' mint vagyon, láthatatlanságban marad-meg. Ez Agostonnak magyarán az ő értelme az *subjecta creatura* felől. Azért nem hogy Agoston az elő-hozott szavaiban az *Pater* tevelygesének fogná pártyát, de inkabb ha jól meg-tekenteli ő kegyelme az Agoston irásat, az a' fegyver a' mellyel által verettetik.

5. *Velem tartya Hieronymus Doctor, Sz. Gergely D. in præfat. l. 1. Job. cap. 2.*] Mondá *Hieronymus* oda fel az *2. Tzikkelyre-valo feleletben num. 4.* Ha penig ugy kepzi kegyelmed hogy más irásaban mást mond *Hieronymus*; hogy nem jegyzette-fel: néma gyermeknek Annya 'sem érti szavát. Gergely *Doctor Præfatio*janak első könyve, tudatla-

datlanul említtetik, mert ott semmi könyv nints: jele ezhogy a' *Pater* nem olvasta magat *Gregorius*t, hanē tsak más valamely jo-sūlt *Author*bol, *Pererius*ból vagy *Lorinus*ból vélem, irta-ki az szókat. A'mi az *caput*ot illeti, vagyō ugyan *Præfat' in Jobum caput 2. &c.* de abban semmi afféle nintsen a' mivel ō kegyelme álmodik. olvassa-meg bár *authenticè* azt a' részt, s-hadgyon benne, ha kūlōmben vagyon.

6. *Velem tartya Sz. Anselmus in cap. 3 Epistola ad Galat. és mindnyajan azok a' Doctorok, a' kiket oda fellyebb neveken rendel elō számlalék*] Ha *Anselmus*nak valamely szavait feljegyzette vólna kegyelmed, nem bántam vólna, mert én ott semmit affélét nem talalhatok. Olvasom ellenben *Anselmus*ban *c. 12. in hæc verba: Az kinek szava akkor az földet meg-rendétette &c.* ezt a' magyarázatot: *Cujus Christi vox movit terram tunc cum Moses super terram loqueretur, quia ipse Mosi legem dedit in Monte Sina & ejusdem legis Decalogum, audiente universo populo, magna voce locutus est de vertice montis.* az az, Az kinek az *Christus*nak szava meg-ingatta a' fōldet akkor mikoron *Moses* a' fōlden szollana, mert ō adta *Moses*nek a' tōrvényt és az ūz parantsolatot az Sina Hegyen, az egész nép hallatára nagy szoval szollot az hegy tetejerōl. Itt ugy tettzik nnekem hogy az *Pater* ellen beszelget *Anselmus*, a' mint a' mindgyárt kōvetkezō szavaival ōszve vethetni. Az rendel elō számlalt *Doctor*ok nagy reszént ugy tartyák kegyelmeddel mint *Anselmus*. Ha kik az Jesuitak kōzzūl kūlōmben értnek, mi azzon semmit sem adunk.

7. *Az fellyebb rendel elō szamlált Doctorok, Sz. Istvan elsō Martyr és Sz. Pál Apostol nyomdokát kōvetvén egyénlō értelem-*

telemmel irják es tanéttyák, hogy Moſes Angyallal beſzéllet legyen az Sinai hegyen &c. Azt tanéttyák az elő ſzamlált *Doctor*ok hogy *Moſes* Angyallal beſzéllet az Sinai hegyen: Azért azt tanéttyák *P. Vaſarhellyi*vel hogy az Iſten ſoha ſenkinek maga ſzeméllyében meg nem jelent hanem tsak Angyal által; bezzeg ſzinten ki-következik. Kerem kegyelmedet, ne hadgya ennyire magát az álomnak, ne nevetteſſen kegyelmed magán az emberekkel. Hogy jőyne abból az edgy peldából ki (ha ſzinte ugy volna-is) hogy az Iſten ſoha maga ſzemellyében meg nem jelent? A' mi az Törvény ki-adáſának dolgát illeti, annak itt edgy tsőp hellye' ſintsen: mayd megláttyuk az 7-dik tzikkelynek meg-tzikkelyezéſében, mit értet Sz. Pál és Sz. Iſtván arról a' dologról. Ha az elő ſzámlalt *Doctor*ok abban Sz. Pált és Iſtvánt követtek, jo nyomdokban jartak: kegyelmednek-is jobb vólna ha azt tselekedné.

9. Ötődik Tzikkely. Bellarminus' ſem hágy engemet benne. *Irja Medgyeſi Vram, hogy engemet Bellarminus mind Dieneſeſtől benne hágy, mert az Ur a' kit Eſaias az magaſságos ſzékben látot, nem Angyal képében volt hanem maga ſzemélyében, a' kit ez-is az Chriſtus volt. Eddig Medgyeſi Uram. Felelet. Legelsőben, meg tsalatik Medgyeſi Uram, ha azt gondollya, hogy az olly jelenés volt a' mellyet külső teſti ſzemeivel láthatot volna Iſaias, a' mint látta Moyſes az Angyalt a' tövis bokorban, az égő lángban: Iacob a' Férſiat a' ki velle küzködőt: az Iſraël Fiai azt a' ki előttők iárt felyhő és tűz oſzlop képében, hanem tsak imaginaria viſio volt, olly látás a' mely az belſő érzékenſégekben-való képekben és haſonlatoſságokban mutatodot, olly moddal a' mely moddal látta Daniel Prophéta amaz iſzonyu heſtiakat és fene vadakat c. 7. v 3. &c. Nem látom penig hol tanéttaná Bellarminus azt, hogy az Ur ott Iſaiaſnak olly moddal jelent volna meg hogy külső teſti ſzemeivel-is látta volna az Urat, magaſságos ſzékben ülni.*

álni. De lássuk Bellarminus iráſát, azokat magyarul igy fordétottam:
Nem irhatta volna világoſban meg az nagy Iſtennek felſégét és ditsőſ-
ſegét. Es jollehet hogy az Ellenkezők (az Uy Ebionitak) ezt az látáſt
csak az Atyának tulaydonettyák, mindazalral Sz. Janos az ő Evange-
liumanak 12-dik reſzeben az Chriſtusrol magyarázza &c. *Eddig Bellar-* 10.
minus. Kerdhetem az edes Medgyeſi Uramat, hol mondgya itt Bellar-
minus, hogy az az Ur a' kit Eſaias az magas ſzékben látot, nem An-
gyal képben volt, hanem maga ſzemellyében nem latom ſohol. Csak azt
irja hogy itt az Propheta az Iſtennek felſégét ditsőſégét világoſſan le-
irja, azt-is irja hogy az Prophéta látaſát Sz. Janos Chriſtus Urunk-
ról magyarázza &c. Más pedig valami látáſt Chriſtus Urunkrol ma-
gyarázni &c. más maga ſzemellye ſzerént valami külſő és lathato
képben meg-jelenni. Mindnyajan Chriſtus Urunkrol magyarazzák
azt a' Daniel láta ſat a' melyben mind Daniel, mind Nabuchodonoſor
att a hog a' kő a' mely kéz nelkül el-ſzakadot a' heg yről a' nagy állo
kép lábait ütötte és edgyben rontotta &c. de azért ſenki nem mondgya
&c. hogy ott Chriſtus Urunk az kő képében vagy az kőben maga ſze-
mellyében láthato képben jelent volna meg &c. En olly itéletben vagyok
hogy Bellarminuſnak csak eſzében' ſem jutot a' mit rá fog Medgyeſi
Uram, tudnia-illik hogy tanétotta volna ott, hogy Chriſtus Urunk
maga ſzemellye ſzerent külſő ſzemmel erzékenyſeggel, láthato képben
jelent volna meg Iſaias Prophetanak &c. Azért nem látom még hogy 11.
ez aránt benne hagyot volna engem Bellarminus. Itt talám azt fogja
mondani Medgyeſi Uram, hogy Bellarminus Sz. Jánoſſal edgyűt azt
tanéttyák hogy ott az Propheta az Chriſtus ditsőſégét látta: azért
kövétkezni láttatik hogy Chriſtus Urunkat-is magát ſzemellyében lát-
ta. De erre könyű a' felelet. Nem mindenkor lattyák az emberek magát
az Iſtent, mikor az ő ditsőſégét lattyák. Azt igéri Moſes az Iſraël Fiai-
nak hogy reggel meg-lattyák az Ur ditsőſégét. Meg-is látták abba
hogy más nap reggel az égbol mannat adot nekik eledelekre, a' mikeppen
meg yan ott olvaſſuk v. 13. de ugyan nem látták azért magat az Ur
Iſtent &c. Ugyan ottan v. 10, azt-is mondgya az Irás hogy mikor ſzól-
lana Aaron az Iſraël Fiainak ſokaſágával az puſztára néztek és lát-
ták hogy meg-jelent az Urnak ditsőſége az felyhőben. Az mely Ur di-

tsőßége nem egyéb volt annál a' fenyeſſegnél a' mely a' felyhő oſzlopban tűndőklőt, és azt az Iſten ditsőſſegét látták mindnyajan az Iſraël Fiai. de ugyan nem latták azért az Urat maga ſzemellyében.

Felelet.

1. *Leg-előſzőr meg tsalatik Medgyeſi Uram ha azt gondollya, hogy az olly jelenés vólt, a' mellyet külſő teſti ſzemeivel lathatot vólna Eſaias*] Ez vólna ám az Jeſuitai tsel vetés a' ki effelét nem látot: Szoroſs itt altalan véggel az kaptza, ſ-azért akar a' *Pater* áll uton ſzaladni. Azért meg-tsalatik igen Medgyeſi Uram ha az lyikra nem vigyaz és az *Pater*t ki ſzalaſztya a' korlatbol. Térjen az *Pater*re hát a' meg-tsalattatás, hogy maſokat olly ſzemetleneknek vél, ſ-azt iteli hogy olly kőnnyen el-vihet máſt a' tzél mellől. *Nem teſti ſzemekkel lattatott jelenés vólt az, azért az Iſten nem maga ſzemellyeben vólt azokban az lattatott képekben, hanem tsak Angyala által:* illyen ſzépek az Jeſuitak *conſequentia*i. Edgy *Baſilius* nevő *Samoſatenianus* Pap-is (a' minémű embereknek unőjőkőn itt az *Pater* ſzánt) igy felelt vólt *Petrus Melius*nak ezen *Locus*ra *in Diſput. 2. Alban.* a' mint magok a' *Jeſuiták* fel jegyzik: [x] *nem ſzemmel hanem elmével látott jelenes vólt az* ugymond. Hiſzem Uram nem vólt mi kőztűnk ſ-nintsen-is arrol ſemmi kérdes minémű vólt az a' látás, és ha teſti ſzemeivelé vagy penig lelkivel latta azt *Iſaias:* akar mint latta, elég az hogy igazán és nem meg-tsalattatas képpen látta. Azért nem azon kellet vólna kegyelmednek fejét tőrni mint latta Iſaias az Iſtent; hanem hogy azokban az képekben a' mellyek *Eſaias*nak mutatodtanak, maga vólt-é ſzemély ſzerént az Iſten, vagy penig tsak Angyal ő képében. E' vólna Uram a' dolog, erről kellet vólna level-

x Bellar. de Chriſt. lib. 1. c. 4. ad Sext. Valentia de Vnit. & Trin. ſecund. ſc lib. 1. c. 12. pag. 156. 1. A.

leveleket tőlteni, halőtt vólna honnan.. Ama' dolog mellyet kegyelmed forgat ſemmit nem hoz a'konyhara; ha Lélek ſzerént való ott latás vőlt-is, ugyan meg áll az én *argumentum*om, mert az ollyan lelki latás-is ſzintén olly igaz és bizonyos, mint ſzintén az ſzemmel való. *Non minus certa eſt viſio mentalis divinitùs indita; quàm ocularis.* igy felel az elebb emlétet hellyen *Valentia* az Balas Pap *exceptio*jára. Szintén olly bizonyos ugymond az azIſtentől ihlet lelki látás, mint ſzintén az ſzemmel-való. Oſztán ki tudgya Uram ha abban-is meg-tsaladkozol hogy ezt a' látáſt edgy átallyában tsak lelkinek véled lenni, holot az nem bizonyos dolog. Hogy nem *conſul*áltad *Cornelius*odat *in cap. 6. Eſai.* meg-mondra vólna ő hogy ſokan azt itelik hogy kűlső ſzemekkel való latás-is vólt ez: *Valentia* az meg-jegyzett hellyen azt mondgya hogy *nec ocularem nec mentalem eſſe judicavi. Bellarminus* arra láttatik inkabb haylani hogy kűlső ſzemmel-való vólt. *lib. 1. de Chr. c. 4. Sexti loci ſolut. Epiphanius*-is abban az értelemben vagyon hogy ugyan teſti ſzemekkel látta: *Et non dixit: Vidi mente, ſed oculis meis.* Nem azt mondta ugymond *Ésaias:* Lattam elméműl, hanem ſzemeimmel. En ezt a' dolgot moſt nem viytatom mert nem idevaló: akar lélek ſzerént akar penig teſti ſzemeivel latta légyen *Eſaias* itt az Iſtent, abbā ſemmi nagy dolog nints, elég az hogy bizoñyal latta, mindazáltal ugy tettzik ennékem hogy akar ki-is meg-elegedhetnék azzal a' mit az ötődik *verſ*ben az jajgatás közben mond: *Jay*, ugymond, *nekem -- -- -- mert ama Királyt, az ſeregeknek Jehovaját* Lattak az en szemeim. Tsak láſſuk mint oſtromollya azén váramat ő kegyelme.

Epiphan. in Ancorat. col. 073. B.

2. *Nem lattam penig hól tanétana Bellarminus azt hogy az Ur ott Esaiasnak olly moddal jelent volna meg hogy kûlsô testi szemeivel látta volna az Urat*] Nem ide való az mit beszéll kegyelmed.

3. *De lassuk Bellarminus irását, azokat magyarul igy fordétottam:* Nem irhatta vôlna vilagosban meg &c.] Nem oda *Pater*, nem arra mentek az Agoston rokai.

4. *Kerdhetem az edes Medgyesi Uramat, hol mondgya itt Bellarminus hogy az az Ur a' kit Esaias az magas szekben látot nem Angyal képben volt hanem maga szemellyeben?*] Itt már bezzeg a' dolgot kerded, e' volna, ez a' dolog, tsak tartaná mind vegig elmejében kegyelmed. Azt kerdi-é kegyelmed, hol mondgya itt *Bellarminus* hogy maga szemellyében volt-itt az Ur nem Angyal képben? Vesd ezekhez az szavaihoz *Bellarminus*nak ugyan ezen *caput*-ban-való állatását alabb *Sexti loci solut. &c.* holot igy beszélget *Bellarminus*: *Etsi Esaias non vidit essentiam Dei, tamen species illa quam vidit, Deum Israëlis repræsentabat: & cùm Johannes dicat, eâ specie demonstratum esse Christum, sequitur Christum esse Deum Israëlis.* az az, Noha *Esaias* nem látta az Isten állattyát, mindazáltal az a' kép mellyet látot, az Israël Istenet jelenti-vala: és holot Sz. Janos azt állattya hogy azzal a' képpel az Christus mutattatott, következik hogy az Christus Israël Istene. Im mely nylván mondgya *Bellarminus* hogy az *Isaias* tul-látott képben maga vólt az Israël Istene, az Christus maga mutattatott abban, az az, ô vötte vólt azt magára: azért nem puszta Angyal vólt az ott meg-jelent személy. Ugyan-is ha *Bellarminus* az *Pater* értelme szerént magyarazta vólna ezt a' látást: mi kellet vólna annál egyéb

sup. lib. 1. part. 2. Sect. n. 6. p. 58. 59.

Ba-

Balás Papnak: hiszem ő állatta azt hogy nem személlyében vólt abban az latott képben az Christus, hanem valami Angyal avagy egyéb vólt az, a' ki az *Christus*nak *figurája* abrázattya vólt: *Respondet quidam Basilius*, igyszoll *Bellarminus cap. eod. Ad Sextum* &c. *in Disputat. 2. Alban. illam visionem fuisse in figurâ.* Ezt tagadgya már *Bellarminus*, s-ez ellen állattya Sz. Janosbol hogy az *Christus* ugyan-valóban személllye szerént vólt jelen abban az *Isaias*tul látott abrázatban. Hald meg *Cornelius*-is mit beszéll *Bellarminus* felől *in hunc loc.* Ezzel az *argumentum*mal győzte meg *Bellarminus Palæologus Arrianust*: *Az a' kit látot Isaias, igaz Isten vólt. De Isaias látta az Isten Fiát, a' mint ki tettzik Joan. 12. v. 41.* Látta hallodé azt mondgya *Bellarminus*, Esaias az *Christust*. De enek felette, ugyan semmiképpen nem-is lehet hogy puszta teremptett Angyal lőtt volna ez az meg-jelent személy, Christus Urunk képében: mert edgy az hogy *Jehovah*nak mondgya ezt *Esaias v. 5. Jehovah*nak penig az Irásban soha senki igyenessen Istenen kivől nem neveztetik [y]. Más az hogy ezt az meg-jelent személyt la mely nagy alazatos magok viseléssel, és fen szoval-való ditserettel imádgyák és tisztelik a' *Seraphim*ok v. *2. 3. szarnyokkal ortzájokat és lábakot el-fedezék*, mellyel alazatossan arrol tésznek vallást hogy a' ki előt ők állanak, *még a' mennyei szent Angyalok' sem tiszták annak szemei előt* [z] áldgyák és magasztallyák-is őtet kialtván: *Szent, Szent, Szent az Jehovah az seregek Istene, bé tölti ez egész földet az ő ditsőssége* [a]. Immár ha tsak puszta Angyal vólt az magasságos székben ülő Ur, az *Seraphim*ok illy nagy isteni tiszteletet Angyal társoknak tulaydonétottak vólna, melynel 'sem ezektül temerdéki nagyobb

[y] *Sup. lib. 1. part. 2. Sect. 1. paragr. 2. num. 4.*

[z] *Iob. 15. 15.*

[a] *Esai. 6. 3.*

gyubb balványozás nem gondoltatthatot vólna, sem amattul szórnyebb fel-fuvalkodság, hogy el-szenyvedte, el-vötte. Lám amaz Angyal *Apoc. 19. 10.* &c. tsak embertül-is nem meré el-venni az imádást: *meg lásd ne tselekedgyed mert szolga társod vagyok*, maga arrol-is *Vasárhellyi* Uram értese ként az *Christus*ra haromolhatot volna az imádás, mert azt mondgya *Bellarminus* [b] hogy az, az *Christus* képét viselte. Ha ki akarja meg-látthattya e' dolog felöl *Chrysostomust. t. 3. in loc.* és *Theophilactust in loc.* Mindenik ellen vetesképpen hozza-bé ezt a' látást; *hogy mondgya igy szolnak, Isaias hogy az Istent látta, holot azt állattya Idvezetönk hogy az Istent nem látta senki?* Edgyik-is nem feleli hogy Angyal vólt volna az láttatott személy, mely ha lött volna semmiképpen el nem halgarták volna, holot ez leg-atallyabb-és könnyebb felelet lehetet volna: hanem mind ketten ugy magyarázzak hogy tsak hasonlatosságát nem állattyát, látta az *Propheta* az Istennek; az az, Latta tsak azt a' képet abrázatot, a' melyben az Isten meg-jelent vólt. *Hieronymus ő-is in loc.* igy mondgya: *Visus est Filius in regnantis habitu, & loquutus est Spiritus sanctus propter consortium majestatis, unitatemq; substantiæ.* az az, Láttatott a' Fiu uralkodoi állapotban, és a' Sz. Lélek szollot az felségnek tarsaságáért és az állatnak edgységèért. *A Lapide*-is noha *Jesuita*, nem idegen ettül az magyarázattul. *Quæres*, igy szoll, *quomodo vidit Esaias Deum? Resp. Non vidit divinam essentiam, &c. Vidit ergo Deum per speciem aliquam, & imaginem corpoream, uti & vidit Abraham, Jacob & Moses: hæc autem species fuit quasi hominis, putà Regis, &c. & sic passim Deus in Veteri Testamento specie humanâ apparuit, quia futurus erat homo. Rursum hæc*

[b] Bellar. de Sanct. beatit. lib. 1. cap. 14. Ad quartum &c.

hæc ſpecies gloriosè adornata fuit ingenti lumine & majeſtate: Unde Joan. c. 12. 41. vocat eam gloriam Chriſti. az az: Kérded talám miképpen látta Eſaias az Iſtent. Felelet: Nem látta az Iſteni állatot &c. Latta azért az Iſtent valamely kép, és teſti abrázat által, a' mint Abraham, Jácob és Moſes-is látták: ez az kép pénig emberi *forma* vólt, tudnia illik királyé &c. Es igy ſok hellyẽ az Iſten az O *Teſtamentum*ban emberi képben jelent-meg, mert ember léendõ vala. Viſzont az a' kép ditsõſſégeſſen meg-ékeſített vólt, ſzõrnyũ nagy vilagoſſággal és fenyeſſeggel. Honnan Sz. Janos *cap. 12. 41.* azt *Chriſtus* ditsõſſégének hiya. Nem forgat ám *Vaſarhellyi* Vram, ezek közzõl edgyik-is Angyalt mint kegyelmed. Noha bizony magad-is rá terſz (magad feleytve-é vagy hogy) alább Tzikk. 8. holot az Iſtent három képpen ſzámlalod láttatni, 1. munkaiban. 2. alomban és el ragadtataſban. 3. képebéli Angyala által kũlſõ képekben. Ezt az *Iſaias* látaſát nem ez utolſora viſzed hanem az 2-dikra *num. 23. in fin.* a' melly látáſt meg kũlõmbõztetz attul, melyben Iſten képebeli Angyala által ſzokot vólt lattattni. És igy magad-is rá hagyod ott hogy az Iſteñek nem képebeli Angyalát látta *Iſaias* abban az el-ragadtatáſban, hanem magát az Iſtent, az belſõ erzekenyſégekben õntött és *formá*lt képek által. Ez hiſzem a' dologra magára nezve az én értelmem; mert a' látas modgyaiban való kũlõmbſég az dolgot kũlõmbé nem téſzi: ha ſzinte belſõ képpen való látás vólt-is az, eleg hogy ſzintén olly bizonnyos vólt, mint az teſti ſzemmel-való. Itt bezzeg meltán élhetnék kegyelmed ellen Chriſtus Urunknak ama' mondáſával. *Luc. 19. 22.* (és vayha magátul õ Szent Fel-

Felségetűl ne fognád amaz rettenetes napon, ez ő nagy kisſebſegeért hallani:) *Az te magad ſzájából itéllek meg tegedet gonoſz ſzolga* &c. Kedvezzen az Ur, és jó voltabol láttaſon illy nagy dellyeſti vilagnál veled:

5. *Tsak azt irja Bellarminus* &c. *ſ. azt-is mondgya hogy az Propheta látáſát Sz. Janos Chriſtus Urunkról magyarázza: Es hogy ott az Seraphim Angyalok Chriſtus Urunkat-is ditsérték mivel ő vólt emberi teſtben é' vilagra jövendő*] Ugy mondgya *Bellarminus* hogy Sz. János az Propheta látáſát Chriſtus Urunkra magyarázza. Hogy edgyſzer ſ. mind az *Palæologus* ellen *formált argumentum*ában (a' mint az felső 4 ſzám alat be hozám) aztis nylván állattya Sz. Janoſból, hogy abban az látaſban *Eſaias* az Iſten Fiat látta. Hól mondgya *Bellarminus, hogy ott az Seraphim Angyalok Chriſtus Urunkat ditserték, mivel ő vólt emberi teſtben é' vilagra jövendő?* Almelkodáſſal nem győzöm én hogy illy hababurgyavul irt könyvet fejedelmi tekintet eleiben mért kegyelmed küldeni. Hiſzem nem-is *Iſaias*bol (a' holot a' *Seraphim*ok felől az emlekezet vagyon) emléti *Bellarminus* azt a' Chriſtus el-jövetelit, hanem *Apoc. 4.* Kegyelmed penig mind őſzve zűrt-e zavarta. Oſztán nem-is ollyan értelemmel hozza *Bellarminus* bé az Chriſtus el-jövendőſſéget az Jeleneſből mint kegyelmed *Bellarminus*ra keni; kegyelmed azt tudgya, hogy az ſzűletés felől ſzoll ott az Szent Lélek, ſ. azért mondgya *mivel ő vólt emberi teſtben é' világra el-jövendő*; (kellemés kis magyarázat!) hanem ſzoll az utolſó el-jöveteliről az *Chriſtus*nak, mely még ez után leſzén, és a' mikor *Vaſarhellyi* Vramtul, ez ő tiſzteſſégenek illy nagy meg-bantáſaért ſzamot véſzen. Ezek az *Bellarminus*

nus szavai: *Quare idem Joannes Apoc. 4. dicit se audivisse clamantes:* Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui est, qui erat, & qui venturus est. *At qui venturus est, nisi Christus? Ipse est enim, de quo in Symbolo legimus,* Qui venturus est judicare vivos & mortuos. Engemet int kegyelmed [c] hogy figyelmetesben vigyázzak ez után a' kegyelmetek *Pater*inek Irásira: de bár magának tanulta volna ezt meg kegyelmed elsőben. Én örömest meg fogadtam a' mint fellyebb az elsö Könyvben megemlétettem.

[c] Part. 2. tzik. 3. 55. in fine.

6. *Más valamely látást Christus Urunkrol magyarázni &c. más maga személlye szerént valami külső es lathato képbē megjelenni*] Más, mas de tsak néha, néha penig a' mint itt-is *Bellarminus*nál mind edgy, a' mint *sup. n. 4.* önön maga megtanetá kegyelmedet a' Balás Pap *exceptió*janak megtzafolásaban: hiszem ott mondgya vala *Bellarminus* hogy *Joannes ea specie Christum demonstratum esse dicit.* ismét: *Species illa Deum Israëlis repræsentabat,* s-a' többi.

7. *En olly iteletben vagyok hogy Bellarminusnak tsak eszében' sem jutot a' mit rá fog Medgyesi Uram, tudnia illik hogy tanétotta volna ott, hogy Christus Urunk maga személlye szerént, külső szemmel érzékenyseg gel latható képpen jelent volna Isaiasnak meg &c. Azért nem látom hól hagyna engem Bellarminus benne*] Ennékem arra semi gondom, akar jutot *Bellarminus*nak a' szemmel-való látás eszében, akar ne. Nem vertem-é még-is eléggé kegyelmednek fejébē hogy nints arról semi kerdés? szaladasra gondolt flaska az. Hogy én azt *Bellarminus*ra fogtam volna, tagadom; mutasd-meg valahól irásombol tsak edgy betüvel; am meg adám érteni *n. 5.* ki fog ollyat *Bellarminus*ra a' mivel

ő soha nem-is álmodot. *Andabatarum more pugnas.* Azért nem látom hol hagyna engem &c.] Lathatod már.

8, *Itt talám azt fogja mondani Medgyesi Uram, hogy Bellarminus Sz. Janossal edgyût azt tanettyák, hogy ott az Prophéta az Christus ditsőséget látta: azért a' következni lattatik, hogy Christus Urunkat-is magát-is személlyében látta. De erre könyû a' felelet &c.*] Meg mondta már Medgyesi Pál mondokaját pepetsély azon. *Könyû* ugymond *erre az felelet.*] Bezzeg ha az Törököknek-is mi tsinálhatnánk száblyát, puskát, kopját, és irányozásokat mi igazgathatnók, könyû volna igájókat nyakunkból ki-vetnünk.

9. *Nem mindenkor lattyák az emberek magát az Istent mikor az ő Ditsőségét lattyák &c.*] Hát valamikor lathatni-é magát az Istent, az az, az ő állattyát? tsinnyann beretvaly Uram: mert más az Ur Istennek maga személlyében az külső képek által meg-jelenni; más ő sz. Felséget magát latni. Az Ur Istent magát soha senki az Fian kivől nem látta hanem azokat az külső *formá*kat a' mellyekben meg-jelenni mondatik. Az mely *locus*okbol itt az Isten ditsősségének jegyzését a' *Pater* magyarázni akarja, tsak merő fejetlen láb, *v. 13. & v. 10, ez s. ez vagyon ugymond irva.* Holot, mellyik *Könyv*ben, *caput*ban, mellyik *Prophetá*nal avagy *Apostol*nál? Ki nem unná-el illyen gazsággal veszekedni. A' mit az ditsősség felől rebeszget, az-is senki ellen nintsen: És hogy az Ur Istent-is maga személyében a' mint magában vagyon, az Izraél fiai közzől nem latta senki; azt-is nints közzöllünk a' ki tsudalná. Nem az dologhoz való ez edgyik-is.

Hato-

Hatodik Tzikkely. Negyedik Replicatio. 12.

Irtam vala azt-is hogy látásokban azért szalnak ugy az Angyalok, mint ha maga az Isten szollot volna, mivel az Istennek személlyet viseltek. Hoztam vala peldául az Itelő-mestereket, kik nemely dolgokban és parantsolat adásokban ugy viselik magokat, mint ha magok személyek szerént volnának azok a' kiknek személlyeket viselik &c. Hogy ha azert e' világi emberek, mikor Urok személlyet viselik, azt tselekedhetik, hogy ugy irnak, parantsolnak, petsetelnek, mint ha magok volnának az Fejedelmek: nem látom miért az Angyalok-is hasonló képpen nem mondhatták Istennek es Jehovának magokat, mikor valami követségben es rajok bizott dolog véghez vitelében az Isten személlyét viseltek. Erre Medgyesi Uram igy felel: Illetlen hasonlet as es 13.
a' dologra nem tartozik, mert a' ki az Itélő-mestert láttya, nem mondhattya hogy a' Fejedelmet avagy a' Királyt látta szinről szinre a' mint Jacob mondgya az Angyal felől. Felelet. En-is mondhatom hogy Medgyesi Uram-is el megyen az kerdés méllől. Nem arról vagyon az szó mint mondhatta Jacob hogy láttam az Urat szinről szinre, hanem arról, ha az Irás mondhatta-é az Angyalt Jehovának, mikor az Angyal az Isten személlyet viselte, et ha az Angyal szolhatot é ugy másokkal mint ha maga lött volna az Isten vagy nem? Azt én meg-mutattam emberi szokásból-is hogy meglehetet. Azért azt kellet volna Medgyesi Uramnak meg-mutatni, hogy az Angyal felől nem szolhatot ugy az Irás hogy azt Jehovahnak mondhatta volna, és maga'sim mondhatta az Angyal magát Jehovahnak olly értelemmel a' mellyet én meg-mag yarázék, sem penig massal ugy nem szolhatot volna az Isten képében, mint ha maga lött volna az Isten. Azt penig Medgyesi Uram el-halgatván, arra mégyen a' miről kerdes nem volt, tudnia-illik hogy mondhatta Jacób az Angyal felől az kit látot, hogy láttam az Urat szinről szinre. Mely dolog külömb az elsőtől, Mert 14.
ha szintén nem mondhatta-is tulaydonsaggal a' ki az Itélő-mestert látta, hogy a' Fejedelmet avagy Királyt szinről szinre látta, de a' felől a' Mester olly dolgokban, a' mellyekben a' Fejedelem személlyét viseli, ugyan irhat, szolhat, petsételhet ugymint ha maga a' Fejedelem volna a' mint mindennap láttyuk. Honnat következik hogy az Angyal-is

szolhatot és szólhat ugy mikor az Isten személlyét viseli, mint az Mesterek mikor az Fejedelem személlyét viselik. Mint mondhatta Jacob hogy látta az Urat szinről szinre, ha tsak az Ur Angyalát látta, azt az után visgállyuk-meg; moſtan nem valami gyarló conſequentiakkal, hanem világos Iraſſal mutaſſuk-meg hogy az tulaydonſággal való Angyalt az Irás neha Jehovahnak mondotta, es az tulaydonſággal-való Angyal-is, gyakorta mikor az Isten személlyét viselte Jehovanak mondotta magat, es ugy szóllot mint ha maga az Isten szollot volna.

Feleletʒ.

1. *Irtam vala azt-is hogy látaſokban azért ſzolnak ugy az Angyalok &c. Hoztam vala peldávul az Itelő meſtereket, kik nemely dolgokban &c. ugy viſelik magokat mint ha magok volnának azoka' kiknek ſzeméllyeket viſelik &c. Erre Medgyeſi Uram igy felel: illetlen haſonletas &c.*] En-feleletem meg nem tagadom féltemben; melynek menyi ereje lőtt legyen meg-tettzik abbol hogy az *Pater* valoban kereſi uttyat modgyat, mint menekedheſſek-meg allolla, és maſra ũttetheſſe a' dolgot. Ugyan meg-rőgzőtt ſzokaſa-is ez a' mint meg-tapaſztoltam az jó *Vaſarhellyi* Vramnak, ne mondgyam az egeſz *Jeſuita*ſágnak, hogy valamikor nehez bőkkenőre talalnak, ſoha igyeneſſen a' nehézſégre nem felelnek, hanem tsak himeznek hámoznak kőrnyűllette; és az approlékos kőrnyűl allo dolgokan addig pepetselnek, hogy tsak el-ſikamlanak oſztán az dolog mellől, és az beſzédet más nyelben ũtik. Laſſuk magát az *Pater*.

2. *En-is mondhátom hogy Medgyeſi Uram-is el-mégyen a' kerdés mellől. Nem arról vagyon az ſzó mint mondhatta Jacob hogy lattam az Urat ſzinről ſzinre, hanem arról ha az Irás mondhatta-é az Angyalt Jehovahnak mikor az Angyal az Iſten ſze-*

ſzeméllyet viſelte] Nem tudom mitsoda kérdes mellől mennék-el, holot itt kegyelmed ſemi kerdéſt nem emlét. *Irtam vala azt-is* ugymond, *hogy látaſokban azért ſzolnak ugy az Angyalok* &c. Itt ſemmi kerdéſt én nem látok. Vagy az elébbi Iráſkájanak modgyara néz kegyelméd! Hát Vram hogy nem irtad azt *formaliter* le; mert mikor igy valtoztaddogallya kegyelmed a' ſzó jaraſt, vagy magát, vagy engemet meg-tsalhat kegyelmed. Ott bezzeg meg-vallõ, kerdés vagyon, mely ſzorul ſzóra ez: *Ha kerded* (mond kegyelmed) *miért mondotta tehát ez az Angyal hogy Jacób az Iſtent meg-győzte, és miért mondotta Jacob-is, hogy lattam az Iſtont ſzemtől ſzemben?* Lám itt vagyon ſzórul ſzora az kérdes: inkább az nints itt a' mivel kegyelmed tepődik: *arról vólt* ugymond, *a' kerdés, ha az Irás mondhatta-é az Angyalt Jehovanak.* Uram kellek tőrőldki az almot ſzemedből, jőy-eſzedre, ne tőltsünk haſzõtalanul időt. La kereſztyén olvaſó mely igaztalanul ne mondgyam tsalardul, bañak az *Jeſuiták* mi velünk; mint hogy egyéb felelet nem tőt hirtelen az *Pater* elmejébẽ; im mit fog vala hamarjában reám, hogy tudnia-illik az kérdés mellől el-megyek (maga ſzórul ſzóra a' vala, a' mint maga ſzavai meg mutaták, az kerdés:) Melynek hogj valami ſzínt adhaſſon, latodé nem hozza bé ſzórul ſzóta azt a' mondaſát, a' melyre én feleltem vólt, hanem tsak valami *ſummát* mond meg abban, a' miről a' felelet vagyõ el-hagyván: hogy az olváſot meg-tsallya, és a' maga tsalárd itéletire vohaſſa. De hala Iſteñék, *az verem áſó eſet bé*[d] *az magátul áſott veremben.* Én meg-maradtam a' kérdés mellet; *Vaſarhellyi* Vram penig el-ugordván maga elébbi tzellyát, ollyat mond hogy kérdet, a' mit ez előt azon. a' hellyen tsak ingyen 'ſem emlétet.

Laſd ſup l. 1. part. 1. ſect. 1 pag. 16.

d Pſal. 7. 1

3. *Ar-*

3. *Arról vagyon a' kerdés ha az Irás mondhatta-é az Angyalt Jehovanak*] Kellemés kis kerdés; im mindgyárt el állok kegyelmedről, s-az Iráſt zaklatom, miért s-hogy ſzolhatot igy s-igy. Hól mondgya az Irás az Angyalt (a' mint kegyelmed csak puſzta teremptett állatnak érti) Jehovahnak? Mutaſs csak edgy póntni tzikkelyt erről az Irásbol, s-legy bár nyerettes. Ha azért nem mondgya az Irás az tulaydonſaggal-való Angyalt Jehovahnak; kabaſág azt kerdeni miképpen mondhattya annak.

4. *Ha ſzintén nem mondhattya-is tulaydonſággal, a' ki az Itelő Meſtert látta, hogy az Királyt avagy Fejedelmet ſzinről ſzinre látta, De ugyan irhat a' Meſter &c.*] Meg-vallya itt *Vaſarhellyi* Vram az én feleletemnek az okát, hogy tudnia-illik, nem mondhattya az ki az Itelő meſtert latta, hogy az Királyt látta ſzemtől ſzemben. Jól vagyon: azért nylva illetlē a' haſonlétas kurtabb a' lepél a' teſtnél: *Non poteſt principali ſcopo adæquari, eo enim eſt longè anguſtior.* a' Meſteres haſonletás meſterſegtelen... En élőven le irom az haſonlétáſt. laſſa akar-ki ha ſzoltame feleletembē valamit az dologhoz, avagy penig a' mint a' *Pater* iteli az tzélt által hágtā? Ez a' mit ő kegyelme az Meſteres haſonlatoſſággal ſzem eleiben akar terjeſzteni: *miért mondotta az Angyal hogy Jacob az Iſtent győzte-meg; és Jacob-is, hogy lattam az Urat ſzinről ſzínre.* Felel s-mond: *azért hogy az ő ſzemellyét viſelte.* Immár a' haſonlatoſſágot hozza bé: *Mind ſzintén* ugymond, *az Itelő Meſterek irhatnak, parantsolhatnak &c. az ő Uroknak nevével: azonképpen az Angyal-is ſzolhatot* &c. Miért nem illeted Uram, az máſik fel-tőtt dologra-is, ugymint; hogy Jacob igy ſzollot legyen az Angyal felől, *lattam*, ugymond, *az Iſten ſzín*

színről színre? Miért mondok? mert látod hogy rá nem illik, mivel nem igaz, hogy az ki az Mestert latta, az Királyt mondhassa hogy látta szemtűl szemben, a' mint itt magad-is meg-vallod. Iteld-meg azért immár ha nem meltan feleltem-é hogy illetlen a' hasonlétas, és a' dologra nem tartozik &c. holot magadnak-is meg-kell vallanod, hogy arra az részre) mely eñekem fő erősségem) a' dolognak, nem illetethetni az hasonlatosságot.

5. *Honnét következik hogy az Angyal-is, szolhatot és szolhat ugy mikor az Isten személlyet viseli, mint a' Mesterek &c.*] Hat hová lőtt illy hamar a' masik fel-tőtt dolog, ugymint hogy hogy szolhatot igy Jacob hogy *látta az Istent színről színre?* Vagy inkább nem illik vala arra a' részre a' hasonlétás! ki eset az saroglyabol? de nem-is *Vasarhellyi* Vram tőtte vólt azt fel meg-mutatásra. *Következik* ugymond] *Ne ultra crepidam*; hiszẽ az hasonlatosságok nem szoktak kővetkeztetni, hanem tsak világosétani. *Similitudines per se vim veritatis non habent, tamen rationem certam habent, ut per eas veritas illustrari possit*; azt mondgya *Ambrosius*. [e] Ha penig valamikor efféle rejeknek kell lenni az hasonlatosságoknak, *necesse est, ut in Scripturis authoritatem habeat, & applicationem à Spiritu sancto suppeditatam*. Ez penig az *Vasarhellyi* Vram hasonlatossága, honnan jőtt s-hova megyen, maga-is alig weheti eszében: emberi agytul gondoltatott, s- mai tsak; azért annyit adunk rayta a' ményit akarunk. De ugyan nem-is ugy vagyon az Angyaloknak az Istennel dolgok, mint az Itelő-mestereknek az Fejedelmekkel. Az Fejedelmek noha meltósággal az Itelő-mestertektűl meg-kűlőmbőztetnek, de azért tsak szintén olyan

Similitudines non probant, sed illustrant.
e Ambr. t. 4. de off. lib. 3.

lyan emberek ők-is; valami reájok rá ilhetik; amazokra-is szintén ugy: sőt az Itelő-mester Fejedelemmé-is lehet. De nem igy vagyon az Isten dolga; mint hogy ő Sz. Felsége véghetetlen, örökké-való, meg foghatatlan &c. az Angyalok penig és minden terempteſi, idő szerént valók &c. nints semmi *proportio* az Isten, s-az Angyal közöt: és mint hogy illyen az Isten, vannak-is ő néki, ez ő mi tűl-ünk tellyességgel külömbözö allattyához és tellyesſigihez intéztetett nevei és ezek szerént való szó-járások, a' mellyek ő Szent Felségének betstelenſége nélkül, teremptett állatrulſoha nem mó-
p.p.14 dattathatnak, a' mint az következendő tzikkely felet
f. mayd bővön fogunk ezek felől érteni. Nem szintén ugy vagyon hát jó *Vaſarhellyi* Vram az Angyal s-az Isten közöt a' dolog, mint az Itelő-mester közöt és Fejedelem közöt; mert ez mind kettő ugyan tsak ember, természet szerént edgyik 'sem fellyebb-való a' máſiknál: de amazoknak edgyike örökké-való, meg foghatatlan, teremptő, Isten; az maſika penig, idő szerént-való, meghataroztatott, teremptett-allat, Angyal. Ennékül-is penig ugyan illetlen magában-is a' haſonlétás, hoſzſzabb ſokkal az haſonletando dolog annál; á' mi leg főbb az
fd ſupra meg-mutatáſra fel-tött dolgok közzül, szintén azt nem
. past. 1. éri-el az laytorja, felül haladratik attul. [f] Láſſuk mint
2. par. 3. 2. &pa- *probál*hattya más után állatáſat.
2. n. 2. Hetedik Tzikkely. Iráſbol vött peldakkal megmutatom hogy az Irás az tulaydonſaggal-való Angyalt
[5. Jehovahnak és Istennek mondgya: *Legelſőben Moyſes Pro-*
3. 2. *pheta az maga maſodik könyvenek harmadik részeben vilagoſſan irja &c.* hogy az Jehovah Angyala meg-jelent neki az tóvis bokor közepiben,

ben. Hogy pediglen az tulaydonsaggal-való Angyal lött légyen, nyilván tanéttya Sz. Istvan Act. 7. 20. mikor igy szoll: Negyven esztendőnek utánnna &c. Ha ott az Istenfia jelent vólna meg Moysesnek, meg-mondotta volna az Sidoknak Sz. Istvan abban az disputatiojában, a' melyben az Isten Fiáról es annak ditsőségéről vólt a' vetekedés, Hogy ha az régi Sidó Doctorok-is azon az Angyalon, magát az Istent értették volna ellene mondottanak volna Sz. Istvánnak, es mondottak volna hogy az nem tulaydonsaggal való Angyal volt, hanem maga az Isten, mivel az Irás azt Jehovahnák mondgya. Latták azt az Sidó Doctorok, latta Sz. István és tudta-is, hogy azt az Angyalt az Irás Jehovanak mondgya, hogy az az Angyal ugy beszellet Moseséssel mintha maga lött volna az Isten, de még-is el-hitték volt hogy tulaydonsaggal való Angyal volt, es ebből az okból mikor azt Angyalnak mondotta Sz. István senki ellene nem tamadot, senki abból tanéttsat meg nem vetette, mert tudták azt hogy az Angyal ott az Isten személyét viselte, es azért mondatik Jehovanak, azért szollot ugy Moysesselmint ha maga lött volna az igaz Isten. Tulaydonsaggal való Angyal volt azért az, az Sido Doctorokes Sz. István értelmeszerént. Es még-is azon Angyal ugyan ottan v. 6. igy szoll Moysesnek: En vagyok az te Atyadnak Istene, Abrahamnak Istene &c. Ezeket Angyalszavainak hitttek az régi Sidó Doctorok, annak hitte Sz. Istvan elsó Martyr azt irja Act. 7. v. 32. hogy azon Angyal igy szollot Moysesnek. En vagyok az te Atyadnak Istene Abrahamnak &c. Azok itelete szerént azért meg-lehetet az hogy Angyal-is vólt, és mindazáltal Jehovának-is mondathatot, és ugy is szolhatot &c. Miért akarunk mi szemesbek lenni azoknál, a' kikaltal az Szent Lélek Isten szollot, hogy azt lehetetlen dolognak itéllyuk, a' mit azok lehetetlen dolognak nem iteltenek? 16.

Nem jó az Sz. Lélek Iró deákjinál nekünk szemesbeknek leñünk.

Masodik peldánk lehet arról, a' ki nagy ditsőséggel, menydörgések villámások, trombita szók, füst és láng közöt az Sinai hegyen ki-adta az törvényt, kit gyakorta az Irás Jehovanak nevez, és ugy-is szollot Moysesselmintha maga lött volna az Jehovah. De mindazáltal ezt. is Angyalnak mondgya Sz. István, mikor igy szollot felölle: Eza' Moyses volt az pusztában való gyüle kezetben az Angyallal a' ki szollot néki az Sina hegyén &c. Holot látod hogy Angyalnak mondgya azt- 17. Act. 7. 38.

is, a' ki az Sinai hegyen szollot Moysesnek, a' ki a' Törvényt ki adta, és it' sem hazuttoltak a' Sidók, nem mondották hogy maga volt az Isten, mert Jehovanak mondotta magát, és ugy szollot mint a' Jehovah, hanem meg-nyugottak, ayta hogy Angyal volt, tudván azt hogy az az Angyal az Ur személlyet viselte és azert mondatik Jehovanak, és azért szollot ugy mint ha maga lött volna a' Jehova. Bizonyara ha maga lött volna ott az Christus a' ki az Törvényt ki adta, azt el nem halgatta volna Sz. István, hanem meg-mondotta volna hogy az Christus, a' kit ök meg-ölték volt, az a' ki a' Törvényt ki-adta, a' ki Mosessel es az ö Attyokkal beszellet a' pusztaban az Sinai hegyen, hogy annyival könnyebben az Christus Zaszlója bottya ala holdoltatná az hitetlen Sidokat.

18. *Továbbá hogy az Törvenyt-is Angyalok adtak-ki azt-is bizonyettya azon Sz. Istvan, mikor igy szoll Sz. Lukatsnál.* Kik ugymond az Törvényt az Angyalok rendelésében vöttétek &c. *avagy a' mint Tremellius és Pagninus fordéttyak:* az Angyaloknak parantsolati által. *Angyalok voltak azért a' kik rendelték, és illyen rendel adtak-ki az törvényit, Leg-elsöben a' két kö tablara irt tiz parantsolatot Exod. 20. Annakutánna az külsö birakra nezö törvényeket Exod. 21. 22. Vegezetre &c. Azert mondgya Sz. Pál-is Hebr. 2. 2. hogy az törvény az Angyaluk altal mondatott, et a' Galatabelieknek-is Galat. 3. 10. &c. Nem igy szollottak volna penig ha maga az Isten Fia adta volna ki az törvényt, hanem nyilvá meg-irták es meg mondották volna, hogy az Isten Fia &c. atta volt ki, a' miképpen nylván meg-irta hogy az Christust keserteték mikor az Ur es Moses ellen morgollottanak &c. a' miképpen Judas Apostol-meg irta hogy Christus Urunk hozta ki az Sidokat Ægyptus földeböl, &c. Harmadik pelda Genes. 18. &c. Ezek közzöl az harom Ferfiak közzül edgyiket Jehovanak mondgya az Irás, es ugy beszell Abrahammal mint ha maga volt volna az Isten. De mindazáltal ha Sz. Pál Apostolnak hiszünk, azok-is Angyalok voltának Hebr. 13. 2. Mert lattyuk azt hogy mikor az Apostol intené az hiveket, az szarándokoknak befogadásara es taplálasara, Abraham peldájával senkengeti öket mond-*

Act. 3. 53.

1. Cor. 10. 9.
Jud. v. 5. 6.

mondván; hogy á' kik á' szarándokokhoz efféle szereteteket mutat-
ták, azok neha szarandokok hellyet Angalokat fogadtak hazokban,
nem tudvan k knek gazdalkodnak: Hogy ha penig ott-is maga sze-
mellyeben Christus Urunk jelent volna meg Abrahamnak es itet fo-
padta volna bé &c. nem azt irta volna szent Pal hogy Angyalokat
fogadot bé, hanem Christust az Isten Fiat önön magát mert sokkal na-
gyubb, méltósagosb-is mikor az Christus maga még yen valakihez sza-
rándok kepében, hogy sem mint mikor tsak Angyalát es szolgájat bo-
tsattya,

Vegezetre, maga-is Jacob Patriarcha beszelgetvén az maga há- 20.
zastarsaival, Lia Rachel Aszszonyval, igy szoll nekik: Monda az Gen. 31. 11.
Urnak Angyala nekem almomban, Jacob &c. Holot latod hogy az
Isten Angyala jelent-meg neki álmában, á' mint olvassuk hogy Jo-
sephnek Angyal jelent-meg álmaban &c. Es meg-is az Angyal á' ki Matth. 1. 20
igy almában meg-jelent Jacobnak igy szollot néki; En vágyok Belsel
Istene. Mondhattya hát az Irás bizonyos okbol az teremptett Angyalt
Jehovanak &c. Mellyekből ki tettzik hogy az én hasonletasom, nem
volt illetlen ehez az dologhoz, hanem Medgyesi Uram nem felelt
ugyenessen á' dologhoz.

En nekem ugy tettzik hogy meltán tsudalkozhatom azon, hogy 21.
az édes Medgyesi Uram illy vilagos Irások ellen tusakodhatik, nem
rassal, mert tsak edgy Irast sem hozot elő, á' ki nylván mondaná hogy
azokban á' jelenésekben maga az Isten Fia szemellye szerént jelent
volna meg, hanem tsak valami igen gyarló consequentiakkal, á' mel-
lyeknek menyi terhe és ereje légyén, ide alabb tulaydon hellyén meg-
mutatolom et meg-is mutatom.

Felelet.

1. Irásbol vőtt peldakkal meg-mutatom hogy az Irás az tu-
laydonsag gal-való Angyalt Jehovanak mondgya] Orőmest
meg-hallom, és tsak fűlem mellől nem-is botsátom.
Négy peldákat mond hogy hoz bé lássuk rendről rend-
re, minden iastul fiastul.

2. *Első példa Exod. 3. 2. holot világoſſan irja Moſes, hogy mikor az Midianiták puſztájaban &c. az Jehova Angyala meg-jelent néki*] Hol mondgya itt Moſes hogy tulaydonſaggal való Angyal volt ez? inkabb azt mondgya hogy maga vólt a' *Jehovah* ℣. 4. 7. 14. 15. Oſztán azt 'ſem olvaſom én ott *Moſes*nél hogy ő az *Midianiták* puſztáján mondaná hogy legeltette légyen az ő Ipája Juhait, hanē azt jelenti *v. 1.* hogy *az Midianitak Tiſztviſelőjenek nyaját vitte légyen edgy neminémő puſztában.* Az elsőnek illy tamaſzt vét az *Pater: Hogy peniglen az tulaydonſaggal-való Angyal lőtt légyen nyilván tanéttya Sz. István Act. 7. 30. mikor igy ſzoll: Negyven eſztendőnek utánna, meg-jelenék Moſesnek az Sinai hegy puſztáján az Angyal az tövis bokor langjában*] Hól tanéttya itt Sz. István *nyilván*, hogy tulaydonſaggal-való Angyal lőtt volna ez a' ſzemély? ő 'ſem mond egyebet, hanem a' mit *Moſes*, Angyalnak nevezi azt a' ſzemélyt. Maga-is bizonyſágot téſzen erről az *Pater* hogy nem mondgya azt (a' mit ő kegyelme akar) *nyilván* Sz. István, mert tsak hól mi ſemmire kellő okoſkodáſok által ákarja mutogatni a' mit mond. *Ha ott* ugy mond, *az Iſten Fia jelent volna még, meg-mondotta volna az Sidoknak Sz. István &c. Hogy ha az régi Sidó Doctorok-is azon az Angyalon magát az Iſtent ertették volna, ellene mondottanak volna Sz. Istvánnak, &c. &c. Tulaydonſaggal valo Angyal volt azert az &c.*] Jeles *conſequentia* ez-is: bezzeg ſzintén e' vólt a' mi ki-kövétkezendő vala: Sz. István ugymond nem mondgya-meg ebben az *Chriſtus* felől-való *Diſputatió*jaban hogy ez az tsipke kőzőt meg-jelent Angyala a' Jehovahnak, az Iſten Fia vólt; az Sido Doctorok-is nem mondanak ellene, hogy

An-

Angyalnak mondgya: Azért nylván mondgya Sz. István hogy ez tulaydonsaggal való Angyal vólt; enekfelette; azért e' nem az Isten Fia vólt. Ez a' *Pater sequelája*. Szintén ollyan ez mint ha ugyan ezen Isten Fia felől való *disputatió*jaban bé-hozott ez *allegátió*járól Sz. Istvannak ỳ. 37. *Prophetát támaszt ti néktek az Ur Isten az ti atyatok fiai közzül mint engemet: ötet halgassátok* igy okoskodnék valaki: Itt szent István nem mondgya meg hogy ez *Propheta* az *Christus* légyen, az Sidók-is a' kik hallyák vala ezt nem mondának néki ellene, holot ha áz *Christus* lőtt volna ez, ellene mondottak volna hogy *Prophetá*nak nevezi; de ugyan maga-is Sz. István, megmondotta volna ha ez az Isten Fia lőtt volna: Azért ez a' *Propheta* tsak valami közönseges *Propheta* nem az Isten Fia; és nylvan annak mondgya ezt (azzal) Sz. István. lenni. Illyen az *Pater* agyaskodasa. De valamint ebből az be-következtetett dolog, nem következik; szintén ugy amabbol (az *Pater*ből) 'sem. Mondhattza: *más ez, s más amá': Felelet.* Ezt-is ugyan azon véggel hozza-bé Sz. István mint amazt: mely nem az hogy az emlétett bizonyságokat edgyenként magyarázgassa; hanem az egész *caput*ra nézve, ez, hogy meg-mutassa az ő ellene tőtt vádnak hamisságat, mellyben ötet karomkodónak felelték vala az ő peressi abbol hogy az *templum* &c. ellen valamit szollot volna *sup. cap. 6. v. 13. 14.* Megbizonyettya azért ez 7--dik *caput*ban bővön hogy az isteni tisztelet szükségképpen nem kőttetett az *Templum*hoz &c. Lásd alabb *vers. 48. 49. 50.* a' holot az sok peldák után erre az tzélra igen szépen reá tér Szent

István. Itt-is az *Moses* felől-való *allegatio*kban, azt akarja jelenteni, ki lőtt légyen mind szemellyében s-mind meltoságában ez *Propheta* az *Moses*. Azért-is vannak ez szollásoknak *formai* ỳ. 35. 36. 37. &c. *Hic est Moses ille &c.* ez ugymond, ama Moses &c.; e' végre hogy az név vakmerőségének (*Moses* ellen) nagyságat meg-mutathassa: s-mind penig hogy annak az Isten s-ő Szolgai ellen-való rut veteknek ő bennek eleitől fogván-való benn *regna*lasaval őket ortzazhassa, s-meg-győzhesse. ỳ. 39. 51. 52. Igy levén azért a' dolog, nem vólt szükség hogy Sz. István az Sidoknak meg-mondótta légyen, hogy az Isten Fia vólt az az tsipke kőzőt meg-jelent Angyal, mert nem a' vólt itt az ő leg-kőzelebb fel-tőtt tzellya; egyebként mikor az *Prophetát* bé hozta-is *vers.37.* meg-kellet vólna magyarázni hogy az a' *nagy Propheta* az *Christus*; de la nem tselekszi mert nem azt tőtte leg-kőzelebb fel tzélúl. Hogy az Sido *Doctor*ok-is ellene nem mondtanak, ugyan ez az oka; miért-is mondtak vólna? hiszem ő itt semmit 'sem nem magyaráz, 'sem penig nem valtoztatt, hanem valamint *Moses* meg-irta, szórul szóra ugy hozza-bé a' jelénéit; az meg-jelent Személyt tulaydon az *Moses* szavával emleti: *meg-jelenék* ugymond, *az Urnak Angyala &c. v.30.* ha penig olly vakmerők voltak volna hogy itt Sz. Istvannak ellene mondtak volna; *Moses*t nem az *Martyr*t hazuttoltak volna meg; mert ő semmit az magájébol az *Moses* szavaihoz nem ád, hanem tsak pusztán mondgya elő azokat. Osztán hóva kell jó lelki-esméretű okos embernek tőbb s-jobb bizonyság-tétel mint a' mit

Szent

Szent Istvan a' mindgyárt következendő *11,32*-dik *versben Mosesből* ki-ir: *Moses penig hogy meg tekenté, eltsudálkozék a' latasson: és mikoron oda jarulna hogy eszében venné, az* Urnak *szava lőn hozza: En vagyok a' te Atyaidnak amaz Istene &c.* Ismét *ỳ. 33. monda penig néki az Ur* &c. Vilagossan mondgya hiszem ezekben Sz. István, ki lőrt légyen az az Urnak Angyala, az tudnia-illik az ki edgyszer s-mind maga az Ur, az Sz. Atyaknak Istene vala. Mellyhez képést, jó lelki esmerettel nem azt kellet volna *Vasarhellyi* Vramnak irni, hogy ezt az Ur Angyalát tulaydonsággal-való Angyalnak (a' mellyben semmi nints) hanem Ur Angyalnak, Isten Angyalnak tanétotta Sz. István Nylvan lenni. Szemesben olvasták ő kegyelménél az régi *Patrek* Sz. Istvannak ez szavait. *Ambrosius* (kinek az tudoslb Papistak előt ezer mostani *Patretskeknél* több hitele vagyon) fellyebb *lib. 3. part. 1. sect. 3. §. 10. num. 5.* nylván mondgya, a' mint az könyv karéjára az *summát* ki-jegyzettem, hogy az *Christus* vőlt az az Angyal, a' kivel sz. István jelenti, hogy vőlt *Moses* az pusztában, mi szükség hosszu szavait ismét bé irnom, fordéts oda s-láss meg. *Chrysostomus*-is ugyan azon *Sectióban* §. *14. num. 6.* igy szoll ezen Sz. István szavaihoz: *Et expletis annis 40, apparuit illi in deserto montis Sina Angelus Domini &c. Filium Dei Angelum vocat sicut & hominem.* az az, az Istennek Fiát hiya ugymind, mint Szent István Angyalnak. Tsak *Johannes Nodin* [g] Ferentz rend Barat-is (a' kit oda fel emlétettem) meg-tanéthatta volna erre *P. Vasarhellyit*: *Dicimus ergo D. Stephanum, vocasse eum, qui Mosi apparuit, Angelum Domini,*

g Nodin in Exod. c. 3. 8.

non

non quòd nihil in illo divinius & excellentius agnoverit, sed Esaiam voluit imitari, qui Christum Angelum magni consilii nominavit, non quòd Angelicam naturam assumserit (nam id Paulus diserte negat) sed quòd à Deo Patre in mundum missus, magnum illud & æternum Dei consilium, de humani generis redemtione, exequutus est &c. az az, Azt mondgyuk azért, hogy Szent István azt a' ki *Mosesnek* meg-jelenék, Ur Angyalának hiyta légyen, nem azért mint ha ő abban (az angyali terméſzetnél) ſemmi fellyebb-valót és felſégeſbet nem eſmért volna, hanem *Esaiás*t akarta követni, ki az *Chriſtus*t nagy tanáts Angyalnak nevezte, nem mint ha angyali terméſzetet vőtt volna fél (mert azt Sz. Pál világoſſan tagadgya) hanem mivel az Atya Iſtentől e' világra küldettetvén, Iſtennek áz emberi nemzet meg-váltáſa felől-való ama' nagy és örökké-való tanátsát ſzolgáltatta ki &c. Igy immár holot ez az Ur Angyala mind *Mosesnek* [h] ſ-mind Sz. Istvannak az ő magok ſaját ſzavai, és a' *Patr*ek ſ-még némely Papiſták értelme ſzerént-is maga az Ur, az Iſten Fia tudnia-illik: annakokáért ebből a' jó *Pater* ha máſbol nem meg nem mutathattya hogy az tulaydonſággal-való, az az, az teremptett Angyal *Jehovah*nak mondattatnék. Mennyén elébb azért,

[h] ſup. lib. 3. part. 1. ſect. 2 &c.

3. *Maſodik pelda lehet arrol, a' ki nagy ditsőſſeggel, menydörgeſek villámaſok trombitak ſzók közót az Sinai hegyen ki adta az törvenyt -- -- -- -- ezt-is Angyalnak mondgya Sz. István -- -- -- -- Act 7.39.* Ez a' Moyſes volt az puſztaban-valo gyülekezetben az Angyallal, a' ki

ki szóllot néki az Sina hegyén] Angyalnak azon értelemmel mondgya mint az elébb ; avagy bizonéts-meg hogy nem azt az Angyalt érti rayta. *Mert* úgymond, *nem hazuttoltak meg az Sidók &c. és Sz. István-is el nem hallgatta volna.* *Fel.* Válaszod vagyon már erre az első példára-való feleletben. Hogy *bizonyará* val-is bizonyétod; meg-botsassón kegyelmed elő nem vehettyük, mert kegyelmed jól tudgya hogy *juramentum argumentum non confirmat.* Az mi az más mondásat illeti Sz. Istvannak Act. 7. ỳ. 53. ennekfelette Sz. Pálnak Hebr. 2. ỳ. 2. Gal. 3. ỳ. 19. holott illyen szollasok vannak: *az Angyalok rendelésében vöttetek az törvényt ; az szó mely az Angyalok által mondatott &c. az törveny az Angyalok által rendeltetett;* semmit az kegyelmed igyét nem segellik: miert? mert nem edgy az az 38-dik *vers*beli Angyal ezekkel a' kik alabb *v. 53.* és Sz. Páltul említtetnek: ott edgy kivaltkeppen-való hozattatik bé; itt penig többek; hogy amaz az több Angyalok felet valónak; ezek penig szolgáknak jelentetnének lenni. Sz. Pal az *Galatia*béliekhez irott levelének 3-dik reszeben ỳ. 19. nyilván megkülömbözteti ezeket az mint az *Pater*-is citalá: *az törveny az Angyalok által rendeltetett az közben-járo kezében*, mellyet a' *Pater* igy tőld-meg: *az az, Moses kezében*] Vay né, mert az közben-járón az *Christus*t érti, az Angyalt tudnia-illik a' kit Sz. Istvan emléte ỳ. 38. az Angyalokan penig vagy az O Törvénybéli Papokat kik az törvényt szolgaltatták az népnek (holot az Edgyházi Tanétók nyilvan Angyaloknak hivattatnak *Apoc. 1. v. 20.*) a' mint *Athanasius, Ambrosius, Chrysostomus* ezt az értelmet-is hellyén hadgyák, mint mindgyárt meg-értyük.

Meg-láthadd oda fel-is az *Patere*k iraſi kőzőt. Ugyan-is nem emleget, ez harom *locus*okban Sz. Pál *Sina* hegyet: hanem tsak kőzönſegeſſen jelenti az tőrvény rendeléſt ſzolgaltatáſt, mellyet a' Papok-is tselekedtenek. Erti mondom vagy az Papokat vagy azokat az ſzolgákat, a' kik rendelték az az ſzolgaltak az tőrvény ki adáſaban; ugymint trombitaltak, dőrgeſeket ſzerzettenek, tűzeltek es fűſtőltenek &c. Vagyon még más magyarázat-is, mely mindazáltal ezzel nem ellenkezik ſemmit hanem edgyűve-való mind kettő. Igy olvaſom azt *Rivetus*nál: *Gal. 3.* (ſub Mediatoris nomine) *non agitur de Moſe ſed de Chriſto &c.* Az Galatiabeliekhez irt levelnek 3-dik réſz. ŷ. 19. az Kőzben-járón nem *Moſes* értettetik hanem az Chriſtus, ki *Moſes*ſel beſzéllet és ő neki a' tőrvenyt adta az hegyen holot az ő ſzent Angyalitul, kik Uroknak tiſztteſſéget téſznek vala, kőrnyűl vetettetett, (az honnan ſzármaznak vala az menny-dőrgéſeknek, villámáſoknak, menny-űtő kőveknek minden tsattanáſok, az fűſtők és az tűzek) Azért mondgya vala Sz. Iſtván *Act. 3. v. 57.* hogy az Sidók az tőrvényt vőttek az Angyaloknak rendeléſe által, az az, az ſzent Angyaloknak tabórokban, kik az hegyet kőrnyűl vőtték vala hogy az *Moſes*ſel beſzéllő Kőzben-járónak Felſége felől bizonyſágot tennének. Mellyet az Iſtennek Lelke *Moſes* ſzája által nyilván ki-mond: *Az Jehovah az Sina hegyből jőtt-elő, mikoron Sehirből támadna-fel ezeknek, és fel-vérradna az Paranak hegyéből, és ſereg jőyne az tiz ezer ſzentek kőzzől.* Annakokaért *az Angyaloknak rendeléſe*, annyi mint elrendelt (ſeregben állatott) Angyalok. *Es az* ő az az, az igért Kőzben-járónak *jobb kezefelől parantsolatnak, tűze*

Rivet. Sum. Contr. q. 49. num 4. pag. 664. edit. 1mæ.

Deut. 33 2.

volt

volt ő néki. Ezeket az meg-nevezett tudós ember. Ez értelem szerént azért *az Angyaloknak rendeléseben* annyit tészen mint, az seregben rendelt, allatott sok ezer Angyaloknak taborában adatott a' Törvény. A' mi az Sidokhoz irt levelbéli *locus*t illeti, abban mayd ugy tettzik hogy vagyon valami *fundamentum*a az *Pater* értelmének; mivel Sz. Pál azt láttatik ott állatni hogy az Törvényt az Angyalok mondták légyen: *az Angyalok által mondott beszéd* ugymond *erős volt.* Felelet. Ha az λόγον *beszéden* az törvényt értenők lehetne valami benne; de mit tenne a' *Pater* ha az *beszéden* nem az törvényt jelentené itt az Apostol, hanem azokat az izeneteket mellyeket az Angyalok az emberekhez hordoztanak. Kettség nelkül ezeket érti, s azt akarja mondani hogy ha tsak az Angyaloknak-is (a' kik tsak szolgak) szavok meg-állot, a' mi ő tőlök Istennek követségében mondattatott, tsalhatatlanul bé tellyesedet; ugy annyira hogy valakik azt által hágták, keménnyen megbűntettettek mint a' *Lot* feleségе *Gen. 19. 26.* &c. *Zacharias Luc. 1. 20. 22.* &c: mentül inkabb ha az idvességes *Evangelium*nak (mely magától az Urtul mondattatott hozattatott alá) nem engednek az emberek, az Istennek boszszú-állását el nem kerülhetik. Hogy ugyunkbol szopott magyarázatnak ezt a' *Pater* ne itellye; hallya meg Athanasiust *in loc.* Qui enim per Angelos dictus est sermo factus est firmus &c. *Aperit jam quod sentit: verbum quidem per Angelos significatum &c. verbum jussa omnia dicit, quæ in Veteri continentur per Angelos administrata, cujus modi sunt de judicibus &c. Nec lex dicit, sed verbum, ut ista significaret.* &c. az az, *Az Angyalok által mondatott szó erős* Heb. 2. 2.

volt &c. Meg jelenti már a' mit akar: Az Angyalok által mondattatott szón mind azokat az izeneteket érti, mellyek az O Törvényben az Angyalok által mondattatnak szolgaltattaknak lenni, minémück az Birák felől valók &c. Nem-is azt mondgya hogy az törvény (mondatott az Angyalok által *a' mint a' Pater kardéban irja n. 18.*) hanem az beszed, szó; azért hogy ezeket jelentené. Külömböznek tehát sokat edgymastul ez többés szam alat említtetett Angyalok, és az a'kit csak edgy szám alat említ Sz. István: amazók szolgák voltak; ez penig maga a' mint mondám az Ur. Vilagos tanétasa ez az Sz. Irásnak; mert nyilván *Jehovah*nak nevezi ez az edgyes számmal nevezett Angyal magát Exod. 20. ỳ. 2 *En vagyok* ugymond, *a' Jehovah a' te Istened, ki ki-hoztalak tegedet Ægyptusnak földebôl &c.* Ki hogy nem az Atya'sem nem az Sz. Lelek lőtt legyen személy szerént, ki tettzik ezen Könyvnek *cap.* 3. ỳ. 8. *Jehovah*nak ỳ. 2. amaz nagy tanatsos Angyala igéri azt *Mosesnek* hogy ki-hozandgya az nepet *Ægyptus*bol: de leg vilagosban Sz. Pálbol *Hebr. 12. v. 25. 26.* holot nyilvan állattya Sz. Pál hogy az törvény ki-adásakor *az Christus szava rendétett leg yen meg az földet.* Hallyuk az *Pater*ek itéletéket-is. *Ambrosius* az elébb említett hellyen: *Non Pater in rubo, non Pater in eremo, sed Filius Most loquutus est. Denique de ipso Stephanus dixit: Hic est qui fuit in Ecclesia in eremo cum Angelo. Hic est ergo qui legem dedit &c.* az az, Nem az Atya az tsipke-bokorban, nem az Atya az pusztában, hanem az Fiu szollot *Mosesnek*. Végezetre ő rolla mondotta Sz. István: Ez a' ki volt az Anya-szent-edgy-házban az pusztában az Angyallal. Ez azért a' ki a' törvényt

Ambr. t. 4. de fid. l. 1. c. 15.

vényt adta &c. Ismét l. de Filii divinit. contr. Arian. c. 8. ut supr *Filium in monte Sina loquutum esse scimus.* az az, Tudgyuk hogy a' Fiu szollot Mosessel az Sina hegyen.. *Hieronymus* [i] *Ritus colendi Deum & delinquentium pœna sancita est in manu mediatoris Christi, quia omnia per ipsum facta sunt &c. non solùm cœlum & terra &c. sed etiam illa quæ per Mosen duro populo quasi jugum legis imposita sunt.* az az, Az isténi tiszteletnek-rend-tartása, és az vetkezőknek bűntetese vegeztetett az Közben-járo *Jesus Christus*nak kezében &c. *Athanasius:* [k] Ordinata per Angelos in manu Mediatoris] *Data inquit, est lex, & Angelorum interventu administrata: id est Sacerdotum, sive ipsorum Angelorum. Nam & tubas illos & tonitrua, & reliqua signa Angeli ministrabant in manu Mediatoris hoc est Christi. Ostendit præterea & legem fuisse à Christo latam &c.* az az, *Rendeltetett az törvény az Angyalok által az Közben-járónak kezében.* Adatott ugymond az törvény és az Angyaloknak közben-jövésekből szolgaltattatott: az az, az Papoknak avagy magoknak az Angyaloknak. Mert az trombita szokat, az menny-dörgéseket és több jegyeket-is az Angyalok szolgaltattyák vala, az Közben járónak, az az, az *Christus*nak kezeben. Meg-mutattya továbba hogy az törvény-is az *Christus*tul adattatott. *Chrysostomus:* [l] Dispositâ per manus Angelorum, in manu Mediatoris. *Aut Sacerdotes vocat Angelos, aut sentit ipsos etiam Angelos sumministrässe ferendæ legi. Mediatorem autem hic appellat Christum* &c. az az, Az Törvény rendeltetett az Angyalok által az Közben-járónak kezében. Avagy az Papokat hija Angyaloknak, avagy azt érti hogy az Angyalok-is szolgaltanak az törveny ki-adásban.

i Hieron. t. 3 in Ep. ad Gal. c. 3. ℣. 10. co. 898. edit. supr. memorat.

k Athan. in Ep. ad Gal. c. 3. ℣. 19.

l Chrysost. in Epi. ad Gal. c. 3. col. 837.

dasban. Közben-járónak penig itt az *Christus*t nevezi. Ezent beszélle *Anselmus*-is oda fel ezen Reſznek *Sect. 1.* az negyedik tzikkelyre-való feleletben *num. 6.* láſd meg ott ſzórul ſzóra mondgya ez tudós ember hogy az hegy tetőrűl az egéſz nép hallatara nagy fel ſzoval mondotta *Christus* az tiz parantsolatot. Szollyon hozzá bár *Valentia* [m] *Jeſuita*-is *Vaſarhellyi* Jeſuita kedveért; igy beſzél ez a' fekete Barát az Sz. Pál elébb emlétett ſzavaibol *Heb. 12. v. 25. 26. Chriſtus igitur ---eſt --- qui tunc in monte loquutus eſt & legem dictavit Moſi. Quod ipſum & Sancti Patres antiqui ſentiunt, nempe Chriſtum fuiſſe, qui eduxit populum ex Ægypto & loquutus eſt cum Moſe. Juſtinus in dialog. cum Triphon. & Apol. 2. ad Anton. Iren. l. 4. c. 2. Tertul. cont. Prax. &c. Quod cum ita ſit, neceſſe eſt ut Angelum, per quem Stephanus dicit (Act. 7.) legem fuiſſe datam Moſi, imprimis intelligamus fuiſſe Chriſtum, qui & Angelus N. Teſtamẽti dicitur, idq; Apoſtolus etiam magis declarat: Lex inquit, poſita eſt ordinata per Angelos in manu Mediatoris. Quem Mediatorem ſatis ibi declarat Chriſtum. &c.* az az, Az Chriſtus azért -- a' ki a' hegyen ſzóllot, és a' tőrvényt Moſesnek ki-adta, avagy ſzónkent mondotta. Mely az régi *Pater*eknek-is értelmek &c. Mely holot igy vagyő ſzükſéges hogy azt az Angyalt a' kitűl mondgya Sz. Iſtván. (*Act. 7.*) hogy az tőrvény adatott *Moſes*nek, *Chriſtus*nak értsük lenni, a' ki Uy *Teſtamentum*nak Angyalanak-is mondatik. Mellyet az Apoſtol inkabb ki-jelent: Az tőrvény ugymond, adattatott rendeltetett az Angyalok által az Közben-járónak kezében. Mely Közben-járót ott elegge mutatt *Chriſtus*nak lenni. Igy itt-is ſemmit az *Pater* nem nyér: még meg nem mutathatta hogy az te-

Valentia de unit. & Trin. ſecund. ſe l. 1. c. 12. pag. 157. 2. B. C.

az teremptett Angyalt az Irás *Jehovah*nak nevezné; ha ezt az tőrvény ki-adót annak mondgya, az nem tsudamivel ez maga volt az Isten Fia.

4. *Harmadik példa: Azon Moses Propheta irja hogy Abrahamnak az Jehova jelent meg az Mambre völgyében &c.* Itt az *Pater* azt akarná velünk el-hitetni hogy az Abrahamhoz vendégségben jött három Férfiaknak-is az edgyike *Jehovai* név alat ugyan tsak tulaydon Angyal volt. De mi nem hiszszük; mert világossan és igyenessen *Jehovah*nak neveztetik *v. 13. 17. 20. 22.* mondatik *egész föld birájának*-is *v. 25.* melly edgyik-is pusztaAngyalhoz nem fér. Értették ezt az régi *Pater*ek többire mindnyájan. Láss az harmadik Könyv első Részének harmadik *Sectio*ját, nevezet szerént § *12. & 13. & 14. & 15.* &c. meglátod mely igen edgyező értelemmel vallyák a' *Pater*ek, *Nazianz. Epiph. Chrysost. Hieronym.* &c. hogy ezeknek a' három férfiaknak edgyike, tulaydon maga volt az Isten Fia. A' mihez Vasárhellyi Uram bizdogalik, az nem igen nagy dolog: *Ha az Apostolnak hiszünk ezek-is Angyalok voltanak, --- mivel Hebr. 13. 2. azoknak nevezi őket. Felelet.* Hól mondgya ott szent Pál hogy az Abrahamtul meg-vendeglett Angyalok lőttenek volna azok? ott az nyilva nints; mert tsak azt mondgya Sz. Pál: *nemellyek nem tudva Angyalokat fogadták szállásokra.* Mit tennél ha *Loth* és *Rehuel* s *Sara* annak felesége, volnának ezek az *nemellyek*, kik mind harmán Angyalokat fogadtak nem tudva szallasokra. *Gen. 19. Tobiæ 7.* Én szabad vagyok velle, az *Tobias* Könyvenek vagy hiszek vagy nem, de az *Pater*nek az szinten ollyan Sz. Irás mint a' több bé-vött könyvek. Azért jo *Pater* Uram vallasodhoz képest innen. Gen. 18.

nen nem sokat bizonyéthatz. De ám értessék bár Abraham is (noha kivaltkeppen *Lot* értetik, ki az utza közzül hazahoz az két Angyalokat bé hiyta és ettzakara szallast ador vala nekik *Gen. 19. v. 2.3* Abrahamnal penig szallason nem maradtanak *Gen. 18. v. 10.*) onnan mindazáltal a' ki nem jó hogy az Abrahamhoz ment Férfiaknak edgyike az Isten fia nem lött volna; Ugyan honnan következnék? onnan-é hogy Angyalokat mód Sz. Pál, hogy nemellyek az az Abraham és *Lot* bé fogadtanak? igazán mondgya, mert kettei az harmaknak Angyalok voltanak. Továbba meg-olvashattya az jó *Vasárhellyi* Uram *Ambrus*nál oda fel, hogy az Fiu Isten tsak *Angyalnak itéltetett az O Testamentumban*; ha azért a' harmadikat-is oda érti Sz. Pál, szoll az közönséges itélet szerént; avagy az *Christust* Angyalnak nevezte tsak tisztire és hivatallyara nezve, mert követ volt. Ellen-vetéssel él az *Pater* s igy szoll: *Ha Christus Urunk maga szemellyében jelent volna meg Abrahamnak --- nem azt irta volna Sz. Pál hogy Angyalokat fogadot bé Abraham, hanem Christust az Isten Fiát önön magát &c.* Bezzeg ugy ha az *Jesuiták* eszeben-jutatták volna. Hól Uram *consequentiad*, mellé az Sz. Irás, hól az *Pater*ek bizonyétasi; mert ha tsak magad mondod, követve szolván, el nem hiszszük. Az mi az *periodus* vegén akadot kis okot illeti; *mert sokkal méltosagosb és ditséretesb-is* ugymond, *mikor az Christus maga mégyen valakihez hogy sem mint tsak Angyal &c.* mit akarjon kegyelmed ezzel, én nem veszem-e-szemben; hanem ha ezt: mert sokkal nagyubb indétás ugymond, az Christust mondani szállasra fogadtnak, hogy nem mint puszta Angyalt. De ez-is semmi nem egyéb,

egyéb, hanem az Apostol irásában-való piszkalás; hiszem ha ugy kivántatott volna, más világosb peldákat-is talált volna erre Sz. Pál az Uy *Testamentum historiái*ból. Itt-is azért ez harmadik példában nem érheti az jó *Pater* a' targyot. El-válik negyedikben. Lássuk.

5. *Vegezetre maga-is Jacob Patriarcha beszelgetvén a' maga hazas tarsaival -- -- -- igy szolt nekik Gen. 31. 11.* Monda az Ur Angyala nekem álmomban, Jacob &c. *Holot látod hogy az Isten Angyala jelent-meg-neki almában -- --- Es meg-is az Angyal igy szollott neki: En vagyok a' Bethelnek Istene*] Itt sem hallok én tulaydonsaggal való Angyalt; és tsak abból hogy Ur Angyalának neveztetik az meg-jelent személy, soha a' jó *Vasárhellyi* Vram ki nem hozhattya ha nagy fő tőréše miat agya velejét megemeszti-is, hogy az puszta Angyal lőtt volna. Inkabb külömbet bizonyét maga ellen az *Pater*, mert azt mödgya hogy ez az Angjal azt-is mondta légyen hogy ő volna *az Bethel Istene*; mellyből az jő igazan ki hogy ez az Ur Angyala ugy vólt Angyal hogy edgy-szersmind maga lőtt légyen az Ur, az Isten. Tanullya-meg ő kegyelme bar ne én tőllem, hanem *Basilius*tul ki mind régi smind penig igen tiszta értelmű *Doctor* vólt, az dolgót, el se feleytse soha, hogy illy rutul többe ne habozzon az Irásokban. Oda fel *lib. 1. part. 1. sect. 3. §. 11. n. 4. (adverss. Eunom. lib. 2. p. 272.)* illyen szavai jegyeztettének ez tudós embernek fel: *Nem tsak itt talallyuk a' mi Urunkat (az Christust) mind Angyalnak s-mind Istennek neveztetnek lenni az Sz. Irástul: hanem Jacob-is mikor az ő Feleseginek az látást beszellené,* monda *igy szol Jacob*, ennékem az Istennek Angyala. *Es edgykevessel utánna.* Én vagyok a' ki te

tőlled lattattam a'helyben &c. a'hól a' kővet meg-kented. *Ott penig a' kőnél Jacobnak illy szó mondatott:* Én vagyok az Abrahamnak a' te Atyadnak, és Isaaknak Istene &c. *Minekokáért akar kinél nylván lehet, hogy valahól ugyan azon személy Angyalnak és Istennek neveztetik, az Edgyszűlött jegyeztetik, holot magát nemzetségenként ki-nyilatkoztatta, és az ő szenteinek Attya akarattyát ki-hirdette.* Ezeket Balás *Doctor.* Nem mehet hát negyedikben-is *P. Vasárhellyi* a' hova akar. Nem hoz már több peldákat hanem tsak bé fejezi az tzikkelyt s-mond:

Láſd az 143-dik paginátis.

6. *1. Mellyekből ki tettzik hogy az én hasonlétasom nem vólt illetlen e'hez a'dologhoz, hanem Medgyesi Uram ment-el a'kerdés mellől*] Ezékből tsak a'tettzik ki, a'mit a' *Paterek* gyakran mondanak, hogy az Isten Fia az OTörvényben szokszor neveztetik Angyalnak; az hasonlétástul penig olly igen tavul vannak mint az ég az földtul. Én mentemé-el az kerdés mellől vagy nem; ugy tettzik megvagyon reá a' valasz az Hatodik tzikkelyre való feleletben *num. 2. 3. 4. 5.* ha több kell, többet-is adok: Ott nylván meg-vallya *num. 4.* maga-is a' *Pater*, hogy annyiban a' menyiben én az hasonletast illetlennek mondtam, hellyesen mondtam: *Nem mondhattya*, ugymond, *a' ki az Itelő Mestert latta hogy a' Királyt látta szemtől szembe. Bene, habemus confitentem.*

7. *Ennékem ugy tettzik hogy meltán tsudálkozhatom azon hogy az edes Medgyesi Uram illy világos irások ellen tusakodhatik &c.*] Hogy tusakodom, hiszem ezeket ennekem, nagy reszént nem-is *opponálta* az előt kegyelmed; soha nem hiszem hanem, a' mikor ezt irta kegyelmed *raptus*ban lehetett. Inkabb fontollya meg akarki *præjudicium* nél-

nélkül, ha nem kegyelmedre illenek-é igazabban a' miket kegyelmed itt én felőiiem ir, e' képpeñ: *Meltán tsudálkozhatom hogy az edes Vasarhellyi Uram illy világos iráſoknál nem tsak nem látot, hanem még el-is akarta tekerni fatsarni őket tevelygeſere maga viſzedelmével*, a' mint Sz. Peter ſzoll. 2. Pet. 3. v. 16. *nem Iráſból, mert tsak edgyet' ſem hozot elő a' ki nylván mondaná hogy azokban a' jelenéſekben tulaydonſággal való Angyal jelent vólna meg; hanem tsak valami igen gyarló conſequentiakkal, a' mellyeknek menyi terhe és ereje lőtt légyen éléggé meg-mutogatam kűlőn kűlönn.*

Nyoltzadik Tzikkely. Mint kelleſſék értenünk amaz Jácob mondáſát Gen. 32. ỳ. 30. Szemtől ſzembe lattam az Urat. *Jollehet nem ſzintén hellyeſen hoztta vala elő* 22. *Medgyeſi Uram amaz Jacob mondáſat:* Lattam az Urat ſzinről ſzinre, *de mindazon által mivel hogy ez do ogban az ő kegyelme igyét lattatik ſegelleni, ne menyünk halgataſſal el mellőlle. De hogy ezt világoſſan meg-ertheſſük, azt kell itt meg-gondolnúnk, hogy ſok képpen mondatik az Iráſban az Iſten latatni. Legelſőben kezeé munkaiban es alkotmanyiban &c.* Rom. 1. 19. 20. & ſeq. Job, 36. 25. *Maſodſzor* 23. *mondatik az Iſten akkor-is lattatni, mikor nem valami kűlső látható es tapaſztalható képbe vagy haſonlatoſſagban jelenik meg, hanem tsak olly képekben avagy haſonlatoſſágokban, a' mellyeket tsak belső érzekenſeggel lathat két keppē ember. 1, mikor ember nyugſzik almában, 2 in raptu mikor az ember lelkében el-ragadtatik. Igy latta Pharaho az hét kövér ökrőt* Gen. 41. 1. &a. *Nabuchodonoſor es Daniel amaz tsudálatos nagy állóképet Dan. 2. 31. &c. iſmét ama nagy rettenetes fenevadakat Dan. 7. 2. 9. & ſeq. Jeremias a' vigyazó veſzſzőt Jer. 1. 13. 14. &c. Sz. Janos a' Könyvet mellyet meg-őtt Apoc. 10. 10. &c. Illyen moddal latta Iſaias Propheta-is az Urat a' templumban nagy magas Királyi ſzékben űlni. Harmadik mód &c. a' vólt, a' mellyel* 24. *Iſten az ő Angyali által, a' kik az ő ſzeméllyet viſelték-külső ſzeméll lathatókeppekben, avagy haſonlatoſſágokban jelent meg. Es olly moddal latta Abraham az Iſtent a' Mambré völgyében Gen. 18. 1. &c.*

A' mely három férfiak Angyalok voltak a' mikeppen tanettya Sz. Pál Heb. 13. 2. — — — Nem-is kell azon tsudalkoznunk hogy Abraham az Angyalnak könyörgöt &c. mert láttyuk azt hogy Loth Patriar-
25. *cha-is azon Angyaloknak könyörgöt Segor Városának meg maradásaért Gen. 19. 20. 21. Illyenkeppen jelent volt meg az Ur Isten Ferfi képben ábrázatban Jacob Patriarchanak-is mikor ö velle küzdöt mikor azt mondotta felölle.* Lattam az Urat szemtül szemben. *Holot nem kell azt a' mondast ugy ertenünk hogy Jacob magát az Istent szemtöl szemben avagy szinröl szinre látta volna, mert világossan es nylvan mondgya Sz. Janos Evangelista Joan. 1. 18.* hogy az Istent senki nem latta &c. *Mosesnek-is mikor kivánná hogy Isten magát az ö utát ortzáját megmutatná neki, azt felelé az Ur Isten, hogy nem lathattya tulaydonsaggal az ö ortzáját &c. Nem erthettyük tehát az Jacob mondásat olly tulaydonsaggal a' mint Medgyesi Uram akarja tudniaillik hogy ö magát az Istent szemtöl szemben latta volna Jacob, hanem ugy kelletik ertenünk, hogy Jacob az Angyalt a' ki neki ferfi képben meg-jelent volt, es a' kivel küzdöt, mondotta Istennek, a' mikeppen Moses az Angyalt Exod. 3. 2. 4. Et Gen. 18. 1. Es e' lészen értelme az Jacob mondásanak, az Istent, az az, az Angyalt, a' ki az Urnak képét viselte,*
26. *szemtül szemben láttam &c. es meg-is meg nem holtam. Ezen penig az magyarázaton nem kell tsudalkozni, mert Manue-is Iud. 13. v. 34. &c. az Jehovah Angyalá felöl mikor azt latta azt mondgya:* meg kell halnunk mert az Istent lattuk. *Ha Manue Istennek mondhatta az Jehovah Angyalát, a' kit maga-is Angyalnak esmért lenni, azért hogy Istennek személlyet viselte; ha Moses &c. nem latom miért nem mondhatta Jacob azon okbol azt az Angyalt Istennek, &c. Azért ezt a' mondást illyeten ertelemben kell vennünk, a' mint oda fel-is mondam &c. A minemü ertelemmel kell vennünk annak-is az Angyalnak*
27. *mondását, a' ki Jacobnak álmában meg-jelent Gen. 31. 11. Ha kinek ez bizonysagok meg' sim láttzanak elégedendöknek, olvassa-meg a' miket oda fellyebb az hetedik tzikkelyben irtam &c. Azokhoz tehettyük azt-is, hogy mikor Abraham az fiát meg-akarta aldozni.* Imé az Urnak Angyala az egböl kialta mondván Gen. 22. 11. &c. &c. *es meg-is ugy szoll az az Angyal, mintha ö volna az Jehova ℣. 16.* Magamra
» esküttem *ugymond,* meg &c. *Medgyesi Uram ö kegyelme azt itélem*

lem az Sz. Irást igen forgatta, olvasta, tudgya, ugy annyira hogy ő kegyelmének en abban igen szarandoknak es tudatlanak tettzettem, a' mint masoktúl értem, es el-is hittem hogy ő kegyelmehez képest én igen keveſſet tudok. De mindazaltal azt itélem hogy ha ő kegyelme ezeket az irásokat az előtt valóſagoſſan meg fontolta volna, ez dologról akkor kérdeſt nem támaſztot volna. Vannak több modgya-is az Isteni látaſnak &c. De mivel ezek nem ide tartozandók, most efféle Isteni látaſokról itt többet szollani nem akarok. 28.

Feleet.

1. *Jollehet nem szintén hellyesen hozta vala elő Medgyesi Uram amaz Jacob mondáſát: láttam az Urat ſzinről ſzinre &c.*] Az előtt keményben ſzoll vala hozzá az *Pater* ſupr. Tzik. 6. n. 13. *el megyen* ugymond, *Medgyesi Uram az kérdés mellől nem arrol vagyon az ſzó* &c. Mellyre nézve azon tsudalkozom én hogy el-menvén én a' kerdes' mellől, és nem az dologhoz való lévén, az mit ſzollottam; az *Pater* meg-is illy nyughatatlan miatta, terül fordul ſ-meg ottan ottan az én dolog kivül-való mondaſommal baylakodik, im ugyan mayd nem-is kezdhetünyabb dolog felől tzikkelyt miatta. Hogy nem adtz elébb Uram rayta a' mi nem ide való? De talam igenis ide való, ſ-igen fulakoſſan eſet ellened ſ-azért nem feleytheted. Nylva igy vagyon a' dolog. Innen vagyon hogy immár nem azt mondgya felölle hogy el-megyek a' kerdés mel'ől, nem a' dologhoz ſzollok: hanem hogy nem ſzintén hellyeſen hoztam vólt elő az mondáſt: tsak egy kis hiya már, ſ-ſzent a' békeſég. Ha még egy ſzer ezt az én ellen vetéſemet elő fordétya tudom hogy mindgyárt meg leſzen. Hiſzem az Iſtent hogy a' minemű valaſztza tőllem oda fel lőn az hatodik Tzikkelyre való feleletben; maga-is alája fog meg ő kegyelme annak irni.

2. *Sok képpen mondatik az Iráſban az Iſten lattatni, leg-elſőben az ő alkutmanyiban -- -- -- Maſodſzor -- -- -- álom altal es el ragadtataſban -- -- -- -- Illyen moddal látta Eſaias Propheta az Urat az nagy magaſſágos királyi ſzekben ûlni*] Nem mondok ſemit ezIſten látáſának külömb külömb modgyai ellen. A' mit az *Eſaias* lataſa felől mond, az nem olly bizonyos a'mint ő kegyelme el-hitte. láſd oda fell az ötödik tzikkelyre való feleletet. Tovabba mely vilagoſſan meg-vallya itt az *Pater* a' mit ott tagad vala; egyebként az következendő harmadik jegyzeſre kellet volna ezt a' peldat vinni. *Láſd memorat. loc. n. 4. in fine.*

3. *Harmadik mód az -- -- -- a' mellyel Iſten az ő Angyali által a' kik az ő ſzemellyet viſelték, kûlſő ſzemmel látható képekben jelent-meg. Illyen moddal látta Abraham az Iſtent a' Mambre völgyében Gen. 18. 1. -- -- -- -- A' mely három Iſiak Angyalok voltak a' miképpen tanéttya Sz. Pál Heb. 13:2. &c.*] Tagadom hogy azoknak a' három Ferfiaknak egyike a' ki *Jehovah*nak, és *ezégéſz föld Birájának* hivattatik, ollyan modon jelent volna meg; mert az maga vólt az Iſten Fia abban az férfi ábrázatban. Mellynek Sz. Pál 'ſem tanét ſemmit ellene, a' mint már ez bővön meg bizonyettatott *az felſő hetedik Tzikkelyre való feleletben n. 4.* a' hova igezetalak, bővebb feleletért; mivel ez a' pelda ott-is be-jött vólt, és elegge meg-roſtaltatot ez *Pater* ellenveteſe.

4. *Nem-is kell azon tsudalkoznunk hogy Abraham az Angyalnak könyörgôt -- -- -- -- Sodomanak és Gomorranak megmaradáſáert, mert lattyuk azt hogy Loth Patricrcha-is azon Angyaloknak könyörgôt Segor viróſanak meg-maradáſáért &c.*] Mi edgy tsepnyire 'ſem tsudalkozunk, mert mi nal-

nallunk az Fiu Istennek, avagy a' *Jehovah*nak, *ez egesz föld birájanak* könyörgeni (a' mint ez Angyal *Gen. 18. v. 17. 20. 22. 25.* neveztetik) nem uy doleg. Máson tsudalkozunk mi; holot Abraham ez Angyalnak illy az edgy Istenhez illendő nagy maga meg-alázaſával imadkozik; *kivannék* ugymond *még az Urral ſzolni noha én por és hamu vagyok v. 27.* még-is teremptett allatnak véli a' *Pater* ez *Jehovah* Angyalt! Nem ſegélli ſemmiben az ő kegyelme igyet az *Lot* könyörgeſének példaja: mert edgy az hogy nem azon Angyal volt ez a' *Lot*eival; magagondolatlanul mondgya az jó *Pater* hogy azon Angyaloknak könyörgőt *Lot*, holot azok ott 'ſem voltak akkor Abrahamnál mikor az *Jehovah*nak *az egesz föld birájának* ő illy nagy tőredelmeſſéggel eſekedet, *v. 22.* nem azon vólt mondom, hanem Urok vólt azoknak, a' mint ezt magok az Angyalok bizonyéttyák Gen. 19. *v. 13. Az Jehovah küldöt minket ez varoſnak el-veſztesere.* Más' az hogy az a' *Lot* könyörgéſe 'ſem vólt haſonlo az *Abraham*éhoz: ez mint Istennek, nagy ſzivbéli tőredelmeſſeggel könyörgőt, tudván azt hogy *Jehovah* vólna az a' ki előt allana: *Lot* penig tsak ugy mint edgyik ember a' maſik nagyubb hatalmú &c. és méltóſágúnak. Nem-is nevezi ſohult Moſes ez két Angyaloknak edgyikét-is' *Jehovah*nak mint amazt; hanem tsak אדני Urnak *v. 2. 18.* mely az emberől-is mondatik.

5. *Illyen keppen jelent volt-meg az Ur Isten férſi képben Jacob Patriarchanak mikor ő vélle küzdöt* &c.] Bizonyétsa meg, mert kedvért tsak illy nagy dolgot el nē hihetek.

6. *Mert nyilván mondgya Sz. Janos Euangeliſta hogy az Istent nem latta ſenki* &c. *Moſeſnek-is &c. azt ſelelé hogy nem láthat-*

lathattya tulaydonſággal az ő ortzáját &c.] az az, az Iſtent a' mint vagyon magában ſenki nem latta ſ-nem-is lathattya, hanem az fel-vőtt ábrázatokban lattatott mind az Oſ-mind az Uy *Teſtamentum*ban, azért-is kellet illyen ábrázatokban ő neki meg-jelenni, mivel magában lathatatlan ő. Nem kell-é dolog felől itt uy *tractát* indétanunk, mert fel-adta mar edgyſzer az *Pater* ezt a' huſt ezen level az Negyedik tzikkellyben, a' melyre való feleletben bővőn meg-magyaráztatott az Evangeliſta mondáſa. Az *Moſes*nek való mondáſat a' mi illeti az Iſtennek, azt igy mondgya az Iſten, [m] *azén ortzámat nem lathatod.* az az (a' mint a' *Pater* magyarázat képpen *citá*llya) nem lathattya tulaydonſággal ſenki az ő ortzájat, ugymint az ő allatryát; máſik az hogy ugyan nintsen-is néki tulaydonſággal ortzája. Laſd ennek az *locus*nak-is bővebben való magyarázattyat *ſup. l.b. 3. part. 1. ſect. 1. §. 6.*

m. Exod. 33. 20.

7. *Nem érthettyük tehat az Jacob mondáſát olly tulaydonſággal a' mint Medgyeſi Uram akarja, tudnia-illik hogy ő magát az Iſtent ſzemtől ſzembe lata volna Jacob* &c.] Soha nem hiſzem hogy eſzén lőtt volna a' *Pater* mikor ezeket irna: hól hallotad én tőllem, vagy iráſomban hól olvaſtad, hogy én tulaydonſággal való lataſárul ſzollottam vólna az Iſtennek; avagy talám jattzoll vélem ſ-az Olvaſót akarod meg-tsalni. Ha azt akarod mondani (az ſzókkal viſzſza elvén) hogy én közben-vetetlenül az Angyalokra nézve, mondottam lattatotnak az Iſtent az ábrázatokban mellyekben meg-jelent; ez én ſzavam és értelmem a' mint edgynchány ſzor már meg-magya-

magyaráztam; ha penig az az értelme szó veszteget-
sednek; mint ha én az Istent pusztán, ábrazatok és ha-
sonlatosságok nelkül, állattya szerént állattam volna
lattattatnak (mellyet Sz. Janos, és az Isten-is az emlétett
hellyeken hellyen sem nikeppen nem hagynak) abban
meg-tsalatkozol. Magad'sem hiszed ezt el; hat mit *ca-
villasz*, mert tsak ugy hidgyed hogy könnyen ki nem
szalatz az korlatbol.

7. *Es ez leszen értelme az Jacob mondásának, az Istent, az
az, az Angyalt, a' ki az Urnak képét viselte szemtől szemben
láttam férfi ábrázatban*] Hay Jesuita világ; mind edgy már
most az Isten, a' Jehovah, az örökké való &c. az teremp-
tett Angyalokkal. Hoszszu türö mindē-tudo Isten, mint
pazarollyák az te Fiadnak neve alat ö ellene tusakodó
gonosz emberek az te ditsöségedet, mely felöl azt
mondtad az *Propheta* által hogy *azt senkinek nem adod!* mig
nem allasz boszszút az te nevednek illy nágy betstelen-
segeért? Ha ez edgy képebeliségért az Angyalok, Isten,
Jehovah, örökké-való &c. nevet viselhetnek; azért az
Propheták, Apostolok, és az igaz Edgyhazi szolgák-is
mind Istennek, Jehovahnak &c, mondhattyák magokat,
mert ök-is az Isten képeben járnak *6. Cor. 5. 20. vide sup. p.
144.* Vegezetre hiszem magad-is mayd meg-vallod
Tzikk. 9. n. 29. hogy az képebéliségért az Itelö-mesterek
felöl azt nem mondhatni hogy az Kiralyt latták az em-
berek mikor öket latták: ha azért az természetre nézve
edgyaranyu és azon méltoságú emberek felöl igy nem
szolhatni; sokkal inkabb nem tulaydonéthatni az veg-
heretlen örökké-való Istennek allat szerént-való nevét
azért az kis okotskaért, az idö szerént-való, meg hatá-
rozott teremptett allatnak.

8. *Ezen penig az magyarázaton nem kell tsudalkozni mert ha ki meg-olvaſſa a' Birák könyvét* c. 13. &c.] Meg-adtuk immar érteni kegyelmednek nem edgyſzer, hogy nem következik ezt avagy amaz Angyalt teremptett avagy (a' mint kegyelmed hiya) tulaydonſaggal való Angyalnak lenni, abbol mivel Jehovah Angyalanak nevezteti; mert gyakorta az nagy tanatsAngyal az Jeſus Chriſtus értettetik. Továbba, *loca obſcura per æquè obſcura, & controverſa per controverſa explicari vel probari non poſſunt*; Igen el-feletkezet kegyelmed ez *regula felöl*; holot mind ez *Manoe* Angyala ſ-mind penig az *Abrahamé*nak (a' mint bé-hozod *ex Gen. 22.*) dolga vetelkedes alat vagyon; kegyelmed azt véli hogy mindenik terémptett Angyal volt; maſok penig ſok tsalhatatlan erőſſégekből, kivaltkeppen az Abrahamé felől azt tartyák, hogy önön maga volt az Iſten Fia; hogyhogy akarſz hát Uram ez példaból igazétáſt tenni. vetelkedés és viſzſzalkodás kivül valókat emlegeſs ha mit akarſz. *Cyprianus* (a' mint fellyebb *ſup. l. 3. part. 1. Sect. 3. § 7. num. 2.* az *Patrek* ſzavai közöt meg-vagyon) átallyaban Chriſtus Urunknak mondgya lenni azt az Angyalt a' ki Abrahamot az Iſaak fel-kontsoláſatul meg-fogá: *Quod idem Angelus & Deus Chriſtus in Geneſ.* (c. 22.) *ad Abraham: Et vocavit illum Angelus Domini de cœlo & dixit illi: Abraham, Abraham* &c. De ugyan maga-is a' jó *Vaſarhellyi* Uram teremptett Angyalnak tulaydonéthattya-é jó lelki iſmerettel, a' mit ez az Angyal *Gen. 20. v. 12.* beſzéll: *nem tartottad* ugymond meg *az te edgyetlen edgy Fiadat en töllem*; azaz, meg-aldoztad immár azt ennekem ſzivedben és keſz akaratodra nézve. Vallyon teremptett Angyalnak

nak szoktak-é az Patriarchák áldozni, és az-is el-vennék-é az Sz. emberektul ez edgyedül tsak az edgy Istenhez illendő tiszteletet? semmikeppen nem. Az Papistak sem engedik ez isteni szolgalatnak nemét semmi teremptett állatnak tulaydonéttatni, a' mint már megmutattuk [n.] Ez-is teremptett-állathoz hozzá-illhetik-é *v. 15. 16. 17, Kiáltá továbbá másodszor az Jehovah Angyala Abrahamot az égből, és mondá; En magamra eskűszöm* &c. Két erősség vagyon itt: edgyik hogy teremptett állat igazán magára nem szokot eskünni hanem maganál nagyubra *Hebr. 6. 16.*: masik hogy ezt az eskűvő Angyalt Sz. Pál világosan magának az Istennek mondgya lenni *Hebr. 6. v. 13. 14. Az Isten* ugymond, *igérettet tőn Abrahamnak, midőn senkire magánál nagyubra nem eskűdhetnék, magára eskűvek, mondván, Bizonyára meg-áldván meg-áldlak tegedet &c.* Az *Manoe* Angyalának-is historiájaban nagy *argumentum*ok vannak, 1. mert ỳ 18. פלא *Pelinek* az az *Tsudálatosnak* neveztetik, melly név edgy Angyalnak-is nem tulaydonéttatik, hanem tsak az *Messiasnak* Es. 9. ỳ. 6. *és hivattatik* ugymond, *az ő neve* פלא *Pelenek Tsudalatosnak.* 2. mert *Manoe* nyilván Istennek nevezi ezt ỳ. 22. *lattuk* ugymond *az Istent*; az ő Felesegé penig *Jehovah*nak ỳ. 23. 3. mert ezt az *Jehovah* Angyalt mondgya ugyan ezen Aszszonyi-állat hogy *el-vőtte az áldozatot az ő kezekből* ỳ. 23. akkor tudnia-illik mikor az áldozat tűzének langjaban az ő szemek lattára az égbe fel-ment. Az áldozat el vétel, kedvelles penig tsak annak tulaydona, a' kinek azt teszik, az az, az edgy Istené. Illyen erős *argumentum*okkal erősétik igyeket azok, a'

n Smp l. 3. part. 1. sect. 1. § 11. pag. 122.

kik ez mind két hellyen levő Angyalt teremptő Angyalnak hiſzik lenni. Igy kellet volna bezzeg az *Pater*nek-is értelmét az Sz. Lélek tulaydon ſzavaibol meg-magyarázni és erősſéteni; de tsak elő lobbantya az *locus*okat, ſ-abban hadgya, azt itelvén talam hogy más tsak meg ſem bőkken benne, hanem ő kegyelme kedveért, a' mi nem ugy vagyon-is tsak hitten hiſzſzük. Edgy kis nehézség lattzik az 16-dik verſben lenni, mint ha ez Angyal midőn neki *Manoe* áldózatot akarna tenni, maſuvá igazétaná őtet; de nints ott ſemmi afféle el-igazétás, ugyan ném-is parantsolás-keppen ſzoll az igekben az Angyal; hanem tsak azt jelenti ſ-adgya tudtara Manoenak, kié fogna lenni az az áldozat. *Arias Montanus* ſzórul ſzóra igy fordéttya az igéket: *ha meg-tartoztatnál-is engemet, nem eſzem, az te kenyeredben: és ha fel-menetelt* (az az fel-menő áldozatot) *keſzétendeſz, az Uvnak menetteted-fel* (áldozandoő) *azt.* Nem hogy azért ez Angyal beſzéde valamit ártana, az meg-magyarázott értelemnek, de inkabb ez-is nagy erősſége ez Angyal Iſtenſégének, holot nyilván jelenti *Manoe*nak hogy az Jehovahnak keſzétendő volna ő azt az áldozatot: a' mint ezennel jelenſégét meg-fogná latni. Az mi az *Gen. 31. v. 11-*ben *&c*, példat illeti; az 'ſem az kegyelmed tzellyára való: meg értetted már *ſup.* az hetedik tzikkelybeli 4-dik példának meg-magyarázaſaban. mi ſzükſég ugyan azonbakot nyuzni.

Si retinueris me, non comedam in pane tuo & ſi facere is aſcensionem Domino, aſcendere facies eam.

9. *Megyeſi Uram ő kegyelme azt itélem az Sz. Irást igen forgatta, olvaſta, tudgya, ugy annyira hogy én ő kegyelmenek abban igen ſzarandoknak és tudatlannak, tettzéttem, a' mint maſoktól értem, és el-hittem hogy ő kegyelmehez kepeſt en i-*

én igen keveſſet-is tudok; de mindazaltal azt itelem, hogy ha ő kegyelme ezeket az iráſokat az előt világoſſan meg-fontolta volna, talam ez dologrol akkor kerdést nem tamaſztot volna.]
Efféle dolog felet örömeſt ſenkivel nem mottskolodnam, mert tsak merő gyermekſég ez; mindazáltal mint hogy látom hogy kegyelmed az garázdaſághoz-is tud; huzva vonva kell, a' dolog mint legyē, meg-mondanom. Mivel kegyelmed hires ember az Papiſták *Uraim* közöt, el-aňyira hogy azt vélték ſokán, hogy tsak ſzembē ſem mérnénk mi kegyelmeddel állani, nem hogy *diſputatio*-ban elegyednénk; ennek okaért az a' teli *diſputatio* meglevén, kerdezkettek nem keveſſen tőllem, mint itélnek én kegyelmed felől. Emberſeges magadviſeleſéről és egyeb külső olvaſodſágodrol bizonyſágot töttem; de az Sz. Iráſban való jővevenyſégét kegyelmednek nem tagadhattam: én ſzóm az, noha nem izentem; ha hírre tötte az a' jó akaro Uram (a'kit jól tudok ki legyen) *Confeſſarius*ſahoz-való köteleſſegeből tselekedte talam. Oſztán példálozáſért-is lehetet &c. Én igazán mondom Uram hogy ha már eňyiben költ, moſt-is nem palaſtolhatom ez fogyatkozáſát kegyelmeteknek. Mert jól latom ſ-lattya más-is minden a' kinek veletek dolga vagyon, melly igen közönſéges vétek bennetek, hogy az Sz. Irás olvaſaſbā nagyubb reſzént ſemmi időt nem töltetek, hanem holmi nem idveſſeges *ſubtilitas*okon, és a' mennyeiekben keveſſet érő *contemplatio*kbā töritek fejeiteket: ha puſzta Sz. Iráſra keltek, hanem ha tablakbol de *ex memoria* edgy közönſeges *locus*t alig kereshettek fel: *mivel nem gyönyörködtök az hitnek és az jeles tudomanynak beſzedíben neveltetni.* Hidegek vadtok az Iráſokban, az *Iſten idveſſegre való hatalma* nem járta-meg ſziveiteket. 1. Tim. 4. 16.

Innen vagyon hogy az szegény kőz nepet-is nẽ szeretitek az Isten elő szavaival legeltetni, hanem holmi vén aszszony lataſt, kőltőtt álmokat, tsalaſra gondolt tsudakat, izetlen *allegoria*kat és egyebb ſok terhes, has hizlalaſra emberi főtől talalt tudományokat *Coloſ. 2. v. 23.* &c. adtok letzkevűl eleikben. El-utahétottatok nagy reſzet e' vilagnak, *az elő kutakrol, olly kutakra a' mellyekben nintsen viz* Jer. 2. 13. Am ugyan kérkednek az Uraimvelle hogy ők Sz. Iráſt nem tudnak, nem olvaſták azt, hanem az *Ovidius*hoz, *Terẽtius*hoz &c. tudnának ők többet. A' bezzeg a' ſzintén *az hit nemző ezkőz*, onnã vagyon az
2. Tim. 3. 15. idveſſég, ſzintén azok *teſzik volt az embert böltsé az idveſſegre, az Ur Jeſus Chriſtusban-való hit által.* Oh veſzett idők! oh vakſagos vezetők, menyi ſok ezer lelkekért való ſzãadáſra kelletik ezentől amaz napon elő allanatok! Te penig bé-kőtőtt ſzemmel hordoztatott ſzegény Kőznép; ſerkenny-fel az elő Istenért, ne ſzerentselteſd magad, ne veſd kotzkára lelked idveſſégét: mert bizony nẽ éred a'val meg a' mit mondani ſzoktál: *az ő lelke adgyon* ugymond *ſzamot*; mivel átallyában mondgya edes Idvezétőnk, hogy
Luc. 6. 39. *a' vak mind vak vezetőſtűl az veremben eſik.*
Eſa. 8. 20. Noſza ha idveſſégedet ſzereted, az *tőrvenyre és annak bizonyſagira* a' mint maga az Isten *Eſaias*nál parantsolly a.
Ioan. 5. 39. *Viſgallyatok* (idveſſégtek ſzomjuhózó Uratok kér benneteket) *az iráſokat mert tsak ott talaltok idveſſéget.* Ne hordoztaſſátok orron mint a' bial, mind őrőkke, lepjetek killyeb-is valaha, és laſſatok magatok ſzemeivel-is. De hogy *Vaſarhellyi* Uramra terjek; ne bantsa ő kegyelme ſokkal magat, hanẽ juſſon eſzeben tsak az el-mult 1638. eſztendőbeli *Diſputation*nkban, ama' ſzava felől, hogy a' mit *Moſes Melchiſedek*től *kenyér ki-vitelnek* mondaná, azt

Sz.

Sz. Pál áldozatnak magyarázná; ez szava felől való szorgalmatos *locus* keresése mondom az *ocular*nál, tövjek-elméjében. Ennekfelette az *1639* esztendőbéli *Collatiot*-is ugyan Aszszonyunk ő Nagysága Asztalanál Monostort, 27. die Maji Péntek nap; ezt-is mondó ne feleytse ő kegyelme: amaz kőzönséges *locust*; *Valaki éendi ezt a' kenyeret &c. méltatlanul, az Ur teste és vere ellen leszen bűnös*, ki nē tudá az *Biblia*ban untig-való sok keresés után fel talalni, ugy annyira hogy ugyā kéresre kelne a' dolog az más által-való fel-keresése felől az *locus*nak? Élnek még Istennek hala kegyelmés Aszszonyūkal s-az ő Nagysága őregbik edes Fiaval edgyűt az bizonyságok, s-nagy reszént Papistak: K.J. G.L. M.G. T.G. K.I. &c. Ki nem tartaná jőveveny Papnak az Sz. Irásban a' ki tsak ezeket-is nem tudgya? A'hól azt irja a' *Pater hogy ha az elő szamlalt locusokat az előt meg-fontoltam volna, nem tamasztottā volna kérdest.*] Halá legyen az Urlstennek, noha én-is sokkal nem kerkedhetem, az Ur *talentuma*, ha tsak edgy avagy fel is a'mely nallam vagyon; olvastam volt az előt-is nē edgyszer ez példákat, és fel talaltam mindenkor s-most-is', hogy azok nēhogy erőtelenétenék az én igaz értelmemet, de inkabb igen erősségtik azt. Itéllye az Olvaso meg jó lelki-esmerettel, nem multam edgyik mellől-is bőséges magyarázat nelkűl el. Inkabb én bizonyára még eddig tsak edgyetlen edgy előkelhető ellenveteset-is nem olvashatam a' jó *Pater*nek; hanem ha ez után lesz a' mi lesz.

Kilentzedik Tzikkely. Mit felellyen Medgyesi Uram ez ellen az magyarázat ellen. *Ezt en az tudományt, a' mellyet a' regi Doctorok kizzűl sokak, es az mostani Doctorok-is kizönségesen tanitanak, rövid summaban foglaltam vala. El-* 29.

la. Ellenem tamad Medgyesi Uram irása altal, es azt mondgya hogy nem illik az Iacob mondásához, ki vilagoſson mondgya hogy az Urat ſzemtől ſzemben latta. A' kipenig e' vilagon az Kiralyok avagy Fejedelmek Itelő meſterét látta, nem ſzokta mondani hogy magát az Kiralyt avagy Fejedelmet látta ſzemtől ſzemben. Azert Jacob 'ſem mondhatta azt, ha tsak az Angyalt latta a' ki az Iſten ſzemelyét viſelte. Félelet. Ennek az ellenveteſnek kevés ereje leſzen annál a' ki figyelmeteſſeggel eſzeben vőtte azokat az dolgokat a' mellyeket ide fellyebb meg-magyarázék. Mert ha ez világi emberek, az kik az Itelő meſtereket lattyak, azt nem mondhattyak hogy magokat az Fejedelmeket ſzemtől ſzemben lattak &c. az az oka hogy afféle meltoſagbéli embereket tsak azért hogy az Fejedelmek ſzemellyét viſelik, es a' Fejedelmek nevével ſzollanak &c. Kiralyoknak es Fejedelmeknek nem ſzokták mondani. Es annak felette mágok-is e' vilag Fejedelmek, magok ſzemellyében-is meg-ſzokták magokat gyakorta mutatni az alattok való embereknek es maſoknak is: de azt gyakorta latom es olvaſom hogy az iras afféle Angyalt, a' ki az Iſten ſzemellyét viſeli, Iſtennek es Iehovanak nevezi &c. Annak felette mivel tudgyuk azt hogy az Iſtent ez világon az gyarló teſtben elő ember nem lathattya ſzemtől ſzemben, mikor az Iras mondgya hogy ſzemtől ſzemben latta valaki az Urat, ugy kell erteni hogy nem almában mint ſokak &c. hanem az ő Angyalaban, a' ki az Iſten képét ſzemellyet viſelte, es valami kűlső ſzemmel latható abrázatban jelent-meg.

Felelet.

1. *Mit felellyen Medgyesi Uram ez ellen az magyarázat ellen*] Ihól a' mit jővendőlék az 8-dik Tzikkelyre való feleletben *num.* 1. meg-vallya hiſzem már itt az *Pater* hogy ugy mentē azért én el az kerdés mellől, hogy mind azaltal igen ellene eſet az ő kegyelme magyarázattyának. Ez maradgyon edgy *Nota Bene*ben. Tovabbá, hova gondolkozot az *Pater* hogy igy ir: *mit felellyen M. U. ez ellen az magyarázat ellen?* Hiſzem nem-is láttam volt még én ezt a' magyarázatot, még nem-is ſzűlettetett volt ez a'kor a' mikor én felelnék. No mindazaltal fűveg

eme-

emelétve kőszönöm kegjelmednek, hogy illy nagj erőt tulaydonetasz annak az én kis feleletemnek, hogy még jövēdődiscursusidat-is meg előzte. Fogadgy' Istē jambor.

2. *Ezt én az tudományt a' mellyet a' régi Doctorok közzűl sokak, es ez moſtani Doctorok-is kőzönſegeſſen tanettyák &c.*] Igy kel-vala Uram ezt igazan irnod: ezt a' tudomanyt mellyet az régi *Doctor*ok közzűl igen keveſſek ſ-azok-is az homalyoſſi, ez az moſtani *Doctor*ok edgynéhanykán tanettyák. *Láſd oda fel lib 3. part. 1. ſect. 3. & part. 2. ſect. 1. az maſodik és negyedik tzikkelyre valo feleleteket.*

3. *Ellenem tamad Medgyeſi Uram, es azt mondgya hogy nem illik az Jacob mondáſahoz &c.*] Halá Iſtennek hogy az én feleletem immár nem az dolog kivűl való többe, hanem ellened tamadó. En mondottam hogy nem illik az dologhoz *az haſonletás, ſ-Ura-is löttem ſzomnak ſup. az Hatodik Tzikkelyre való feleletben.*

4. Felelet. *Ennek az ellen-vetéſnek kevés ereje léſzen annál, a' ki fig yelmeteſſeg gel eſzében vőtte azokat a' mellyeket oda fel meg-mag yarazék* &c.] Innen telik már ha télik valami. Azokbol edgyatalan fogva a' miket meg ekedig mondot kegyelmed ſenki eſzeben nem veheti ſ-még maga kegyelmed'ſem, mint ilheſſék az Itelő-meſterek dolga ez Jacob mondáſahoz: *Lattam az Iſtent ſzemtől ſzemben:* ſ-felelek hogy mayd magad-is meg-vallod azt.

5. *Mert ha az kik az Itelő-meſtereket lattyák, azt nem mondhattyák hog y magokat az Fejedelmeket latták ſzemtől ſzembē &c. az azoka hogy effele meltóſágbeli embereket tsak azért hogy a' Fejedelmek ſzemellyét viſelik, és az Fejedelmek nevével ſzollanak, parātsolnak, Királyoknak es Fejedelmeknek nem ſzokták mondani*] Hogy mit beſzell kegyelmed: *az kik* ugymōd, *az Itelő-meſtereket lattyák, nem mondhattyák hog y a' Fejedel-*

meket latták szemtől szemben. Igen-is nem mondhattyak; igazan szoll kegyelmed, ez az én értelmem-is, s-ezokaért mondtam és irtam vólt illetlennek az kegyelmed hasonlatosságát. Ez vala éz első Iráskájában fel tött kérdése kegyelmednek edgy reszént: *miért mondotta Jacob hogy lattam az Istent szinről szinre?* s-igy felelt reá: *azért hogy Isten szemellyét viselte. mint szintén ugymond hogy az Itelő mesterek mikor parantsolatot adnak, azok nevével adgyák a' kiknek Itelő-mesteri.* En igy *replicá*tam vólt: illetlen hasonletás &c. mert a' ki az Itelő-mestert lattya, nem mondhattya hogy az Királyt &c. látta szemtől szemben. Ezt már kegyelmednek-is ha sok maga vonogatasi után-is, de meg kell vallani. *nem mondhattyak* ugymond, *hogy a' Fejedelmet lattak, az kik az Itelő-mestereket lattak.* nints hát erről a' reszről, semmi edgyben illés az hasonletás és az dolog közöt; azért illetlen. Lám e' felől-is meg *prophetá*ltam vala fellyebb [p] hogy hinném az Istent hogy ha még elő fordulna ez a' dolog; az én valasz-tételemnek alája fogná maga-is ő kegjelme irni. Ha penig valaki azzal fogna, hogy talám az *Pater* azt nem szantszándékbol mondta; hogy azt senki ne gondollya, okait-is adgya maga meg-eszmelesének.

sup. pag. 16.

sup. p. 17. 18.

p az 3-dik Tzik. való Felelerben n. 1. in fin.

5. Első oka: *azért nem mondhatni* ugymond, *mivel nem szokták mondani tsak azért az kepebelisegert*] Igen-is. Az teremptett Angyalokat-is azért nem, mivel az Sz. Irás, soha az képebélisegért senkit Istennek *Jehovah*nak &c. nem szokot mondani; avagy ha szokot volna valakit: az *Prophetá*kat és *Apostol*okat-is mind annak mondhatnák, mivel ők-is az Isten képeben jártak, a' mint már meg-mondatot.

7. Masodik oka: *azért hogy ez világi Fejedelmek, magok sza-*

Személlyében-is meg-szokták magokat mutatni &c.] ez tsak papyros töltes nem ok. Én ugy itglem hogy 'se e' mostani 'se a' meg-holt Magyar Országi Király az második és harmadik *Ferdinand*ok, *Szakmart* hol, *Kallóban*, *Tokay*-ban &c. soha meg nem mutattak magokat: hát ha az kegyelmed oka ok volna; avagy tsak ez illyen hellyekben az Király képebelie, *Ferdinandus secundus*nak, vagy *tertius*nak mondhattya magát, és az kik a' képebeli tláttyák, mondhattyak hogy a' Királyt lattak szemtül szemben. Osztán Vram, hiszem nem tagadhatod hogy az mennyei Királyi-is az *Jesus Christus* személly szerént meg nem mutogatta volna magát az testben; ha azért a' kegyelmed oka ok, magadra fordul, és a' fordéttya-el állatásodat, hogy tudnia-illik senki 'se Angyal 'se más az képebelitegért Istennek *Jehovah*nak &c. nem mondattathatik, mert a' Király maga-is meg-mutatta sokszor önön magát az embereknek. Ha azt mondod: *nem mutogatta az O Törvényben.* Fel. Ha ez a' fogás igáz volna is de ugyan nem következnek a'ki a'minn a' *Pater* gjöt ödik: avagy ha ki következnek; az *Gabriel* Angyal-is a' ki Isten képében *Zachariás*hoz és *Maria*hoz jött vala *Luc. 1.* magát Jehovahnak &c. mondhatta volna, és a' kik azt látták, állathatták volna hogy az Istent látták szemtől szemben. És ma-is holot az mennyei Király magát személlyében nem mutogáttya; valamenyin az Tanetók és *Magistratus*ok közzul az Isten képét viselik, mind *Jehovah*nak &c. mondhattyák magokat: és valakik ezeket láttyák mind Istent látnak szemtől szemben... De ez edgyik 'sem lehet; azért 'se a' fogás 'sem penig az ok nem jó, nem ér edgy batkát edgyik-is'.

8. *Mikor az Irás mondgya hogy szemtől szembe latta valaki*

laki az Urat, ugy kell erteni hogy nem álmában hanem az ő Angyalában &c.] Ertse ugy ez utólsót a' ki nem tudgya mit hiszen; mi valamig tiszta Sz. Irásbol nem láttyuk a' dolgot, ugy semmiképpen nem ertyük. Továbbá, ha ugyan tsak ugy kell erteni az Irásokat, azért ez S. János szavait-is ugy értse a' *Pater* s-követőivel-is ugy ertesse: [q *lattuk szemmeinkel, neztük, és kezeinkel tapogattuk az eletnek amaz Igéjét*, az *Jesus Christust*: láttuk tudnia-illik nem személlyében hanem Angyalában.. Gyarlobnál gyarlobb magyarázat. Tiétek légyen bár..

q 1. Ioh. 1. v. 1. 2.

30 &c. Tizedik Tzikkely. Más nehezebb tsomo meg-fejtése. *Mind azoknál az én tanétasom ellen fontosbnak lattzik az a'mit olvasok az Moses Könyvének tizenkettődik reszében Num. 12. 6. &c.*

Felelet.

1. Mint hogy ez tsomót nem én hanem a' *Pater* kötötte magának, s-ugy kötötte a' mint szerette: mind oldo köto maga légyen. Ennekem semmi közöm hozza.. (Ugyan nem-is a' dologhoz való penig, az a' tsomo mert nem arrol vagyon a' szó mint beszélt valaki az Istennel, hanem mint látta ötet szemtől szemben. a' kit nem látunk-is szolhatunk a' felől szemtől szembe vélle, az az, az jelen levő az jelenlevővel, a' mint a' LXX fordettyak *Ex. 33. v. 11.* de azért hogy szemtül szemben-islattuk légyen, azt nem mondhattyuk. Könyebb tsomo azért ez a' *Pater*é és tsak azért módgya nehezebnek, hogy a' mellyen pepetséle s-meg né oldhatá, azt inkabb el-szökhesse, s-az vigyazatlã olvaso e' beli tsel-vetését ő kegyelmenek eszében ne vegye, hanem inkabb azt vellye mintha ugyan kéresve keresné az *Pater* az nehez ellenvetéséket. De edgytallyaban tsak arra való ez; a' mire mondám.)

Tsak

Tsak jelenteni akarom edgy szóval, mint az igazság idegének hurkjában eyti bé hire nélkül ez oldásában, kötésében magát a' *Pater. num. 33. in fin. & 34. Az ki Mo-* 33.
sessel az sator aytaja elöt beszellet a' sellyhö oszlopbol, azt vala- 34.
mi ditsöséges emberi abrázatban ott nem látta, hanem tsak az felyhö oszlopot. Mindazáltal igazán irhatta Moses hogy szemtöl szemben szollot az Ur vélle, leg-elsöben azért, hogy jelen-volt az felyhö oszlopban, és ha szintén magát nem látta-is a' kivel szollot, hallotta szavait nyluán vilagossan, mint ha szemtöl szemben látta volna magát-is, beszelgetet vélle, mint ember beszelget mikor barattyával edgyût vagyon. Ha valamely jó-akaronkal ugy beszellönk hogy szavát halhattyuk és vélle szót valthatunk, meltan mondhattyuk hogy szemtöl szemben szollottunk vélle, ha szintén magát nem lattuk-is &c. Ha két vakok beszélnek edgymaßal, szemtöl szemben szollanak &c. Sokkal inkabb mondhatta azért és irhatta Moses hogy az Ur ö vélle szemtöl szemben szollot &c.] Mi kell nékünk ennél egyéb: A' mi az ditsösséges emberi hasonlatosságban való meg-jelenését illeti ö Felségének ez szemtöl szemben való szollasban; arrol mint hógy semmi irás nintsen, hadgyunk béket annak, 'se ne allassuk 'se ne tagadgyuk vak meröven. Hlég az szintén hogy abban meg-alkuszunk, hogy ez szemtöl szemben-való beszelgetesben az Ur szollott az felyhö oszlopbol ha szintén nem lattatott-is szemellyeben: igy vallá ezt *Vasarhellyi* Vram-is: *jelen volt* ugymond, *az Ur az felyhö oszlopban, és ha szintén magát nem latta-is, hallotta szavait nyluan vllagossan, mintha szintén szemtöl szembe látta volna magát-is:* -- -- *boni convenimus ambo.* Jó ez edgynek; el feleytettük hat már a' képebeli Angyalt. Vötte ezt utollyara,

maga az *Pater*-is eszében, azért teréti lova szaját s-igy szoll: *Hogy penig az-is a' ki a' felyhő oszlopbol szollot nem lott legyen maga az Isten, meg-tettzik &c.*] Mint ha e' képpen beszéllene a' *Pater:* Igaz nem az Ur vólt a' ki *Mosessel* az oszlopbol szemtől szemben szollot, el feletkeztem vólt; nem a' vólt ha annak mondam-is, hanem tsak Angyal &c. De kessző *Pater*, mert nem hálo a' miben akadtal hanem varsa; könyű be-menni, ki jőyni *hoc opus hic labor est.* ----- De ugyan honnan tettzik meg *Exod. 14. 19. Heb. 2. 2. Gal. 3. 19. Act. 7. 39, 53.* ugymond Az *Exod 14. v. 19.* vésd hozzá az *24*-dik *versét* és *cap. 13. v. 21.* s-nem hogy az a' *locus* bizonyetaná ezt az felyhő oszlopban szollo Urat, ollyan Angyalnak (minémű vel kegyelmed almodik) lenni, de inkabb nyilván állattya hogy tulaydon maga az *Jehovah* vólt az. *Láss. lib. 3. part. 1. sect. 2. §. 7. n. 9.* Tekénts-meg *Deuter. 31. v. 15. 18. Meg-jélcnek* (igy szoll *Moses*) *az Jehovah az sátorban az kőd oszlop által &c.* A' több *locus*ok penig olly távul jarnak az kegyelmed tzellyától mind *Makó Jerusalem*től. Azt mondgya ugymond Sz. Pál *Heb. 2. 2. Galat. 3. 19.* &c. hogy az törvény az angyalok által rendéltetett, mondatott: azért az *Mosessel* szemtől szemben beszellő személy *Num. 12. 6. &c.* Isten képebeli Angyal vólt. Jó *Dialectica* lehetet nyilva a' melyből az *Pater* tanult, mert là *quidlibet ex quolibet* akármibol akar mit ki hozhat. Menekünk nem szabad olly nagy *Ciceroknak* lennünk.

2. Vegezetre, ha az *Pater*nek az Sz. Irással való jattzodozása igaz volna; s-e' volna az ertelme; az Ur, az az, az ő képeli Angyala szollot *Mosessel*, nem alom közben s-nem-is el ragadtataban hanem elő nyelvel file hallata-

ra:

ra: s-ezert mondatik az Ur szemtül szemben mint ember barattyával, szollani Mosessel; ha mondom ez az költött magyarázat igaz volna; tehát valakikkel émette Istẽ képebeli Angyal által beszéllet volna, mint *Abrahammal, Lotal Gen. 18. & 19. & 22. Gedeonnal Judic. 6. Manueval, Illyessel 1. Reg. 19. Jacobbal* az küzdelsben *Genes. 32.* (a' *Pater* ertelméből szolván ki mindenüt képebeli Angyalt hiszen meg-jelentnek lenni) és több sok hellyeken; mind az Istennel mondattathatnanak szemtül szemben szollottaknak lenni, *posità enim causâ propriâ in actu, semper sequitur effectus*, mert a' hól az tulaydon oka az dolognak meg vagyon, miért nem volna maga-is a' dolog: és e' *concludáltathatnek*, hogy igy semi külömbség, semi kivaltképpen való *prærogativa* meltoság nem volna az Istennek *Mosessel* való baratságos *formájú* beszelgeltéseben, szemtől szembe-való szolláſaban, az másoké felet: és igy nem igaz volna (ditsősség tulaydonétassek ő Sz. Felségenek) a' mit az Isten nagy meltoság képpen mond *Moses* felől mind *Num. 12. v. 6. 7. 8. Ha Propheta vagyon ti közöttetek, látás által jelentem én magamat Jehovaht meg néki, avagy álom által szollok vélle. Nem igy az én szolgám Moses &c. szemtül szemben szollok ő vélle. ugy hogy az Jehovahnak* (la nem az Angyalnak) *képét és hasonlatoságat nezze ő* &c. Ismét *Deut. 34. v. 10. Nem támadot Moseshez hasonló Propheta Israelben a' kit esmért volna a' Jehovah szemtül szemben.*

3. Az minn, ezen tsomájanak vegén kötözgét *Vasarhellyi* Vram; a' tsak ollyan mint a' jó Vasarló ember dolga: meg-adám ugymond az arát, s-azonban elebb all vélle. *Sok peldakkal meg-mutatám &c. hogy az Angyalokat* 37.

Jeho-

Jehovahnak szoktak vólt mondani. Mely szokást még amaz ördongós varaslo Balam-is meg tartot. Num. 22. v. 22. 38. &c.] Sok peldákat hoztal meg vallom elő, de tsak edgyikel-is a'mit akartál, meg nem mutathattad. Inkabb ugy jart kegyelmed azokkal, mint a'mely harogos gyermek maganál nagyubb fat fogván máshoz, valamenyit elő viszen, mind a' maga farara birik. Az mi a' máſik dolgot illeti; ördöngos varaſlokkal-is bizonyétani akar már kegyelmed? *Cotonus Jeſuitát* hallom hogy ſok rendbéli tsimboraja vólt afféle emberekkel. No a' varaſlo az az ördöngós ám akar hova légyen; de ez Angyal-is maga vólt az Ur *Jeſus Chriſtus* és nem teremptett allat. 1. mert imadtatik és az imádáſt el-véſzi *v. 31.* 2 mert magatul iſteni meltoſág ſzerént ſzoll *v. 32.* 3. mert a'miket oda fellyebb *verſ. 20 Moſes* az *Jehovah* ſzavainak mond lenni; azonokat mondgya hogy ſzollya magatul ez az Angyal-is *v. 32.* És maga is ezt *Balam v. 38.* avagy *c. 23. v. 1.* Iſteńek (*Jehovah* vagyon az igekben) nevezi, azt mondgya *Vaſarhellyi* Vram; *Azt az Iſtent érti* ugymond, *az ki az ő utat fegyveres kezzel meg-állótta vala*, &c. Ennek felette ha ez Angyal-is tsak képebeli Angyal lőtt volna, azért ez ördöngős *Balam* felől-is azt mondhattya a' *Pater* a' mit *Moſes* felől az Iſten, hogy tudnia-illik ő vélle-is az Iſten ſzemtől ſzembe beſzellet mint ember barattyával; ugyan-is mitsodá külömbség vagyon az *Pater* értelme ſzerént közöttök?

38. Tizen-eggyedik Tzikkely. Leg-utolſzor mit fellellyen Medgyeſi Uram mind ezekre. *Mikor látta volna Medgyeſi Uram az Irásból vétt bizonyságokat, mellyekkel mutatám hogy az Sina hegyen-is Andyalok voltak, a' kik az paran-*

150

tsolatokat rendeltek ki adták, és hogy meg-tartsák az Israël Fiai kemennyen parantsolták, tsak könnyen ő kegyelme el akar menni mind ezek mellől, es igy felel: Angyali szolgálatot innét ki nem rekesztünk, ugymond, de az ki azt mondgya: En vagyok az te Urad Istened, személy szerént az Christus volt, ő szollot az kegyet-is az ő szava rendetette-meg, azt mondgya Sz. Pál Apostol Heb. 12. 26. Felelet, Olvasom az 39.
Sz. Pál levelében, az meg-jegyzett hellyen, hogy akkor mikor az törvényt ki-adtak az Christus szava rendétette-meg az földet, és azt igen bizonnyal hiszem, vallom, mert egyenlő Isten volt az ő mennyei Sz. Attyával &c. De sokat különbőz en nállam az Christusnak isteni hatalmával erejével az földet meg-indetani, és az Christusnak látható képben abrázatban maga személlye szerént meg-jelenni, maga személlye szerént a' törvényt ki-adni igy szollani maga személlyében: En vagyok az te Urad Istened. Az elsőt tanéttya Sz. Pál Apostol, ezt a' maſikat a' kiről kerdés vagyon, sohol ha ról tudnám' sem Sz. Pál sem egyéb az egész Sz. Irásban nem tanittya, sőt soha tsak nem-is említi. Nem tudom tehát hogy mondhattya Medgyesi Uram olly bátorsággal azt hogy az Christus volt maga személlyében a' ki ott megjelent, et igy szollot: En vagyok a' te Urad Istened. Szent István azt tanéttya hogy az Angyal szollot Mosessel es a' több Sidokkal. nem mondgya penig tsak egy szoval-is hogy Christus szollot volna. Osz- 40.
tán kivántam volna azt-is hogy Medgyesi Uram az irástól jegyzette volna fel, mitsoda szolgalatot tettek ott az szent Angyalok, mit szollot az az Angyal Mosessel, a' ki vélle beszéllet az Sinai hegyen, ha ezt az Christus mondotta, En vagyok az te Urad Istened? Ha azokat ő kegyelme Irással bizonyetotta volna, könyebben el-hihetném a' mit állatni akar, de valamig ő kegyelme ezeket világos irással meg nem mutattya, en szent Istvannal, Sz. Pállal tartom az dolgot, azok nyomdokát követvén el-hiszem, hogy valamit ott olvasunk hogy szollot az Mosessel a' ki a' törvényt rendelte es ki-adta, azt mind az Angyal mondotta, a' kit Jehovahnak mond az Irás azért hogy az Jehovah személlyét viselte.

Feleet.

1. *Leg-utolszor mit felellyen Medgyesi Uram mind ezekre*] Azt még ez után fogja kegyelmed meg-latni.

2. *Olvasom az Sz. Pál levelében az meg-jegyzett hellyen hogy a'kor mikor az törvényt ki adták, az Christus szava rendetette-meg az földet &c.*] Ha az ő szava vólt a' mi az földet meg-rendetette; mellyik és mitsoda szava vólt? az trombita, kürt szót és a' menydörgést, &c. nem mondhatni, mert a' mint oda fel *Athanasius* mondá azokat az Angyalok szerzettek; hat mi szava vólt mond meg? *az Christus szava*, az az, az ő *Isteni hatalma és ereje*, ugymond. *Fel.* nem tagadgya azt senki, de ezeknek edgyike a' másikot ki nem veti: mind a'kettő vólt, ugymint az ő isteni erejevel és hatalmával edgyben-kötteteti szava. Láss oda fel mit mondgyon e'hez *Anselmus* az Negyedik Tzikk. való feleletben *num. 6.* De *Athanasiust* 'se feleytsük *in loc. Videsne, eundem fuisse, qui tunc loquebatur, & qui nunc nobis è cœlo profatur? Vox enim ejus, tunc temporis, qui tunc loquebatur, terram concussit.* az az, Latodé hogy ugyan azon vólt a' ki a'kor (az Törvény ki adásakor) szoll vala, és a' ki most nékünk, az Egékből beszéll. Mert az ő szava a' kor mikor a' Törvény ki adattatnék az földet meg-rendétette. Holot láttyuk, hogy *Athanasius* nem tsak hatalmat ért az szónn, hanem ugyan szollo szótt jélent. Hiyaban ütöd véted Uram mert e' nékül-is ez a' szolló szemely nylván *Jehovah*nak mondgya magát, mely név-felől sok erős bizonyságokból meg-hallottad, hogy soha Istenen kivől senkinek nem tulaydonéttatik.

sup. Resp. ad sep. capitulum n. 3.

3. *Nem tudom tehát hogy mondhattya Medgyesi Uram, hogy*

hogy az Christus maga személlyében vólt a' ki ott meg jelent es igy szóllot &c.] Tudgyad már..

4. *Sz. István azt tanéttya hogy az Angyal szóllot Mósessel*]s-ez Angyal vólt az Isten Fia, oka ez, mert mind edgy vólt ez azzal a' ki az népet *Ægyptus*ból ki hozta, a'mint maga az az Angyal mondgya: *En vagyok*, ugymond, *a' Jehovah a' te Istened, ki ki hoztalak tegedet Ægyptus földéből.* A' penig az Angyal nyilvánsággal az Isten Fia vólt a' mint bőségessen meg-bizónyettatott *sup. l. 3. part. 1. sect. 2.* § *1. 2. 3. 4. 5. 6.* Lass erről többet az hetedik Tzikkelyre való feleletben *n. 3.* mert meg vólt már erre a' valász, tekents-meg, az után, az második *num. 2*-is.

5. *Osztán kivantam volna azt-is hogy Medgyesi Uram az Irásbol jegyzette volna fel* &c.] Ha kivantad, bővön meg olvasshadd mind-edgyiket másikát az elebb emlétett hellyen, egészszen az harmadik szám alat, holot nem tsak *discursus*omat láthatod az dolgok felől: hanem az Sz. Irás nyilván való bizonságit, az *Patere*k iteletet, és nemely tudós *Jesuita* értelme-is.

6. *Valamig ő kegyelme azokat világos irásbol meg nem mutattya, en Szent Istvannal Sz. Pallal tartom* &c.] Tavul estél bizony ezektől; olvásd meg tsak az emlétett hellyeken az irásokat s-meg-latod.

A M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

MASODIK SECTIO.

*P. Vasarhellyi*nek az Vezér Angyal felől-való egyenetlen velekedesinek meg egyengeteseről.

✠

41. MASODIK RESZE. Az Vezér Angyalrol ki az Sidók tabora előt járt. Első Tzikkely. Miben forogjon az kérdes sarka. *Az Israël nepének mikor Ægyptus földeből ki-indult, leg-főképpen három rendbéli vezeritt kalauzzit olvasom, leg főbb &c. maga volt az Ur Isten Deut. 32. 12. &c. Masodik volt az Angyal Exod. 23. v. 20, 21. &c. Harmadik Moses Propeta Exod. 32. 2. &c. Immár itt azt hiszem Medgyesi Uram is megengedi azt hogy az Isten lőtt légyen leg-főbb ki hozója es vezére az ő nepének. Az Moyses felől' sem volt semmi kerdéj únk, tsak szintén árról vagyon egyenetlenség, a' második rendbéli vezerről, kit az Irás An-*

Exod. 23. 20. Exod. 14. 19. *gyalnak mond mikor igy szoll:* Imé en el botsátom azén Angyalomat, a' ki előtted járjon őrizzen teged utadban &c. *Es ismét:* Fel-kelvén az

42. Istennek Angyala ki az Israël nepének tabora előt jár vala &c. *Ezek felől azt kezdé mondani Medgyesi Uram hogy nem voltak tulaydonsággal való Angyalok, hanem maga volt az Isten Fia &c. En penig azt mondom hogy az ki az Israël fiait felyhő és tűz képében vezérlette, teremptett Angyal vólt &c. szintén ugymint a' ki Jacobbal küzdőt. Itt Medgyesi Uram felele azt hogy immár az Paulinianusokhoz, az az Colosvari Sz. Haromság tagadó Atyafiakhoz partolok. Tagadám én hogy azzal hozzájok partolné, de Medgyesi Uram azon iteletben marada: Továbbá a' mit én akkor mondottam vala, és a' mit olly nagy almelkodással halla Medgyesi Uram azon dologot tsak hamar az Apostolok holta után tanétotta Sz. Dionysius Areopagita &c. kiről Sz. Lukats is emlekezik &c. mikor azt mondgya hogy effele jelenések az régi Atyaknak az Angyalok által lőttenek. Tanéttya Sz. Agoston Doctor, Sz. Gergely Doctor, Justinus Martyr, ki Sz. Dieneseu kivől, mind*

Paulinianus az az Colosvarj Szent Haromság tagadó Atyafi, P Vasárhellyinel.

Sz

Sz. Agoston s mind Sz. Hieronymus Doctornál régiebb volt. Tanét-
tyák Barrhadius, Cornelius, Valentia, Franciscus Amicus, és többek
közönségessen az mostani Doctorok közzől. Es az én itéletem szerént
igen igen mé tan tanéttyák, mert az Irásban tanulták. Olvassa-meg
a' ki akarja Moyses irását, maga meg mondgya, ki lött légyen az az
Angyal a' ki a' népet &c. oszlop képében vezerlette Exod. 14. 19. &c.
Ioloit látod Keresztyén Olvasó, hogy maga Moyses Propheta, a' kit
Medgyesi Urammal mind ketten meg-biralhatunk, nékem itéli a'
pert &c. és háta megé hagyván az Urnak taborát (az Angyal) az
Pharaho Király és az Sidó nép tzkora közzé állot, hogy az Isten nepét,
az Pharaho Király dühös nepetől oltalmazná. Jollehet penig hogy ezt 43.
az Angyalt neha Jehovanak is mondgya az Irás, de olly értelemmel,
a' minémű értelemmel az az Angyal a' ki Moyseſnek az tövis bokor-
ban tűz láng képeben meg-jelenék, az után edgy kevés vártatva Je-
hovanak mondgya magát &c. Osztán el-hiheti Medgyesi Uram hogy
ha az Angyal volt a' ki Moyseſſel az Sinai hegyen beszéllet, a' ki a'
törvenyt nagy majestással Istenhez illendő ditsőséggel ki adta, a' mi-
képpen tanettya az Irás hogy Angyal vólt nem maga az Isten Fia; sok-
kal inkább Angyal lehetet, nem maga az Isten Fia, a' ki felyhő es tűz
oszlop képeben vezette az Israël népét. Mellyekből azt-is eszében-ve-
heti Medgyesi Uram hogy méltatlanúl monda ő kegyelme az asztál
felet, hogy én a' mostani Sz. Haromság tagadó atyafiakhoz partoltam,
es mostan-is meltatlanul irta hogy azokhoz deficialtam. Azt mondot-
tam es azt mondom mostan-is, a' mit a' Prophéta világoßan tanét, a' mit
a Sz. Agoston Sz. Hieronymus es több mind régi s-mind mostani Iras ma-
gyarázó Doctorok, az Irás nyomdokit követvén tanétanak, azok pe-
nig soha bizony az Paulinianusohoz nem partoltanak. Nem mindgyárt
deficialunk az Paulinianusokhoz, mihelyt valamely Irás magyarazat-
ban azokkal edgyet értünk. Medgyesi Uramekkal nem értünk. Sok
dologban ő kegyelmek edgyet értenek az Paulinianusokkal az Irás ma-
gyarázatiyában, ugymint az Sacramentumok számában, az Ur Va-
csoraja osztogatásában, az Szentek segetségül hivásában, az Purgato-
rium felől-való vélekedésben, az képek tartásában tiszteletiben; de
megyan nem vennék ő kegyelmek jó neven, ha ki ő kegyelmeket azzal

karhoztatna, hogy az Paulinianusokhoz deficialtak. A' mit igaz okbol kivánhatunk hogy más nekünk ne tselekedgyék, mi'se tselekedgyünk masokkal.

Felelet.

1. ✠ *Második Része* &c.] Látom már hogy méré-szebbé lőtt ez Második Részében Kőnyvenek az *Pater*; meg e' kedig a' keresztet tsak begyiben tartotta, hogy első tekéntettel-is meg ne ütköznenk irásában, de ihol itt immár bé toszsza az *x*-et. A' mi az dolgot illeti, ha az keresztnek valami valoságos őrdőg- üző ereje lehetne, nem ok nélkül kereszteszte volna meg kőnyvét az *Pater*, mert felő igen hogy az boszszu-állo őrdőgtul illy káromkodasiért meg ne rutettatnék irása. De hivaban, nem lehet foganatos ott annak kereszti (ha őve volna-is) a' kinek tisztessége és betsülleti ellen való igyekézetnél egyéb nem olvastathatik semmi.

2. *Az Israel népének mikor Ægyptus földeből ki indult, leg-fő képpen harom rendbeli vezerit olvasom* &c.] Ezt az oszlást a' *Pater Enyedi Györgytül* (a' minemű émberekkél ő kegyelme őszve tzimboralt) vőtte [r] ott talallya a' ki meg akarja olvasni. De nem jó sem̃ire *divisio*ja mert a' részek nem külőmbőztetnek meg valossaggal edgymastul, benne. τοῖς ἀντικειμένοις χρὴ διαιρεῖν azt tanettya *Aristoteles*, [s] az jó oszlatás és meg külőmbőztetés felől. az az: *edgy-más-ellenében vettetett* részeken *kell oszlatni*. Itt penig nem tsak nem edgymás ellenébē vettetek az *Enyedi* és a' *Pater* oszlatasokban a' részek, de tsak nem-is külőmbek, az két első tudnia-illik, főképpen a' mint az peldát bé hozza *ex Exod. 23. 20. 21.* Holot az Isten a' ki fő vezér vala abban az Kalauzságban, s-az Angyal mindi

r Exod. 3. 6. Sed quàm futilis &c.

s Aristoteles de Part. animal. l. 1. c. 3. circa med,

edgy

dgy á' mint bővön meg-bizonyettatott. *sup. l.b. 1 part. 1. ct. 2. §. 7. 8. 9. 11.*

3. *Ezek felől azt kezdé mondani Medgyesi Uram hogy nem voltak tulaydonsag gal-való Angyalok* &c.] Mi felől *Pater* Vram? ez *locus*ok *felől* ugymond *Exod. 23. 29. 21. & c. 14. 19.* el. Là hog el felejtette kegyelmed: az utolsó *locust* senki ott nem-is *citál*ta, még emlekezeti 'sem volt annak. Az elsőt-is nem akkor emlétettem, hanem minekutánna kegyelmed már tagadta volna, az Ki-hozó Angyalt (a'ki az tsipkebokorban meg-jelent volt) teremptetlen Angyalnak leñi, én penig ellenben állattam volna: az én allatasomnak kegyelmed ellen meg-bizonyetására, hoztam volt el-kesőre elő azt az első *locust*: Oszután ugyan nem-is szollottam én ugy; *nem voltak* ugymond, *tulaydonsag gal való Angyalok*. Kegyelmed *terminus*a az, én soha vélle nem eltem, teremptett és teremptetllen Angyalt (nem Angyalokat mert ugy 'sem szoltam) emlegettem.

4. *Itt Medgyesi Uram azt felelé, hogy immár az Paulinianusokhoz pártolok: tagadám, de Medgyesi Uram azon itéletben marada*] Itt-is meg-vetkezet az szegeny *P. Vasarhelyi* Vram mert régen tudtara adtam volt már én ő kegyelmének ez hirt, még mikor a' kűzdő Férfi felől viszszáson kezde beszélleni. Hogy penig azt mondgya ő kegyelme hogy tagadta legyen az nevet; ugy vagyon az; és hogy én azon iteletben maradtam, az-is igaz; s még ma-is abban vagyok.

5. *Továbbá a' mit en akkor mondottam vala, tanették Sz. Dienes a' mint oda fel-jelentém &c. Sz. Agoston &c. Sz. Hieronymus, Sz. Gergely, Sz. Justinus Martyr* &c.] Szegeny Die-

Dienes, valamit mivelhettel vólta *Pater*nek hogy eñyire nem feleythet. Meg-hallotuk már ezt az éneket *Justinus Martyron* kivől, uyat kezdgy. Továbbá, hiszem nem-is ez dologra hozta vólt kegyelmed bé ezeknek edgyikét-is oda fel; vagy mind herbetz kegyelmednél. Ott sem *allegál*tad mit mondnak, itt 'sem: azért szintén ollyan ez mint mikor a' Vaydat a' *Mi Atyank*ra fogjak, s-más tziganyra igazét: ha tekented penig az 'sem tudgya. Lásd oda fel *az második és negyedik tzikkelyre-való feleleteket*. Vagyon más meg-jegyzesre való dolog-is még itt. Azt mondgya a' *Pater* hogy *az mostani Doctorok közzül Barrhadiusnál, Corneliusnál, Valentianál és Franciscus Amicusnál többeken-is tanéttyak ezen dolgot*. Az elől penig Tzikkely 4. azt mustorallya vala ő kegyelme, hogy az ő Doctorok kőzönségessen tanéttyak ezt. Tagadtam én hogy kőzönségessen tanétanák, *n. 2.* meg-is bizonyetottam példákbol a' mit mondottam. Ihol már maga-is nem szegyenlvén az szó mondotságot (mellyet jól tselekzik) rá tér s-még vallya hogy nem mind hanem tsak kőzzöllők azoknak. Azt kerdeném őrömest ő kegyelmetől, hogy hogy nemellyek kőzzöllők s-meg-is kőzönségessen, tanéttyák? A' mi *Justinus Martyrt* illéti; hól tanéttya ő a' kegyelmed ertelmét, mellyik könyvében, *paginán* &c.? hogy meg nem jegyzette kegyelmed? ez-é a' *Pater*ekkel való bizonyetasok az Monostori *Jesuita*knak? Igy akarki bizonyethat mind añyi *Pater*ekbol, valamenyit nevezni tud. Ha nem kaphatta kegyelmged könyvét *Justinus*nak, hogy nem kérte meg a' több *Jesuitakat*. Tsak *Lorinus*, *Pererius* (a' kikből kegyelmed ezt az tevelygest ki-irta) ismét *à Lapide Jesuita*k-is mag-tanethattak

hattak volna kegyelmedet mit ertett légyen *Justinus* e' dologrol; ki nem hogy kegjelmeddel ertene, de inkabb egeszszen tagadgya ezt a' kegyelmed képebelis vallasat. Lásd az ő mondasát oda fel, *lib. 3. part. 1. sect. 3* §. *2. n. 1. 2. 3.* Az emlétett *Jesuitákat* penig *eod. lib & sect.* §. *23. num. 5. 6. 7.* Magá ellen hozott fegyvere ez-is kegyelmednek.

6. *Olvassa-meg a' ki akarja Moyses irását, és maga meg-magyarazza ki lőtt légyen &c. Exod. 14. 19.* Fel kelvén az Istennek Angyala &c. *Holot látod kereszt tyén Olvaso hogy Moyses Propheta &c. nekem iteli a' pert*] Olvassa-meg igen-is, és bár kegyelmed-is figyelmetesben meg-olvasta volna. Azt mondgya *Moses* igaz, hogy *az Istennek Angyala a' ki az Israel tabora elől jar vala* &c. De hól mondgya hogy kőz az az teremptett Angyal lőtt volna az? Hogy nem olvastad tovabb az *versèket*, *meg*-lattad volna *v. 24.* mitsoda Angyalt ertett itt *Moses*, ollyat tudnya-illik a' ki edgyszer s-mind *Jehovah* vala; mert ugy nevezi ott ez kőd és tűz oszlop által vezerlő Angyalt: *Lón penig* ugymond, *haynalkor, mikor az* Jehovah *nézdegelne &c. az tűz és kőd oszlopban* &c. Ezen kivűl-is penig hiszem még első emlétesben-is meg-irta vala *Moses Ezod. 23. 21.* hogy *az Jehovah jár vala ő előttők nappal az kőd oszlopban, eyel tűzben* &c. Hogy penig Angyalnak-is mondgya ezt; jelenteni akarja hogy nem az Atya lőtt légyen ez a' vezér, hanem annak kővete, el-küldőttye (mert annyit tészen az Angyal) az ő Sz. Fia. Még-is kegyelmednek iteli *Moses* a' pert: iteli ugyan de nem kegyelmednek hanem kegyelmedtűl: el-vesztette kegyelmed azt még akkor mikor elsőben ez tévelygesre szaját tátotta. Lass tőbbet ezekről *sup. lib. 3. part, 1. sect. 2.* §. *7. num. 8. 9.* De mit igazét-

zétlak Kereſztyén Olvaſo imide amoda, holot az ellenkező maga vallya, mindgyárt az emlétett iráſa után, hogy maga 'ſem tagadhattya, *mert ez Angyalt az Irás Jehovának-is hiya.* mit kivánhatz ennél egyebet.

7. *Oſztán el hiheti Medgyeſi Uram, hogyha az Angyal volt a' ki &c. a' tőrvényt nagy Iſtenhez illendő ditsőſſeggel ki adta, a' miképpen tanéttya az Irás hogy Angyal volt, nem maga az Iſten Fia, ſokkal inkabb Angyal lehetet &c. a' ki felyhő &c. Oſzlop képében vezette az Iſrael népet*] Sok dolog ez eddgyſzer. El hiſzem edes *Vaſarheilyi* Vram joſzivel, ha tudnia-illik az, az tőrvényt Iſtenhez illendő ditsőſſeg-
Act. 7. 38. gel-ki adó Angyal, a' kit Sz. Iſtván bé-hoz, teremptett Angyal vólt. De nagy a' *conditio*; azt bizony ennékē ſoha az Sz. Irás el nem engedi hinnem. Hogy-is kőtnéd én reám ez ketelen hitet, holot még *Jeſuita* tarſaid kozzűl-is nem hiſzik mindenek el. Láſd az *hetedik tzikkelyre való feleletet num. 7.* Ll. untam már ſzámtalan ſok τοῦτο λέγω τοῦτο dat. Elég gyengén tamógathattya kegyelmed magat *conſequéntia*kkal. A' hól azt mődgya kégyelmed, hogy az az kegyelmed teremptett Angyala, *Iſtenhez illendő nagy majeſtaſſal és ditsőſſeggel adta ki a' tőrvényt*; nem egyebb temerdeki nagy maga gondolatlanſágnal. Nem láttya-é kegyelmed hogy edgyik ſzava itt a' máſikat nyl-ván artzul tsapja: hiſzem Iſtenhez illendő nagy ditsőſſeggel viſelni magát, ſ-tulaydon magának az Iſtennek lenni, mind edgy; teremptett Angyalnak lenni penig nagyubb ellenkezés hogy nem mint az vizé és tűzé.
Eſai. 42. 8. Mert maga mondgya ő Sz. Felſége [t] nagy tudomány tetellel, hogy *az ő ditsőéget máſnak nem adgya* Fellyeb nyiſſa kegyelmed maſzſzor a' ſzemét. Azt-is hól vőtte ke-

kegyelmed *hogy az Irás azt tanétana, hogy Angyal vólt az, nem maga az Isten Fia:* Hol tanéttya ez utolsót az Irás; mutassa-meg kegyelmed, mert külömben az a' neve lesz kegyelmednek mellyet oda fel edgy Uram be-sugot-vólt. Ne fogja kegyelmed az Irásra, a' mit az nem tanét, mert nem-igazát Sz. Lélekpalastyaval lappagatni, rettenetes nagy bün: el-is nem hitetheti kegyelmed senkivel, mivel hala Istennek nem szük a' *Biblia*, és sokan-is olvasják.

sup. lib. 3. part 2. sect. 1. in resp. ad capit. 8. num. 8.

8. *Melyekből azt-is eszében-veheti Medgyesi Uram hogy meltatlanul mondá az asztalfelet, hogy én az mostani Szent Haromság tagado Atyafiakhoz partoltam &c.*] Tekentsemeg kegyelmed az Első Könyvnek Második Részet *Sect. 1.* egeszszen, meg-lathattya ott mind kegyelmed s-mind az jó itéletü Olvaso ha azt kegyelmedre bővön reá nem raktam. Hogy azt irja kegyelmed ezén *periodus*-ban *hogy mi az mai Samosatenianusokkal edgyet értünk az Purgatorium felől való vélekedésben*, azzal kegyelmed mi raytunk törvénytelenséget tészen, talám még az *Unitarius* Atyafiákan-is. Mert minékünk semmi velekedesünk az *Purgatorium* felől nintsen, holot edgyatallyaban nem hiszszük mi, hogy légyen a' féle Pápa, és az ő utanna lázadot Papás Papok, Batatok, Jesuitak &c. hasok hiszlalására ételzények töltésére &c. gondolt helly ez elet után, *fabula* a' tsak. Az osztozzék rayta a' ki hiszi: mi előttünk *Non-ens* sok semmi az ollyan ravaszon gondolt hivság: *Non entis autem nullæ affectiones &c.*

Masodik Tzikkely. Mitsoda okokkal állatta Medgyesi Uram hogy az Isten Fia vólt, a' ki a' felyhő és tüz oszlop képében vezérlette az Isten népét, és a' kit

44. Isten vezéről adot volt az Israël fiainak? *Leg első argumentuma Medgyesi Uramnak illyen lőn:* Az az Angyal a' kit az Sidók az pusztában meg késertének; az az Angyal vólt a' ki őket Ægyptus-
1.Coro.10.9 bol ki-hozta. De az, az Christus volt azt mondgya Sz. Pál. Azért a' ki-hozó Angyal az Christus vólt: *Ebben az Syllogismusban az terminusok in primâ figurâ nem szintén jó modgyával vannak hellyheztetve, hogy az argumentumnak ereje világosban meg-tessék, rendellyük igy megtartván az Medgyesi Uram terminusit es szavait. A' mely Angyalt az Sidók az pusztaban meg-késértettek, a' volt a' ki őket Ægyptusbol ki hozta. De Christus Urunk volt az az Angyal. Azert Christus U-*
45. *runk volt a' ki az Sidókat Æpyptusbol ki-hozta.* Felelet. *Tagadám az argumentum első reszét akkor, es mostan-is tagadom, mert a' kit az Sidók meg-késertettek nem volt Angyal hanem teremptő Ur, nem-is irja Moyses hogy ott Angyalt késértettenek volna meg az Sidók,*
Num.21.5. *hanem azt irja* hogy szolla az nép az Ur ellen es Moyses ellen, *Holot a' mint látod tsák emlekezet' sints valamely Angyalról, hanem az Urrul es Moysesről &c. Nem volt azert az Angyal a' kit ott az Sidók az Pusztaban meg-kesértettek, hanem az Ur volt, es ha Sz. Pálnak hiszünk, az az Ur az Istennek Fia volt &c. Mikor azért Medgyesi Uram azt mondgya hogy a' mely Angyalt az Sidók az Pusztaban meg-késértettek, az az Angyal volt a' ki őket Ægyptusbol, ki hozta, ollyat mond a' kiről kerdés vagyon es a' kit nehezen bizonyet-meg, ott bizony ő kegyelme meg nem bizonyétá, jollehet a' majórt illyen ar-*
46. *gumentummal akará ő kegyelme tamogatni.* A' mely Angyal felől az Isten mondotta; midőn az Israêlták melle vezeről es Canahan földeben be-vivőjül adgya, meg lassák hogy meg ne kesertsék azt; az az Angyal volt a' kit meg-keserétettének az Sidók (mert meg-keseréteni s-meg-késerteni ez igyben mind edgy vala.) De az az Angyal a' ki felől az Isten, azt mondotta &c. az az *Ægyptus*bol ki hozó vezér Angyal vólt azt mondgya Moses. Azert az *Ægyptus*bol ki hozó Angyal az volt a' kit meg
47. késertettenek. Felelet. *Leg-elsőben azt mondom, hogy ehez a' bizonysághoz maga Medgyesi Uram' sem sokat bizik, mert valtoztattya az terminusokat, mellyet az Syllogismusnak regulai meg nem engednek. Az argumentum első reszében azt mondgya hogy meg-keserétették,*

az

az conclusióban penig &c. meg kesertették. Nallunk penig nagy kü-
lömbség vagyon az meg késertés közöt es a' meg-keserétés közöt. La-
tom mivel tamogattya gyarló bizonysagát Medgyesi Uram tudniaillik
hogy meg-kesereteni es meg-keserteni ez ügyben mind edgy, de talám
maga 'sem hiszi Medgyesi Uram mert ha mind edgynek itelte volna
lenni, edgyiket az másikkal me-nem tserélte volna, mindenik reszében 48.
bizonysaganak, vagy késértessel vagy keserétessel elt volna. Masodszor
azt 'sem olvasom hogy a' Sidók azt az Angyalt meg-keserétették volna,
avagy a' mint Karolyi fordettya bosz szuval illették volna, a' ki felöl parã-
tsolta volt az Isten hogy meg-ne keseretsék avagy bosz szuval ne illessék. Num. 21. 5.
El hittem hogy nem tsak magát az Istent, es az Isten Fiat az Christust,
de még azt-is az Angyalt meg-keserétettek &c. mikor az Ur ellen es
Moyses ellen morgolodot az nép, mondván hogy miért hozta ki öket
Ægyptus földeböl, de arról emlekezetet 'sem tött Moyses Propheta,
nem tudom hát hól vötte Medgyesi Uram hogy Moses mondgya, hogy Exod. 23.
a' mely Angyalt meg-tiltot volt Isten hogy meg ne keseretsék azt kese- 20. 21.
retették avagy késértették meg holot Moyses az fel jegyzett hellyen,
tsak azt irja, hogy az Sidó nép szollot az Ur ellen es Moyses ellen, azt
az Urat penig nem Angyalnak mondgya Sz. Pal hanem Christusnak.
Azért immár az Medgyesi Uram argumentumára in formâ igy fele- 49.
lek: Ha azt akarja a' major propositioban Medgyesi Uram allatni hogy
az melly Angyal felöl mondotta volt az Isten Exod. 23. &c. hogy az
Sidók meg ne keserettsék &c, azt késértették-meg Num. 21. 5. &c.
hát ismét tagadom es igen felette tagadom. Mert Moyses azt mondgya
hogy az Ur ellen es Moses ellen morgolodtak. Sz. Pal Apostol penig azt
mondgya hogy Christust késertettek-meg nem az Angyalt, es masut
'sem olvasom &c. Azert azt hiszem hogy ezzel az ratioval Medgyesi
Uram most meg-elegedhetik, és abbol eszében veheti miért tagadtam,
&c. Mikor pedig valamely propositiot ki-vetnek az Syllogismusbol, M.
U. tudhattya hogy az conclusionak semmi ereje nem lehet. Ha valamit
szollot kezünk alá az mi vallasunkon való Ur, a' hoz az edes Medgyesi
Uram ne tamaszkodgyék, mert a' sokkal inkabb esmér az Tesseni
puskakhoz, es az vadak kergetésehez, hogy 'sem mint az Aristoteles
Dialecticájahoz avagy az disputatorok törvényehez. Ezek utan igy

ir Medgyesi Uram: Azt monda Pater Uram hogy nintsen ez ott Exodi 23. 20. 21. meg ne keserétsed őtet. De hogy rejá kereſék az textuſban meg-láta hogy ott vagyon. *Eddig Medgyesi Uram. Erre az felelet rövid, ha mondottam hogy az szó nints az textusban, igen jól mondottam, most-is azt mondom.* Irja Medgyesi Uram hogy reám kereſték es ott találták. *De én nem emlékezem arra; nem-is lehetem hogy ott találták, mert ha a' Vulgata Verſio volt, abban így olvaſom* Ne contemnendum putes &c. *Tremellius* ne exacerbes eum. *Azonképpen Pagninus, Emanuel Saa in Annotat. Joannes Mariana,* ne rebelles ira eum. *Karoly* &c. meg ne boſzſzontsad őtet. *Ezek közzül penig az Deák ſzókkizzül tsak egyik ſem téſzi azt hogy meg ne keserétsed. En azt itelem hogy itt-is meg-tsalatik Medgyesi Uram.*

40.

Felelet.

1. *Mitsoda okkal állatta Medgyesi Uram hogy az Iſten Fia volt az a' ki felyhő &c. oſzlop képében vezérlette az Iſrael nepet*] Nem így *concipialtuk* vólt az *controverſia*nak *ſtatusát*, hanem e'képpen a' mint az én *Syllogiſmus*omnak *concluſioja*-is meg mutattya, annak felette az elſő Iráſinkban-is meg-vagyon: *Ha az az Angyal a' ki az Iſrael nepet Ægyptusból ki-hozta teremptett Angyal volté vagy penig teremtő?* En teremtőnek mondtam, ſmeg is bizonyetottam az *argumentum*mal mellyet mindgyárt bé hoz a' *Pater.*

ſup. p. 58.

2. *Leg-elſő argumentuma Medgyesi Uramnak illyen lőn:* Az az Angyal a' kit az Sidók az puſztaban &c. *Ebben az Syllogiſmuſban, az terminuſok, az primâ figurâban nem ſzintén jó modgyával vannak helyheztetve*] Ha nem-is *in primâ figurâ* vagyon *Pater* Vram ez az *Syllogiſmus*; avagy talám a' *Jeſuitá*knál, a' kiknél naponként mindenek uyolton ujolnak meg-fordúlt az *Ariſtoteles Dialectica*ja-*is*; a'mi ebbe utolſó azt a' *Jeſuita*k elől; iſmét az elſőt, utol fordétván.

En-

Ennekem ugy vólt hiremel hogy *in tertiâ figurâ formál-*
tam én az én *argumentum*omat, melyben az kerdésnek,
állatásnak oka, mind két *præmissa*kban *loco subjecti* vagyō.
Ez az *probanda propositio:* Az ki-hozó Angyal az *Christus*
vólt; az medius terminus avagy az oka, mért edgy volt
az az Angyal a' val a' kit az Sidók az pusztában *Num. 21.*
meg-késerténck, ki az *Christus* vólt *3.Cor.10.9.* Az *conclu-*
sioban vagyon valami kis valtozas, igy kellet volna az
regula szerént *(Necesse est totum & integrum minoris prædi-*
catum in conclusionem inferri, & subjecti loco poni) helyhez-
tetni: *azért az Christus volt a' ki hozó Angyal*, az utolsót
tudnia-illik elōl és az elsōt utōl. De ez nem vétek mert
nagyan semi egyéb az *conclusio*ban nem jó, hanem tsak a'
minek jōyni kellet, az edgy szók rendinek valtozásán,
kivōl mely senkit nem *offend*álhat, a' mint hogy a' *Patert*
sem: mivel én nallam itt *reciprocantur* Isten Fia, s-ki ho-
zó Angyal, edgyik is a' máſiknál az értelemre nézve ez
ügyben nem terjéd killyebb, akar mellyiket mondgyad
xlōl, nékem mind edgy.

3. *Hogy az argumentumnak ereje világosban meg-tessék*
rendellyük igy] Ki látta azt hogy az ellenkezō rendelné
az elléne való tsapasokat, ugy a' mint magát inkább
meg sertethetné: rendelné ugy hogy minden éli ki
menne szablyajának. Ha én *in primâ figurâ* akartam vól-
na, abban *form*álhattam volna *argumentum*omat.

4. Felelet. *Tagadom az argumentum elsō részét* &c.] Ba-
torságos felelet az *negatur*, és soha tiz tudós annyit
nem *argument*alhat az menyire az leg-tudatlanb-is
*tagadom*mal mind eleget nem felelhet. *Tagadom* ugy-
mond: miért ha jó vagy? *mert a' kit az Sidókmeg-késer-*

ſertettek nem volt egyem Angyal hanem az teremptő Ur] Felelet. *Angelus non eſt nomen naturæ, ſed officii*; az Angyal ugymondnak az *Pater*ek *part. 1. lib. 3. ſect. 3.* nem terméſzetnek hanem tiſztnek neve; honnan az ki terméſzetiben nem Angyal, az az nem azok az ſzolgáló Lelkek felé-is, tiſztire nézve Angyalnak mődathatik, mint az Edgyházi Tanétok az kővetſégért melyben jarnak, *Apoc. 1. 20.* Ez okbol az Iſten Fia-is az Iráſban gyakor hellyen Angyalnak az az Kővetnek neveztetik, a' mint az meg-magyarázott ſok *Locus*ok meg-mutattyak; és az régi tudós *Pater*ek-is többire mindnyajan meg-edgyeznek ebben: Minekokaért igen gyarlónak kell az *Pater diſparatio*janak lenni: *az teremptő Ur vólt azért nem Angyal* ugymond. Meg lehet mind kettő az ſzerént a' mint meg magyaráztam. Hogy *Moſes az meg-kéſertetett ſzemélyt Num. 21. v. 5. Urnak nem Angyalnak mondgya*; mit akar abbol a' *Pater* ki hozni? Hiſzem tsak az a' kérdés az *major propoſitio* ſzerént, ha az az ſzemély, akar mint nevezteſſék ott, a' kit az Sidók az puſztában meg-kéſértettenek *Num. 21.* &c, az az Angyal vólt-é a' ki *Egyptus*bol ki-hozta őket, ſ. Sz. Pal *Chriſtus*nak mond lenni. Mit faráſztya hát ő kegyelme ſzükſég kivől magát azo, ha Angyal vólt-é az vagy nem. Ha én Angyalnak mődtam az *Syllogiſmus*ban mit bannya ő kegyelme; mert ha Sz. Pálnak hiſzünk (igy ſzoll ő maga) az *Chriſtus* vólt ez:
Malach. 3, 1. az *Chriſtus* penig frigynek Angyala maga vallya ezt-is a' *Pater* az *Summa*ban *num. 68.* Es igy magánal-is Angyal ez az Ur (*Chriſtus*) az *Malachias* ertelme ſzerént. Ellen mondás volna ez annak a' kinek nem kopaſz volna az agya. Tsak az azért immár hátra hogy azt laſſuk meg

ha

ha ugyan azon edgy Angyal, avagy (ha *Pater* ugy szereti inkabb) személy vólt-é ez az *Ur Num. 11*, és ez ki hozó *Angyal?* Én mint hogy akkor-is meg-kivaná az *Pater* az *probát* tõllem, *syllogisticè* igy bizonyétam meg: *Az mely Angyal felõl az Isten mondotta &c.* Lassuk mint õldõzza *Vasarhellyi* Vram ez kõteſt.

5. *Leg elsõben azt mondom hogy ehez az bizonysághoz maga Medgyesi Uram'sem sokat bizik, mert valoztattya az terminusokat &c. Az argumentum elsõ reszében azt mondgya hogy meg-keserétették, az concluſióban penig meg-késértették*] Ehez az én *argumentum*omhoz mit felelt légyen a' *Pater* az Asztal felet, azt tsak el nyeli õ kegyelme. Talám elfeleytette: ám én ottan eszében-juttatom, a' mint oda fel-is *pag. 19.* fel-vagyon jegyezve. Edgy *negatur*ral *tagadom*val oldá-meg mint az elsõt-is, de nem mondá meg, *an major vel minor?* Mellyet edgy vallásan levõ Nagy Vr halván, azt monda néki: *Pater, non ſufficit negáre; quæ negationis ratio?* az az, *Pater*, nem elég tagádni, mi okon tagadod, ad okát? A' mi engem néz, én azért emlétettem vólt ez *locust Exod. 23. v. 20. 21.* melyből az *argumentum*at *formá*lam; mivel nyilván olvasom abban hogy az Atya Isten arra az Angyalra bizván, felsõ meltoság szerént az vezérséget, s ez méltosággal-is iyesztvén õket az szó-fogadatlanságtól, *mivel*, ugy mond, *az en nevẽ õ benne:* e' felõl mondgya vala hogy meg-ne keseretsek azt, ellene partot ne üssenek, az az szó-fogadatlanságokkal magokra fel ne ingerellyék. Holot, az Ur nẽ tsak inti õket, hanem allattomban meg-is jövendõlli nékik következẽdõ partolkodásokat, és azért-való meg-bũntettetéseket, miképpen bé-is tellyesedet *Num. 11. & 14. & 15. & 16.*

vid. ſup. l. 1. p. 1 ſect. 2. parag.

& 26. &c. Mivel azért illyenképpẽ ezt az Angyalt olvasó felsõ és isteni meltosággal rendeltetnek az nép vezérlesére, s-e' felõl látom hogy jövendõltetik hogy fel-ingereltetnék és szo-fogadatlanságbéli part-ütessel a' nép ezt fogná meg-késerteni: igy hoztam szükségessen ki hogy az Ur, ki *Num. 21.* olly meg-atalkodtan fel ingerelteték (mellyet Sz. Pál *kísértésnek* mond *1. Cor. 10. 9.*) kiért tüzes kigyok mardosák halalra az partolkodokat; ez az a' vezér Angyal (*Exod. 23. 10.*) lõtt légyen, mert mindenek õszve-illenek. Immár penig vetelkedes kivõl vagyon. (én közöttem s-*Vasarhellyi Pater* közöt) hogy az (*Num. 21.*) az *Christus* vólt: annakokaért szükségesképpen következik vala hogy az Vezér Angyal önön maga a' *Christus* vala. Nem-is vólt akkor az *Paternek* ez ellen mit mondani, hanem az mint *sup. p. 19. in init.* fel vagyon jegyezve; tsak ezzel üte véte (hogy ne lattatatnek meg akadtnak lenni) hogy nintsen az ott, *meg ne keserétsed.* Az után hogy irásban kõlt *disputálásunk*, sok fõ töréše után talalkozot valami rosz réfre a' mellyen avagy tsak már utollyára szaladni akarna; de nem bizhattya magát, meg más felé üt, a' mint rendel feleletibe meg-ertyük. Hallyon edgyet *Pater* Vram *Rupertus*tul: [A] Ecce, ego mittam Angelum, qui præcedat te &c. *Non est hic ille Angelus, de quo Malachias:* Ecce, ego mittam Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. *Ille est namq; Joannes Baptista Propheta, & plus quàm Propheta; angelus, id est nuntius, -- -- -- atq; index jam præsentis hujus magni Angeli, de quo confestim idem Propheta subjungit:* Et statim veniet ad templum suum dominator, quem vos queritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis. *Propria hujus Angeli diffe-*

A Rupert. in Exod. l. 3. c. 38. de Ang. Ex. 23. 20. 21

differentia hîc posita est, dicente Deo, Et est nomen meum in illo. *Non dixit,* & nomen meum super illum, -- -- -- *sed,* est, *inquit,* nomen meum in illo, *id est, pro naturali divinitate eodem quo & ego, censetur nomine. Dicitur enim, & est, æquè ut ego Deus, Dominus omnipotens, invisibilis, increatus, immensus, æternus, & quicquid de Deo substantialiter prædicatur, ut hoc solùm de nomine interſit, quòd ego ad illum relative Pater, ille ad me relative Filius dicitur.* az az, *Imé én el-küldöm az Angyalt a' ki te elôtted járjon* &c. Nem az az Angyal az a' kiről *Malachias szoll: Imé én el-küldöm az én Angyalomat, és ut at készétend én elôttem,* mert az Kereſztelő Janos Propheta, sőt nagyubb Prophetanál, Angyal az az követe és mutatója ez itt való nagy Angyalnak, kiről mindgyárt ezeket irja az Propheta: *Es mindgyárást az ô templumahoz jô az Uralkodo a' kit ti kereſtek, és az frigynek Angyala a' kit kivántok.* Tulaydon külömbsége ez Angyalnak itt jelentetik, *az en nevem,* mond isten, *ô benne.* Nem azt mondgya ő rayta -- -- -- hanem *ô benne* ugymond, az az, az terméſzet-ſzerént-való Istenségert ugyan azon névél illettetik ő-is mellyel én. Mert ő-is mint ſzintén éniſtē, Ur, mindenható, láthatatlan, teremptetlen, meg-mérhetetlen, örökké-való, és mind az válami az Isten felől állat-ſzerént mondattathatik, ugy annyra hogy tsak az az név felől az külömbség, hogy én ő reá nézve Atyának, ő én rejám nézve Fiúnak mōdattatik. Eddig *Rupert.*

6. *Nem bizhatik maga-is Medgyesi Uram ehez az Syllogiſmuſhoz, mert valtoztattya az terminuſokat* &c.] Hogyhogy *Pater* Vram? akarom örömeſt kegyelmedtől érteni a' dolgot. Hol valoztatom kérlek az *terminus*okat, avagy nem *directiſſimè* azon ſzokkal jo é bé az *concluſio*ban az

negata major? Igy vagyon a' *Syllogismus* a' mint oda fel *pag. 19.* az *autographum*bol jó lelki-esméret szerént ki-jegyeztetett: *Az mely Angyal felől az Isten mondotta, hogy midőn az Israéliták mellé vezéről és Canahanban be-vivőjül adgya; meg-lassák kogy meg ne keseréttsek azt: az az Angyal vólt a' kit meg-késertettenék az Sidók* (mert meg-keseréte-
Exod. 23. 20. 21. teni s-meg-késérteni ez ügyben mind edgy vala). *De az az Angyal a' ki felől az Isten azt mondotta &c. az az Ægyptusbol ki hozó vezér Angyal vólt azt mondgya Moses. Azért az az Ægyptusbol ki-hozó vezér Angyal a' vólt a' kit meg-késertettenek.* No mond meg Vram hol vagyon itt az valtoztatás. Azon félek én hogy ugy fog itt kegyelmed az *Logicá*val-is járni, mint fellyebb az *Grammaticá*val az ἴσχυσεν felet. *lib. 3. part. 2. sect. 1. az harmadik tzikk. való feleletben n. 2.* Igazan mondom bánom hogy efféle martzonaságok felet kell időt tőltenem, s-kőnyvetskémet (mellyel annekül-is sietni nem győzők) őregbetten őregbétenem. Ha kegyelmed afféléket már el feleytet, hagjna beket neki, beszélne arról a' mit bizonnyal tudna. Ha azért ugyan abban kőlt a' dolog, hogy minek utánna *Grammaticá*bol gyermekeskedtünk; ám jatzodgyűk *Logicá*bol-is. E' vala az én *Propositio*m mellyet kegyelmed az első *argumentum*ban tagada. *Az az Angyal a' kit az Sidók az pusztában meg-késertének a' vólt a' ki őket Ægyptusbol ki-hozta* Melyben két *terminus*ok vannak: *subjectum* mely ez, *az Angyal* (avagy ha tsak igy mondod-is: *Személy*) *a' kit az pusztában meg-kesértettenek*; az *prædicatum* avagy *attributum* ez, *az Ægyptusból ki-hozó Angyal.* Immár ennékem ez kettőnek edgyben-kőtéset, (hogy ezek ugyan edgy Személy voltak) kellet meg-állatnom. Kerestē *medius*

*dius terminus*t *ex Exod. 23. 20. 21.* &c. mely ez *vezerlesre igert meg nem-késértetendő Angyal* &c. a' mint a' *locus*ban vagyon. Ez három *terminus*okbol tsináltã az bizonyétásra bé-hozott *syllogismus*t, méllyben sohult tőbb *constituens terminus*ok nintsenek, mert a' tőbb szok vagy az *subjectum*hoz, vagy az *prædicatum*hoz vagy az *medium*hoz valók. Hogy hogy változtaddogalom hát én az *terminus*okat? Mert hogy az meg-keserétest az tőbb a'hoz tartozó szokkal a' *locus*bol, mind a' *major*bán *minor*ban *loco subjecti* (a' mint a' *3a figura* kivannya) emlegetem; azzal azt az meg-késértésnek igejevel meg nem tserélem. Hól tserélem mutásd-meg? *medium*om az eñekem, az *prædicatum* és *subjectum* edgyben-kőtésére-való: az mely a' *regula* szerént nem-is jő bé az *Conclusio*ban, mely ha el tsereltem volna béjőyne. Hogy penig *in parenthesi* a' *major*ban oda irtam, *mert meg-keseréteni s-meg-keserteni ez ügyben mind edgy vvla*; tsak abbol nem kellet volna kegyelmednek *terminus* tserélgetést râm fogni, mert az nẽ része az *major propositio*nak, azért-is irtam két horgás *linea* kőziben; hanem oka annak ha kegyelmed az *major*nak okat kivánta volna. Ezt kegjelmed ha magátul eszében nem vehette, meg-kerdhetet volna valamely *Logica* tanuló Ifiat, s-el igazéthatta volna kegyelmedet benne. Avagy hogy más szégyent kegyelmeden ne tegyen, vald meg magad, (ez kissebb szégyen) hogy nem az *syllogismus*nak része az a' mit *parenthesis*ben irtam: *Látom*, ugymond, *mivel tamogattya gyarlo* (maga az *Analyticus* vólt gyarló) *bizonyságat Mcdgyesi Uram hogy tudnia-illik*, meg késerteni s-meg-kesereteni ez ügyben mind edgy] tamaszsza hát laddé az a' *major*nak, nem része.

7. *Az*

7. *Az első reszben azt mondgya hogy meg keserétették, az conclusioban penig hogy meg-kéſértettek*] Értem jól őreg Uram; ugyan ugy kellet lenni, mert az meg-keserétés *medius terminus*, ſ nem kellet a' *conclusio*ban hoznom. Ha penig azt a' *major*bol ki hadtam vólna, csak két *terminus*okkal *concludáltam* vólna: a' minemű *Dialecticát* kegyelmedtűl még nem tanulok. De ennekfelette nyiſſa fel kegyelmed a' ſzemét; mert ott vagyon az kéſértes-is *in majore*. Igy igen jól vagon az *Syllogiſmus*nak *formája*: nem én ſzedűltem-meg hanem a' mint az *Pater* ſok térovazaſa mutattya, ő kegyelmének higult inkabb-meg az feje; hideg viz kell néki. ő kegyelme nem én tserélrem-el az *terminus*okat, mert nem hozta-bé *bonâ fide* az én *ſyllogiſmus*omat, mely őreg emberhez ſ meg penig ollyan *Caſtiá*hoz (mineműnek ő kegyelmet hallom lenni) nem illik vala. Nézze meg az hozzá küldött *par*ban ha ugy vagyoné a' mint itt *num. 45.* bé-hozta.

8. *Nem tudom hát hól vötte Medgyeſi Uram hogy Moyſes mondgya, hogy a' mely Angyalt meg-tiltot vólt Iſten hogy meg ne keserétsek, azt keserétették avagy kéſertettek meg &c.*] Valóban csak *Andabaták* modgyára bé hunt ſzemmel kalandoz ám itt kegyelmed ide ſ-tova, azt ſem tudván mely felé csik ſzava. Mikor ſ-hol mondta irta azt a' *nem tudod hól vöttet Medgyeſi Uram:* mondom én ki réízegedet-bor itlan meg. Még a' mint maga tsereberélve feljegyzette-is a' *Pater* az én *ſyllogiſmus*omat, nintsen az benne a' mit én rejám fog; mert igy vagyon; *De az az Angyal a' ki felől az Iſten azt mondta* hogy meg láſſák, hogy meg ne *keserétsék &c. az az Ægyptuſbol ki-hozó Vezer Angyal vólt, azt mondgya Moſes.* Ezt igazán *Moſes* mond-

mondgya *Exod. 23. 20. 21.* Meg-fordethatom azért én á' mint kegyelmed én felőllem szol, s-azt mondhatom; *Nem tudom hát hól vötte az jó Vasarhellyi Uram hogy én azt irtam volna, hogy Moses mondaná, hogy a' mely Angyalt megtiltot volt Isten hogy meg ne keserétsék, azt késéretették meg.*

9. *Azért immár az Medg. Uram argumentumára in formâ igy felelek*] Hát e'kedig *extra oleas? Ha azt akarja az major propositioban Medgyesi Uram állatni hogy az mely Angyal felöl mondta volt az Isten Ezod. 23. 20. 21. hogy az Sidók meg ne keserettsék; azt késéretették-meg Num. 21. 5. &c. hát ismét tagadom es ismét igen felette tagadom*] Bezzég nem tsak akarom hanem szemes embernek a' ki nem más szemével néz, világossan irtam-is ezt a' *major*ban. Lám tudta volna ezt a' *Pater*: hat miért *cavilla*la kelletlen annyit? mayd meg ertyük az okát. *Igen felette tagadom* ugymöd] Igazabban, irta volna igy, *igen feleyt ve tagadom*; mert az elöt tsak tizen negy *linea*kkal (a' mint a' maga irattatása vagyon) igy beszéll vala: *En el-hittem hogy nem tsak magát az Istent &c. de még azt-is az Angyalt* (Exod. 23. 20. &c. mivel erről vagyon az szó) *meg késéretették &c. mikor az Moses ellen morgolodot a' nép Num. 21. v. 5. &c.*] De szabad, nem-is szégeny *Jesuitá*nak e' féle. Lassuk mindazaltal mitsoda okkal tagadgya a' mit maga-is hiszen.

10. *Mert Moses azt mondgya hogy az Ur ellen es Moses ellen morgolodtak, Sz. Pál pedig hogy Christust késéretették meg &c. Azért azt hiszem hogy Medgyesi Uram ezzel az ratióval most meg-elégedhetik &c. Mikor valamely propositiót kivetnek az Syllogismusbol Medgyesi Uram tudhattya, hogy az Conclusionak semmi ereje nem lehet*] Ihol jó itéletü Olvasó minden feleleti az *Pater*nek *in formâ* (a' mint igéré) az

én

én *argumentum*omra. Mely minémű sovány és hideg, lathatod, és *conjiciál*hatod mi okon *cavil*ala az elebb annyit; mivel tudnia-illik nem leven mit felelni, maga 'sem bizhatot feleletihez, és az e'beli fogyatkozását szapora szoval akarta el-palástolni, a' mint az *Jesuitá*kban már ez mayd ugyan természetté vált dolog: *Mert Moses azt mondgya* ugymõd &c.] rosszsz magád iteld meg *Pater* Vram a' *disparatio: Ur, azert nem Angyal.* Azt kérdem (ismét) kegyelmedtűl; mitsoda Ur ez? az *Christus* (igy szolsz) azt mondgya Sz. Pál. Hát az *Christus* s-ama' *frigy Angyala Mal. 3.* nem ugyan azon edgy szem-llyé? azon edgyazt feleled a' *Summaba* (az mint az elébb elõ-hozã.) Mi kövétkezik ezekből? az hogy (a' magad vallasa szerént) vagyon olly Angyal a'ki nem külömbõz ez *Num. 21 v. 5.* levõ Urtul, sõt ugyan azon. Ez az a' ki-hozó Angyal *Exod. 23.* &c. Tekénts-meg az felsõ 5-dik *num.* mint *computál*tam légyen ezt a' dolgot, holot *Rupertus*nak-is szép szavait olvasshatni e' felõl. Az én *ratio*mnak mellyel az *majort* támasztottam, maga sem mondhat kegyelmed ellene. Mivel az Sidóktul való meg-késértése az Urnak semmi egyéb nem vala hanem az a' szófogadatlanság mellyel az Isten parantsolattya ellen partolkodnak vala mint *Num. 11. & 12 & 14. & 16. &c. & 21. &c.* ezt hiva Sz. Pál *1. Cor 10. 9.* késértésnek. Azért azõ az szofogadatlãsággal való meg-keserétésen avagy boszszuval illetesen (akar mint mondgyunk, tsak értsünk azon edgy dolgot) tulajdon azt érti Isten a' mit mind maga *Num. 14. 22.* az Isten s-mind Sz. Pál *1. Cor. 10. 9.* késértésnek mond, holot mind két hellyen, az a' szofogadatlanság partolkodás-béli meg-keseretés, boszszuval illetés ertetik. Edgy hát latodé ez ügyben az meg keseretés és kesertés; és e'keppen

az

az én első *propositio*mnak nem gyarlo a' mint kegyelmed mondá, hanem igen jó es erős tamaszsza vagyon. Meg itélhedd már ha meg elégedhetem-é én az kegyelmed gyarló *ratio*javal: én átallyaban azt hiszem inkabb hogy nem hogy azt hitte volna kegyelmed (a' mint irja) de még azt sem hihette hogy avagy tsak magának *satisfa-cial*hatot volna a'val az nem *responsio*jával. Sem meg nem elégszē azért azzal az nem -*ratio*val, sempenig nem ismérem melyik *propositio*mat vetette volna kegyelmed-ki, hogy az *conclusio*t erőtelenné tehette volna. *multa dicis bone vir, probas nihil.*

11. *Ha valamit szollot kezünk alá vallásunkon valo Ur, a'-hoz a' jó M. U. ne tamaszkodgyék, mert sokkal többet tud az az Tesseni puskahoz, és a' vadak kergetéséhez* &c.] Hogy nem tanétottátok meg jó Uraim, hiszem nám arany hegyeket igértek az *discipul*éknak, tsak kezetek alá adgyak magokat. Szegény *Papista* Uraim, mely igen nyomorultul vagyon dolgotok; magok téveszttettenek el mustoha Atyaitok, ők vontak-el nagy atkok és egyeb sovány *pœnitentia*k alat el benneteket az igaz böltseség tanulastul, ki vevén az igaz *értelem kultsát Luc. 11. v. 52.* az Sz. Iraſt, kezeitekből, és e'keppen nem botsatván-bé (a' mi ő raytok áll benne) az mennyeknek orszagaban a'mint Sz. Mathe ugyan ezen mondasát Idvezétőnknek Math. 23. 13. más szokkal mondgya; sim magok mely rutul megguggolnak benneteket. *Tesseni Puska s-vadak kergetése* a' tzimeretek; a' mellyekben való böltseség senkit bizony nem idvezét. De mit szegyenltek rayta, szegyenlyek az Mesterek, és az vigyázatlan Tanétók.

12. *Ezek után igy ir Medgyesi Uram:* Azt mondá a'

Pater U. hogy nints az ott Exod. 23. &c. meg ne keserétsed; de hogy râ keresék az *textus*ban meg-látá hogy ot vagyon. *Erre a' felelet rövid, Ha mondottam hogy az szó nintsen az textusban igen jól mondottam &c. Hogy râm kereſték volna, arra nem emlekezem*] Nem tsudalom en hogy reâ nem emlekezik kegyelmed, mert edgyik az hogy edgy kis szégyen vagyon benne; masik az hogy ugyan feledékenyek az öreg emberek; de nem volt külömben. A' mi az rövid feleletet illeti: *ha mondottam hogy az szó nints az textusbán igen jól mondottam* ugymond] Ez tsak palastya annak a' kis szégyennek, mellyet emléték, mert nem puszta szorul volt akkor az emlekezet, hanē értelmesről, a' mint maga-is kegyelmed az szót *meg ne keserétsed avagy boszszuval ne illessed* bé-veszi szél irásabā vélle. *Sem a' Vulgatában sem a' Tremelliuseban sem az Pagninusseban &c. nintsen ez az szó*, meg ne keserétsed &c. *En azt itélem hogy itt-is meg-tsalatik Medgyesi Uram*] Bár meg-tsalassam ha az *Tremellius*ében nintsen, mert a' volt a' sebemben, (a' mint hogy azt szoktam nallam hordozni) azt vonám ki, s-abból mutatám-meg. Tsak gondold-meg Uram mit irsz magad: *Tremellius az Atyasiak Doctora* ugymond, *igy fordéttya:* ne exacerbes eum] lám itt vagyon a' *meg ne keserétsed. Pagninus*-is ezen szoval fordéttya *ne exacerbes eum.* Hiszem Uram az *exacerbo* igazán (hogy immár az *Grammatica* s- *Logica* tanulas után *vocabulum*ot-is tanullyunk) *meg-keserétem*et-tészen. Nezd meg az *11. Lingvarum Calepinus*ban; ha el-feleytetted. Én azt itélem azért (akarkire hagyom) hogy itt-is nem *Medgyesi Pál*, hanem *Daniel Vasarhellyi* tsalatik igen trefason meg; nem mastul hanem önön magatul.

Harma-

Harmadik (az Iró-deák *Marmadikat* irt, talam Tót volt) Tzikkely. Tanétot legyen é én ellenem valamit P. Ambrosius de Pennalosa. *Olly itéletben vagyon* 51.
Medgyesi Uram, hallyuk a' maga irasat: Mondatek ez-is Pater Uramnak hogy az Papistak ellen &c. lásd a' tőbbit oda fel p. 19. *Itt ismét* 52.
igy ir Medgyesi Uram ihol ugymond vegye ki (P. Vasarh.) ketét be- 53.
lőlle &c. *vide ibid* Felelet. *latom edes M. Uram az Penalosa irasat* 54.
es ő Irásanak is esmérem a' mit kegyelmed belőlle ki irt &c. *de en bi-* 55.
zony nem latom tsak edgy szavat- is a' mellyel en ellenem tusakodnék &c.

Negyedik Tzikkely. Tamadot legyen é Bellarminus en réam ez dologban? *Azt irja Medgyesi Uram,* 56.
hallyuk magát: de ha tsak ez uyabb Iesuita mondana Vasarhellyi Ie- 57.
suita Uram ellen &c. vid. pag. ead. in fin. *Mutassa meg az edes M. U. Bellarminus irasabol* &c. Mint alkuszik P. Vasarhellyi Bellarminussal es Pennalosa Jesuitaval? *Mint ha mind ketten ű-*
stökében kaptanak volna P. Vasarhellyinek ugy ir maga győzödelme 58.
felöl Medg. Vram, Ime le irom az ő kegyelme szavait: Lassa immar
Vasarh. Uram mint alkhatik &c. vid sup. p. 20. init. Felelet. *En mind-* 59.
azokkal igen jól, igen nagy atyafiui szerettettel, egyenlő értelemmel al- 60.
kuszom kivánom szivem szerént, hogy Medgyesi Vrammal-is ugy
lehessek edgyenlő ertelemben &c. *Pennalosa Collegam volt az Bétsi U-* 61.
niversitasban tovabb ket esztendőnél, az idő alat igen baratsagossan i-
gen nagy szeretetben eltűnk edgymással azt itelem olly tavul letűnk-
ben hartznak nem állunk &c.

Nota.

Ez két avagy harmad-fél Tzikkelyeket azért jegyzet- "
tem felelet nelkűl edgymas után fel, mivel leg-előszőr- "
is ezekre feleltem *l. 1. part. 2. sect. 2.* holot illyen a' *Titulus:* "
P. Vasarhellyinek Bellarminussal és kivaltkeppen "
Pennalosaval valo űstők vonásárul. Ott bővőn "

" meg-mutattam *Vasarhellyi* Uramnak ez *Jesuitá*kkal való
" üstök vonását; itt valo ellenvetésit, s-még a' mellyeket
" ő kegyelme ide nem irt-is, meg-tzafoltam; és magával
" való rut ellenkezését-is szemére fordétottam. Nem ir-
" tam szavait-is mind le, mivel ott minden elő-kelhetős'
" beszede elő forogván nem itéltem, kivaltkeppen az i-
" dőhöz és a' Könyv allapottyahoz képest (mellyet sok-
" kal kissebben rendeltem vala ki-botsátani) szükségesb
" nek lenni.

Ötödik Tzikkely. Mivel fejezi-bé Medgyesi U-
62. ram az Angyalok felől való Discursusát? *Ezekkel az szókkal*: Annakfelette azt-is eszében vegye *Pater* Uram, a' mit az *Prophe*ta altal mond az Isten: *Az en ditsőségemet masnak nem adom*; mellyet bizony (maga szava ellen) masnak adot volna az Isten, hogy ha az a' ki-hozó Angyal teremptett Angyal lőt volna, holot az magát hól *Jehovah*nak, hól *Abraham*, *Isaac* es *Jacob* Istenenek nevezi, melynél az Istennek nagyubb ditsőssége nem lehet, az mint hogy *ez-is az ő neve es emlekezeti nemzetségről nemzetségre*, az mint az Mosessel beszéllő
63. Jehovah-Angyal vallá maga felől. *Eddig Medgyesi Vram.* Felelek. *Teremptett Angyalnak itelem es mondom azt, a' ki a' felyhő es tűz oszlop képében az Sidók taborát vezerlette, es azokat-is a' kik az OTörvenyben az régi sz. Patriarchahnak meg jelentenek, de mindazaltal affelől ugyan hellyén marad az, hogy az Isten az ő ditsőségét masnak nem adna, es nem adgya soha. Sőt azt mondom hogy azzal inkalb meg-tartotta méltóságat, hogy nem maga hanem szolgája altal vezérlette az Sidók taborat &c. A' Kiralyokes Fejedelmek azzal kiraly-es fejedelmi méltoságokat senkinek nem adgyak, ha taborok vezérlésére bizonyos fő renden-valo Kapitant rendelnek, ha más fő renden-valo Grofok es Urak késerésére avagy vezérlesere magok Udvarából valami fő es Uri rendeket botsatanak, de sőt inkalb meg-tartyak meltóságo-*
64. *kat, hogy'sem mint ha azt magok szemellyeben tselekednék. Hogy penig az Irás affele Angyalokat, nehól Jehovának, nihol Abraham Isaac es Jacob Istenének nevez, bisegjssen meg mondam oda fel mi okból tselekesz-*

keszi &c. Nem adgya Fejedelmünk ő Nagysaga azzal fejedelmi méltóságát az Itelő Mester Vraimnak mikor fejedelmi petsetit azok kezében adgya, mikor azoknak arra-való hatalmat es meltóságot ád, hogy bizonyos causakban es dolgokban az ő Nagysaga szemellyét visellyék, ki adott parantsolattyokban igy irjanak: Nos Georgius R koci Dei gratia Princeps Transylvaniæ &c. *es az ő Nagysaga petsetivel élhessenek. Azonképpen az Vr Isten 'sem adgya Isteni meltóságát ditsőségét azzal az teremptett Angyaloknak &c. Latom hogy az ellenkező Atyafiakat efféle világos irás ellen-való tusakodásokra az ketelenseg viszi az tudnia-illik hogy ne kellesék azt meg endedniek hogy Iacob Patriarcha teremptett Angyaltúl kért áldast magának es unokáinak Gen. 48. v. 16 De efféle ketelenseget magok szerzették magoknak. Szent Ianos Euangelista bizonyára nem annyira irtozot az Angyaloktul aldást kivánni, az mint az Atyafiak lattatnak irtozni. Mert látom hogy igy kőszönti az hivek gyülekezetet:* kegyelem nektek es békeség attul a' ki vagyon, a' ki volt, es a' ki el-jővendő. Es az hét lelkektől a' kik az ő Kiralyi szeki előt vannak, es az Jesus Christustul, az ki hiv bizonyság es e' földi Kiralyok Fejedelme. *A' mit lattyuk hogy Iacob Patriarcha es Sz. Ianos Evangelista-is tselekedet afféle dologban, azt itellyük hogy nekünk-is szabad követnünk, es semmi irás homályoséto glossák miat az irasnak világos értelme mellöl el nem megyünk. Adgya Isten hogy mindenek a' kik a' keresztyen nevet viselik illyen igaz igyünkben minket kövessenek, es tudom bizonnyal hogy azok közöt az hit dolgából semmi viszsza-vonás nem leszen.*

Felelet.

1. *Teremptett Angyalnak itélem azt a' ki az felyhő oszlop képében az Sidók taborát vezérlette, és azokat-is a' kik az Patriarchanak meg-jelentenek, de mindazaltal a' felöl ugyan hellyén marad az, hogy az Isten az ő ditsőségét másnak nem adta*] Nem marad semmikeppen; bizonyéts meg.

2. *Sőt azt mondom hogy azzal inkább meg-tartotta méltóságat, hogy nem maga hanem szolgaja altal vezérlette az Sidók taborát*] Szophat kegyelmed a' maga uyából s-mond-

hat a' mit akar: de azonban az Isten szavara nem mondasz semmit; hihető hogy nem volt mit, edgyez: Masodszor, ha az Istennek az szolgal inkább ditsőssegere hogy az ő hatalmas dolgait nem maga hanem szolgai által vigye-végben; azért az Isten kit leges leg-nagyubb ditsősseg illet, s-egyebektől-is ollyant kiván magának; mindennemű munkaiban szolgákat állatot ezközül: nem maga hanem Angyalok által teremptett, kivaltkeppen amaz semmire kellő madaraknak, férgeknek alkutasa, mint illet volna illy nagy Urhoz; a' szolgalt inkább ő sz. Felsegenek d-tsősségére hogy szolgai által vitte legyen ezeket végben, &c. Ez következik az *Jesuita* uy *theoremá*jából; sőt nem tsak ez, hanem edgszers-mind több egyéb minden isteni munkakban-is soha olly nem lehet, közösökke teszi az Sz' Angyalokat ez az utól-jutva követett vallás, mert bizony az isten mindenkoron magának leg-nagyubb ditsősségére vigyáz; és ha az neki ditsősségesb hogy az ő munkait nem maga hanem szolgai által vigye végben, azt tselekeszi. Oh *jesuita* i nagy maga gondolatlansag! tsak hogy ez uy *secta* gondolatlanul eytett szavainak és uyetásinak magát urának lenni tettetheſſe (mint a' kik az fejért-is feketének lenni meg-bizonyéthattyak) akar minemű szörnyű képtelenségek, és az irásnak s-a'beli igaz vallasnak felfordulasa következzék-is utánna, nem gondol véle. Oda vagyon már az szegény *Patert*ől nagy bőltselkedése miat az Christus örök és Atyaval azon edgy Istenségnek; az isteni allatszerént-való neveibol és tulaydonsagibol ugy mint az *örökke-valóságbol, meg-merhetetlenségbol, véghetetlenségből* &c. való állatasa a' mint oda-fel *lib. 1. part.*

1. part. 2 sect. 1. § 2. num. 14. pag. 41. 42. meg-mutattatott. Edgy fő vala még hatra; (mert az segétségre hivattatásbol való még akkor el-kőlt tűlle, mikor az meg-holt szenteket és az Angyalokat segétségre hivattatandoknak kezdette tanétani) az isteni tselekedetekből való: ezen-is im már nyavalyas elebb ád, el-veszti nagy maga gondolatlanul ezt-is magától; ugy annyira hogy edgy talpon álva szaz vagy több *locus*okat szamlallyon bár az Christus őrők Istenségének meg-bizonyétására abbol hogy ő-is teremptette ez világot; mind meg-felelhet ebből neki az *Unitarius* a' mit itt állat, és a' mi, állatásabol igyenessen ki-jő. Mi nem ugy hiszszűk *Isaias*sal (melyben az mi *Unitarius*ink-is még e'kedig velünk meg-edgyeztenek) hanem hogy *az Jehovah tselekszik mindeneket* a' mint maga mondgya az *Propheta* által *Es. 44. 19. ő széleszteti-ki az eget edgyedül, es az földet ő terjeszti-ki maga altal:* bizony ha a' *Pater*ként nagyubb ditsőssége-re szolgalna az Istennek, hogy ne maga hanē szolgai által vinné dolgait végben; itt-is ugy tselekedet volna. Az mi az hasonlatosságát nézi a' *Pater*nek (mert itt-is semmit nem bizonyét hanē tsak hasonlét szokása szerént,) tsak kakombák az: *Az Kiralyok és Fejedelmek* ugymond, *azzal kiralyi és fejedelmi meltóságokat senkinek nem adgyák ha taborok vezerlésére bizonyos Kapitanyt rendelnek* &c.] De ha szintén oda adnák-is, sőt ha szintén Kiralyokka tennek-is Capitannyokat; onnan mitsoda képtelenség következnék; holot valami edgyik emberhez hozzá illik, masikhoz-is szintén ugy hozzá fér az edgyenlő emberi sokos természetre nézve? De nem igy vagyon az Isten dolga, mert ő sz. Felsége végheteth-

hetetlen, meg-mérhetetlen, mindenható &c mi, mind Angyalok, emberek és minden teremptett állati ő neki, véggel és minden környül-állassal meg-hataroltattunk, nem vagyunk minden-tehetők; annakokaért sok tselekedetit mellyek közben-vetetlenképpen folynak az ő közölhetetlen isteni tulaydonságitul, nem közölheti teremptett állatival, hanem ha az mindenhatóságot, és magat az ő Istenségét-is közössé tenné; mely lehetetlen dolog. Ennek felette, mert *edgyik Kiraljnak*
a. Dan. 2. 21. *ditsőssegét masiknak szokta adni*, [a] de a' magájé felől nyl-
b. Esa. 42. 8. ván állattya [b] *hogy azt senkinek nem adgya:* Illyenek penig ez ő állat szerént-való szentséges nevei: *Jehovah, Ehejeh* &c. mellyekben az ő közölhetetlen örökké-valosaganak, valtozhatatlanságanak &c. ditsőssége vagyon *Exod. 3. 14. 15.* Igen mégyen az *Jesuita* Uraimnak hasokon az hasonlétások által-való ámétas: az Szenteknek segétségre-való hivattatasokat-is nem tudgyak egyébbűnnen allatni hanem a' Kiralyok peldájabol; a' kikhez mint hogy Bé járok által kell a' *supplicatio*kat bé-iktatni; ez peldából akarjak el-hitetni, el-is tsabétottak sokakat; hogy az Istenhez-is külömben nem jarulhatni, hanem az Szenteknek törekedesi által: itt-is illyennel hivelyez álmot. Maga meg kell vala azt gondolni a' mit ő Sz. Felsége *Is. 55. v. 8. 9.* nagy tudomány-tetellel mód: *Az én gondolatim nem ollyanok mint a' ti gondolatitok, sem az én utaim nem ollyanok mint a' ti utaitok, azt mondgya a' Jehovah, hanem a' mely magassak az egek az föld felet, ollyan magassak* (tavuly vannak) *az én utaim a' ti utaitok felet, és az én gondolatim a' ti gondolatitok felet.* Továbbá hogy az Kiralyok nagy reszét dolgoknak másók által viszik végben;

ben, valamint ditsőſſégeknek, kétképpen tehetetlenſégeknek, elegtelenſégeknek jelēſége az; ſ. ez-is edgy igaz oka amañak mivel magok nem érkeznek ſ. nem-is elegek minden felé, ſ. ha felettéb erőltetnék magokat, idő nap előt el-fogynának, ſ. még-is ugyan minden felé igazat nem tehetnének. Ha penig valaki az Kiralyok közzűl oly talalkoznék a'ki maga minden felé fogyatkozás és haladék nélkűl minden dolgait végben vihetné, ez volna a'leg-ditsőſſegeſb Király a' többi felet. De az Iſten mint hogy magától minden nemű nagy és kitsiny dolgainak vegben-vitelere elegſéges mindenképpē, abban vagyon edgyképpen ő néki nagy ditsereti és ditsőſſége, hogy mind nagy kitsiny dolgokra magától ſzűnetlen és faradhatatlanul gondot-viſel: és az tehetetlen ſ. magoktúl elégtelen embereknek-is peldájok ő hozzá ſ. az ő hatalmas dolgaihoz illetlen..

3. Hogy Urunkat ő Nāgat-is peldávul ide egyveleti a' *Pater*, azt-is illetlenűl tselekedi ő kegyelme. Ne moſdatlan a' tálban, mert kezet kotznak az illetlen bé nyuláſért a' kontz felet. De mint hogy *Jeſuita* tselekſzi; nevetve mulathattva kegyelmeſſégeből ő Nāga., tudván azt hogy az *Jeſuitá*nak minden ſzabad, minden lebē edgy kálán ő: ha meg-lotsoſodik-is nem ſzégyen.

4. Az mely *Locus*okat bizonyétaſnak okaért bé-hoz, ugy mint *Ezod. 3. Act. 7. Exod. 20. Heb. 2. Gal. 7.* maga 'ſem tudná hirtelen meg-mondani, immár hanyſzor muſtoraltatta. Meg vagyon a' válaſz reájok; mennyen oda a' holot leg-előſzőr emlétette őket, minden lépteñ ő kegyelmének ſzajaban nem rághatom. Igen meg-ſzárat volt ſzégyen *Pater*nek a' *venája* hogy ſemmit ez Maſo-

dik *Pars*ban (az ũstõk vonaſrol és *Samoſatenizá*láſrol irt dolgókon ſ-meg az kõvetkezendõ kis *Concluſion* kivõl) nem uyéthata; 'ſem valami más más Iráſokkal, *Pater*ek ſ-egyéb tudós embereknek ſzavaival, 'ſem hellyes *diſcurſus*ſokkal Feleletit nem ékeſethete; hanẽ igen hidegen valami kis ametaſra gondolt uyabb uyabb ſzollaſokkal azon edgy huſt adá-fel; mint az gyarlo *Reſpondens*, ki ha edgy igye-fogyot *diſtinctiot* kaphat; minden *argumentum*ot tsak arra akar rámazni, maga meg-nevettetéſével, és némellyektũl meg-ſzánattatáſaval.

5. *Látom hogy az ellénkezõ Atyafiakat, affele iras ellen-való tuſakodaſokra az kételenſég viſzi, az tudnia-illik hogy ne kelleſſek azt meg-engedniek, hogy Jacob Patriarcha teremptett Angyaltul kért áldáſt magának és unókainak. De effele ketelenſeget magok ſzerzették magoknak.*] Világos irás ellen ha tuſakodunk az nem egyéb hanem ez kegyelmed iráſa, az ellen velünk edgyũt az világos Sz. Iráſok egyetemben tuſakodtanak. Az tudók az kezdétben, a' mint kegyelmed hozza fogot vala (*velem tartya Oſeas*; *Partomat fogya Sz. Janos Evangeliſta* ugymond &c.) hogy nem-is kaphatunk már az Iráſokban kegyelmedtõl; de a'mely hirtelen kezdé kegyelmed, oly hamar belé hagyá. *Parturiebat mons, eſt natus ridiculus mus.* Halálſteñek kételenſég-is minket ſemmi nem viſel, miért viſelne? hiſzem nem hit agazatũk a'minékünk a'mi nintsen. Kegyelmeteket viſeli inkabb az Urák (az az az Papak) ketelenſége; mint hogy nyakaitokra kõttetett az Angyaloknak és Szenteknek ſegétſegre-való hivattatáſok; ezt immár vagy lelki-eſméret vagy nem lelki-eſmeret, oltalmaznotok kell. Lám maga fakaſztá ezt kegyelmed ki az Aſztal felet;

let. kinek mikor az Szēteknek efféle ſegetſégre hivattáſbéli tiſzteleteket kellene oltalmazni, ugy emléte ez példákat. Mi gondunk nékünk az kegyelmetek álmodozáſival? És ha kegyelmeteket kellene neznünk, ſ. maga az igaſſág nem viſelne beñünket: edgy tsep ſzükſegünk ſem volna nekünk arra, hogy tagadnók az elöhozott *locus*okban meg-jelent Angyalt teremptett Angyalnak lenni. Mit itél kegyelmed maga felöl? *Dato, ſed non conceſſo*, volna ugy bár (noha ſeñiképpen ugy nints a' mint bövön meg-bizonyétottuk) hogy mind az küzdöſ. mind a' tsipke bokorban meg-jelent Angyal, terēptett Angyal lött volna; hogy hogy bizonyetaná meg onnan az Angyaloknak imadtatáſokat és ſegetſégre hivattatáſokat? Abbol-é hogy Jacob áldáſt kért az ö vélle küzdötul &c.? Onnan bezzeg nem. Mert az hiſzitek hogy illyen allapotban az Angyal Iſten képebelie vólt, ſ. azért-is ſzollot, és viſelte ugy magát, mint Iſten: hát az betsület-is a' mellyet a' ſzentek néki töttenek: hogy Iſtennek, *Jehovah*nak nevezték öket, hogy imadták, hogy aldáſt kertek töllök &c. nem övék vólt volna hanem az kinek képét viſelték, arra háromlot volna átal. És igy e' ſzerént-is külön magoknak az Angyaloknak vallásbeli tiſzteleteket ſenki efféle példákból nem állathatná, nem-is imadhátná öket, hanem tsak a' kor a' mikor bizonnyal tudná hogy Iſtenképében jelent-meg valamely Angyal, mely igen vélte éſnek; ſ. meg akkor-is az tiſztelet nem az Angyalon maradna-meg a' mint mondám, hanem az Iſtenre menne által. Még-is kételenſég viſelne minket? Meg tsalatkozik kegyelmed. Maga kárát ſzannya és ſirálſa kegyelmed ez kételenſég

miat; mert ezennél botsujat kelletik kegyelmednek venni ez kételenes vallásának állatása mellet, az Christus örök Istenségének többire minden erős *argumentum* itul. Örök Istené abból az Christus, hogy *Jehovah* nak &c. örökké-valonak, veghetetlennek, mindenhatónak, áldozattal illettettnek, Israël Istenének &c. mondgya őtet az Irás? Kegyelmednek nem, mert azt hiszi kegyelmed hogy mind azok teremptett Angyalokrul-is mondattatnak mikor Isten képében járnak: a' mint egesz Vallasod ez Könyvedben, erről bizonságot tészen. Hogy az Christus tetemptőnek mondattatik ugyan az Sz. Irásban, ennekfelette hogy imádandonak, ségetségré hivattatandonak állattya az őtet lenni; ki jő-é onnat hogy igaz örök Isten az Christus? Kegyelmednek nem, mert az vallasod, hogy a' szolgal inkabb ditsőssségere Istennek ha szolgai által viszi dolgait végben &c. *ut sup. num. 2. vid.* és hogy az Angyaloknak-is könyörőghetni segetségre hiyhatni őket. Melyhez képest, ha az kegyelmed tanétása alat levő Papista Uraim ugyan valóban *sério* gondolhodnának hitekről, és az edgy *Ecclesia* sovany *authoritas*sa nem tartoztatna, őket, tsak *Samosatenianus*okká kellene appronként lenniek. Meg-erdemli kegyelmed Colos-váratt az *gloria*t, eszek leszen az *Unitarius* Atyafiáknak ha le-veszik sűvegeket s-edgy nagy *Deo gratias*t mondanak kegyelmed illy bő kezű voltaért. Most-meg mivelhet kegyelmed szoval mindent, tsak jövendőben az lelki-esmeret miat maradhasson bekével.

6. *Sz. Janos Evangelista nem irtozot az Angyaloktul aldást kivanni Apoc. 1. v. 4. &c.*] Vayki gyarlo *consequentia*ja len-

lenne ez *argumentum*nak, ha *syllogismus*ban foglalnók, de mint hogy szintén a' végre jutottam, azzal ám ottan az kegyes Olvasót nem késelelem-meg, I sak kérdem az *Patert*, hól nem irtozik Sz. Janos az Angyaloktul aldást kérni? otté a' hól azt mondgya: *és a' hét lelkektûl a' kik az ô Királyi szeki elôt vannak?* Ott semmi afféle nintsen. Hát mit ért a' *hét lelkeken?* Hogy ezt meg értheſſük, mindeneknek elôtte azt kell eszünkben vennünk hogy mivel ez *Jelenésben* kiváltképpen-való tsuda latások &c. irattatnak meg; annak okáért az szó-járasok-is igen az dolgokhoz vannak inteztetven, ugyannyira hogy másut ritkan és nemelyekre nezvén ugyan nem-is talaltatnak illyen szollasnak *formai*. Innen vagyon hogy az Szent Háromságbéli Szemelyeket-is ritkan emléti ez Könyvében Sz. Janos ez szokott nevezeteken: Atya, Fiu, Sz. Lélek; hanem más kiveltképpen való kerengô beszeddel az latashoz kepest. A' mint ez egész Könyvben ezt meg tekénthetni. A' ki azért ez titkokat magyarázni akarja, az szoknak magyarazásában az igeknek szokott ertelméhez ne mindenût kösse magát, hanem az Apostol tzéllyara függeszsze mindenût elméjet, mert külömben rutul meg-tsalatkozik. Ez köszönteſben-is illyen kivaltképpen-való szó-jaras vagyon: Kegyelmet és békeséget kiván Sz. Janos az hét *Eccleſia*knak az Apostoloknak szokasok szerént, az Atyátul, Fiutul és Sz. Lelektûl. De nézhettze mely tsuda szó-járasokkal: *Kegyelem tinektek és békeség attul a' Ki vagyon a' Ki vala, és a' Ki el-jövendô és a' hét Lelkektul a' kik az ô királyi széki elôt vannak. Es az Jesus Christustul &c.* Azon *a' Ki vagyon, vala és el jövendô*; érti az Atyát kit kivaltkeppen való isteni tu- Apoc. 1. 4. 5.

laydonságrul (mely mindenik Szemellyel köz) ugy-mint örökké-valoságarul emlét, olly szollassal mely minden időt jelen-valót, el-multat és jövendőt bé-foglal és felűl-is halad; mely az Apostol tzéllyara igen atallyaban és hatóképpen szolgál. Mert igy öntheti vala szivekben az vigasztalást, az Istennek az ő *Eccleſiá*jara való szünetlen vigyázasa felől, azok ellen az nagy nyomoruságok ellen mellyekről jövendölni akar vala. Mintha igy szollot volna. Annak kegyelme és békesége maradgyon s-marad-is raytatok, a' ki miden időben azon, a' ki meg-nem valtozik, *a' kinél semmi változas, sőt az változásnak meg tsak árnyéka' sintsen.* Az *Christus*t-is az 5-dik *vers*ben nylván nevezi, de mind azáltal osztán olly kivaltképpen való szollasnak *formá*it emleget felőlle, a' mellyek az ő közben-járásanak ama' harō fō tiszteit teszik ugyan, de kivaltképpen-való vigasztaltatas szolgáltatással. Az Sz. Lelket közepben emléti: *az hét Lelkektűl* ugymond. Mely hét Lelkeken a' *Pater* több tévelygő felekezetivel hét fő Angyalokat akarna érteni. De nem lehet semmi-képpen, mert ez a' magyarázat ellenkezik az Hitnek edgyező hasonlatosságaval avagy *regulá*javal; mely ez hogy mindē lelki kegyelmet az Istentűl kellyē kivanni. *Jac. 1. v. 5.* mert *minden jó ayandekozás és tellyes ayandék onnan felűl a' világosságoknak Atyától származik Jacob. 1. 17.* avagy a' mint Sz. Pál szóll *Rom 11. 36.* mert az Isten az *a' kitűl, a' ki által és a' kiben vannak mindenek.* Innen vagyon hogy soha az Apostolok senkinek egyébnek nem könyörögnek és kegyelmet nem kivánnak senkitűl, hanem tsak az Istentől. *Evangelium*i kegyelmet és békeséget kér itt Sz. Janos az *Eccleſiá*knak, mellyet

Jac. 1. 17.

soha

ſoha bálványozás nélkül teremptett allattul nem kérhetni. Mert hivſág a' mivel *Ribera* halozni akar, tudniaillik az Angyaloktul mint Iſten ezközeitül varhattyuk meg-ſzenteltetéſünknek kegyelmét és békeſégét; mert itt nem tsak várás vagyon, hanem nyilván való kivánas kerés a' hét Lelkektül. Másodſzor mert az Angyalok tiſzteleti (azoknak imadáſa, az nekik való könyörgés) nylván meg-tiltatott a' Sz. Lélektől *Coloſſ. 2. v. 18.* Az *Concilium*ok-is regén karhoztatás alá vetették az *Angelicus* Eretnekeket (a' kiket ma a' Papiſták követnek.) Az *Laodicena Synodus* mikor vólt hogy megtiltotta *Can. 35. Non oportet Chriſtianos derelictâ Eccleſiâ Dei abire, & Angelos nominare:* Nem ſzükſég ugymond az Kereſztyéneknek az Iſten *Eccleſiáját* el-hagyván elmenni és (könyörgéſnek okáért) az Angyalokat nevezni. Ezt emléti *Theodoretus in cap. 2 ad Coloſſenſ. Synodus quæ convenit Laodiceæ, quæ eſt Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos.* az az, az Sinat mely *Laodiceá*ban *Phrygiá*nak fő városaban gyülekezet vólt, törvényből tiltotta-meg hogy ne könyörögnének az Angyaloknak. Ez vólt a' régi Kereſztyéneknek valláſok. Mar ma uyá léſznek mindenek. Harmadſzor mert ugyan nem-is kedvellenek magok az Angyalok-is ſemmi vallaſbeli imádáſt és tiſzteletet, a' mint a' Sz. Janos peldája meg-mutattya. Ki mikoron ide alabb, az Angyal előt le burulván imadni akarna azt, meg-tiltatott hogy ne tselekedné. Igy ſemmiképpen az hitnek *reguláiv*al edgyben nem fér ez a' *Patér* magyarázattya a' hét Lelkek felől. Azért ſzükſégeſ képpen az Sz. Lélek ertetik itt. Hétnek neveztetik ez Könyvnek kivaltképpen-való

apud Cham. de Cult. Cre. tur. l. 20. c. 7. in fine.

Apocal. 19. v. 10. & 22. 8.

ſzol-

szolláſi ſzerént az ő ſok féle ayandékira nezve, mert itt-is az ő tzéllyahoz intezi Sz. Janos az szó-járáſt: mint hogy hét *Eccleſia*knak kiván; annakokaért olly bővön és elegedendőképpen kivannya az Sz. Lélek kegyelmit nékik, mit ha edgyenként mindeneknek edgy edgy Sz. Lelket kérne külön külön. Innen vagyon az *Eccleſiá*nak éneke: *Tu, ſeptiformis munere.* Hét ayandékúnak mondatol. Nem mint ha több nem volna, hanem Sz. Iraſnak ſzokott ſzoliáſa ſzerént az hét ſzám tökelletes ſzám levén, az ayandékoknak tellyeſege jegyeztetik. Hogy ezt akarta légyen az *Evangeliſta-Apoſtol-Propheta* tsak az ſzoknak edgyben foglaláſa-is elégge meg-mutattya; mert ez hármat egyenlőképpen fogja őſzve, és azon edgy kivánás alat kéri mindeniktűl edgyſzer ſmind az áldáſt: attol *a' ki vagyon &c. a' hét Lelkektűl és az Jeſus Chriſtuſ*tul ugymond; mint egyenlő meg-adó-okoktul, avagy inkabb azon edgy oktul, kut-főtől. Ugyan-is kérés közben az Atyaval és Fiuval ki foglalna teremptett állatot őſzve? *Nunquam quiſpiam precaretur accipere à Deo & ab Angelis, aut ab ullis rebus creatis.* Neque quiſpiam hanc verborum formam concepit, Det tibi Deus et Angelus, azt mondgya *Athanaſius.* az: Soha akarki-is (a' kereſztyének közzűl) az Iſtentűl és az Angyaloktul nem könyörögne valamely kivánſáganak el-veteléért. Nem-is gondolt ſenki illyen könyörgéſt: Adgyon neked az Iſten s-az Angyal, teremptett Angyalt értvén. Igy értették az régi Irás-magyarázo *Doctor*ok az Papiſta balványozaſnak tamadáſa előt, Sz. Janoſnak ez kivanſágat. *Ambroſius* mondgya meg az ő idejebéli *Eccleſiá*nak hitit e'felől: *Gratia vobis*

Athan cont. Arian. lib. 4. p. 117. edit. ut ſup.

vobis & pax ab eo qui est, *Hic tota Trinitas demonstratur. Per eum namq; qui erat, & qui est, & qui venturus est, Pater designatur. Erat namq; ante constitutionem mundi sine ullo initio, est modo post constitutionem mundi, regens omnia quæ creavit & gubernans: venturus post finem mundi cum Filio & Spiritu Sancto, ut regnet &c. Per Septem autem Spiritus, Spiritus Sanctus, eò quòd sit septiformis, intelligitur.* az az, *Kegyelem nektek és békeség attul a' ki vagyon* &c. Itt az tellyes Haromság mutattatik. Mivel azon a' ki vala, és a' ki vagyon s-a' ki jõvendõ, az Atya értettetik. Mert vala õ ez világ teremtése elõt minden kezdet nelkûl, vagyon most világ alkuttatása után birván mindeneket a' miket teremptett és igazgatván: el-jõvendõ ez vilag vége után Fiaval és a' Sz. Lélekkel, hogy uralkodgyék &c A' Hét lelkeken peniglen, az Sz. Lélek mint hogy hét forma ayandekú, õ értettetik. Még mikor az *ordinaria interlinearis Glossa* t irtak-is, igy értette ezt kõzõnségessen az *Ecclesia*, mert igy vagyon a' *Glossa* (a' mint mind *Ambrosius* t s-mind ezt, magam meg olvastam) *à septem Spiritibus &c. à septiformi Spiritu, qui quidem unus natura, gratiarum distributione multiplex.* az az, *a' hét Lelkektul*, a' hét forma ayandekú Lélektûl, a' ki noha edgy természetbẽ, de kegyelem osztogatásira nézve sok féle. E' volt régen az igaz értelem. Most tsak a' hellyes, a' mit a' *Jesuiták* javalnak és hellyén hagynak. Azért *kivánnya-is Pater* Uram *hogy mindenek ugy értsenek mint õ kegyelme; melyrõl bizõnyal-is igéri hogy ha kivánsaga telik, semmi viszsza vonás a' hit dolgából nem lészen*; mellyet bizonnyal maga'sem hiszen.

Ambros tom 5. in Apoc. sup verba edit. ut sup.

Glossa ordin. tom. 6. in loc.

Következik már az Pater Kõnyvének bé-summálása

68. Ez Egesz Irasomnak Rövid Summaja.
69. *Azt mutatám meg, hogy az a' Férfi a' kivel Iacob Patriarcha küzdött*
70. *Gen. 32. v. 24. tulaydonsággal való Angyal volt; azonképpen az a'*
71. *ki az Israel fiait nappal felyhő és eyel tűz oszlopban vezérlette. es ezeket*
72. 73. *igen világos irásokkal meg-is bizonyétottam.*

Nota.

Ez *Summának* le-irásával-is nem akarék papyrossat töltenem, mivel egyéb benne nintsen (azon kivül hogy az *Malach. 3. v 1.* Angyalt, magának az *Christus*nak vallya lenni) hanem azoknak a' miket irt, rövid elő számlalása. Mint hogy peniglen semmit azokban a' miket igére ő kegyelme valoban meg nem bizonyéthata, hanem tsak tetteté azt: annakokaérr igy kell vala kezdeni a' *Summat*: *Azt nem mutathatám meg, hogy az a' Férfi a' kivel Jacob Patriarcha küzdött Gen. 32. &c. tulaydonsággal való Angyal lőt volna; azonképpen az a' ki az Israel fiait &c. vezérlette. es ezeket igen világos irásokkal meg nem bizonyéthatám, &c.*

Az sziveknek veséknek edgyetlen edgy visgaloja az minden-tehető irgalmas Ur Isten, a' kié edgyedül az elméknek meg-vilagosétása és az akaratoknak meg-haytása; ruhazzon-fel mindnyajunkat az ő idvessséges sz. esméretinek, akarattya értésének, és a' mi akaratunknak az ő sz. akarattyaval való meg-edgyezésének, az ő velle-való edgyüt akarásnak draga szép ayandékával: lelkeinkből a' magunk rusnya szeretetinek szellel és' méllyen el-ágazott gyükereit gyomlallya-ki: hogy őtet ne világi tekéntetért, hanem egyedül tsak magáért esmerhessük, szerethessük, tisztelhessük; neki engedhessünk, és e' vilagnak sőt az ördögöknek minden dühösse-

hőſsege ellen-is, felőlle való igaz és idveſseges vallaſunkban holtunk napiglan meg-maradhaſſunk. Amen.

Ditsőſséget tulaydonétok néked Atyam mennynek földnek Vra, hogy ezeket el-reytetted az bőltsektűl és az értelmeſektől, és kinyilatkoztattad, tudtokra adtad a' *tsetsemőknek. Vgy Atyam, mert a' képpen tettzet teneked. A' mik bolondok a' világnak azokat valaſztotta az Iſten, hogy a' bőltseket megſzégyenétse. Hogy (miképpen meg-vagyon irván) a' ki ditsekedik az Urban ditsekedgyék.* Matt. 11. ℣. 25. 26. 1. Cor. 1. 27 ℣. 31.

VEGE.

A M. N. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

TABLAIA

Az Szent Iras *Locus*inak mellyek ez Könyvben bé-hozattatnak és nágyubb reszent meg-magyaráztatnak.

GENESIS.

Cap.	Vers.	Pag.
3.	15.	159.
11.	17.	64.
16.	7, 8. &c.	200.
18.	10, 13, 17, 20, 22, 25.	319, 320.
19.	13, 24, 26.	34, 127, 154, 315.
20.	12, 15, 16, 17.	330, 331.
22.	15.	203.
25.	26.	117.
28.	10, 11, 12, 13.	117, 119, 120, 123, 124, 153, 176.
31.	11.	194, 195, 203, 221, 232.
32.	25, 26, 27, 28, 29, 30.	11, 15, 38, 40, 106, 107, 111, 119, [124, 125, 127, 156, 265.

GENESIS.

Cap.	Vers	Pag.
35.	1, 6, 7.	120, 121.
48.	15, 16.	43, 127, 198.

EXODUS.

3.	1, 2, 3, 4, 5, 6, 20, 39, 40, 7, 8, 9, 10, 11, 42, 43, 50, 12, 13, 14, 15, 16.	124, 139, 140, 141, 142, 145, 151, 156, 158, 173, 176, 185, 308, 316.
4.	2. &c.	52, 53.
5.	24.	52.
6.	2.	31.
12.	29, 37.	52, 167.
13.	21, 22.	52, 54, 115. 165, 166, 169, 171, 204 242, 353.

EXODUS.

Cap.	Vers	Pag.
14.	19, 20, 24.	53, 54, 166, 169, 170, 171, 342, 351, 353.
20.	2.	42, 51, 137, 316.
23.	20, 21.	19, 50, 99, 139, 172, 175 204, 215, 267 350, 351, 361 362, 364, 367.
32.	5, 6, 10, 11.	148, 149.
33.	11, 14, 17, 18 19. 20, 21, 22, 23.	112, 114, 115, 147, 176, 328, 340.

NUMERI.

9.	15, 16, 17.	169.
12.	7, 8.	342, 343.
14.	22.	368.
21.	5, 6, 11, 14, 15, 16, 19.	53, 360, 361, 367, 368.
22.	1, 20, 22, 23, 31, 32.	344.

DEUTERONOMIUM

4.	24.	146.

DEUTERONOMIVM.

Cap.	Vers	Pag.
19.	16.	28.
31.	15, 18.	342.
32.	12, 13, 39.	29, 51, 137.
33.	2, 16.	159, 314.
34.	10.	343.

JOSVE.

6.	1.	184.
23.	14.	184.

JVDICVM.

6.	22.	156.
13.	16, 18, 22, 23.	230, 231.

2 SAMVELIS.

16.	11.	23.

1. REGVM.

8.	46.	9.
19.	12, 14.	147.

IIOB.

15.	11.	293.

PSAL.

1.	12.	88.
7.	16.	301.
77.	21.	137.

PSAL.

Cap.	Vers	Pag.
82.	5.	112.
83.	19.	31, 38, 171.
91.	11.	78.
103.	20.	77, 307.
105.	39.	167.

PROVERBIA.

23.	26.	146.

ISAIAS.

6.	2, 3, 5.	147. 148, 293
8.	29.	334.
9.	6.	330.
20.	2.	145.
24.	17.	145.
42.	8.	20, 31, 354, 376.
44.	19.	375.
53.	5.	54.
55.	8, 9.	376.

JEREMIAS.

2.	13.	334.

DANIEL.

2.	21.	376.

HOSEAS.

12.	3, 4, 5, 6 (116, 117, 119, 123, 124, 127, 173.	15, 40, 43,

ZACHARIAS.

Cap.	Vers	Pag.
2.	7.	41.
3.	2.	33, 55.

MALACHIAS.

3.	1.	39, 118, 134, 176, 360.

MATTHÆVS.

1.	28.	72.
3.	17.	175.
10.	24.	72.
11.	13.	154.
12.	41, 42.	38.
15.	9, 24.	7, 175.
17.	5.	175.
18.	17, 20.	7, 77.
22.	31.	163.
23.	13.	369.

MARCVS

6.	38, 41.	6, 110.
12.	26.	163.

LVCAS.

1.	6, 8, 9, 13, 15, 99, 139, 151, 17, 18. 19, 20, 153, 154, 26, 30, 34, 37, 39.	158, 315.
6.	20, 39.	25, 334.

LVCAS.

CAP.	VERS	PAG.
8.	10, 17.	72, 251.
11.	52.	7, 93.
17.	10.	74.
19.	22.	295.
22.	25.	95.
24.	30.	6.

JOANNES.

1.	14, 18.	41, 133, 136, 280.
4.	16, 17, 18.	111.
5.	37, 39.	91, 334.
10.	13, 4, 5, 9, 11, 14, 28, 29.	71, 72, 73, 110.
12.	44.	44.
14.	6, 10, 23, 26.	64, 72, 174.
15.	15.	72.
16.	23.	72.
17.	14, 15, 20.	72.
20.	29.	281.
21.	23.	113.

ACTA.

6.	13, 14.	309.
7.	20, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 48, 49, 50, 52, 53.	16, 35, 139, 173, 146, 309, 310, 311, 313, 354.

ACTA.

14.	14.	122.
15.	11.	177.
16.	6, 14.	59, 273.
17.	10, 11, 25, 28.	7, 30, 88.
23.	6, 7, 8.	45.

ROMAN.

1.	16.	93.
3.	4.	109.
9.	11, 12, 13.	9.
11.	36.	382.
13.	1.	95.

1. CORINTH.

2.	11, 12.	103, 117.
3.	13.	105.
4.	1.	72.
8.	2.	9, 88.
10.	4, 9, 13.	18, 56, 99, 110, 359, 362, 368.
11.	27, 20, 21, 22, 26, 28.	3, 4, 5.
16.	1.	273.

2. CORINTH.

5.	19, 20, 21.	10, 73, 234, 324.
10.	9.	175.
13.	1.	28.

GALAT.

CAP.	VERS.	PAG.
1.	2,8.	7,72,273.
3.	19.	19,313,342.

EPHES.

4.	22.	146.

PHILIPP.

1.	6,21.	74.
2.	6,7.	13.
3.	14.	101.

COLOSS.

2.	18,23.	338,383.

2. THESS.

2.	10,11.	7.

1. TIMOTH.

1.	17.	280.
4.	6.	333.
6.	16.	103,236,280.

2. TIMOTH.

3.	15,17.	89,134.

HEBR.

1.	4,5,6,14.	44,78,140,142
2.	2,16.	136,313,315, 342.
5.	14.	98.
6.	13,14,16.	33.
9.	26,27,28.	73.
10.	14.	ibid.
11.	25,26.	18.316,346.
13.	2.	319.

JACOB.

1.	5,17.	108,160,382.

1.PETR.

1.	1.	273.
2.	18.	95.
3.	15.	93.

2. PETR.

2.	22.	38.
3,	16.	323.

1. JOANN.

1.	1, 2.	340.

JUDAS.

	4,5.	13,39,51. 99, 174,145.

APOCALYPS.

1.	4,5,20.	313,360,381.
9.	2,3.	83.
13,	8.	178.
19.	10.	113,148,294. 383.
22.	9,17,20.	ibid. & 162.

TEKENTETESB SZOKNAK ES DOLGOKNAK MUTATO-TABLAJA.

A.

Aaron. p.137.

Abraham p. 283. az Isten Fiát vendéglette-meg az két Angyalokkal edgyût ibid.& 187, 188, 189, 202, 226, 228, 231, 234, 235, 297, 319. meg-esmérte p. 205, 209 210. a' melly Angyaltul meg-tartoztattatott Fiának meg-aldozásaban, az Christus vala p. 203, 230, 231.

Æsopus fabulai p. 7.

Agar p. 200. a' melly Angyal néki meg-jelent, a' Fiu vólt ibid. & 201, 208.

Aldozat s. a' hoz tartozó dolgok, csak edgyedûl Istent illetnek p. 121 122, 123, 331.

Alkalmatossaga ez Angyalok felôl-való Irásnak p. 1.

Ambrosius p. 215. idje, tselekedete és értelme ibid. & 216.

Ancyra p. 273.

Andabatak p. 366.

Anglia p. 85.

ANGYAL, nem edgy jegyzesû név p. 177. nem természetnek hanem tisztnek neve p. 177, 360, két féle, teremptett és teremptetlẽ p. 11. a' teremptett-is mondattatik Istennek, miképpén p. 112. de edgyszer s. mind Istennek s. Jehovah Angyalának, nem p. 106, 201. nem veszi fel az imádtatást p. 113, 157, 293, 294. az aldozatot sem p. 121, 122, 123. soha magától nem parantsol p. 125. magá nem lattattathatik embertôl pag. 62. Inassi ôk az Ur Jesus Christusnak p. 10. az hivek oltalmában serényen forgolodnak ibid. sok ezeren voltanak az Sina hegyén az Christus környûl az Tôrvény ki-adásakor p. 347: a' kik trombitaltak, füstöltek, dôrgéseket szerzettek &c. p. 314, 317. követségeket senki bûntetetlen által nem hághatta p. 315. Evangeliumi kegyelmet kérnek az Papisták tôllôk p. 383. de nem kérhetni ibid. okai. ibid. Az teremptetlen Angyal s. az Isten mind edgy p. 39. illyen a' ki az Israël népét vezerlette p. 137. az kôd és tûz oszlopban

ban p. 165. &c. és a' ki az Tőrvényt ki-adta p. 347. mely mindenik az Isten Fia p. 142, 143, 144, 175, 189, 192, 204, 215, 222, 313, 316, 347.

Angyalnak *s-Istennek valamelly Személy edgyszer s-mind mondattatik, az Isten Fia értettetik p. 201, 209, 224, 225, 322.*

Angyalnak *valaholot Jehovah név és isteni tisztelet tulaydonettatik, az Christus értettetik p. 143 209.*

Angelicus *Eretnekek p. 383. kiket kővetnek az Papistak* ibid.

Angyali *tiszteletet, nevezet szerént karhoztat Sz. Pál p. 383. az Laodicena* Synodus-*is* ibid.

Antipaulinianus *p. 47.*

Arrianus*ok p. 227. azt vélték hogy az Isten Fia az O Tőrvényben tulaydon saját állattyában lattattatott p. 236. 237.*

Asztali *leg-jobb mulatság p. 2.*

Athanasius *p. 213. ideje* ibid. *nyomorusági az igaz vallás miat.* ibid. *értelme* ibid.

Atya *Isten Angyalnak nem mondattatik p. 195.*

Attyafiának *'sem hihet most ember az vallás felől-való értelemből p. 49.*

Augustinus *p. 234. ideje, értelme* ibid *s-annak meg-magyarázasa pag. 236. Maximinus Püspökkel disputál p. 237.*

B.

Balam *p. 344. az melly Angyal az ő utát meg-allya, az Isten Fia* ib.

Balás *Doctor p. 222. ideje, értelme* ibid.

Balás Pap. *p. 293.*

Barrerius*nak istentelen igyekezeti, s-annak származása p. 89.*

Bathori *Sigmond p. 86, az Jesuitak miat veszelyben forog* ibid.

Bé-summalás *p. 178, 250.*

Bétsi *Academia p. 48.*

Biblia *Deakul, 176 esztendős nyomásu p. 3.*

Birája *ez egesz földnek az* Christus *p. 319. 326. 327.*

Borju *p. 148. magának az Istennek lenni nē hittek az Israel Fiai p. 149*

Botskai *István p. 86. halala és annak oka* ibid.

Breviar *p. 89.*

Bűn-botsánát *Isten ingyen való kegyelméből az Jesus Christus áldozattyaért p. 73. 74.*

Bűn oka p. 13. nem az Isten p. 23. botránkoztatobban szoll erről Bellarminus Calvinusnal p. 73. 74.

Büntetés a' hól vagyon, bűn-is vagyon, vagy magáé vagy masé p, 10.

C.

Calvinus nem szoll képtelenül az Meg-vetés felől, hanem tsak a' mint az Irás p. 8, 9.

Ceremoniakkal magán, az Isten nem tiszteltetik p. 146.

CHRISTUS Urunk kőzben vetetlen képpen jelent-meg az O Törvényben az latható képek által p. 50. Jehovah p. 32. Angyal p. 39 40, 55, 224. lattattatott az külső képekben p. 54, 216, 249; önön maga nem valami Angyal p. 59. Abrahamtul az vendég segben p. 183, 187, 188, 189, 190, 192, 202, 216, 226, 228, 231, 234, 247, 319. Agartul p. 200, 208: Jacobtul az Laytorja tetején p. 189, 190, 212, Ferfi képben az tűz-dessben p. 183 190, 197, 206, 206, 210, 211, 220, 226, 230, 232, 234, 235, 240, 241, 242, 243, 244, 247, 248; Mosestűl a' tsipkebokorban p. 184, 185, 186, 188, 189, 192, 202, 216, 221, 232, 243, 245, 267, 311. Josuëtul ki vont fegyverrel p. 183, 185. Testben tarsalkodot az Sz. Atyakkal p. 193, 194, 281, ő felőlle beszell Jacób az ő Felesegivel p. 195 203, 204, 321. Abrahamot ő tartoztatta meg midőn Fiát meg akarná áldozni, p. 203, 330, 31. ő az az Angyal a' kinek őrizeti alá Jacob az ő Unokait ayanlotta, p. 213, 239. nem tsak kőzőnséggel vólt az Atyával és Sz. Lélekkel oka az Israelnek vezérlésében, hanem kivaltképpen-is ugy mint maga szemellyében p. 51, 52, 53. ő járt az kőd és tűz oszlopban, p. 170, 171, 172, 204, 222, 269. ő vólt Mosessel az puszta'ban p. 221 az Törvényt ő adta-ki p. 190, 217 221, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 347. Kénkőves tűzes esővel elsőllőt Sodomara p. 183. neminémű-képpē az O Törvényiben-is megalázta magát p. 231. az ő neveben kér Moses az Joseph nemzetségére aldast p. 161. nem árt semmit az testben öltőzés az ő lathatatlanságának p. 237. külőmbség-

ség vagyon az ô O Törvénybeli s-Uy Testamentumbéli testben ôltözese közöt p.135. meg-testesülésének elsö sengei voltak az ô O Törvénybéli meg-jelenési p.39. tsak Angyalnak iteltetett sokaktul az O Törvényben p.178, 219. Szenyvedésének abrazattya p.264. ô amá nagy Propheta p.182,309. Isten s-Angyal egyedül tsak ô p.185,196,198,201,203 örökké aldandó Isten pag. 235. az az kik ôtet az testben lattak Istent láttak p.280.

Chrysostomus *p.229. ideje, ertelme* ibid.

Clemens *Alexandrinus p.189. ideje, ertelme* ibid. & seq.

Clemens *Romanus p.182, ideje, értelme* ibid. & seq.

Cletus *p.182.*

Colos-vár *p.2,12.* Deo gratias-*sal tartozik P. Vasarhellyinek 380*

Concilium *Syrmiense p.257.*

Confessarius *p.333.*

Constantzinapoly *p.272.*

Cottonus *Jesuita p.234. tudákos vólt* ibid.

Cyprianus *p.202. ideje,* ibid. *értelme* *p.203.*

Cyrillus *p.238. ideje* ibid. *értelme* *p.239.*

D.

Diagoras *p.84.*

Dienes *p.272,351,352.*

Disputalás *közben az emberség jobb* *p.8.*

Dulia *p.129. nem tudgyák a' Pápasok 'sem Magyarul 'sem Deákúl ki mondani* ibid. *nem Szentekhez illendö tisztelet Papista vallás tétel szerént-is* *p.130.*

E.

Ebéd *felet indult disputatio* *p.2.*

Ecclesia *sovany* authoritas *a 380*

Edgy-házi *rendek p.95. hivei a' Királyoknak* ibid. *engedelmességgel tartoznak azoknak* ibid.

Edgy-szűlőtt *Isten* *p.244.*

EHEJEH *p.223.*

Ellen-vetés *p.112,260.*

Ember *edgyik az másiktul közönséges termeszetre nézve nem külömböz* *p.304.*

Enyedi *György p 34, meg-gyözettetik az igasságtul* *p.38.*

Epiphanius *p.228, ideje és értelme* ibid.

Erdely *p.86.*

Esaias *az* Christus *látta az látható képekben p.59,281,282,283.*
Eskünni *magunknál nagyubra szoktunk p.331.*
Eusebius *p.205, ideje és értelme* ibid.

F.

Fabian *Papa p.194.*
Fedgyhetetlenül *járni az Isten parantsolatiban, mit teszen p.9.*
Ferdinandus II. & III. *p.339.*
Figura, *elsö, harmadik pag.358, 359.*
Fiu Isten *p.118, Angyalnak itéltetett az O Törvényben* ibidem *& 320, miért mondattatik Angyalnak p.177,178,179,195, 224,231. ö hozza illet az ö Törvényben külsö formákban megjelenni, mi okbol p.137, hasznai p.134, nem látthatik fel-vött külsö kép nélkül p.226.*
Fogadást *vallasbélit senkinek egyébnek Istennél, nem tehetni p.195.*
Frigynek *Angyala kitsoda s miért p.135,136.*

G.

Gabriei *Angyal p.154,339.*
Galatia *p.272, mitsoda p.273. fö varosa Ancyra* ibid. *külömböz* Galatától *p.272.*
Gallia *p.84.*
Garnetus *p.85. tselekedeti* ibid.
Glossa *p.47.*
Goliath *p.76.*
Görögöknek *külömb fele szokások az szollasokban p.274.*

H.

Haller *István Uramtul indettatik az Pater az feleleshre p.2.*
Hasonletás *nem bizonyét hanem világosét p.203.*
Hét *Lelkek az Mennyei-jelenesben c.1.381, kitsoda p.383,384.*
Hieronymus *p.232, ideje* ibid. *értelme* ibid. *& p.233.*
Hilarius *p.207, ideje és értelme* ibid.
Homalyos *homalyost nem magyarázhat p.330.*
Hortulus *anima p.89.*

I.

Jacob *pag.102, a' laytorja tetején az Istent látta pag.120, kia' Fiu p.189,190,212,224, kúz-*

kûzdik egy Férfival p.102,106, 183. a' ki nem hajigaló ördög, 'sem nem Esau Angyala p. 107. 'sem nem puszta Angyal p. 103. hanem maga az Isten p.103,108, 109, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134,183, 190, 192, 206, 210, 211. nem tsak névei hanem természettel p.17,211. az Fiu 107,129, 130,131,199,213. mi végre kûzdik az Patriarchával p.109. hogy hogy birattathatot-meg p. 110. miért sántétotta-meg az Patriarchát ibid. nevét miért kérdi ibid. sírva kér az Patriarcha aldást tõlle p. 125. ugyan ezen Férfi jelent vólt meg az Laytorja tetején p 119. a' melly Angyalnak unokait ayanlya-is Jacob, ugyan ezen Férfi p. 133,214,239.

JEHOVAH pag. 29. senki Istenen kivûl nem mondatthatik Jehovahnak ibid. a' képebeliségert 'sem p. 144. okai pag. 29. 30. 144. nem merik az Sidók ez nevet emléteni p. 30.

JEHOVAH ANGYAL p. 50.

Jesus incarnatus p. 248.

Jesus Nave p. 185.

Jesuitak p.2. &c. nẽ szoktak igyenessen felelni ibid. máfra úttetik a' dolgot mikor reájok nem vigyáznak p, 8, 18, 300. Erdelyből ki-ûzettetnek p. 86. okai ibid. Botskai Fejedelem miattok hal hirtelẽ p.86, nem szabad Erdélyben lakniok Papista Fejedelem alat emanalt edictum szerént p.75 a' ki-ûzettetés után viszsza-igyekeznek p. 86, bé-tsuszdogalnak p. 75. az Királyok felet tartyák magokat p.78,79, fõ mesterségek p. 83, Missiojók ibid. az õket gyûlölõ fõ rendeket hizelkedésekkel kézre-adásokkal akarják meg-tsalni ibid. õk ama saskák ibid. Tõrõknél Tatárnal sõt az ebnél-is inkabb gyûlölik az Orthodoxusokat p.84, az õ hozzájok haytó Papista nagy Rendekrõl-való véres végezések és tselekedetek ibid. & 87, engedelmeßéget mi ókbul tettetnek az Keresztyén Fejedelmekhez p.85, palastolások ibid. az Papisták elõtis kelletlen hizelkedõ ditséret-tetelek p. 87: Galliából ki-verettetnek ibid. oszlop emeltetik rebelliojoknak emlekezetire ibid. viszsza fogadtatnak az Papa-

inter-

intercessiojara és az gyalázatyokra emeltetett oszlopot el-bontyák ibid. eretté való haládatosságok ibid. nem hadgyák végeket melyre meg-eskûttenek p. 90. minden lében edgy kalánok p. 377 Crocodilok pag. 90. Irás olvasást miért tiltnak p. 92. nem tartyák magokat Királyok hiveinek p. 94, 95, Practicajok az Királyok, Fejedelmek, Urak &c. ellen az Keresztyének kôzôt p. 95, 96. Fulben-sugó gyontatások p. 96. az Sz. Irást viasz órnak tartyak p. 105. az hasonlétásokkal nem jól élnek p. 376. tsel-vetôk p. 290. igaztalanúl bannak azokkal az kiknek könyvôk ellen irnak p. 344. Szent Irás olvasásban nem gyönyôrkôdnek p. 337. hidegek abban ib. hivsaggal legeltetik az kôz népet ibid. nágy szám-adások érette ibid.

Igasság pag. 80. edgyûgyû kôntôsben-is el-kél ibid.

Igasság-rontó p. 29. kitsoda ibid. & 45.

Index Purgatorius p. 250, Authori annak és a' ravasz vég melynek okaért talaltatott p. 251.

Joannes Chastellus istentelenségi 4-dik Henrik Galliai Király ellen p. 87. eredeti ibid. ki-menteli ib.

Josue fegyveres személy képében látta az Isten Fiát p. 184. 185.

Jôyni szallani valahova, két képpen mondattatik p. 64.

Irásnak rutsaga vagy szépsége miben áll p. 79.

Sz. Irás olvasás, tanulás, ditseretes pag. 88, hasznai ibid. kultsa a' Menny-Országnak p. 93, 94, hit viszszái el-igazító edgyetlen edgy ezkôz p. 105, aldott Ecclesia melyben még az Aszszonyi-allatokkal-is kôz annak olvasása, edgy Jesuita-is azt valliya p. 90, 93, más Papistaknak ellenben-való ôrdôgi itéletek p. 91, viasz ornak tartatik tôllôk p. 105.

Irenæus p. 187. ideje és értelme ibid.

Ironia p. 85.

Isidorus Pelusiota p. 248, ideje és értelme ibid.

Israël név p. 108, mit tészen ibid. & 230, 232.

Isten nem lattattathatik magában p. 115. mint mondatik valahova jôyni p. 64, test fel-vétel az ô mér-

ô mérhetetlenségével és változhatatlanságával nem ellenkezik ibid. & 208, 227, 228, láttattatott emberi testben az O Törvényben p. 207, ki az Christus vólt p. 208, az jelen-levô alkalmatosság szerént vött mindékor abrázatot fel p. 278, azért mutatta kûlsô látható képekben meg magát, mivel magában láthatatlan p. 280. mi okon tudakozik p. 111, mi értettik az ô ortzáján pag. 114, ô kôzötte és teremptési kôzôt nintsen semmi edgyben-hasonlétás p. 304, nagy ditôségére vagyon ô néki, hogy minden nagy és kitsiny dolgait maga viszi vegben p. 337, az ô ki-képeléset honnan állattyak az Papisták p. 60, 65, 66.

Isten-Angyal p. 195, kitsoda ib. & 96, 98, 203.

Isteni jelenéseket tsak gyánúságbol 'sem szabad Angyaloknak tulaydonétani p. 206.

Itelô-Mesteres hasonlétas p. 18.

Justinus Martyr p. 184, ideje és értelme ibid.

K.

Kalauzzi az Isten Népének Ægyptusból p. 137. 138, 139.

Kálló p. 339.

Kamuthi Miklos Papista Ur sarkantyúzza Paterét feleletre p. 40, vexallya és Religiojának változtatásával iyeszti az Paulinianusokal-való tzimboráert p. 11.

Kaptza szoross p. 46.

Kegyelmet Evangeliumbélt egyedûl tsak Istentôl kérhetni 382.

Képebelis vallásnak oka p. 377, 378, 379, nem bizonyettattathatik abbol az Angyaloknak magán-való imadtatasok p. 379, ki fordettya az ô tartóit az Ur Christus ôrôk Istenségének minden erôségibôl p. 380.

Képebeli az edgy képebeliségért, az El-kûldônek minden tulaydonságit és neveit magára nem vehetip. 329, az Sz. Irás' sem szokta tulaydonétani p. 338, 339.

Képelése az Istennek vid. Isten.

Kereszt p. 350. annak babonája ib.

Késértés az Christus ellen p. 368.

Királyok hogy szolgák által tselekesznek, magok személlyében-való tehetetlenségek edgyik fô oka p. 377.

Kôd oszlop p. 54, 204; vid. Oszlop.

Kônyv-irók gyakran tsak edgy-más-

máſból irógattyák által az Paterek iráſit p. 265.
Kopáſz-mentſég p. 75.
Kő-ſzikla p. 56. *melly az* Chriſtus ibid. & 57.
Kőzben-*vetetlen meg--jelenés mit-téſzen* p. 61, *Pennaloſa Jeſuitanak felölle-való értelme* p. 61. 62
Kűzdő *Férfi* vid. Chriſtus & Jacob.

L.

Laicuſok *kik az Papaſoknál* p. 78.
Látas *Lélekbéli, ſzintén olly bizonyos mint a' teſti* p. 291.
Latria p. 129.
Legenda p. 89.
Sz. Lélek *miért neveztetik hétnek Apoc. 1.* p. 383, 384.
Lelki-*eſmeret ellen mondott ſzót, ortza-pirúlaſſal-is viſzſza kell mondani* p. 47.
Leo *Magnus* p. 247. *ideje, értelme* ibid. & 280.
Linus p. 182.
Livius p. 89.
Lorantfi Susanna *Féjedelem Aſzſzonynak lelki virágſzálai* p. 74. *hiti és valláſa* p. 71, *mellyet tulaydon maga munkajaval gyűytőgetet az Sz. Iraſból* p. 74. *Jeſuita ellen tamaſztya* ibid, *melyre-való feleletet az Jeſuita-is nehéznek vall lenni* p. 82 *emlekezet és ſzavai* 80. *ditsereti az Jeſuitától* p. 82, *ſzorgalmatos Irás olvaſáſa és tanuláſa, mellyet az Jeſuita-is nagy álmélkodaſſal hall és javall, és Iſtẽ nagy Atyai ſzerelmének eſmér lenni* p 70, 88 89, *haſználattya annak* pag. 89, *tiſzta igaz valláſának betsűlése* p. 101. *indetoja ez Angyalokrulvaló* Diſputationak p. 2.
Lot *Patriarcha az Angyaloknak tsak a' képpen kőnyőrgőt mint edgyik ember az maſiknak* p. 327. *melly Angyalok ſzolgai voltak annak a' kinek Abraham kőnyőrgőt* ibid. *nem mondattatnak ſohult Jehovahnak* ibid.
Lot *Feleſége bűntetéſének oka* p. 315.

M.

Maga-*el-arulás* p. 75.
Maga-*hitſég* ibid.
Majus p. 335.
Mamre *völgye* p. 187.
Manoë *Angyala* p. 330, *kitsoda* p. 331, *nem igazéttya Manoët maſu va az áldozattal* p. 332.

Marginalis *Notak p. 11, alkalmatoßága azoknak p. 12, tőldaleki p. 13*
Meg-vettetésnek *oka p. 20, 21, mellyről edgyet ért* Bellarminus Calvinus*sal* ibid.
Melchisedek *p. 82, kényér elő-vitele neki, nem áldozat p. 7, 335.*
Mennyci-*jelenésben kivaltképpén való szollásoknak formái vannak p. 381.*
Mesteres *hasonlatoßág mesterségtelen p. 302, 338.*
Mezét-láb *p. 145, mit jegyez* ib.
Minden-tudósság *nem ellenkezik az tudakozással p. 111.*
Missale *p. 89.*
Missio *p. 83.*
Monostor *Erdelyben p. 2, 45, 68, 74*

N.

Nazianzenus *p. 225, ideje, értelme* ibid. & *226.*
Neve *az Istennek senkiben nints hanem tsak az ő Fiaban p. 174.*
Nicephorus *p. 249, ideje és értelme* ibid.
Nicolaitak *p. 50, 51.*
Nota-Benè *p. 336.*
Notak vid. Marginal Not.
Novatianus *pag. 194, ideje,* ibid. *Eretnekké léte* ibid. *értelme mig szakadást nem tőtt* ibid. & *p. 195 196.*

O.

Officium *p. 89.*
Okotskák *edgy tenyerni kis Könyvben, mellyekért edgy Orthodoxust* fabula *képpen Papistasagra hanyatlotnak lenni állattatik; nem P. Vasarhellyi, hanem Pazmany Cardinal irása p. 2.*
Oreg *ember intése p. 49.*
Ortza *el-fedés az Törvényben p. 146, jegyzése* ibid. & *147, teremptett Angyal előt nem éltek vélle az Szentek p. 156, miért p. 157*
Oszlatasnak *requisituma p. 350.*
Oszlop *melly az Israel Fiai előt járt p, 165, mitsoda vólt* ib. *hany volt p. 166, mig tartot* ibid. *menyi nagy volt p. 167. tűznek hivattatik, mi okon* ibid. *mint ingadozot p. 168, Angyal vezérlette abban az Israelt* ib. *ki az Ur* Christus *vólt p. 169, 170, 171, 172, 204 222, 253.*

P.

Palæologus *p. 293, 296.*
Papistak *vak hiteleknek és engedelmessegeknek szánakozásra méltó peldája p. 6, tudatlanok az*

ráſban p. 92. mellyel kerkeſznek ibid. & 334. Confeſſarius*jokhoz-való igaz hűſégek p. 336. Bial modon orron-hordoztatnak vezetőjöktől* ibid. *mit vólna jobb tselekedniek* ibid.

Papiſta *Papok fellyebb tartyák magokat az Királyoknál pag. 78, 79, kárhozatos vezetéſek p. 93, kérkedſégek az régi Paterekkel p. 105 106, nem fér ſemmiképpen az ő vallásokkal őſzve azt állatni, hogy ſohult Iſten maga ſzemellyében az kűlſő abrázatokban meg nem jelent p. 60, 65, 66, 279.*

Papok *rendelték az Törvényt p. 313, 314.*

Pártolkodáſok *az Sidoknak meg-jövendőltetik* Exod. 23. *p. 361.*

Paſztorok *az* Orthodoxus*oknak p. 73.*

Paterek *pag. 180, obſervatiok az ő Irásokról* ib. & *181, a' főkp. 247, huſzon-ketten bizonyétnak az Angyalok dolgában, kik kőzzűl Agoſton kőzre hagyatik p. 205, 256, a' Purgatorius Index eknek és az Papiſtaknak mind Jeſuitaknak ſ-mind egyéb rendeknek állatáſok ez Paterek edgyező értelmek felől p. 250, 251.*

Pátriarchak *azon Chriſtus által idvezűltek p. 178.*

Pauliniſtak *p. 18, 26, 28, 98.*

Penisl *p. 111,* vid. *Phanuel.*

Példazoja *lehet azon edgy ſzemély magának kűlömb k. állapotira nézve p. 265.*

Pele, *Peli ki neve p. 331.*

Pennaloſa *Jeſuita ſzép vallás-tétele az iſteni jelenéſekről p. 61, 62, 63, 64.*

Pentek *nap p. 335.*

Phanuel *p. 198.*

Poganyok *nem mindnyájan hitték az Bálványt magának az Iſtennek lenni p. 149.*

Prædeſtinatio *p. 13, oka p. 20.*

Protagoras *p. 84.*

Purgatorium *at nem bizonyethatni az Sz. Irásbol p. 8, kétes articulus vólt Hieronymus idét p. 8, fabula az p. 355, de igen ſiros* ibid.

R.

Rabbi *Moſche p. 268.*

Ravaillacus *Ferentz az Galliai 4-dik Henrik Királyt az Jeſuitak tanátsábol által-veri p. 84.*

Rehuel p.319.
Replicatio p.48,49.
Romano-*Catholicusok* p.32.
Rupertus p. 266, *ideje, értelme* ibid. & p.267.

S.

Sadducæusok *fel-támadást, Angyalt és lelket nem hisznek* p.46.
Samosatenizálo *kitsoda* p.28.
Sarú-le-*vetésnek jegyzési* p.145, 146.
Segetségül *Istent és Angyalt edgyszer-s-mind soha nem hiyhatni* p.131,132.
Seraphimok p.147,293.
Sina *hegye pag.217. az* Christus *szollot ott Mosessel* ibid.
Speculatio p.3.
Subjecta *creatura mitsoda Agostonnak* p.237,283,284,285,286.
Subscriptio p.94.
Superscriptio p.71.
Sz. István *magát a' hamis vád alól menti* p.309, *az Tsipke-bokorban meg-jelent Angyalt magának az Urnak vallya lenni* p.331. *az Isten Fiát hiya Angyalnak* ibid.
Sz. Irás *leg-jobb hitt viszszái igazeto Biró* p.105, *a' maga értelmeben Sz. Irás* p.78, *elég séges az idvésségre* p.74, *egyenlö homalyos és azon viszszalkodás alat forgó Locusbol más homályost, viszsza alat levöt, nem magyarázhatni* p.330, vid Irás.
Szekely-hid p.6.
Szathmár p.339.
Sz. Lélek *Angyalnak az Irásban ném mondattatik* p.132.
Személy *szerént meg-jelenni, mit tészen* p.103,104.
Szenteknek *segétségül-való hivattatások kitsodás az Pápasoknál* p.125. *az hasonlatosság melyböl állattyák* p.376, *mint palastollyak a' béli bálványozásokat* 126.
Syrenesek *mikvoltak* p 75.
Syrmiense *Concilium* p.257.

T.

Táblakból *keresnek az Papista Tanétók Locusokat* p.8.
Tanétók *Angyáloknak neveztetnek* p.313.
Templumhoz *az Isteni tisztelet nem köttetett* p.309.
Terminus p.2.
Tertullianus p. 192, *ideje, értelme* ibid. & p.193,194.
Tesseni *puska az értelemben az Papista Uraknak tzimerek P. Vasar-*

hellyitül p. 9, 369, melly nem másnak hanem magának szégyen ib.
Testesűlesnek *sengéji, eleve-való mutatási p. 39. 394, 216, 222, 233 240.*
Test-fel-vétel *p. 64, nem árt az Isten mérhetetlenségének* ibid.
Theodoretus *p. 244, ideje és ertelme* ibid. & *p, 245.*
Tobias *Kőnyve felol-való itélet p. 319.*
Toldalékok *p. 18.*
Tőrőkők *sarutlan mennek az Templumban p. 146, ortzajokat elfedik Tsaszarjok előt p. 147.*
Tőrvényt *az Christus adta az Sina hegyen maga személlyében p. 313, 314, 315, 316, 317,* ibid. *vid.* Christus.
Tőrvény *bé-tőltés mitsoda az Papistaknál p. 9.*
Tridentumi *Sinat p. 251, ravasz végezése az Paterek Irásinak meg-herélese felol* ibid. vid. Index.
Triphon *p. 185.*
Tsel-vetés *p. 46.*
Tsipke-bokor *p. 102, az abban meg-jelent Angyal maga az Christus* vid. Christus, *testamentum-tételben-is bizonyságot tőtt Moses a' felől p. 159, maga Idvezétőnk-is ugy bizonyettya pag. 163, sok Papisták ugy hiszik pag. 312. Enyedi György-is meg-vallya p. 164, Sidó Doctorok értelmé e' felol p. 175, 176, Sidó fedel vagyon szivekben a' kik külomben hiszik p. 223.*
Tsomo-kőtes *p. 340.*

V. U.

Vak-hitelek *az Papistaknak p. 6.*
Vallás-tétel *az idvesség utarólés az Jesus Christus felol-való igaz hitról p. 71, 72, 73.*
VASARHELLYI *Pater p. 1. kitsoda p. 2, nem tehet eleget az argumentumnak p. 5. meg-vallya maga ellen hogy az Apostolok idét mind kenyeret bort ki-osztottak az Ur Vatsorájában p. 5. nem hiszi a' mit az Sz. Irás betőről betőre mond p. 6. nem talallya az Sidokhoz irt Levélben a' mit ott lenni állat p. 7, 8. nem bizonyéthattya az Purgatoriumat Sz. Irásbol p. 8, Kialtozva kapdos a' szokan de hirtelen meg-tsilapodik p. 10, szemérem és felenkség miat alla-

áſſattatik követöitül, hogy meg-fogyatkozot, de nem ugy vagyon 10, 11, diſputáláſa közben való fel-indultſágat vétkül tulaydonéttyák néki az maga felekezeti p. 11, örömeſt halgattyák az Unitariuſok, az Orthodoxuſok és Papiſták meg-ütköznek benne p. 11, 12, 46. kis Iráſka által akarja magát igazétani, ibid. & 15, reá-való felelet p. 13, 16. melly ellen alkalmas nágy Iráſt botsát-ki p. 15, Udvarhoz küldi p. 13, a' reá-való meg-feleleſnek, mind haladáſanak ſ-mind végben-menéſének okai 14, reá kereſik a' locust p. 19, adós felelettel p. 20, az Samoſatenizalaſban foytóſan belé vergödöt p. 23, 37, 45, rá bizonyétáſa p. 29, 35, 46, 350, vak me robb Enyedinel p. 38, ſemmi jelenéſt az Chriſtuſrol magaról nem eſmér p. 41. az Chriſtust tagadoknak fegyvert ád kezekben magá ellen p. 41, 42, 43, 44, 352, meg-guggollya az Chriſtuſt p. 44, egyebeknek öſzve-veſztéſekkel akar ſzaladni p. 45, a' magaéitul él hagyattattatván fogja az Samoſatenianuſokhoz fejét pag. 46, meg-erőſséti vakoſ kodáſokban az Chriſtust tagado Atyafiakat p. 47, Vaſarhellyi Samoſatenizans p. 77, ellenkezik az Papiſtakkal p. 19 20, 21, 23, 34, 35, 57, 58, 63, 64, 65, 91 93, 278, 385, az Jeſuitakkal üſtökőt vonſzon p. 48, 279, 318, annak tükri p. 61, 62, 63, 64, melynek ſzemérevetéſét ſaynállya p. 48, Profeſſor vólt az Bétsi Academiaban ibid. kivánſága maga ellen p. 49, ez Angyalos velekedéſe maga hitivel ellenkezik p. 60, 65, 66. edgyik hiti és ſzava maſikat artzúl tsapja p. 66 89, 90, 142, 295, 302, 306, 338, 341, kezet kell maganak erről adni p. 67 Levelei Aſzſzonyunkhoz p. 68, 97, Válaſzſza rejájok p. 74, 75, 88, 89, vallás-tetele az Sz. Iráſſal-való meg-elégedés felől p. 74, 305. magahitſege p. 76, 77, 78, kopaſzmentjége p. 79, 80, 81, zűr-zavarja p. 81, nehéznek tartya a' feleletet p. 82, a' margon kivöl jár ibid. hizelkedéſe ſ maga feledtſége p. 82 az 93-dikig & 261, tsalárd ſzakáts pag. 94, ſubſcriptioja fracturás ibid. változtattya az Controverſiának, ſtatuſat p. 99, figyelmetlen olvaſáſa p. 100. Samoſatenizalaſban eſéſének alkalmatoſſága p, 104, karomkodaſi p. 121, ellenkezik az Páterekkel

el kerkedsége ellen pag.259, megzorult az keleptzében ibid. varjában nem háloban akadt pag.342, nád szál erősségi pag.260. fegyvert ád maga ellen kezünkben p.263, filetlen farkatlan citallya az Patereket p.266, nem igazan transcribállya az baynakja szavait p.262. Valétia Jesuitának tsak könyvét' sem tudgya citalni pag.268: Gregorius Magnusnak sem p.284, ravaszsagi p.271,301,308, gyermekeskedése pag.272, jateki ibid. Grammaticaiban p.278,279, az Logicaban p.364 365, 366: az Nomenclaturaban p.370, speculationéki valamiket az Apostol 2. Cor. 11, az Ur Vatsorája felöl beszél p.3, szánakozásra mélto melly hidegé oltalmazhattya magát p.274, szemfény vesztése p.276, kiszorúl az roka lyukból p.280, Liber Baro az citalasokban p.283, az kiket maga melle cital mindnyajan ellene vadnak p.263,264,265,266, 283, 286, 287, Chrysostomust megveti p.290, hababurgyasága p.296, jeles cconsequentiai p.308,309,313, 320,342, garazdás pag.333, a' mire mást int, maga hágja által p.297, nem érti Bellarminust p.296, 297, az felölle-való itéletnek hire füleben esik p.333, két locusok felet-való trefason járása pag.334,335, tsomo kötése p.340, ördöngösséel-is bizonyét pag.334, Keresztvetése p.350, rosz oszlatása ibid. az Vaydaként tselekezik p.352, disparatioja gyarlo p.360,368, ki-fogya feleletből p.368, jeles tzimerrel ékeseti az Papista Urakat p.369, szégyenét palastollya p.370, állatásának képtelé cősectariumi 343 374, nem állathattya semmivel az Christus örök Istenséget p.374 375, mosdatlankézzel-való tálban nyulása p.377, meg-szaratt venaja p.378, kételéség vitte reá hogy ez képebelis vallashoz fogja fejet p.378, Tanetványit Christus tagadasra tanettya p.380, Colosvarat, Deo gratias érdemel ibid. az hét Lelkeken Apoc.1, hét fő Angyalokat ért, melynek Ambrus és az Ordinaria Glossa ellene mondnak p.385.

Vég Vatsoranak két nemmel-való osztása, tanettatik Szent Páltul 1.Cor.11.v.23.&c.p.3, nē haggya azt az Christus szabadgyában p.6, edgy nemmel-való osztogatását

táſát hogy tsak az Eccleſia talalta légyen, magok vallyák a' Papiſtak p.6.

Veritas *odium parit p.48.*

Vezér *Angyal p.137,138,139, miben all a' felől a' viſzszálkodas* ibid.

Unitariuſoknak *nevezik Erdélyben az Samoſatenizanſok magokat p.11.*

Ur, *az kit Eſaias a' magaſſágos ſzékben látot az Chriſtus vólt p.292,293,294.*

Ur *az örök életre p.71, azon járnak az Orthodoxuſok p.72.*

X.

Xa' *Pater Könyvében p.348,350.*

Z.

Zacharias *Papnak hihetetlenſége bűn vólt, ſ-azért-is nemult-meg p.10,315.*

Az Authorök és Könyvek, a' kik itt benn-forognak, mind az régiek és uyák.

A.

A Lapide, vid. Cornel à Lapide.
Ambroſius Epiſc. Mediolan.
Ambroſ. de Peñaloſa, vid. Peñal.
Andreas Maſius.
Anſelmus.
Aquila.
Aquinas, vid Thom. Aquin.
Arias Montanus.
Arnobius.
Athanaſius.
Auguſtinus.

B.

Baſilius Magnus.
Bellarminus
Bergomenſis.

C.

Calepinus XI. Linguar.
Calvinus.
Cenſur. Colon. Artic.
Chamierus.
Chryſoſtomus.
Clemens Alexandrinus.
Clemens Romanus.
Clenardus.
Concilium Syrmienſe.
Concilium Tridentinum, vid. Trident.
Cornelius à Lapide.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Ieroſolymitanus.

D.

Dionyſius Areopagita.
Dreſſerus.

E.

Emmanuel Saa.
Enyedi, vid. Georg. Enyed.
Epiphanius.
Euſebius
Expurgatorius Index.

F.

Fevardentius.
Franciſcus Iunius, vid. Iun.
Franco Ducæus.

G.

Garnetus.
Georgius Enyedi.
Gerundenſis.
Gloſſa interlinearis ordinaria.
Gregorius de Valentia vid. Valentia.
Gregorius Magnus.
Gregorius Nazianzenus, vide Nazianz.

H.

Hieronymus.
Hilarius.
Hoſius Cardinalis.

I.

Iacobus Pamelius, vide Pámel.
Ignatius.
Interpretes LXX.
Ioannes Molanus, vid. Molan.
Ioannes Nodin., vid. Nodin.
Ioſephus.
Irenæus.
Iſidorus Peluſiota.
Iunius.
Iuſtinus Martyr.

K.

Kalauz, v id. Pazmany.

L.

Laodicena Synodus.
Leo Magnus.
Lorinus.
Ludovicus Lucius.

M.

Missale.
Molanus.

N.

Nazianzenus.
Nicephorus.
Nodin.
Novatianus.

O.

Origenes.
Ostorodius.

P.

Pagninus.
Pamelius.
Pantenus.
Pazmany.
Poñalosa.
Peresius.
Pererius.
Petrus Melius.
Philo.
Polycarpus.
Prudentius.

Q.

Quiroga.

R.

Ribera.
Rivetus.
Rufinus Torranus.
Rupertus.

S.

Solinus.
Stapletonus.
Stegmannus.
Symmachus.

T.

Tertullianus.
Theodoretus.
Theodotion.
Theophilactus.
Thomas Aquinas.
Tridentinum Concilium.

V.

Valentia.
Vatablus.
Vulgata Versio.

Vetkes nyomtatások.

Pag.	Linea		
1.	9.	leg.	*közöttem*
2.	1.	leg.	*alkalmatosságaról*
3.	8.	leg.	*elő.*
ibid.	28,	leg.	*semmit*
7. in marg.	5.	leg.	*Thessal*
13.	24.	leg.	*láttam*
17.	11.	leg.	*§ 2. Az Medgyesi &c.*
18.	9.	leg.	*§ 3. Toldalekok*
22.	25.	leg.	*tartatnak*
26.	4.	leg.	*vetettem*
30.	3.	leg.	*1. Ima*
43.	19.	leg.	*emberek;*
47.	3.	leg.	*pirulni*
75.	3.	leg.	*annál-inkább*
83.	28.	dele	*punctum*

Pag.	Linea.		
ibid. in marg.		leg.	*Apoc. 9. v. 2. 3.*
80.	4.	leg.	*Nagyságat*
98. numerű pag.		leg.	*98.*
99.	5.	leg.	pro *sem volt, alig volt*
111.	6.	leg.	*nem ártottak*
112.	17.	leg.	*Istent*
121.	9.	leg.	*jelentetik*
122.	10.	leg.	*többire mindé kűlső tselekedeteket meg-mivelhetni minden imadásokban &c.*
127 in marg.	2.	leg.	*26*
ibid.	ult.	leg.	*24*
134.	15.	leg.	*2. Cor. 5. v. 19*
141.	21.	post	*fiainak* interpone

Az

Pag.	Lin.	
		Az Ehejeh küldöt engemet ti hozzatok. v. 15. Es monda ismét Isten Mosesnek, igy szólly az Israëlnek &c.
149.	24.	dele;
152.	penult.	leg. *Angyala*
157	az penult. lin.	ellenébē ird az margora e. *Gen. 3. 15.*
164.	20.	leg, *mind kettőtül*
176.	in marg. 7.	leg. *Gen. 31. 13.*
ibid.	in marg. 11.	leg. *Malach. 3. 1.*
191.	28.	leg. *mert láttam*
193.	16.	leg. *Christust*
196.	15.	leg. *az Atya*
ibid.	16.	leg. *az Angyal*
199,	17.	leg. *fiait*
202.	24.	leg. *Isten-is, kell lattattotnak &c.*
209,	in marg 9.	leg *parag.* 12.
214,	14.	leg. *szinről szinre*
217.	7,	leg. pro aliquis *alicujus*
218.	ult.	leg. *Apostolok*
219,	1.	leg. loco Israêl, *Ismét*
221.	3.	leg. *plasmatus*
225.	in mag. 7	leg *paragr. 9.*
ibid.	28,	leg. § II.
232.	24.	leg. ἰσχύι
ibid.	25.	leg. ἐνίσχυσας
234.	in marg. 8.	leg. *Hier &c.*
279.	23,	dele initiò *meg.*
240,	5.	ldg. *meg tartoz tatot.*
249,	16.	leg. § XXII.
250.	14.	leg. § XXIII.

Pag.	Lin.	
ibid.	20.	del. init. *dik*
252.	8.	leg. XXV.
254.	9.	del, 5. & leg. 4.
255.	29.	leg. *factus*
262.	17.	leg. *Athanasius*
263.	28.	leg. § 17. § 15
271.	9.	leg. ἴσχυσεν
ibid.	ult.	leg, θεόν
273.	7.	leg. *Eustochium*
ibid.	17.	leg. *ő kegyelme*
ibid.	in marg.	leg. *Hos,* 12. 4.
275.	20.	leg. ש *sine dagesch*
276.	2.	leg. *l. 3. p.* 1. § 1.
ibid.	4.	leg. *Chaldæus, Arabok*
ibid.	21.	leg. *hét rendbéli*
278.	3,	leg. *Jacab* loco Peter
ibid.	12.	leg. § II.
ibid.	14,	leg. § 25.
291.	3.	del. *ott.*
293.	in marg. 1.	leg. *lib. 1.*
296.	10.	leg. *magyarázza, hogy*
306.	in marg.	leg. *Act,* 7.
311.	1,	leg. 31, 32.
ibid.	17.	leg. § XI.
ibid,	27.	leg. § XV.
321.	24.	leg. § XII.
323.	2.	leg. *felőlle*
329.	22.	leg. *2. Cor. 5. 20.*
337.	16.	leg. *Urnak*
338.	nnmerum pag	corrige.
353.	21.	leg. *Exod.* 13, 21.
ibid.	5.	leg. § 25.
357.	6.	leg. pro me *meg.*

A' mely szennyek ezeken kivül talaltatnak, ugy

mint

mint, az betűknek vagy el-hagyasi vagy meg-massási; az edgy szóknak kettő-szakasztási vagy az kettőknek őszve zavarási; hamis punctumok &c: az jó itéletű Olvasó hogy magatul el-igazétsa, az nyelvünket nem értő Betű-szedő, alázatossan kévannya.

VEGE.

A M.N. MÚZEUM KÖNYV-TÁRA